

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

BHARTRIHARIS SENTENTIAE

ET

CARMEN QUOD CHAURI NOMINE CIRCUMFERTUR
EROTICUM.

AD CODICUM MSTT. FIDEM EDIDIT LATINE VERTIT ET COMMENTARIIS
INSTRUXIT

PETRUS A BOHLEN.

BEROLINI

IMPENSIS FERDINANDI DUEMMLERI.

MDCCCXXXIII.

TYPIS ACADEMICIS.

B^o 5. 4. 56.

VIRO
SUMME REVERENDO
IOANNI SCHULZIO THEOL. DOCTORI

BORUSSORUM REGI POTENTISSIMO A CONSILIIS INTIMIS
EQUITI ILLUSTRIS CET.

HUMANITATIS ET INGENUAE DOCTRINAE FAUTORI INSIGNI
HASCE BHARTRIHARIS SENTENTIAS

FRUCTUUM

EX ITINERE LITTERARIO NUPER PERCEPTORUM

PRIMITIAS

ANIMI BENEFICIORUM IN SE COLLATORUM MEMORIS

TESTES ESSE VOLUIT

EDITOR.

PRAEFATIO.

Londini quum ante biennium, summi Borussiae Ministerii munificentia commorari mihi liceret, ut, quod diu erat in votis, litteris Indicis pro viribus meis consulerem, nihil prius equidem et antiquius habui, quam ut sitim meam in Antiquitates Indicae gentis ardentissimam quocunque modo explerem: non solum libris rarioribus legendis excerptisve et editionibus textuum Sanscritorum comparandis atque emendis, sed sculpturis quoque et picturis, quae in Museis asservantur, inspiciendis et virorum doctorum colloquio, ubi dubii aliquid atque obscuritatis oboriretur, illustrandis, inprimis vero codicibus manuscriptis evolvendis describendisque, donec pestis, pro dolor! Gangetica in patria urbe exorta et iamiam saeviens post exiguum temporis spatium studia interruptit dilectissima et patremfamilias domum revocavit. Inter ea quae raptim ipse collegi, de iis enim quae Rosenio meo et Stenzlero, intima mihi amicitia coniunctis debeo: Chhandogyae codicem, apographa Ritusanhari, Gitagovindi, Brahmavaivartapurani rell. nunc est tacendum, primum fortasse locum occupent *Bhartriharis* quae dicuntur sententiae, quas iam lectoribus benevolis trado et maximopere volo commendatas. Quae vero caussae me impulerint ut haec potissimum carmina elegerim et quae dici possint in universum de persona et ingenio poetae, de codicibus quibus usus sum manuscriptis, de ordine librorum singularumque sententiarum nativo, de metrorum ratione et de carmine erotico *Chaurapanchāsica* dicto, quod sententiis hisce praemisi, ea omnia, ne quid desideret lector, breviter iam et omni qua par est verecundia, sunt exponenda. Itaque primum de auctore sententiarum videamus.

Constans exstat Indorum fama, quae शतकानि sive *Centurias* ut vocantur, ad Bhartriharim, refert regis Vikramādityi fratrem, qui seculo ante Christum natum primo floruit et tractatum quoque grammaticum scripsisse putatur, quo de temporis momento nulla sane dubitandi causa adest idonea. Etenim citantur sententiae non modo in operibus rhetoricis, ut in *Sāhityadarpano* (de quo exstat Codex anno 1027 conscriptus; vid. *Schlegel* reflexions sur les langues Asiat. p.111.) et in eo, quod antiquius est, *Kāvya prakāśo* scripto, sed etiam in dramaticis *Bhāvabhūti* ex seculo octavo, in *Hitopadeso* ex primis post Chr. seculis et in ipsa *Kālidāsi*, poetae nostri aequalis Sakuntala (vid. ad Nit. 62). Quodsi tamen disticha Satacorum, quae sparsa huc illuc apud diversos leguntur, ex alio quodam fonte derivata vel etiam per sententiarum collectorem ex operibus istis desumpta et Bhartrihari tributa putes, non equidem ~~aliquos istos emendatos esse et quoniam~~ recentiores habeamus, obstat earundem ingenua et haud fucata simplicitas, quae, in modulis et rhythmis sobrior, paroemia et alliterationes, quibus senior aetas delectatur, rarissima captat, quae modum in vocabulis componendis et in sesquipedalia verba diducendis non transgreditur et quae in universum colore, imaginibus et totius linguae ratione ad *Kālidāsi* sermonem et aetatem proxime accedit. Reliqua quae de Bhartrihare traduntur inanes fabulae sunt, quas in transcurso tetigisse sufficiat. Fingunt enim Vikramum, inter quinque fratres minorem, a patre Gandharragene, qui in Maline urbe Dharanagara dominum habuit, imperium accepisse sed ipsum peregrinandi cupidum Bhartrihari impertivisse; hunc autem uxoris perfidia et adulterio, quae adulterio pomum quod immortalitatem praeberet dederat, commotum, vitam austera inisse et librum de devotione composuisse: quod ultimum aperte ~~emiscati sunt~~ ex secundo libri Niti versu, ubi de mulierum perfidia queritur ~~mostra~~. Narrantur, quae modo diximus, in fabularum collectione vulgo *Beitālpachisi* h. e. वेतालपञ्चविंशति *narrationes de vigintiquinque daemonebus* dicta, a Sivadāso composita (cfr. *Asiat. Journal* II. p.27.), quibus conspirant fere quae Scholiasta in capite secundi libri

protulit: राजा त्रिविक्रमशक्येन स्वलब्धं फलं कस्मैचिद्ब्राह्मणाय दत्तं । तस्य फलस्य महिमायेन भक्षितं सो ऽमरो भवति मरणं नास्ति तत्फलं ब्राह्मणेन मनसि विचार्य बहूनां पालको राजा भर्तृहरिः तस्मै दत्तं । राजापि स्वपत्नी अतिप्रियतमा तस्यै दत्तं । तथापि कश्चनजगत्तः तस्मै दत्तं ॥ Plura describere caedet, hoc unum tantum addo, pomum illud eodem modo induci discordiae instrumentum, quem ad modum illud in mille et una noctibus notissimum; ceterum vero in versu, ad quem illustrandum haec attulit Scholiasta, nihil omnino latere puto quod ad Bhartriharim necessarie referendum sit, quare assentiri non possum Colebrookio viro clarissimo existimanti (Introduct. remarks p. xix. in Editione Bhartr. Srir.): autorem in illo saltem versu ad vitam suam respexisse. Rogerius denique ex mente sacerdotum Bhartriharim Brāhmaṇi cuiusdam, *Sandragoupeti Naraja* nominati filium fuisse perhibet, hoc est, nisi omnia me fallunt, Sandracotti regis (चन्द्रगुप्तो नृराजा) celeberrimi, quem sacerdotem fuisse sciolii seniores hallucinantur. Hunc pergitur quatuor uxores duxisse: filiam Brāhmaṇi ex qua *Vararuchim* sustulit, ex filia Kshātriyi *Vikramārkum*, ex filia Vaisyi *Battim* atque ex Sūdrā denique uxore *Bhartriharim*. Horum primus Vararuchis sapientissimus, ut volunt, Vedorum partem commentario amplexus est et librum composuit ethicum: igitur procul dubio idem est quem grammaticam Prākṛitā composuisse constat. Vikramādityam porro regnum suscepisse et Battim sibi adiunxisse ministrum tradunt; sed in hoc dentio errare videntur et personas et tempora confundentes: exstat enim quod Bhattikāvyam vocant carmen grammaticum, Rāmi res gestas simul exponens, quod Bhartrihari cuidam grammatico aetate posteriori tribuitur (Asiat. Research. X, p. 436.) atque ex huius carminis nomine fratrem Bhartriharis nostri divinasse existimo Battim. De centuriarum denique auctore eadem fere quae supra attulimus, Padmanābhus apud Rogerium fabulatur: eum voluptatibus summo petere fuisse deditum et ultra trecentas uxores duxisse. Pater igitur, iam in filium minorem, ex quarti ordinis uxore natum, nimium severus, vitam eius dissolutam reprobravit, quo facto Bhartriharis, uxori- bus repudiatis, sententias nostras non composuit quidem sed ex multis

libris aliis *collegit*. Hoc unum ex eiusmodi farinae fabellis teneas velim; nam etsi Sataca haec ad genus dicendi sententiosum stricte non accedant sed ita sint comparata ut unus idemque poeta talia condere potuerit, facile tamen inducor ut credam ea iam antiquitus ex aliis carminibus excerpta et inter se conglutinata fuisse, id quod de omnibus sententiarum collectionibus antiquis valet, quae postea demum collecta, viro cuidam suae aetatis sapientissimo solent tribui. Eadem modo sententiae et adagia in V. Testamento Salomoni, Arabica vero Alidi aliisque hominibus acutis tribuuntur, neque in tali fama, nisi caussae vetant idoneae, facile negaveris, partem saltem illarum sententiarum ad auctorem cui adscribuntur referendam esse, quod equidem de secundo potissimum Centuriarum libro crediderim. Hacc fere sunt de auctore carminum quae dicenda habui, debilia quidem et manca: ~~etiam non fluviorum tantam copiositatem ex condito ut fontes ignorentur, sed habent etiam artes haec fata, ut, quando ad posteros propagentur, hi quidem ipsas doctrinas satis accurate servent, quae vero ad earundem historiam, ortum, progressum et incrementum pertinent, ea fere negligent omnia. Eandem sortem experta est Indica eruditio, cuius origo tenebris adeo est involuta, ut ex illis reliquiis quae hodie supersunt atque ex veterum in rebus Indicis inscitia, vix quidquam certi possit erui. Quae quum ita sint, reliquiae grata sumamus manu atque eas praesertim quae ob nativam suam pulchritudinem ad posteros devenire summo opere merentur. Atque hoc de Bhartrihare insigne testatur vir in rebus Indicis omnium doctissimus Colebrookius, qui Sataca eam potissimum ob causam Hitopadesi editioni Srirâmapurensi adiecta fuisse ait, quod egregiae in iis morum descriptiones deprehendantur et quod nitor insuper poeticus, parciore quidem manu quam in multis operosis Indorum carminibus dispersus in iisdem inveniatur, sed qui lectoris eo magis possit allicere. Hoc praecipue dicendum est de libro qui *Niti* inscribitur, cuius sententiae et argumenti elegantia et dictionis suavitate reliquis longe praestant et quem multis de caussis antiquissimum puto, cui postea sese adiunxerint libri *Sringâra* et *Vairagya*, summi~~

interdum frigoris pleni. In primo libro Sringāra, sive de amoribus, solitis imaginibus laudantur mulieres et vituperantur; earumque nates magnae, lotis similes oculi, tumentium mammarum onus sexcenties occurrunt, in qua re miramur sane poetas Indicos, eos saltem quibus vis ingenii nullo modo deest, quod talibus ineptiis certant et „toties revocatos eandem rem dicunt commutatis verbis et sententiis.” Quod multo magis de libro tertio valet, ubi repetita semper, imaginibus frequenter putidis et pingue quiddam sonantibus, sordida illa Yoginum devotio describitur. Verba, quae Ilgenius (in opusc. philol. II. p. 70.) de poetis Graecorum gnomis protulit, apprime huc faciunt: „Mirari subit, quomodo tot poetae in tam vili orbe morari potuerint, et quidquid in iis erat ingenii, id non rebus praestantioribus, quae ornatum aliquem poeticum admitterent, dedicarint, sed in res transtulerint, quae nisi a pietate, commendationem habent nullam.” In libro secundo contra leguntur adagia vere acuta (cfr. vs. 3. 7. 8. 11. 16 rell.), inveniuntur sententiae morales quae ingenium exprimunt cum quadam novitate et gravitate, quae laudem doctrinae, honestatis et omnis virtutis celebrant cum grato quodam et perspicuo acumine (cf. 4. 5. 6. 12 et rell.); prostant fabulae Aesopis similes, quibus clausulas addit poeta, non tales quidem quales Martialis aut nostrates solent addere, attamen suavitate sua non destitutas (ut 57. 62. 98); adsunt epigrammata ut ita dicam historica, sive historiologiae versibus enarratae (v. c. 67. 82. 86); mythologica denique deprehenduntur permulta, quae fabulosa vocari possunt interdum, sed rem de qua agitur probe illustrant (vid. 10. 15. 27. 28. 29. 38. 68. 69. 72. 85. 93.). In omnibus vero hisce sententiis egregia latent adiumenta ad mores Indorum antiquiores depingendos, et, quod rei caput est, ad intimam linguae Sanscritae scientiam comparandam, quibus de caussis et nos, qui iuvenibus imprimis doctrina provectoribus prodesse volebamus, Bhartriharim, quem academicis lectionibus perquam aptum censet Schlegelius (Reflex. p. 163.), denuo edendum curavimus et textum, ceteroquin rarissimum a pessimis, quibus scatebat, mendis purgare studuimus.

Iam de auxiliis meis, quibus in hac Satacorum editione usus sum et de iis in genere quae ad crisin pertinent pauca dicenda sunt, praecipue de manuscriptis Codicibus qui Londini, in collegii mercatorum in Indiam commeantium Museo (*East India House*) asservantur et virorum cuiusvis regionis doctorum usui summa cum liberalitate permittuntur. Codices Bhartriharis, praeter unicum Taylorianum, Gaikavarenenses omnes et a viro immortalis memoriae Colebrookio Museo donati sunt. Inter hos Codex optimae notae et a nobis princeps habitus is est, qui scriptura Devanagarica exaratus, in Catalogo numero 1791 signatus, omnes Bhartriharis sententias complectitur cum commentario perpetuo. Scriptura Codicis paullo recentior videtur neque librarius annum quo membranam descripserit notavit. Nos litera A codicem distinximus, cum editione impressa quam accuratissime contulimus eiusque scholia descripsimus, quorum apographum sollers Stenzlerus cura ac diligentia denuo, tempore urgente, perlustravit. — Secundus Codex, quem B nominavimus, in catalogo numerum prae se fert 1987 et praeter alia quaedam, ut Kirâtârjuniyi fragmentum, integrum Bhartriharis opus sed sine commentariis continet, scriptura devanagarica satis antiqua, Samvat 1604, hoc est anno p. Chr. n. 1547 conscriptus. In lectione quidem insignis est aestimandus codex, quippe cuius librarius complures ante oculos habuisse membranas possit videri ex quibus textum quodammodo criticum concinnare studeret, vocabulum aliud transfigendo, aliud obelo notando, et variantem lectionem unċis, hoc modo x—x includendo. Quum tamen eo non processerit ut sphalmata evitaret pessima sed saepenumero intolerabili negligentia atque oscitantia verba vitaret, scriptorem existimo vetus quoddam exemplar criticum negligentius transscripsisse potius quam suo ipsius iudicio ac crisi fuisse usum. Ceterum centuriae in hoc apographo longe ultra centum versus transcurrunt: Vairāgya enim 123 exhibet disticha, Niti 106, Sringāra 121, ita ut librarius aliquis recentior hoc codice usus, centuriam tantum desideraturus esset dimidiam, ad quartam si placuisset digerendam. Nos vero versus omnes, qui apud alios desiderabantur, exulare iussimus:

sunt enim passim ieiuni et merum, ex more recentiorum poetarum, κρηνοχυτρολήγαιον continent; ulceribus laborant gravissimis neque ullo metro, nisi coniecturis factis audacissimis possunt adaptari; sunt praeterea obscuri plerumque et sine scholiis intellectu difficillimi. Nam quid aenigma sibi velit quale vs. 70. exstat, videant me acutiores:

यूयं वयं वयं यूयं इत्यासीन्मतिरावयोः ।

किं जातं अधुना येन यूयं यूयं वयं वयं ॥

Alius codex, litera C notatus, in Catalogo no. 1549, librum Sringáram tantum continet cum commentario. Litteris Bengalicis et quidem negligenter scriptus est neque annum prodit. — Eundem librum de amoribus praebet Codex D numerum 1378 in fronte gerens; scriptura est Devanagarica, scholia adsunt eadem, annus autem quo exaratus est, Samvat 1856 sive 1798 post Christum. — Unus exstat liber e collectione Tayloriana no. 140. a nobis T notatus, quem strictim tantum inspeximus. Integra quidem Sataca continet apographum sed misere vexata et versionis tantum in gratiam, ut videtur, subiecta; haec autem versio, litteris devanagaricis, iisdem metris et rhythmis praeterea finalibus instructa, dialecto quadam hodierna confecta est quae vel ipsi Shakespeario aliisque viris doctis, qui idiomatum vulgarium cognitionem sibi comparaverunt, ignota fuit. Ordo denique versuum in Cod. quam maxime est turbatus, ideo ut inutilem fere laborem instituat qui apographum hocce cum aliis velit conferre. — De Editione Satacorum Srirámapurēnsi eadem dicenda sunt, quae iam vir clarissimus Aug. Guilelmus a Schlegel in medium protulit de Rameidis atque Hitopadesi editoribus. Idem enim Careyus et iidem forsitan litterati Indici, Panditi nominantur, qui fabularum textum prelo paraverunt, Bhartriharis etiam disticha e tribus, mancis quidem sed sese invicem supplemētibus, Cōdicibus Mst. primi evulgarunt et Hitopadeso tanquam appendicem adiecerunt (Srírám. 1804.). Etsi vero hi docti viri omnibus muniti praesidiis ad crisin auctorum Indicorum accesserint, queritur nihilominus Schlegelius, hos esse in primis editionibus parandis negligenter versatos. Et recte quidem queritur vir acutissimus. Nam Bhartriharim quod attinet, metra portentosis lectionibus

violarunt; glossemata in textum, genuina lectione neglecta, receperunt; versuum ordinem turbarunt; vocabula falso haud raro distinxerunt; scholia in librum Vairāgyam vitiis plena imprimenda curarunt; confuderunt alia, alia ad lubitum omiserunt; textum denique typis expressum a sphalmatis typographicis non ubique purgarunt. Gravis sane accusatio, cuius tamen commentarius noster in quovis fere disticho praebebit argumenta. Rarior praeterea facta est editio illa primaria, quam iam post vulgatum per duumviros clarissimos Hitopadesum, vix ac ne vix quidem in manus tironum venturam esse speramus: in eruditorum conspectum si forte cadat, ii sane ubique videbunt iudicium nos nimis severum non tulisse. — Restat ut de versione belgica, quae duobus saeculis praeteritis et prima fortasse quae ex lingua sanscrita in Europaeum sermonem translata unquam apparuit, paucis agam. Est haec *Abrahami Rogerii, sive potius Brāhmanī Padmanābhi, cui omnia sua debet Rogerius*, in libro, cuius versione gallica utor: *la porte ouverte pour parvenir à la connoissance du paganisme caché, trad. en franç. par Thom. de la Grue, Amsterd. 1670. 4°*, ubi inde a pag. 291. libri Vairāgyi et Nītis legitur paraphrasis. Religionem christianam propagandi caussa anno 1630 in Indiam tetendit Rogerius et in urbe Paliakatta, in regione Carnatica ~~sita, decemium~~ fere commoratus est ubi ex sacerdote, quem modo nominavi, brahmanico, linguam lusitanicam edocto, compendium non modo mythologicum sed versionem quoque Bhartriharis, prima de amoribus centuria praetermissa, ~~fando~~ accepit et concinnavit. Hanc quidem interpretationem, etsi ubique fere picturae partem aversam satis pellucidam repraesentet et paraphrasis potius dici possit, magna mihi fuisse utilitate ad sensum in dubiis locis universum captandum, ingenue fateor. — Sententias denique selectas Loiseleur de Longchamps chrestomathiae suae inseruit ex Edit. Srir. desumptas et vitiis gravioribus purgatas. Atque haec sunt in novo textu concinnando quae mihi aderant subsidia, quibus quomodo usus et qualia secutus sim praecepta critica, indicabo et religiose, ut par est, cum lectoribus communicabo. „Censendi iudicandique munere, verba sunt Ruhnkenii, sic fungitur aliquis,

ut vera a falsis et suppositiis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat, laudet recta, deprehendat vitiosa;" quod quidem praeceptum ut in libris Sanscritis edendis omnibus valet ita maxime in Bhartriharis sententiis, quippe quae, ad publicam instructionem aptissimae, a multis describebantur et vitiis ideoque laborant gravissimis. Primum vero, rem altius ut repetam, ne hoc quidem dici potest quomodo se invicem sequi debeant tres Centuriae, quum ex Codd. Msttis nil certi de hac re possit elici. In codicibus C et D librum de amoribus tantum invenimus, reliqui autem, literis A et B insigniti, Vairāgyam praeponunt, Sringāra libro collectionem claudentes; sed ordo ille ab constitutus esse potest homine qui libros, per se absolutos, postea coniunxit, tametsi Rogerius Vairāgyam quoque Niti libro anteponat. Scholiastam in Cod. A si audiamus, Vairāgyam ille solita formula claudit इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं atque eadem repetit in fine Sringārasatāci: in libri tamen de officiis clausula hanc centuriam *primam* appellat, et, quod in aliis libris neglexit, Commentarium finitum declarat: इति भर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं प्रथमं समाप्तं । इति भर्तृहरिणा विरचितं टीकायां नीतिशतकं समाप्तं ॥ cui addi potest eundem commentatorem in solo de officiis libri initio fusius de poeta narrationem instituere, in aliorum contra librorum capite rem tacite aggredi, ita ut merito putare possis eum Niti centuria totam incipere collectionem. Sed omnes hasce rationes, iamiam sibi oppositas nil probare, quilibet ipse videt, imprimis si statuamus Nitisatācam antiquitus solum exstitisse, quare consultius visum est, ordinem quem Edit. Sr. induxit servare, primum, ne integris libris transpositis maior oriretur confusio ac discrepantia, dein autem quia ex mente Indorum nos egisse putamus quod iuvenilibus nequitiiis incipientes ad virilis aetatis officia et morum praecepta transgressi devotione senili ac poenitentia, ut solent illi, finivimus ~~fontes~~ denique compiler ipse de consilio collectionem suam ab ~~egwrmōis~~ auspiciabatur carminibus, quo lectores ad reliqua quoque alliceret et excitaret. Res porro non minus ardua erat singulas cuiusvis libri sen-

tentias ita inter se connectere ut inscriptionibus responderent cuique decadi impositis. Distinguitur enim centuria quaevis in decem capita minora suis quaeque titulis inscripta, contra quam distinctionem liber de amoribus in eo tantum pugnat, quod decadem non servavit sed capita plus ultra decem versus prolongavit, interdum vero, ut in tempestatum descriptione, intra hunc numerum se detinuit. In Ed. Srir. lemmata ibidem reperiuntur ubi in Cod. A, quem in Sringara sequitur illa, prostant, ita ut in hoc libro nec mutandum esset quicquam, neque ordo, quem Cod. B perperam observavit, notandus. In libro tamen secundo editio inscriptiones prorsus omisit, et recte quidem, portentosum e Cod. B et Tayloriano ordinem secuta; in tertio demum libro huc illuc adscripsit lemmata, ad Cod. A denuo recurrens, ita tamen ut nimis saepe interspersa sit sententia quae cum titulo nullo modo concordet. Quae omnia quum ita sint, capita in decem libris minora ad sensum inscriptionibus indicatum redigi debebant, versus interdum transponendus, interdum transfigendus, saepe etiam ex alio loco, quin imo ex secundo libro in tertium transferendus, ad quam rem magno sane adiumento fuit versio Rogerii. Nam etsi haec, in singulis iusto liberior, saepe numero ne sensum quidem recte indicaverit, tamen in eo praestantissima visa est, quod decades bene distinxit et distichon quoddam omittere potius maluit quam seriem turbare genuinam. In digerendis autem hoc modo sententiis eadem crisi atque in variantibus lectionibus usus sum, scilicet ut versum non reciperent, nisi duae saltem vel plures adessent auctoritates, quae suum cuique locum adsignarent. Quodsi semel vel bis morem huncce violasse videar, in notis rationes reddidi, quibus argumentis commotus equidem fuerim ieiunae alicuius sententiae loco interserere aptiorem: ordine enim, qualem Edit. exhibet, semel turbato, nihil sane referre opinabar qualem versum alteri expuncto substituerem dummodo locum suum apte tueri posset. Ne tamen lector, editione Sr. usus, in hac re dubius maneat, tabulam in fine opusculi adieci synopticam duorum librorum, qui ad distichorum ordinem a nostra editione omnino discrepant, ex qua tabula simul apparet textum

vulgarem Srīrāmapurensē in libro Nñi Codices B et T, in Vairāgyo autem illum quem litera A notavimus, presse sequi, ita ut editores ad Centuriam de moribus redigendam ipso Cod. B usos fuisse, haud absimili coniectura statuas; quum vero in lectione non eadem inter utrumque textum necessitudo existat, sed Edit. nimium quantum differat et alia prorsus scholia, quam in Cod. A leguntur, praebeat, tertium quoddam manuscriptum pro norma habuisse omnino putandi sunt editores. Versus denique abundantes ex Cod. principe A et Edit. Sr. in supplementis collocavimus. Prorsus enim absolum esset *Centurias* vocare Bhartriharis sententias si vel unus versus numerum centenarium excederet; in animadversiones tamen disticha ablegare nolimus ista, ne pro spuriis haberentur omnia de quibus non constaret: de singulis ceterum adnotationes nostras adeas velimus.

Gravioris utique in re critica momenti est metrorum ratio, quam qui neglexerit, in legendis poetis et quid dicam in emendandis ubique haerebit. Solent enim in opere longo *πελοπλόκοις μέτροις* uti seriores poetae Indici, praesertim in sententioso poeseos genere. eadem quoque Bhartriharis sataca metrorum varietate insignia sunt, de quibus, ne cuiusque disticho schema suum praeponere cogamur, pauca disserere libet. Pateram equidem lectores ad *Colebrookii* tractatum *on Sanscrit and Pra-crit poetry* (Asiat. Res. Vol. X.) et ad doctum *Lassenii* in *Hitopadesum* commentarium ablegare, ubi metra illa pag. 197. ad normam suam revocata sunt fere omnia, at quum Kālidāsi opusculum *Srutabodham* dictum cuius apographum amico debemus Stenzlero, nondum in vulgus sit prolatum, haud ingratum fore speramus, quod ex illo de metris compendiosa, celeberrimo poetae adscripto atque ex *Mallināthi* scholiis, praecepta huc illic inspergam, quas etsi rem clariorem non reddant, leges tamen continent ~~semissimas~~ ad quas oratio dirigi debeat poetica. Quoniam vero scientia metrica auditu percipitur, Kālidāsus libellum suum, in cuius praeceptis Pingalum aliosque sequitur antiquiores, *Srutabodham* nominasse narrat.

कन्दसां लक्षणं येन श्रुतमात्रेण बुध्यते ।

तदहं कथयिष्यामि श्रुतबोधमविस्तरं ॥

Quadraginta versibus, quos dicimus memorialibus, constat tractatus, ita ut unoquoque disticho metrum quoddam, cuius nomen ac mensuram exhibet, absolvatur, praeceptis quibusdam de pedibus hunc in modum praemissis:

मस्त्रिगुरुलघुस्त नकारो

भादिगुरुस्तत आदिलघुर्यः ।

ओ गुरुमध्यगतो रत्तमध्यः

सो ऽन्त्यगुरुः कथितो ऽन्त्यलघुस्तः ॥

Hoc est: म est sigla pro tribus longis (Molosso ---), न pro tribus brevibus (Tibrachy ---), भ pro prima longa (Dactylo ---), प pro prima correpta (Bacchio ---), ज्ञ pro media producta (Amphibrachy ---), र quando brevis syllaba medium sedem occupat (Amphimacer ---, est enim ल compendium scripturae pro लघुः), स ubi longa in fine stat (Anapaestus ---), त quando ibidem brevis locum habet (Antibacchius ---). — Singulos porro regularium metrorum, praeter Sloci epici et Aryae, pedes per tres syllabas dispesci constat, quarum quidem compendia sive singulas litteras inter se connectunt Indorum metrici, in Duali positae si forte iterantur, quam rem tironum, tali breviloquentiae non adsectorum, in gratiam exemplo reddam clariorem. Versum Sapphicum:

---|---|---

Indi hunc in modum sectarentur:

---|---|---

sive siglis suis रत्तज्ञो redderent expressum, quarum litterarum न Dualis nota insignitum docet duas superesse longas syllabas, गुरुः enim sive ग longam significat. Magis vero ingeniosum est sed aenigmati fere simile, quando pedum numerus vocabulo quodam, ut ita dicam, technice indicatur, ut in metro e.g. Mahāmālitam (Mallinātho ad Sisupāth. 11, 37.), cuius haec est norma, per regulam una cum nomine expressa:

---|---|---|---|---|---

यदिह नयमालं ततो वेदोर्ध्वमालितं ॥

पूर्वे द्वादशमात्राः पादे चाष्टादशद्वितीये च ।

द्वादश तथा तृतीये पञ्चदशान्ते च सार्योक्ता ॥

In singulis pedibus conformandis, dummodo quatuor moras continent, cum maxima licentia versatos esse videmus poetas, hac lege tamen constricta ut hemistichii primi sextus pes Amphibracho semper vel Proceleusmatico saltem constare debeat, qui in primo, quinto et septimo pede nunquam occurrunt. Proceleusmaticum a pede tertio utriusque hemistichii omnino abhorrrere Lassenius censet: exstat tamen Niti vs. 31. Pes sextus denique in secundo hemistichio una constat syllaba brevi. Disticha hoc modo composita apud Bhartriharim habes quae sequuntur, in quibus asterisco notata sunt ea quae vitio aliquo laborant, ut saepius fit in versibus Aryâ metro conscriptis: Sring. 32. 37*. 41*. 43. 57*. 91. 100*. Nit. 3. 30*. 31. 35. 51. 84. Supplem. 11*. 13. 18. 19. 21. 22. 23. ~~Quodsi omnibus regibus saluta acatalecticum sit hemistichium secundum, quale est Sring. 27.:~~

[illegible]

Aryágti vocatur metrum, quæ serioris ævi poætæ magis delectari videntur et de cuius structura docte egit *Benary* ad *Nalod.* Præf. p. vi. sqq.

3. Ad metra quantitate syllabarum vel temporibus constituta illud quoque pertinet quod वितलीय nuncupatur; species re vera Aryāgitis cuius tamen licentias respuit atque ad secundam metrorum classem viam ~~movit~~. Norma haec est:

pedes ternis iam constare ubique syllabis vides, quae tamen quatuor
 mâtas efficiunt; leges praeterea praecipiant membra Cretico et Iambo
 claudi, quibus abscissis sex tempora manent sive morae in minoribus,
 octo in maioribus membris. Hoc sibi vult regula in scholiis ad *Gha-*
takarp. vs. 1. षड्विधमे ऽष्टौ समे कलाः (sic enim legendum), quam *plato-*
reim dabit *Mallandihus* ad *Sisup.* 16, 1. coll. *Colebrook.* in *Asiat. Res.* X.
 p. 404. seq. Atque hoc illud ipsum metrum est, cuius nomen *Lassenius*
 non invenit (ad *Hitop.* p. 199). Bjs tantum in *Bhartrih.* sententiis
 exstat: *Sring.* 82. et *Vairâg.* 57.

pedes ternis iam constare ubique syllabis vides, quae tamen quatuor
mâtras efficiunt; leges praeterea praecipiunt membra Cretico et Iambo
claudi, quibus abscissis sex tempora manent sive morae in minoribus,
octo in maioribus membris. Hoc sibi vult regula in scholiis ad *Gha-*
takarp. vs. 1. चङ्खिवधमे ऽष्टौ समे कलाः (sic enim legendum), quam *plato-*
reim dabit *Maddathus* ad *Sisup.* 16, 1. coll. *Colebrook.* in *Asiat. Res.* X.
p. 404. seq. Atque hoc illud ipsum metrum est, cuius nomen *Lassenius*
non invenit (ad *Hitop.* p. 199). Bis tantum in *Bhartrih.* sententiis
exstat: *Sring.* 82. et *Vairâg.* 57.

II. Faciliora omnino sunt metra ea quae Colebrookius et Lassenius *monoschematica* appellant quaeque non syllabarum valore sed numero metimur. Tetrasticha possint vocari, pedes enim paribus syllabis quater eodem ordine recurrunt: attamen quum litterarum contactus euphoniae in gratiam, in caesura primi ac tertii stichi semper observetur, melius utique metra illa Indorum more tanquam disticha considerentur, quare et nos singulas versus partes *membra* potius, sive *lineas* interdum et *cola* appellare maluimus, quorum bina hemistichium constituunt. Dividuntur haecce metra, secundum syllabarum in quovis membro numerum, in genera diversa, quorum quod in Centuriis nostris primum in censum venit Hendecasyllabum, *Trishtubh* appellatur: Huius, Kálidási ordinem si sequimur

1. prima specie, *Sáliní* vocata, Bhartriharis utitur: Sring. 3. Niti 40. Vairágy. 30. Schema hoc est:

---|'-o|'-o|---|| quater repetitum,

cuius regulas hoc modo proponit Kálidásas (vs. 17. coll. Mallináth. ad Sisup. 18, 1.):

ह्रस्वो वर्णो ऽप्यते यत्र षष्ठः

कम्बुग्रीवे तद्वदेवाष्टमान्त्यः ।

विश्रामः स्यात्तन्वि वेदैस्तुङ्गैः

तां भाषन्ते शालिनीं कान्दसीयाः ॥

quodsi sexta syllaba corripitur, o cervicē pulchra! et eodem modo syllaba post octavam; si hypotmesis fit, o tenera! in quarta et septima: hanc speciem *Sáliní*m appellant metrorum gnari: *Vedi* pro quatuor ponuntur, equi scil. solis, pro septem; mulierem alloquitur poeta, ut solent Indorum magistri, nos in sequentibus talia omisimus.

2. Ex *Sáliní* oritur metrum *Indrāvajrá* si modo tertiam et septimam corripis hoc modo:

---|---|o-o|---||

Mallináth. (ad Sisup. 14, 86.) pedes indicat: स्यादिन्द्रवज्री यदि तौडगीमः ।

Kálidás. (vs. 19.) praecipit:

यस्यां त्रिषत्सप्तममक्षरं स्याद्
इत्वं सुतङ्गधे नवमं च तदत् ।

in qua *tertia, sexta, septima et nona corripuntur*, hanc *Indravajrām* appellant. Utitur *Bhartriharis* hac mensura in locis his: *Sring.* 18. 22. 54. 78. 92. *Niti* 15. 33. 50. 58. 63. 64. 65. 100. *Vair.* 8. *Suppl.* 2. 3. 8.

3. Si etiam primi membri pes primus mutatur in *Amphibrachum*, metrum appellatur *Upendravajra*, apud *Bhartrih.* *Sring.* 23. et *Vairāg.* 84. exstans. Norma est:

— — — | — — — | — — — | — — ||

et nomen videtur metrum accepisse ex *Gitagovind.* 4, 4, 2. ubi in versu eadem mensura concinnato legitur उपेन्द्रवज्र *fulmen*, ad quam rem facit observatio *Colebrookii* (l. l. p. 406.): *where the stanza has the appearance of being a quotation, it might be conjectured that the denomination of the measure was originally assumed from the example.* Haec igitur coniectura si speciem aliquam veri habet, et habet sane ut equidem puto, infra enim aliud huius generis exemplumprehenditur: post *Jayadevum* saltem vixit qui *Srutabodham*, *Kālidāso* attributum, composuit, quod carmen *Upendravajrām* explicat (vs. 20.) nomine eius addito. Neque tamen exinde consequitur omnes, qui hoc metro usi sunt poetas *Jayadevo* posteriores fuisse, potest enim hoc solum nomen, ex *Gitagovindo* desumptum, mensurae antiquiori inditum fuisse, ut exemplo probari potest: Sic metrum *Kalahansa* (*Colebrook.* p. 470. VIII. no. 7.) apud *Mallināthum* (ad *Sisupāl.* 6, 73.) novum nomen ex *Maghi* versu ipso कुटजान्विकीर्येत्यादि accepit *Kutaja*.

4. Permixtum quodvis ex duobus metris genus vocatur उपजातिः cuius quatuordecim varietates existant et eum potissimum in finem inducuntur ut rigidior lex, eadem ubicunque syllaba arsin inchoandi evitetur. Sic commixta inveniuntur *Vansashta* et *Indravansa*, *Vātorāni* et *Sālini* (vid. *Colebr.* l. l. p. 427.), frequentissime tamen *Indravajrā* et *Upendravajrā* componuntur, quod quidem genus *kar'* ई३. *Upajāti* dicitur. Ex regula *Mallināthi* (ad *Sisup.* 3, 1.):

इन्द्रेपेन्द्रवज्रामिश्रणादुपजातिवृत्तं ॥

अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ ।

पादौ यदीयावुपजातयः ताः ॥

E variis Upajâtis generibus Bhartriharis illud semel (Nit. 75.) adhibuit, ubi Upendravajra ter repetitur et Indravajra in ultimo tantum membro locum habet; semel (Niti 95.) aliud, quo Upendravajra in primo hemistichio ponitur, in secundo Indravajra, quibus varietatibus nomen, si quod habent, non invenio. Alia species *Akhyânakt* vocata, bis in Satasis adhibita est: Niti 7. 72. et haec quidem fit, si Indravajrae pedes primum membrum faciunt et dein Upendravajra ter sequitur; cf. Srutabodh. vs. 22.

यदीन्द्रवज्रचरणः पुरा स्याद्

उपेन्द्रवज्रचरणस्योन्ये ॥

5. *Rathoddhatâ*, in unico tantum versu Sring. 24. usurpatum, metrum appellatur, quando inter breves syllabas, ut Srutabodh. (vs. 24.) praecipit, prima, tertia, septima, nona et finalis producuntur:

--|---|---|---||

pedes designat *Mallinâthus* (ad Kirâtârj. 13, 35.): रोन्राविह्रयोदतालौ ॥ idem repetens in *Sarvankashâ* 4, 58. Verba Kâlidâsi addam facillima:

अथमक्षरमथ त्रितोयकं

सप्तमं च नवमं तथान्तिकं ।

दीर्घमिन्द्रमुखि यत्र जायते

तां वदन्ति कवयो रथोदतां ॥

Varietas huius metri illa est, qua Bhartriharis utitur Sring. 55, cui nomen non habeo:

=|=|===|=||=|=|===|=|=|=|

6. *Vatabodhakam* metrum vocatur dactylicum Alcmanium illud quod Colebrookio *Dodhaka* est, apud Bhartr. Sring. 9. Ex Kâlidâsi regula fit, si prima, quarta, septima, decima et finalis producuntur (Srutab. 18.):

--|---|---|---

आद्यचतुर्थमहीननितम्बे
सप्तमकं दशमं च तथान्त्य ।
यत्र गुरुः प्रकटस्मपाशे
तत्कथितं वतबोधकमेतत् ॥

Mallināthus (ad *Sisup.* 4, 45.) indicat: दोधकवृत्तमिदं भभभागी ॥

7. Iam sequuntur dodecasyllaba metra ad classem apud Colebrookium septimam *Jagati* pertinentia. Inter haec illud, quod *Drutavilambitam* vocatur, apud Bhartriharim exstat *Sring.* 34. *Niti* 42. 53. 87. 88. Norma haec est:

uuu|---|uu|---||

sive ut *Mallināth.* (ad *Sisup.* 6, 1.) indicat: इतविलम्बितमाह नभीभरी ॥
Auctor *Srutabodhi* (vs. 28.) productas tantum suis sedibus syllabas enumerat, neque enim hypotmesis in membris ipsis adest.

8. Antiquissimum huius classis metrum *Vansashtam* est, in carminibus epicis satis frequens, in Centuriis his tantum usurpatum: *Sring.* 2. et *Nit.* 62. Pedes suppeditat *Mallināthus* in *Ghantāpatho* 1, 1. et ad *Sisup.* 1, 1.: अतो तु वंशष्टमुदीरितं जरी ॥

uu|---|uu|---||

Proxime igitur ad *Upendravajrām* accedit et ita quidem ut illud cum *Ewaldio* (über einige Sanskritmetra p. 14.) *Vansashtam* catalectum vocare possis, quod et *Kālid.* videtur indicare, dum penultimam brevem *Upendravajrae* pedibus insertam docet (vs. 30.):

उपेन्द्रवज्राघरणेषु सन्ति चेद्व

उपान्त्यवर्णा लघवः परिकृताः ॥

Primo pede in *Antibacchium* mutato aliud statim evadit genus, cui *Indravansā* nomen; utrumque permixtum habes *Sakantālā* p. 152.

9. Ad classem *Sakkari* dictam, quatuordecim syllabis membra efformantem, usitatissimum pertinet metrum *Vasantatilakā*, hac formula ad *Sisupā.* 4, 19. indicatum: उक्ता वसन्ततिलका तभज्ञाज्ञेग ut legendum quoque est ad *Kirātārj.* 7, 40. Schema est:

---|uu|uu|uu|---||

In Srutabodho (vs. 34.) syllabae tantummodo productae indicantur. Hoc metrum, quo compositum est carmen *Chaurapanchāsikā* *μὲν ἄμεινον*, satis frequenter adhibuit poeta noster, in versibus videlicet Sring. 1. 8. 10. 17. 21. 38. 58. 84. Niti 2. 20. 26. 38. 39. 49. 73. 76. 81. 94. 99. Vairāg. 16. 25. 39. 68. 69. 70. 71. 75. Suppl. 5. —

10. *Mālinī* metrum quindecim in unoquoque membro syllabis constans, ad classem Atisakkari, quae est nona Colebrookio, pertinet et bacchicum commode dici potest. *Corripiuntur*, ex Srutabodhi regula (vs. 35.) *syllabae sex priores, decima item et decima tertia, ita ut hypomesis cadat in septimam et nova arsis incipiat in oetava* (montes mythici, septem maria claudentes, octo numerantur):

प्रथममगुरुष्वर्द्धं विद्यते यत्र कान्ते
तदनु च दशमं चेदक्षर द्वादशान्त्यं ।
गिरिभिरथ तुरङ्गैर्यत्र कान्ते विरामः
सुकविजनमनोसा मालिनी सा प्रसिद्धा ॥

pedes igitur sunt hi:

○○○|○○○|—|—|—|—||

sive ut *Mallināthus* indicat (ad Sisupālabadhum 11, 1.): ननमयययतेयं मालिनी भोगिलोकैः ॥ In Bhartriharis sententiis metrum exstat Sring. 26. 42. 53. 56. 87. Niti 14. 71. 97. Vairāg. 54. 55. 99.

11. Classis illius quae *Ashū* vocatur metrum *Prithvī* quinquies invenitur apud Bhartrih. Niti 4. 6. 46. 68. Vairāg. 63. Sonat vero hoc modo:

○○○|○○—|○○○|○○—|—|—||

Mallināthus in Sarvankashā 4, 66 definit: तसौमसयलावस्तग्रहपतिश्च पृथ्वीगः ॥

12. Sequitur iam, quae *Atyashū* nuncupatur classis, septemdecim syllabas continens, cuius species *Mandakrāntā* in Satacis comparet Sring. 62. 93. Niti 48. Vairāg. 18. 29. 43. 67. 82. 93. Schema hoc est:

—|—|—|—|—|—|—|—||

Regula *Mallināthi* (ad Sisup. 7, 74. 9, 87.) sonat: मन्दक्रान्ता मलधिषड्-जैर्मभीनततामस्र ॥ sic utique legendum est; pausa natura sua ponitur

---|---|---|---|---|---|

Mallināthus (ad *Sisup.* 1, 75.) regulam exhibet: सूर्याश्चैर्मसजस्तताः सगु-
रवः शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥ in *Srutab.* vs. 39. describitur. Nomen huius me-
tri denuo ex *Gltagovindo* 4, 2: कन्दर्पो ऽपि यमायते विरचयं शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥
eadem mensura composito carmine desumptum videtur.

16. *Sragdharā* metrum, apud Kālidāsum ultimum, *Mallinātho*
(ad *Sisup.* 15, 130.) *Snigdharā* vocatum, ad *Prakriti* classem pertinet,
xxi syllabis quater repetitis constans. In sententiis Bhartr. hisce ad-
hibitum est: *Sring.* 19. 47. 49. 59. 66. 69. 70. 76. *Niti* 59. 60. 98.
Vair. 24. 26. 37. 38. 53. 88. *Suppl.* 25. Schema est:

---|---|---|---|---|---|

caesuris minoribus in partes tres distribuitur aequales membrum
quodque, ita ut post syllabam semper septimam hypotmesis fiat, quod
Srutabodh. per मुनिमुनिमुनिभिः indicat, sunt enim *septem* sapientes
numero.

17. Unum restat *Pushpitāghra* metrum, quo semel tantum utitur
Bhartriharis *Sring.* 28. Ad monoschematica pertinet quidem, sed ad
taliam quorum membra inaequalia sunt et ad modum *Upajāti* e duobus
metris composita. Sonat enim:

उउउ|उउउ|=उ|=उ==||उउउ|उ=उ|उ=उ|=उ|=||

In *Srutabodho* deest, *Mallināthus* autem indicat (ad *Sisup.* 1, 74. 4, 20,
Kirātārj. 10, 1.):

अयुजिनयुगरेफतो यकारे
युजिचनजौडरगाश्च पुष्पिताग्रा ॥

hoc est: *geminato tribrachio* (न) et *amphimacro* (र) adiunctus *bacchius*
(य); dein *simplex tribrachus*, *duplex amphibrachus*, *amphimacer* et *syl-
laba longa*.

Pauca denique sunt quae dicam de carmine erotico, Bhartriharis
sententiis praemisso et *Chaurāpanchāsicae* nomine, hoc est *quinqua-
gentā disticha Chapri*, insignito. Unum tantum apographum, anno
1798 scriptum, Londini in Museo Indico inter codices Colebrookianos

No. 33. exstat, scriptura devanagarica exaratum et commentario instructum. Hoc sibi descripsit *Lassenius* meus et mecum iam ante hos quinque annos describendum liberaliter communicavit. At quum tenue admodum videretur carmen, neque forsitan singulatim si ederetur, lectores posset allicere; quum praeterea ulceribus quibusdam gravioribus laboraret, editionem hucusque detinui: iam vero una cum scholiis *Bhartrihari* adiicere visum est, quippe quod in centuriam de amoribus egregie introductionis instar esse possit, iisdem ubique imaginibus usum atque coloribus, tum etiam, quia commentarius, pauca si excipias, perspicuus ac facilis ad similes serioris aevi poetas legendos aditum paret et magnae tironibus utilitati fore videtur. Argumentum carminis *Ganapas*, commentarii auctor, hunc fere in modum statuit: *Brāhmanum* quendam fuisse *Chauri* nomine, fama per omnes regiones longe lateque celeberrimum, qui cum regis cuiusdam filia, magna pulchritudine insigni, clandestinos foveret amores. Regis *Sundari*, in urbe *Kanchipura* domicilium tenentis, filium poetam fuisse aliae addunt traditiones, quae virginem illam, *Vidyā*m appellatam (विद्यानामि केचित् Schol.) et regis *Vrasinhi*, in regione *Burdvan*, filiam simul prodiderunt. Puella vero, quum graviditatis signa occultare ulterius non posset, res tandem per delatores innotuit, *Chauras* igitur, regis iussu captus et per lictores ad mortem ductus, *ὡς ἐκ τῆ παραχρῆμα λέγων* gaudia praeterita et amicae memoriam ac pulchritudinem quinquaginta distichis sibi adumbravit. Confirmatur quodammodo narratio versu 49, non autem, ut equidem sentio, repetitis per totum carmen अद्यापि vocabulis, quae vox mera est, ut *Scholiasta* loquitur, पूर्वपरामर्शः, qua ad memoriam, pristinae voluptatis revocandam saepius versus inchoantur poetae, quam tamen commentarius semper formula मरणकाले et similibus explicat. Quae vero addunt recentiores: poetam, dum caperetur, furem habitum fuisse atque regem illum, somnio ne principis natum occideret monitum, ipsi ignovisse et nuptias dein celebrasse, haec omnia mythicum sapiunt Indorum ingenium; videtur enim ex nomine

चैरु effietum illud esse, ut urbis nomen *Kanchipura* et puellae *Vidyā* ex
 disticho priori eiusque scholiis male intellectis. Ceterum carmen hocce
 eroticum magni vel hodie aestimari Colebrookius testatur (*Asiat. Res. X.*
p. 449.) quod ex mea quidem sententia hodiernum Indorum *pukhni*
 et venusti sensum haud prodit: totum enim carmen singulis fere con-
 stat epithetis compositis, per integrum frequenter distichon protractis,
 quibus nugis bullatis serior mirifice delectatur aetas, etsi non pro-
 sus negandum est singulas interdum imagines hoc modo inter se con-
 glutinatas suavitatis aliquid habere. Nos vero, quoniam nulla facile
 lingua talia exprimere potest verba sanscrita, sensum reddere studui-
 mus et epitheton in partes suas divisimus, et modo illud, quoad eius
 fieri potuit, circumscribere, modo adiectivum quoddam *ornatum*, *puk-*
chrum, *praeditum* addere potius, quam in artificiosa versionis textura
 tempus terere maluimus. Haec, quae prudentes offendere vix possunt,
 de satacarum etiam versione mea valent: casus enim grammaticos in
 singulis sententiis atque totam vocabulorum structuram similibus ubi-
 que reddere haud sollicitus, mentem atque ingenium poetae percipere
 solum conatus sum; est enim latinae linguae indoles ita comparata, ut,
 id quod omnes norunt qui rem tentarunt, uberrimum Indorum usum di-
 cendi presse sequi vix ac ne vix quidem possimus. Veteres quidem au-
 ctiores latinos saepissime collaudat Schlegelius in eo quod more Graeco-
 rum vocabula efformaverint composita, sed haec, ut pace viri clarissimi
 dicam, in vertendis Sanscritis haud magni sunt momenti: perlegi equi-
 dem fragmenta Lucilii, Pacuvii, Enniique, perlustravi ea quae Scali-
 ger tentavit in hymnis Orphicis latine reddendis, attamen epitheta quae
 ad ingenium linguae sanscritae composita forte inveniuntur, nec multa
 sunt, neque ultra classem quam Bahuvrihicae appellamus procedunt,
 quare simpliciorē ubique praetulimus versionem, ne ineptiarum me-
 rito ac molestiarum accusaremur; ceterum autem, ut par est, lacunae,
 quae inter textum et versionem ubique inveniuntur, commentario sup-
 plendas curavimus. Animadversiones nostras ad archaeologiam magis

spectare et eo tendere ut sensum eruant locisque similibus, vel aliunde ex aliarum gentium poesi petitis confirment, quaestionibus grammaticis intricatioribus, quae minus arriserunt, omissis, libere profiteor: quodsi igitur Paninum vapulare animadvertant perspicaciores, id quod raro accidisse mihi spero, id studio meo tribuant velim quo in mores et instituta populorum semper agitur animus. Neque tamen quaestiones quae ad crisin pertinent, omnino desiderabit lector: in Bhartriharis sententiis codices principes A et B prae ceteris secuti sumus quidem, sed varias aliorum codicum lectiones in censum quoque vocavimus; calami errores vero et farraginem exinde enatam lectionum, quas vix dicas variantes, omnino omisimus. Ex scholiis in Bhartriharim omnia delegimus quae necessaria videbantur ad locum aliquem obscuriorem illustrandum atque ad sensum enucleandum; sunt quidem simpliciora illa et saepenumero aliis tantummodo vocabulis usitatoribus rem circumscribunt, quam ob causam auctorem, cuius nomen ignoro, vetustiore quam Mallināthum aliosque prolixiorum commentariorum scriptores habendum puto.

His rebus absolutis unum, quod aegre tango, lectores quosdam et mihi quidem amicissimos, desiderare video, ut, quemadmodum mos invaluit, de separandis vocabulis euphonice tantum conglutinis rationem reddam. Duo potissimum sunt, si veterem Indorum syllabas separandi rationem deserimus, orthographiae genera: aut enim, quod ad antiquam illam rationem proxime accedit, continua serie scribunt alii, aut textum ubique separant, sed ita ut Sandhis maneat intacta et vocalium craris apostrophis notetur, quae quidem posterior clarissimo mihi quae amicissimo Boppio debetur ratio: nos, Schlegelii, Lassenii, Rosenii aliorumque exemplum secuti, utramque rationem ita quodammodo coniunximus ut ea tantum, quae natura disiungi potuerant, separaverimus; in scholiis autem eam scribendi licentiam, qua utuntur commentatores ipsi, retinuimus, synaloephe et litterarum coniunctione sublata atque ipsis euphoniae legibus neglectis.

Haec habui fere de nova quae dicerem Bhartriharis editione. Neque vero praefationi meae finem imponere possum, quin Tibi, vir doctissime, amice suavissime *Ferdinande Benary*, pro singulari Tuo et nunquam satis laudando erga me favore, gratias agam quam maximas. Tu enim non modo in schedis perlustrandis et corrigendis tantam posuisti diligentiam, ut, quae subinde deprehendantur operarum vitia, pauca sint et plerumque levia; verum etiam dubia quaedam quae mihi remanserant et calami insuper errores omni, quae *Tua* est, sollertia atque industria solvisti et benevole mecum communicasti. Meritum de me Tuum manet alta mente repostum.

Scribebam Regimontii Prussorum mense Novembr. 1833.

P. a Bohlen.

अथ
चौरपञ्चाशिका

अथ
श्रीभर्तृहरिः

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ शृङ्गारशतकं ॥

शम्भुस्वयम्भुरयोर्हरिणोक्षणानां
येनाक्रियन्त सततं गृहकर्मदासाः ।
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय
तस्मै नमो भगवते कुसुमायुधाय ॥ १ ॥

॥ तत्रादौ स्त्रीप्रशंसा ॥

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया
पराश्रुषिर्दकटाक्षवीक्षितैः ।
वचोभिरीर्ष्याकलहेन लीलया
समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ २ ॥
भ्रूचातुर्याकुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः
स्निग्धा वाचो लज्जिताश्चैव क्लासाः ।
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामितदूषणं चायुधं च ॥ ३ ॥
क्वचित्सुभ्रूभङ्गैः क्वचिदपि च लज्जापरिणतिः
क्वचिद्दीप्तिव्रस्तैः क्वचिदपि च लीलाविलसितैः ।
नवोदनानिभिर्वदनकमलैर्नेत्रचलितैः
स्फुरन्नीलालीनां प्रकरपरिपूर्णा इव दृशः ॥ ४ ॥

वक्त्रं चन्द्रविकासि पङ्कजपरीक्षासक्षमे लोचने
 वर्णाः स्वर्णमपाकरिचुरलिनीं जिज्ञुः कचानां चयः ।
 वक्षोजाविभकुम्भसम्भ्रमकुरौ गुर्वी नितम्बस्थली
 वाचां हारि च मर्दवं युवतिषु स्वाभाविकं मण्डनं ॥ ५ ॥

स्मितं किञ्चिद्वक्त्रं सरलतरलो दृष्टिविभवः
 परिस्यन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः ।
 गतीनामारम्भः किसलयितलीलापरिकरः
 स्पृशत्यास्तारुण्यं किमिह न हि रम्यं मृगदृशः ॥ ६ ॥
 द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशां प्रेम्णा प्रसन्नं मुखं
 प्रतव्येष्वपि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।
 किं खाद्येषु तदोष्ठपल्लवरसः स्पृश्येषु किं तत्तनुः
 ध्येयं किन्नवयौवनं सुहृदयैः सर्वत्र तद्विश्रमः ॥ ७ ॥
 एताः स्वलद्वलयसंस्कृतिमिखलोत्थ-

कङ्कारनूपुररवाकृतराजकुंसाः ।
 कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो
 वित्रस्तमुग्धकुरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ ८ ॥

कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा
 गौरपयोधरकम्पितकहारा ।

नूपुरकुंसरणत्पदपद्मा
 कं न वशीकुरुते भुवि रम्भा ॥ ९ ॥

नूनं हि ते कविवरा विपरीतबोधा
 ये नित्यमाङ्गुरबला इति कामिनीनां ।

याभिर्विलोलतरतारकदृष्टिपतिः

शक्रादप्यो ऽपि विजितस्तम्बबलाः कथं ताः ॥ १० ॥

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुध्रुवो मकरध्वजः ।
 यतस्तन्नेत्रसंचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गते लोचने
 अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावश्रुचिभिः कीर्णां द्विजानां गणैः ।
 मुक्तानां सतताधिवासरुचिरं वक्षोजकुम्भद्वयं
 इत्थं तन्वि वपुः प्रशान्तमपि ते क्षोभं करोत्येव नः ॥ १२ ॥
 मुग्धे धनुष्मती केयमपूर्वाऽपीह दृश्यते ।
 यथा बद्धं चिंतां गुणैरेव न शायकैः ॥ १३ ॥
 सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु तारारवीन्दुषु ।
 विना मे मृगशावाद्या तमो भूतमिदं जगत् ॥ १४ ॥
 यद्वत्तस्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
 रागान्धेषु तदोष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथां ।
 सौभाग्याक्षरपङ्क्तिरेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
 मध्यस्थाऽपि करोति तापमधिकं रोमावली केन सा ॥ १५ ॥
 गुरुणा स्तनभरिणा मुखचन्द्रेण भास्वता ।
 शनैश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १६ ॥
 तस्याः स्तनौ यदि धनौ जघनं विहारि
 वक्त्रं च चारु तव चित्तं किमाकुलत्वं ।
 पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा
 पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १७ ॥
 मात्सर्यमुत्सार्य विचार्यकार्यं
 आर्याः समर्यादमिदं वदन्तु ।
 सेव्या नितम्बाः किमु भूधराणां
 उत स्मरस्मेरविलासिनीनां ॥ १८ ॥

संसारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
 तत्त्वज्ञानामृताम्भः पुलकितधियां यातु कालः कदाचित् ।
 नो चेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनभराभोगसंभोगिनीनां
 स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकरतलस्पर्शलोलीयतानां ॥ १९ ॥
 मुखेन चन्द्रकान्तिन मृदानीलैः शिरोरुहैः ।
 पाणिभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ २० ॥
 संमोहयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति
 निभर्त्सयन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ।
 एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां
 किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ २१ ॥

॥ इति स्त्रीप्रशंसा ॥

॥ अथ भोगादिलक्षणं ॥

विश्रम्य विश्रम्य वनदुमाणां
 ह्यासु तन्वी विचचार काचित् ।
 स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन
 निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २२ ॥
 अदर्शने दर्शनिमात्रकामा
 दृष्टा परिघङ्गरसैकलोला ।
 आलिङ्गितायां पुनरायताब्द्यां
 आशास्महे विग्रहयोरभेदं ॥ २३ ॥
 मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी
 चन्दनं वपुषि कुङ्कुमान्वितं ।
 वक्षसि प्रियतमा मनोहरा

स्वर्ग एष परिशिष्ट आगतः ॥ २४ ॥

प्राञ्जामेति मनागमानितगुणं जाताभिलाषं ततः

सत्रीडं तदनुश्रयोद्यतमनुप्रत्यस्तर्धैर्यं पुनः ।

प्रेमार्द्रस्पृहणीयनिर्भररुहः क्रीडाप्रगल्भा ततो

निःशङ्काङ्गविकर्षणाधिकमुखं रम्यं कुलस्त्रीरतं ॥ २५ ॥

उरसि निपतितानां स्रस्तधम्मिल्लकानां

मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानां ।

सुरतजनितस्वेदस्वार्द्रगण्डस्थलीनां

अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिवन्ति ॥ २६ ॥

आमीलितनयनानां यः सुरतरसो ऽनुसंविदं कुरुते ।

मिथुनैर्मिथो ऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिवर्हणं ॥ २७ ॥

इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां

यदिरु जरास्वपि मान्मथा विकाराः ।

तदपि च न कृतं नितम्बिनीनां

स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ २८ ॥

एतत्कामफलं लोके यद्वयोरैकचित्तता ।

अन्यचित्तकृते कामे शवयोरिव संगमः ॥ २९ ॥

प्रणयमधुराः प्रेमोद्गाढा रसादलसास्तथा

मधुरभणिता मुग्धप्रायाः प्रकाशितप्रमदाः ।

प्रकृतिसुभगा विस्मम्भार्हाः स्मरोदयदायिनो

रुहसि किमपि स्वीरालापा हरन्ति मृगदृशां ॥ ३० ॥

आवासः क्रियतां गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।

स्तनमध्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ३१ ॥

प्रियपुरतो युवतीनां तावत्पदमातनोतु कृदिमानः ।
भवति न यावच्चन्दनसुरभिर्मधुनिर्मलः पवनः ॥३२॥

॥ इति भोगादिलक्षणां ॥

॥ अथ ऋतुवर्णनं ॥

॥ तत्रादौ वसन्तः ॥

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्कुरकोटयो
मधुरविरतोत्कण्ठावाचः प्रियाः पिकपक्षिणां ।
विरलसुरतस्विदोद्गमा वधूवदनेन्दवः
प्रसरति मधौ रात्र्यां जातो न कस्य गुणोदयः ॥३३॥
मधुरयं मधुरैरपि कोकिला-
कलकलैर्मलयस्य च वायुभिः ।
विरहिणाः प्रणिहन्ति शरीरिणो
विपदि कृत सुधापि विषम्यते ॥३४॥
आवासः किल किञ्चिदेव दयितापार्श्वे विलासालसः
कर्णे कोकिलकाकलीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ।
गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैः सेव्याः शितांशोः कराः
केषांचित्सुखयन्ति नेत्रकृदये चेत्रे विचित्राः क्षपाः ॥३५॥
पान्थस्त्री विरहानलाङ्गतिकलामातन्वती मञ्जरी
मा कुन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्ते ते ।
अप्येति नवपाटलापरिमलाः प्राग्भारपाटच्छरा
वान्ति क्लान्तिवितानतानवकृताः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥३६॥
सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्च्छितदिगन्ते ।
मधुरमधुविधुरमधुपे विमधौ कस्य न भवेदुत्कण्ठा ॥३७॥

॥ अथ ग्रीष्मः ॥

अच्छाच्छचन्दनरसार्द्रकरा मृगाक्ष्यो
 धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ।
 मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि कूर्मपृष्ठं
 ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्द्धयन्ति ॥ ३८ ॥
 स्रजो कृद्यामोदा व्यजनपवनश्चन्द्रकिरणाः
 परागः कासारो मलयजरजः सीधु विशदं ।
 शुचिः सौधोत्सङ्गः प्रतनु वसनं पङ्कजदशो
 निदाघातूर्णं तत्सुखमुपलभन्ते सुकृतिनः ॥ ३९ ॥
 सुधाशुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः
 प्रियावक्त्राम्भोजं मलयजरजश्चातिसुरभिः ।
 स्रजो कृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने
 करोत्यन्तः क्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ ४० ॥

॥ इति ग्रीष्मः ॥

॥ अथ वर्षासमयः ॥

तरुणीविषो दीपितकामा विकसज्जातिः पुष्पसुगन्धिः ।
 उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृट् कुरुते कस्य न कृषं ॥ ४१ ॥
 वियदुपचितमेघं भूमयः कन्दलिन्यो
 नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धवाक्ताः ।
 शिखिकुलकलकेकारावरम्या वनान्ताः
 सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्कण्ठयन्ति ॥ ४२ ॥
 उपरिधनं धनपटलं तिर्यग्गिरयो ऽपि नर्तितमयूराः ।
 वसुधा कन्दलधवला तुष्टिं पथिकः वा पातयतु ॥ ४३ ॥

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः
 स्फुरद्गन्धः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ।
 इतः केकिक्रीडाकलकलरवः पद्मलदृशां
 कथं यास्यन्ते ते विरहदिवसाः संभृतरसाः ॥४४॥
 असूचीसंसारे तमसि नभसि प्रौढजलद-
 धनिप्राप्ते तस्मिन् पतति दृषदां नीरनिचये ।
 इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं
 मुदं च ग्लानिं च प्रथयति पथिष्वेव सुदृशां ॥४५॥
 आसारेषु न कर्म्यतः प्रियतमेर्यातुं यदा शक्यते
 शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ।
 ज्ञाताः शीतलशीकिराश्च मरुतो वात्यन्तखिदच्छिदो
 धन्यानां वत दुर्दिनं मुदिनतां याति प्रियासंगमे ॥४६॥

॥ इति वर्षासमयः ॥

॥ अथ शरत् ॥

अर्द्धं नीत्वा निशायाः सरभससुरतायासखिन्नश्लथाङ्गः
 प्रोद्धूतासक्यतृष्णा मधुमदनिरतो कर्म्यपृष्ठे विविक्ते ।
 संभोगल्लान्तकान्ताशिथिलभुव्रललावर्जितं कर्करान्तो
 ज्योत्स्नाभिन्नाधराशं पिवति न सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥४७॥

॥ अथ हेमन्तः ॥

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः
 काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषः खिन्ना विचित्रे रतेः ।
 पीनोरस्थलकामिनीजनकृताक्षिषा गृहाभ्यान्तरे
 ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्याः सुखं शेस्ते ॥४८॥

॥ अथ शिशिरः ॥

चुम्बन्तो गण्डभित्तिरलकवति मुखे शीत्कृतान्यादधाना
वक्षःसूक्तचुकेषु स्तनभरपुलकोद्भिदमापादयन्तः ।
उद्वनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्संसयन्तोऽश्रुकानि
व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितकृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ४१ ॥
केशानाकलयन्दृशो मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्
आतन्वन्पुलकोद्भ्रमं प्रकटयन्नालिंग्य कम्पं शनैः ।
वारं वारमुदारशीत्कृतकृतो दन्तच्छदान् पीडयन्
प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥ ५० ॥

॥ इति ऋतुवर्णनं ॥

असाराः सत्त्वेति विरतिविरसायासविषया
जुगुप्सतां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ।
यथाप्यन्तस्तत्र प्रणिहितधियामप्यतिबलम्
तदीयो नाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ॥ ५१ ॥
भवन्तो वेदान्तप्रणिहितधियामाप्तगुरवो
विदग्धालापानां वयमपि कवीनामनुचराः ।
तथाप्येतद्भूमौ न हि परहितात्पुण्यमधिकं
न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरं ॥ ५२ ॥
किमिह बहुभिरुक्तैर्युक्तिशून्यैः प्रलापैर्
द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयं ।
अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां
स्तनभरपरिखिन्नं यौवनं वा वनं वा ॥ ५३ ॥
सत्यं जना वच्मि न पक्षपाताल्-
लोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् ।

नान्यं मनोहारि नितम्बिनीभ्यो

दुःखैकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥५४॥

॥ अथ दुर्विर्क्तप्रशंसा ॥

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।

पावदेव न कुरङ्गचक्षुषा ताड्यते चपललोचनाचलेः ॥५५॥

वचसि भवति संगत्यागमुद्दिश्य वार्ता

श्रुतिमुखरमुखानां केवलं पण्डितानां ।

जघनमरुणारत्नग्रन्थिकाञ्चीकलापं

कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ॥५६॥

स्वपरप्रतारको ऽसौ निन्दति यो ऽलीकं पण्डितो युवन्तीः ।

यस्मात्तपसो ऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गस्य तथाप्सरसः ॥५७॥

मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति श्रूराः

केचित्प्रचाण्डमृगराजबधे ऽपि दक्षाः ।

किं तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसक्त्य

कन्दर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥५८॥

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्ब्यते तावदेव ।

भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपद्माणा एते

यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥५९॥

उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारम्भन्ते यदङ्गनाः ।

तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रह्मा खलु कीतरः ॥६०॥

तावन्महत्त्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विवेकता ।

यावज्ज्वलति नाङ्गेषु स्वतः पद्मेषु पावकः ॥६१॥

शास्त्रज्ञो ऽपि प्रक्षितविनयो ऽप्यात्मबोधो ऽपि वाढं
 संसारे ऽस्मिन् भवति विरलो भाजनं सद्गतीनां ।
 येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुद्घाटयती
 वामाक्षीणां भवति कुटिला भूलताकुञ्चिकेव ॥ ६२ ॥
 कृशः काणाः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविकलो
 व्रणी पूयल्लिन्नः कृमिकुलशतैरावृततनुः ।
 क्षुधाक्षामो जीर्णः पिठरक्कपोलार्पितगलः
 श्रुनीमन्वेति श्वा कृतमपि निरुत्थेष मदनः ॥ ६३ ॥
 स्त्रीमुद्रां कषकेतनस्य जननीं सर्वार्थसंपत्करीं
 ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्या फलान्वेषिणः ।
 ते तेनैव निरुत्य निर्दयतरं नग्रीकृता मुण्डिताः
 केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ६४ ॥
 विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णाशनास्
 तेऽपि स्त्रीमुष्णपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वैव मोहं गताः ।
 शाल्यन्नं सघृतं पयो दधियुतं भुञ्जन्ति ये मानवास्
 तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरं ॥ ६५ ॥

॥ इति दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

॥ अथ स्त्रीणां परित्यागप्रशंसा ॥

संसारे ऽस्मिन्नसारे कुम्पतिभवनद्वारसेवावलम्ब-
 व्यासङ्गव्यस्तर्धैर्यं कथममलधियो मानसं संविदधुः ।
 यद्येताः प्रोद्यद्दिन्दुद्युतिनिचयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः
 प्रेङ्गत्काञ्चीकलापाः स्तनभरविनमन्मध्यभागास्तरुण्यः ॥ ६६ ॥
 सिद्धाध्यासितकन्दरे कुरवृषस्कन्धावगाढदुमे
 गङ्गाधौतशिल्पातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ।

कः कुर्वीति शिरःप्रणाममलिनं मानं मनस्वी जनो
 यद्यत्रस्तकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरास्त्रस्त्रियः ॥ ६७ ॥
 संसारं तव निस्तारपदवी न दवीयसी ।
 अन्तरा दुस्तरा न स्युर्बहि रे मदिरेक्षणाः ॥ ६८ ॥
 ॥ इति स्त्रीणां परित्याज्यविधिः ॥

॥ अथ यौवनप्रशंसा ॥

राजन् तृक्षाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं
 को वार्थी ऽर्थैः प्रभूतैः स्ववपुषि गलिते यौवने सानुरागे ।
 गच्छामः सद्य यावद्विकसितकुमुदेन्दीवरालोकिनीनां
 आक्रम्याक्रम्य रूपं कठितं न जरया लुप्यते प्रेयसीनां ॥ ६९ ॥
 रागस्यागारमेकं नरकशतमहाद्वः खसंप्राप्तिहेतुः
 मोक्षस्योत्पत्तिवीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ।
 कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पष्टदोषप्रबन्धं
 लोके ऽस्मिन् क्वनर्थं निजकुलदहनं यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥
 शृङ्गारदुमनीरदे प्रचुरतक्रीडारसद्योतसि
 प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरतामुक्ताफलोदन्वति ।
 तन्वीनेत्रचकोरपारणाविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ
 धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्रसन्ने नवे यौवने ॥ ७१ ॥

॥ इति यौवनप्रशंसा ॥

॥ अथ कामिनीगर्हणं ॥

कान्तित्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्सुकः
 पीनमेतुङ्गपयोधरेति सुखाम्भोजेति सुभूरिति ।
 दृष्ट्वा मायति मोदते ऽतिरमते प्रस्तौति ज्ञानत्रयि
 प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियमहो मोक्षस्य दृष्टेष्टितं ॥ ७२ ॥

श्रुता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादवर्द्धिनी ।
 स्पृष्टा भवति मोहाय सा नाम दयिता कथं ॥ ७३ ॥
 तावदेवामृतमयी यावन्नोचनगोचरा ।
 चक्षुःपथादपगता विषादयतिरिच्यते ॥ ७४ ॥
 नामृतं न विषं किंचिदेकामुक्ता नितम्बिनी ।
 सेवामृतलता रक्ता विरक्ता विषवल्ली ॥ ७५ ॥
 आवर्तः संशयानामविनयभवनं पत्तनं साहसनां
 दोषाणां सन्निधानं कपटशतमयं क्षेत्रमप्रत्ययानां ।
 स्वर्गद्वारस्य विघ्नं नरकपुरमुखं सर्वमायाकरुणं
 स्त्रीयन्त्रं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिनां मोहपाशः ॥ ७६ ॥
 ना सत्येन शशाङ्क एष वदनीभूतो न चेन्दीवर-
 द्धन्दे लोचनताडने न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता ।
 किं त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तवं विज्ञानत्रयि-
 वज्रांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनाः सेवते ॥ ७७ ॥
 लीलावतीनां सहजा विलासासु-
 ता एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति ।
 रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धस्-
 तत्र भ्रमत्येव मुदा षडङ्घ्रिः ॥ ७८ ॥
 यदेतत्पूर्णेन्दुयुतिकरमुदाराकृतिवरं
 मुखाब्जं तन्वङ्ग्याः किल वसति तत्राधरमधु-
 इदं तावत्पाकद्रुमफलमिवातीव विरसं
 व्यतीते ऽस्मिन् काले विषमिव भविष्यत्यसुखदं ॥ ७९ ॥
 उन्मीलत्रिबलीतरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-
 द्धन्देनोद्यतचक्रवाकमिषुना वक्ताम्बुजोद्गासिनी ।

काला कारधरा नदीयमभितः क्रूराशया नेष्यते
 संसारार्णवमज्जन्तं यदि ततो दूरेणा संत्यज्यतां ॥ ८० ॥
 जल्पन्ति सार्द्धमन्येन पश्यत्यन्यं सविभ्रमाः ।
 हृदये चिन्तयत्यन्यः स्त्रियः को नाम योषितां ॥ ८१ ॥
 मधु तिष्ठति वाचि योषितां
 हृदि हालाहलमेव केवलं ।
 अत एव निपीयते अधरो
 हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ८२ ॥
 अपसर शखि दूरादस्मात्कटाक्षविशिषानलात्
 प्रकृन्निविषमाद्येषित्सर्पाद्विलासफणाभृतः ।
 इतरफणिना दृष्टः शक्याश्चिकित्सितुष्वेषैश्च
 चतुरवनिताभोगप्रसन्नं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः ॥ ८३ ॥
 विस्तारितं मकरकेतनकीवरेण
 स्त्रीसंज्ञितं वडिशस्त्रं भवम्बुराशौ ।
 येनाचिरान्तदधरामिषलोलमर्त्त-
 मत्स्यान् विकृष्य पचतीत्यनुरागवद्गौ ॥ ८४ ॥
 कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतकूर्मि ।
 मा संचर मनः पान्थ तत्रास्ते स्मरतस्ते ॥ ८५ ॥
 व्यादीर्घेण चलेन वक्तृगतिना तेजस्विना भोगिना
 नीलाब्जद्युतिनक्षत्रिणा प्रसक्तं दृष्टो न तच्चक्षुषा ।
 दृष्टेः सन्ति चिकित्सका दिशि दिशि प्राप्तेषा धर्मार्थिनो
 मुग्धास्तीक्ष्णास्तीक्ष्णस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधं ॥ ८६ ॥
 इह हि मधुरगीतं नृन्यसेतदसौ अयं
 स्फुरति परिमल्लोभसौ स्पर्श एव स्तनानां ।

इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्रम्यमाणो
 क्यहितकरणादक्षैः पञ्चभिर्विचित्रो ऽसि ॥ ८७ ॥
 न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भेषज्यविषयो
 न चापि प्रधंसं व्रजति विविधैः शास्त्रिकशतैः ।
 भ्रमावेशादङ्गे किमपि विदधद्व्यमसमं
 स्मरापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च ॥ ८८ ॥
 ज्ञात्यन्धाय च दुर्मुखाय च जरजीर्णाखिलाङ्गाय च
 ग्रामीणाय च दुष्कुलाय च मल्लिकुष्माभिभूताय च ।
 पच्छत्तीषु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवसद्वया
 पण्यस्त्रीषु विवेककेल्पलतिकोशस्त्रीषु रज्येत कः ॥ ८९ ॥
 वेश्या ऽसौ मदनज्वाला त्रुपेन्धनसमेधिता ।
 कामिभिर्यत्र दूष्यते धौवनाभि धनानि च ॥ ९० ॥
 कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपद्मवं मनोज्ञमपि ।
 चारभटचौरचेटकनटविटनिष्ठीवनशराखं ॥ ९१ ॥

॥ इति कामिनीगर्हणं ॥

॥ अथ सुविरक्तप्रशंसा ॥

धन्यास्त एव तरलायतलोचनानां
 तारुण्यपूर्णाधमपीनप्रयोधराणां ।
 क्षामोदरोपरिलसन्निवर्तीत्तलानां
 दृष्टाकृतिं विकृतिमेति मनो न येषां ॥ ९२ ॥
 बाले लीलामुकुलितमङ्गी सुन्दरा दृष्टिपाताः
 किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थ एषः भ्रमस्ते ।
 संप्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्वाधनान्ति
 क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्ज्वालमालोकयामः ॥ ९३ ॥

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीविरदल-
 प्रभाचौरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ।
 गतो मोक्षो ऽस्माकं स्मरशवरवाणा व्यतिकर-
 ज्वरज्वालाः शान्तास्तदपि न वराकी विरमति ॥ १४ ॥
 शुभ्रं सन्न सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रो ज्वला
 लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव स्फीते शुभे कर्मणि ।
 विच्छिन्ने नितरामनङ्गकलरुकीडान्नुत्तनुकं
 मुक्ताजालमिव प्रयाति कटिति भ्रष्टदिशो दृश्यतां ॥ १५ ॥
 सदा योगाभ्यासव्यसनवशयोरात्ममनसोः
 अविच्छिन्ना मैत्री स्फुरति यमिनस्तस्य किमु ते ।
 प्रियाणामालापैरधरमधुभिर्वृक्षविधुभिः
 सनिश्चासामोदैः सकुचकलशशिषसुसैः ॥ १६ ॥
 किं कन्दर्पं करं कन्दर्पयसि किं कोदण्डकङ्कामिते
 रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृथा वल्गसि ।
 मुग्धे स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरेल्लेस्तेः कटाक्षैरलं
 चेतश्चुम्बति चन्द्रचूडचरणध्यानमृते वर्तते ॥ १७ ॥
 यदासीदज्ञानं स्मरतिमिरसञ्चारजनितं
 तदा सर्वं नारीमयमिदमशेषं जगद्भूतं
 इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाञ्जनदृशां
 समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनंमपि ब्रह्म मनुते ॥ १८ ॥

॥ इति सुविरक्तप्रशंसा ॥

वैराग्ये संचरत्येको नीती भ्रमति चापरः ।
 शृङ्गारे रमते कश्चिदुविभेदाः परस्परं ॥ १९ ॥

यद्यस्य नास्ति रुचिरं तत्रास्थिव स्पृहा मनोज्ञे ऽपि ।
रमणीये ऽपि शुभांशौ न मनः कामः सरोजिन्याः ॥१००॥
॥ इति भर्तृहरिणा विरचितं शृङ्गारशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ नीतिशतकं ॥

दिकालानवच्छिन्नाय चिन्मात्रानन्तमूर्तये ।
स्वानुभूत्यैकसाराय नमः शान्ताय तेजसे ॥१॥

॥ अथ अज्ञप्रशंसा ॥

१. २

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता
सा चान्यमिच्छति जनं स जनो ऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या
धिकां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥२॥

३

अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।
ज्ञानलवडुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥३॥
प्रसक्त्य मणिमुद्धरेन्मकरवत्तदंष्ट्राङ्कुरात्
समुद्रमपि संतरेच्चपलदूर्भिमालाकुलं ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारयेन्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्ध्नि सचित्तमाराधयेत् ॥४॥
लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडयन्
पिवेच्च मृगतृप्तिकासु सलिलं पिपासार्दितः ।
कदाचिदपि पर्यटन् शशविषाणमासादयेन्

न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥५॥
 व्यालं बालमृणालतनुभिरसौ रोदुं समुज्जृम्भते
 हेतुं वज्रमणीन् शिरीषकुसुमप्राप्तेन सन्नक्षति ।
 माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षीराम्बुधेरीकृते
 नेतुं वाञ्छति यः सतां पथि खलान् सूक्तैः सुधास्यन्दिभिः ॥६॥
 स्वायन्तमेकालकृतं विधात्रा
 विनिर्मितं हृदनमज्ञातायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाज्ञे
 विभूषणं मौनमपण्डितानां ॥७॥
 यदा किञ्चिज्ज्ञो ऽहं द्विप इव मदान्धः सम्भवं
 तदा सर्वज्ञो ऽस्मीत्यभवदवल्लसितं मम मनः ।
 यदा किञ्चित्किञ्चिदुधजनसकाशादधिगतं
 तदा मूर्खो ऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥८॥
 कृमिकुलचितं लालाल्लिप्तं विगन्धि जुगुप्सितं
 निरुपमरसं प्रीत्याः खादन्नश्च निरामिषं ।
 सुरपतिमपि श्वा पार्श्वस्थं विलोक्य न शङ्कते
 न हि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिरूपफल्गुतां ॥९॥
 शिरः शार्वं स्वर्गं पतति शिरसो ऽतः क्षितिधरं
 महीध्रादुत्तुङ्गादवनिमवनेश्चापि जलधिं ।
 अधोधो गङ्गेयं पदमुपमता स्तोकमथवा
 विवेकभ्रष्टाणां भवति विनिपातः शतमुखैः ॥१०॥
 वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रातं वनचरेः सह ।
 न मूर्खजनसंसर्गः सुरेन्द्रभवनेष्वपि ॥११॥

॥ इति अष्टप्रशंसा ॥

॥ अथ विद्वत्प्रशंसा ॥

शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः शिष्याः प्रदेयागमा
विख्याताः कवयो वसन्ति विषये यस्य प्रभोर्निर्धनाः ।
तज्ज्ञाञं वसुधाधिपस्य सुधियो कथं विनापीश्वराः
कुत्साः स्युः कुपरोक्षकिर्हि मणयो वैरर्घ्यतः पातिताः ॥ १२ ॥
कुरुयाति न मोचरं किमपि संपुञ्जाति यत्सर्वदा-
प्यर्थिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं परां ।
कल्पान्तिष्वपि न प्रयाति निधनं विद्यास्थमन्तर्धनं
येषां तान् प्रतिमानमुज्ज्वल नृपाः कस्तेः सह स्पृहते ॥ १३ ॥
अधिगतपरमार्थान्यपि उतास्मावमंस्थास्
तृणमिव लघु लक्ष्मीर्नैव तान् संरुणाद्भिः ।
अभिनवमदलेखाश्यामगाण्डस्थलीनां
न भवति विशतसुर्वारणं वारणानां ॥ १४ ॥
अभोजनीवननिवासविलासमेव
हंसस्य हन्ति नितरां कुञ्चितो विधाता ।
नवस्य दुग्धजलभेदविषैः प्रसिद्धां
वेदग्धकीर्तिमपहृन्तुमसौ समर्थः ॥ १५ ॥
केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं कुसुमं नालङ्कृता मूर्च्छिताः ।
वाण्येका समलङ्करोति कृत्स्नं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते ऽखिलभूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणं ॥ १६ ॥
विद्या नाम नरस्य श्रेयमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुह्यतां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशप्रममे विद्या परं देवतं

विद्या राजसु पूजिता न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ॥ १७ ॥
 क्षान्तिश्चेत्कवचेन किं किमरिभिः क्रोधोऽस्ति चेद्देहिमां
 ज्ञातिश्चेदनस्तेन किं यदि सुहृद्व्यौषधेः किं फलं ।
 किं सर्वैर्यदि दुर्जनाः किमु धनैर्विद्यानवद्या यदि
 व्रीडा चेत्किमु भूषणैः सुकविता यद्यस्ति राज्येन किं ॥ १८ ॥
 दाक्षिण्यं स्वजने दद्या परजने शाख्यं सदा दुर्जने
 प्रीतिः साधुजने नयो नृपजने विद्वज्जने धार्जवं ।
 शौर्यं शत्रुजने क्षमा गुरुजने नारीजने धूर्तता
 ये चैवं पुरुषाः कलासु कुशलास्तेष्वेव लोकस्थितिः ॥ १९ ॥
 ज्ञाद्यं धियो कुरति सिञ्चति वाचि सत्यं
 मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ।
 चेतः प्रसादयति दिङ्मु तनोति कीर्तिं
 सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसां ॥ २० ॥
 जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।
 नास्ति येषां यशःकाये ज्ञानमरणं भयं ॥ २१ ॥

॥ इति विद्वत्प्रशंसा ॥

॥ अथ मालशौर्ध्वप्रशंसा ॥

नुत्तमोऽपि जराकृशोऽपि शिथिलप्रमाणोऽपि कष्टां दशां
 आपन्नोऽपि विपन्नदीधितिर्हि प्राणेषु नशयत्स्वपि ।
 मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकधन्यासिकबद्धस्पृहः
 किं जीर्णं तृणमस्ति मानमरुतामग्रेसरः केशरी ॥ २२ ॥
 स्वल्पं स्नायुवसावशेषमलिनं निर्मांसमप्यस्थिकं
 स्या लब्धा परितोषयति न च तत्तस्य जुधाशास्तये ।
 सिंहो जम्बुकमङ्गुलागच्छति स्यात्का निरुति द्विपं

सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सवानुत्तमं फलं ॥ २३ ॥
 परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ।
 स जातो येन ज्ञातेन याति वंशः समुन्नतिं ॥ २४ ॥
 कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
 मूर्द्ध्निवा सर्वलोकस्य विशीर्यित वने ऽथवा ॥ २५ ॥
 लाङ्गूलचालनमधश्चरणावपातं
 भूमौ निपत्य वदन्मेदरदर्शनं च ।
 आ पिण्डस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु
 धीरं विलोकयति चाटुशतैश्च भुङ्क्ते ॥ २६ ॥
 सत्यन्ये ऽपि वृहस्पतिप्रभृतयः संभाविताः पञ्चषास्
 तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राड्गर्न वैरायते ।
 द्वावेव ग्रसते दिनेश्चरनिशाप्राणेश्चरौ भासुरौ
 भ्रान्तः पर्वणि पश्य दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः ॥ २७ ॥
 वरुति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थितां
 कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते ।
 तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिरनादराद्
 अरुह मरुतां निःसीमानश्चरित्रविभूतयः ॥ २८ ॥
 वरं पक्षच्छेदः समदमघवन्मुक्तकुलिश-
 प्रहारेरुद्धच्छद्मलदहनोद्गारगुरुभिः ।
 तुषारद्भिः सूनोररुह पितरि ल्लेशविवशे
 न चासी सम्पातः पयसि पयसां पत्युरुचितः ॥ २९ ॥
 यदचेतनो ऽपि पादैः स्पृष्टः प्रड्वलति सवितुरतिकान्तः ।
 तत्तेजस्वी पुरुषः परकृतनिकृतं कथं स्रुते ॥ ३० ॥
 सिंहः शिशुरपि निपतति मदमलिनकपोलभित्तिषु गङ्गेषु ।

प्रकृतिरियं सवधतां न खलु वयस्तेजसो हेतुः ॥३१॥

॥ इति मानशौर्यप्रशंसा समाप्ता ॥

॥ अथ धनप्रशंसा ॥

जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां
शीलं शैलतटात्पतत्वभिजनः संदक्षतां वह्निना ।
शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतत्वर्थस्तु नः केवलं
येनैकेन विना गुणास्तृणत्वप्रस्थाः समास्ता इमे ॥३२॥

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः कश्चिन्माश्रयन्ति ॥३३॥

दौर्मन्यान्नृपतिर्विमश्यति यतिः सङ्गत्सुतो लालिनाद्
विप्रो ऽनध्ययनात्कुलं कुलन्याच्छीलं खलोपासनात् ।

श्रीर्मयादनवेक्षादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रयाद्
मेत्री चाप्रणयात्समृद्धिरनश्रत्त्यागात्प्रमादाद्भनं ॥३४॥

दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥३५॥

मणिः शोणोष्णीहः समरविषयो हेतिदलितो

मदक्षीणो नागः शरदि सरितः श्यामपुलिना ।

कलाशेषश्चन्द्रः सुरत्तमृदिता बालवन्निता

न निम्नाः शोभन्ते मलितविभवाश्चार्थिषु व्रजाः ॥३६॥

परिक्लीणाः कश्चित्स्पृहयति यवानां प्रसृत्ये

स पश्चात्संपूर्णः कल्लयति धरित्रीं तृणसमां ।

अतश्चानेकास्त्यो गुरुत्वापुनर्गर्भेषु घनिनां

अवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ॥ ३७ ॥

राजन् दुधुक्षसि यदि क्षितिधेनुमेनां

तेनाद्य वत्समिव लोकमिमं पुषाण ।

तस्मिंश्च सम्यगभिषं परिपोष्यमाप्नो

नानाफलीः फलति कल्पलतेव भूमिः ॥ ३८ ॥

सत्यानृता च परुषा प्रियवादिनी च

क्षिप्त्वा द्यास्तुरपि चार्धपरा वदान्या ।

नित्यव्यथा ब्रचुरनित्यधनागमा च

वराङ्गनेव नृपनीतिरनेकवृषा ॥ ३९ ॥

आज्ञा कीर्तिः पालनं ब्राह्मणानां

दानं भोगो मित्रसंरक्षणां च ।

येषामेते षडुणा न प्रवृत्ताः

को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाश्रयेण ॥ ४० ॥

यद्वात्रा निजभालपटुस्तिष्ठितं स्तोकं मसृष्टा धनं

तत्प्राप्नोति मसृष्टले ऽपि नितरां मेरी च नस्तो ऽधिकं ।

वं धीरो भव वित्तवत्सु कृपणां वृत्तिं वृथा मा कृथाः

कूपे पश्य पयोनिधावपि घटो मृह्णाति तुल्यं व्रतं ॥ ४१ ॥

॥ इत्यर्थप्रशंसा ॥

॥ अथ दुर्जनप्रशंसा ॥

अकरुणात्मकारणविग्रहः

परधने च स्वृक्षा परयोषितिः ।

सुजनबन्धुजनेष्वसहिष्णुता

प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनां ॥ ४२ ॥

दुर्जनः परिकृष्टव्यो विद्ययालङ्घितो ऽपि सन् ।

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥ ४३ ॥
 ज्ञाद्यं क्रीमति गण्यते व्रतरुचौ दम्भः शुचौ केतवं
 शूरे निर्घृणता मुनौ विमतिता दैन्यं प्रियात्तापिनि ।
 तेजस्विन्यवलिप्तता मुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिर
 तत्को नाम गुणो भवेत्सुगुणिनां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः ॥ ४४ ॥
 लोभश्चास्ति गुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः
 सत्यं चेत्तपसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किं ।
 सौजन्यं यदि किं जनेः स्वमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनेः
 सद्विद्या यदि किं धनैरप्यशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ ४५ ॥
 शशो दिवसधूसरो गलितद्वीधना कामिनी
 सरो विगतवारिजं मुखमनन्तरं स्वाकृतिः ।
 प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
 नृपाङ्गनगतः खलो मत्तसि सप्त शल्यानि मे ॥ ४६ ॥
 न कश्चिच्छण्डकोपानामात्मीयो नाम भूभुजां ।
 ह्येतारमपि जुह्वत् स्पृष्टो दहति पावकः ॥ ४७ ॥
 मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वातुलो जल्पको वा
 धृष्टः पार्श्वे स भवति ज्ञानो दूरतश्चाप्रगल्भः ।
 क्षात्या भीरुर्यदि न सकृते प्रायशो साभिजातः
 सेवार्धमः परमगहनो योगिसामप्यगम्यः ॥ ४८ ॥
 उद्भासिताखिलखलस्य विमृङ्खलस्य
 प्राग्जातविस्तृतमिज्ञाधमकर्मचित्तेः ।
 देवादवाप्तविभवस्य गुणादिषो ऽस्य
 नीचस्य गोचरगतेः सुखमास्यते केः ॥ ४९ ॥
 आरम्भगुर्वी क्षयिणी प्रलेपः

लघी पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।
 दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना
 ह्येन मैत्री खलसज्जनानां ॥५०॥
 मृगमीनसज्जनानां तृणजलसत्तोषविहितवृत्तीनां ।
 तुल्यकधीवरपिशुना निःकारणवैरिणो जगति ॥५१॥

॥ इति दुर्जनप्रशंसा ॥

॥ अथ सज्जनप्रशंसा ॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणो प्रीतिर्गुरौ नम्रता
 विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लीलापवादाद्वयं ।
 भक्तिः श्रुतिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले
 एते यत्र वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥५२॥
 विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
 सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
 यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां ॥५३॥
 प्रदानं प्रच्छन्नं गुरुमुपगते सम्भ्रमविधिः
 प्रियं कृत्वा मौनं सदसि कथनं नाप्युपकृतेः ।
 अनुत्सेको लक्ष्म्यां निरभिभवसाराः परकथाः
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥५४॥
 करे ज्ञाथस्त्यागः शिरसि गुरुपादप्रणयिता
 मुखे सत्या वाणी विज्ञयभुजयोर्वीर्यमनुलं ।
 हृदि स्वस्था वृत्तिः श्रुतमधिगतं च श्रवणयोरु
 विनायैश्वर्येण प्रकृतिमहतां मण्डनमिदं ॥५५॥
 सम्पत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलं ।

आप्तु च महाशैलशिलासङ्घातकर्कशं ॥५६॥
 संतप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि न ज्ञायते
 मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्रस्थितं राजते ।
 स्वात्यां सागरश्रुक्तिमध्यपतितं तन्मीक्षिकं ज्ञायते
 प्रायेणाधममध्यमोत्तमगुणाः संसर्गतो ज्ञायते ॥५७॥
 प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रः
 यद्वर्तुरेव हितं इच्छति तत्कलत्रं ।
 तन्मित्रं आपदि सुखे च समं प्रयाति
 एतच्चयं जगति पुण्यकृतो लभते ॥५८॥
 नम्रवेनोन्नमलः परगुणकथनेः स्वान् गुणान् व्यापयतः
 स्वार्थान्संपादयन्तो विनतपृथुतरारम्भयन्तिः परार्थे ।
 क्षात्यैवाक्षेपरुक्षाक्षरमुखरमुखान्दुर्मुखान्द्रूषयन्तः
 सन्तः साश्चर्यचर्या जगति बद्धमताः कस्य नाभ्यर्थन्तीयाः ॥५९॥
 प्राणीधातान्निवृत्तिः परधनहरणे संयमः सत्यवाक्यं
 काले शक्त्या प्रदानं युवतिजनकथामूकभावः परेषां ।
 तृष्णाश्रोतोविभङ्गो गुरुषु च विनयः सर्वभूतानुकम्पा
 सामान्यः सर्वशास्त्रेष्वनुपकृतविधिः श्रेयसमिध पन्थाः ॥६०॥
 असन्तो नाभ्यर्थ्याः सुहृदपि न याच्यः कृशधनः
 प्रिया न्याया वृत्तिर्मलिनमसुभङ्गेऽप्यसुकरं ।
 विपयुच्चैः स्थेयं पदमनुविधेयं च महतां
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥६१॥

॥ इति सुजनप्रशंसा ॥

॥ अथ प्रदानप्रशंसा ॥

भवन्ति नम्रास्तरवः फलतोद्भिद्भिः

नवाम्बुभिर्भूरिविलम्बिनो घनाः ।
 अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः
 स्वभाव एवैष परोपकारिणां ॥ ६२ ॥
 श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन
 दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन ।
 विभाति कायः करुणापराणां
 परोपकारेण न चन्दनेन ॥ ६३ ॥
 पापान्निवारयति योजयते हिताय
 गूढानि गूहति गुणान् प्रकटीकरोति ।
 आपद्रुतं च न जहाति ददाति काले
 सन्मित्रलक्षणाभिदं प्रवदन्ति सत्तः ॥ ६४ ॥
 पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति
 चन्द्रो विकाशयति कैरवचक्रवालं ।
 नाभ्यर्थितो जलधरो ऽपि जलं ददाति
 सत्तः स्वयं परहितेषु कृताभियोगाः ॥ ६५ ॥
 ४५ ऐते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
 सामान्यास्तु परार्थमुख्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
 ते ऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय विघ्नन्ति ये
 ये तु भ्रन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ६६ ॥
 क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा ते ऽखिलाः
 क्षीरे तापमवेक्ष्य तेन पयसा क्षात्मा कृशानी कृतः ।
 गन्तुं पावकमुन्मनस्तदभवद्दृष्ट्वा तु मित्रापदं
 युक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुनस्त्वीदृशी ॥ ६७ ॥
 इतः स्वपति केशवः कुलमितस्तदीयद्विषां

इतश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्रिणः शेरते ।
 इतो ऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैरु
 अहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ ६८ ॥
 किं कूर्मस्य भव्यथा न वपुषि क्ष्मां न क्षिपत्येष यत्
 किं वा नास्ति परिश्रमो दिनपतेरास्ते न यन्निश्चलः ।
 किं तद्गीकृतमुत्सृजन्न मनसा श्लाघ्यो जनो लज्जते
 निर्वाहः प्रतिपन्नवस्तुषु सतामितद्धि गोत्रव्रतं ॥ ६९ ॥
 तृक्षां ह्निन्धि भज क्षमां जह्नि मदं पापे रतिं मा कृथाः
 सत्यं ब्रूयानुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।
 मान्यान् मानय विद्विषो ऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान् गुणान्
 कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामितत्सतां चेष्टितं ॥ ७० ॥
 मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णासु
 त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 परगुणपरमाणुं पर्वतीकृत्य नित्यं
 निजहृदि विकशन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ॥ ७१ ॥

॥ इति प्रदानप्रशंसा ॥

॥ अथ धैर्यप्रशंसा ॥

रत्नैर्महार्हेस्तुतुषुर्न देवा
 न भेजिरे भीमविषेणा भीतिं ।
 सुधां विना न प्रययुर्विरामं
 विनिश्चितार्थाद्विरमन्ति धीराः ॥ ७२ ॥
 प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
 प्रारभ्य विघ्नविरुद्धा विरमन्ति मध्याः ।
 विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ ७३ ॥
 आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
 नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कुर्वाणो नावसीदति ॥ ७४ ॥
 कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्तेरू
 न शक्यते धैर्यगुणाः प्रमार्ष्टु ।
 अधोमुखस्यापि कृतस्य वन्देरू
 नाधः शिखा याति कदाचिदेव ॥ ७५ ॥
 कान्ताकटाक्षविशिखा न खनन्ति यस्य
 चित्तं न निर्दहति कोपकृशानुतापः ।
 वर्षन्ति भूरिविषयाश्च न लोभपाशैरू
 लोकत्रयं जयति कृत्स्नमिदं स वीरः ॥ ७६ ॥
 वरं तुङ्गाच्छूङ्गादुरुशिखरिणाः क्वापि पुल्लिने
 पतिबायं कायः कठिनदृषदलर्विदलितः ।
 वरं न्यस्तो हस्तः फणिपतिमुखे तीव्रदशने
 वरं वक्रौ पातस्तदधि न कृतः शीलविलयः ॥ ७७ ॥
 वद्विस्तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते तत्क्षणां
 मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ।
 व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीयूषवर्षायते
 यस्याङ्गे ऽखिललोकवध्रभतमं शीलं समुन्मीलति ॥ ७८ ॥
 क्वचिद्रूमौ शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयनः
 क्वचिच्छाकाहारः क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः ।
 क्वचित्कान्थाधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो
 मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखं ॥ ७९ ॥
 ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो

ज्ञानस्योपशमः शमस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः ।
 अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता
 सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणं ॥ ८० ॥
 निन्दतु नीतिनिपुणा यदिवा स्तुवतु
 लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टं ।
 अद्यैव वा मरणमस्तु युगात्तरे वा
 न्याय्यात्यथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ ८१ ॥

॥ इति धैर्यप्रशंसा ॥

॥ अथ दैवप्रशंसा ॥

भग्नाशस्य कण्डपीडिततनोर्मानेन्द्रियस्य क्षुधा
 कृत्वाषुर्विवरं स्वप्नं म्रियन्ति नक्तं मुखे भोगिनः ।
 तृप्तस्तत्पिशितेन सत्त्वमसौ तेनैव यानः पथा
 स्वस्थास्तिष्ठत देवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये कारणं ॥ ८२ ॥
 पतितो ऽपि कराग्रतिरूपतल्येव कन्दुकः ।
 प्रायेण साधुवृत्तीनामस्थायिन्यो विपत्तयः ॥ ८३ ॥
 किन्नो ऽपि रोहति तरुः क्षीणो ऽप्युच्यते पुनश्चन्द्रः ।
 इति विमृशन्तः स्रजः संतप्यन्ते न ते विपदा ॥ ८४ ॥
 नेता यत्र वृहस्पतिः प्रहरणं वज्रं सुराः सैनिकाः
 स्वर्गो दुर्गमनुग्रहः खलु करैरेरावतो ब्राह्मणः ।
 इत्यैश्वर्यबलान्वितो ऽपि बलिभिर्भग्नः परैः सङ्गरे
 तन्मुक्तं न नु दैवमेव शरणं त्रिभिर्गू वृथा पौरुषं ॥ ८५ ॥
 खल्वाटो दिवसेश्वरस्य क्रिणोः संतापितो मस्तके
 वाङ्मन्देशमनातपः विधिवशादित्वस्य मूलं गतः ।
 तत्राप्यस्य मरुत्फलेन पतन्ना भग्नं सशब्दं शिरः

प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यात्यापदः ॥ ८६ ॥
 गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनं
 शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं ।
 मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
 विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ८७ ॥
 सृजति तावदशेषगुणाकरं
 पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।
 तदपि तत्क्षणाभङ्गकरोति चेद्
 अरुह कष्टं अपण्डितता विधिः ॥ ८८ ॥
 पत्रं नैव यदा करीरविटपे दोषो वसन्तस्य किं
 नोलूको ऽप्यवलोक्यते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणं ।
 धारा नैव पतन्ति चातकमुखे मेघस्य किं दूषणं
 यत्पूर्वं विधिना ललाट लिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ॥ ८९ ॥
 देवेन प्रभुणा स्वयं जगति यद्यस्ति प्रमाणीकृतं
 तत्तस्योपनयेन्मनागपि महन्निवाश्रयः कारणं ।
 सर्वाशापरिपूरिते जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
 सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥ ९० ॥
 मज्जत्वम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रुं जयत्वाह्वे
 बाणिस्यं कृषिसेवनादिसकला विद्याः कलाः शिक्तु ।
 आकाशं विपुलं प्रयातु खगवत् कृष्ण प्रयत्नं परं
 नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ९१ ॥

॥ इति देवप्रशंसा ॥

॥ अथ कर्मप्रशंसा ॥

नमस्यामो देवान् नु क्षितिविधेस्ते ऽपि वशगा

विधिर्वन्यः सो ऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
 फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः किं च विधिना
 नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥ १२ ॥
 ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
 विष्णुर्मेन दशावतारगच्छने क्षिप्तो महासंकटे ।
 रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः
 सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १३ ॥
 नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च यत्नकृतापि सेवा ।
 भाग्यानि पूर्वतपसा खलु संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥ १४ ॥
 वने रणे शत्रुजलसमिधे
 महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
 सुप्तं प्रमत्तं विषमस्थितं वा
 रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ १५ ॥
 या साधूंश्च खलान् करोति विडुषो मूर्खान् क्षितान् द्वेषिणः
 प्रत्यक्षं कुरुते करोक्ष्णमृतं कृत्वाकृतं तत्क्षणात् ।
 तामाराधय सत्क्रियां भगवतीं भोक्तुं फलं वाञ्छितं
 हे साधो व्यसनेर्गुणेषु विफलैश्चास्यां वृथा मा कृथाः ॥ १६ ॥
 गुणवदगुणवद्वा कुर्वता कर्तव्यमादौ
 परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ।
 अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेरु
 भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १७ ॥
 स्थाल्यां वेदूर्यमयां पचन्ति तिस्रः खली जङ्गलानिन्धनीधिः

सौवर्णैर्लाङ्गलाग्रैर्विलिखति वसुधामर्कमूलस्य कृतोः ।
 ह्रिवा कर्पूरखण्डान् वृत्तिमिह कुरुते कोद्रवानां समन्तात्
 प्रायेमां कर्मभूमिं न चरति मनुजो यस्तपो मन्दभाग्यः ॥ १८ ॥
 भीमं वनं भवति तस्य पुरं प्रधानं
 सर्वो जनः सुजनतामुपयाति तस्य ।
 कृत्स्ना च भूर्भवति सन्निधिरत्नपूर्णा
 यस्यास्ति पूर्वसुकृतं विपुलं नरस्य ॥ १९ ॥
 लज्जागुणौघजननीं जननीमिव स्वां
 अत्यन्तशुद्धहृदयामनुवर्तमानाः ।
 तेजस्विनः सुखमसूनपि संत्यजन्ति
 सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञां ॥ १०० ॥
 ॥ इति श्रीभर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ वैराग्यशतकप्रारम्भः ॥

॥ मङ्गलचरणां ॥

चूडोत्तंसितचारुचन्द्रकलिकाचञ्चिखाभासुरो
 लीलादग्धविलोलकामशलभः श्रेयोदशग्रे स्फुरन् ।
 अन्तः स्फुर्जदपारमोहतिमिरप्राग्भारमुच्चाटयन्
 चेतः सन्नानि योगिनां विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः ॥ १ ॥

॥ अथ तृत्तादृषणं ॥

बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः प्रभवः स्मयदूषिताः ।
 अबोधोपकृताश्चान्ये जीर्णमङ्गे सुभाषितं ॥ २ ॥
 न संसारोत्पन्नं चरितमनुपश्यामि कुशलं
 विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः ।
 मरुद्भिः पुण्यौघैश्चिरमपि गृहीताश्च विषया
 मरुतो जायन्ते व्यसनमिव दातुं विषयिणां ॥ ३ ॥
 भ्रातं देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किञ्चित्फलं
 त्याक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचितं सेवा कृता निष्फला ।
 भुक्तं मानविवर्जितं परगृहेष्वाशङ्कया काकवत्
 तृप्ते जृम्भसि पापकर्मनिरते नाद्यापि संतुष्यसि ॥ ४ ॥
 उत्खातं निधिश्चङ्कया क्षितितलं धाता गिरिर्धातवो
 निस्तीर्णः सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन संतोषिताः ।
 मन्त्राराधनतत्परेण मनसा नीताः श्मशाने निशाः
 प्राप्तः काणवराटको ऽपि न मया तृप्ते ऽधुना मुञ्च मां ॥ ५ ॥
 खलोद्घापाः सोढाः कथमपि तदाराधनपरैर
 निगृह्यान्तर्वाण्यं कृतमपि शून्येन मनसा ।
 कृतश्चित्तस्तम्भः प्रसिद्धतथियामञ्चलिरपि
 त्वमाशे मोघाशे किमु परमन्तो नर्तयसि मां ॥ ६ ॥
 अमीषां प्राणानां तुलितविसिनीपत्रपयसां
 कृते किं नास्माभिर्विगलितविवेकैर्व्यवसितं ।
 पदाब्जानामग्रे द्रविणमदनिःसंज्ञमनसां
 कृतं ज्ञानव्रीडैर्निजगुणकथापातकमपि ॥ ७ ॥

भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्तास्
तपो न तप्तं वयमेव तप्ताः ।
कालो न यातो वयमेव यातास्
तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ ८ ॥
बलिभिर्मुखमाक्रान्तं पलितैरङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ ९ ॥
निवृत्ता भोगेच्छा पुरुषबद्धमानो विगलितः
समानाः स्वर्थाताः सपदि मुह्यदो जीवितसमाः ।
शनैर्यथ्युत्थानं घनतिमिररुद्धे च नयने
अहो दुष्टः कायस्तदपि मरणोपायचकितः ॥ १० ॥
आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला
रागग्राहवती वितर्कविरुगा धैर्यद्रुमधंसिनी ।
मोहावर्तमुडुस्तरातिगरुणा प्रोत्तुङ्गचित्तातटी
तस्याः पारगता विश्रुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ ११ ॥

॥ इति तृष्णादूषणं ॥

॥ अथ विषयपरित्यागविउम्बनं ॥

ये सन्तोषमुखप्रमोदमुदितास्तेषां न भिन्ना मुदा
ये वन्ये धनलुब्धसङ्कलधियस्तेषां न तृष्णा कृता ।
इत्थं कस्य कृते कृतः स विधिना तादृक् पतिः संपदां
स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा भेरुर्न मे रोचते ॥ १२ ॥
अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वापि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत्स्वयममून् ।
व्रजन्तः स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्त्वेते शममुखमनन्तं विदधति ॥ १३ ॥

ब्रह्मज्ञानविवेकिनो ऽमलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
 यन्मुञ्चत्युपभोगभाञ्चपि धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः ।
 न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्तौ दृढप्रत्ययो
 वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यपि परित्यक्तुं न शक्ता वयं ॥ १४ ॥
 धन्यानां गिरिकन्दरेषु वसतां ज्योतिः परं ध्यायतां
 आनन्दाश्रुकणान् पिवन्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशयाः ।
 अस्माकं तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट-
 क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ १५ ॥
 भिक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं
 शय्या च भूः परिजनो निजदेहमात्रं ।
 वस्त्रं च जीर्णशतखण्डमयी च कन्था
 हाहा तथापि विषयात्र परित्यजन्ति ॥ १६ ॥
 स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ
 मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शशाङ्गेन तुलितं ।
 स्रवन्मूत्रल्लिङ्गं करिवरकरस्पर्द्धिं जघनं
 मुहुर्निन्द्यं वृषं कविवरविशेषिर्गुरुकृतं ॥ १७ ॥
 दूरादर्थं घटयति नवं दूरतश्चापशब्दं
 त्यक्त्वा भूयो भवति निरतः सत्सभारजनेषु ।
 मन्दं मन्दं रचयति पदं लोकचित्तानुवृत्त्या
 कामं मन्त्री कविरिव सदा विदभारैरमुक्तः ॥ १८ ॥
 अज्ञानन्माहात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
 स मीनो ऽप्यज्ञानाद्वडिशयुतमश्नन्ति पिशितं ।
 विज्ञानन्तो ह्येते वयमिह विपज्जालपटलान्
 न मुञ्चामः कामानरुहं गरुडो मोक्षमहिमा ॥ १९ ॥

उदन्वच्छिन्ना भूः स च निधिरपां योजनशतं
 सदा पान्यः पूषा गगनपरिमाणं कलयति ।
 इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः
 सतां प्रज्ञोन्मेषः पुनरयमसीमा विज्ञयतां ॥ २० ॥
 तुङ्गं वेश्म सुताः सतामभिमताः संख्यातिगाः सम्पदः
 कल्याणी दयिता वयश्च नवमित्यज्ञानमूढो जनः ।
 मत्वा विश्वमनश्चरं निविशते संसारकारागृहे
 संदृश्य क्षणभङ्गुरं तदखिलं धन्यस्तु संन्यस्यति ॥ २१ ॥
 ॥ इति विषयपरित्यागविडम्बनं ॥

॥ अथ याञ्जदैन्यदूषणं ॥

दीनादीनमुखैः स्वकीयशिशुकैराकृष्टजीर्णाम्बरां
 क्रोशद्भिः क्षुधितैर्निर्न्नविधुरां दृश्येत चेद्देहिनीं ।
 याञ्जामङ्गभयेन गद्गदगलस्तद्वद्विलीनाक्षरं
 को देहीति वदेत्स्वदग्धक्षरस्यार्थे मनस्वी पुमान् ॥ २२ ॥
 अभिमतमहामानग्रन्थिप्रभेदपटीयसी
 गुरुतरगुणायामाम्भोजस्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका ।
 विपुलविलसन्नज्जावल्लीविदारकुठारिका
 जठरपिठरी दुष्पूरेयं करोति विडम्बनां ॥ २३ ॥
 पुण्यग्रामे वने वा महति सितपटच्छन्नपालीकपालीं
 आदाय न्यायगर्भं द्विजडतडुतभुग्धूमधूमोपकाण्ठं ।
 द्वारं द्वारं प्रविष्टो वरमुदरदरीपूरणाय क्षुधार्तिं
 मानी प्राणी स नाथो न पुनरनुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ २४ ॥
 गङ्गातरङ्गकणशीकरशीतलानि
 विद्याधराध्युषितचारुशिलातलानि ।

स्थानानि किं किम्वक्तः प्रलयं गतानि
 यत्सावमानपरपिण्डरता मनुष्याः ॥ २५ ॥
 किं कन्दाः कन्दरेभ्यः प्रलयमुपगता निर्त्तरा वा गिरिभ्यः
 प्रधस्ताः किं महीक्षाः सरसफलभृतो वल्कलिन्यश्च शाखाः ।
 वीक्ष्यन्ते किं मुखानि प्रसभमपगतप्रश्रयाणां खलानां
 दुःखोपात्ताल्पवित्तस्मयपवनवशान्नर्तितभ्रूलतानि ॥ २६ ॥
 पुण्यैर्मूलफलैः प्रियप्रणयिनीं वृत्तिं कुरुध्याधुना
 भूशय्यां नवपद्मवैरकृपणैरुत्तिष्ठ यामो वनं ।
 क्षुद्राणामविवेकमूढमनसां तत्रेश्वराणां सदा
 वित्तव्याधिविकारविह्वलगिरो नामापि न श्रूयते ॥ २७ ॥
 फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुह्यं
 पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरितां ।
 मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलला पद्मवमयी
 सकृन्ते सत्तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ २८ ॥
 ये वर्धन्ते धनपतिपुरः प्रार्थनादुःखभाजो
 ये चाल्पत्वं दधति विषयान्नेपपर्यस्तबुद्धेः ।
 तेषामन्तः स्फुरितरुसितं वासराणां स्मरयं
 ध्यानच्छेदे शिखरिकुहयस्त्वशय्यानिश्रमः ॥ २९ ॥
 एको देवः केशवो वा शिवो वा
 एकं मित्रं भूपतिर्वा पतिर्वा ।
 एको वासः पत्तने वा वने वा
 एका भार्या सुन्दरी वा दूरी वा ॥ ३० ॥
 भिक्षाहारमदन्यमप्रतिरुतं भीतिच्छिदं सर्वदा
 दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथनं दुःखौघविधंसनं ॥

सर्वत्रान्वरुमप्रयत्नसुलभं साधुप्रियं पावनं
शम्भोः सत्रमवार्यमक्षयनिधिं शंसन्ति योगीश्वराः ॥३१॥

॥ इति याज्ञादेन्यद्रूपं ॥

॥ अथ भोगे ऽस्थैर्यपद्धतिः ॥

भोगे रोगभयं कुले च्युतिभयं वित्ते नृपालादयं
माने दैन्यभयं बले रिपुभयं द्वये तरुण्याभयं ।
शास्त्रे वादिभयं गुणे खलभयं काये कृतान्तादयं
सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयं ॥३२॥
आक्रान्तं मरणेन जन्म जरसा यात्युत्तमं यौवनं
सत्तोषो धनलिप्सया शममुखं प्रौढाङ्गनाविध्रमेः ।
लोकैर्मत्सरिभिर्गुणा वनभुवो व्यालेर्नृपा दुर्जनैर्
अस्थैर्येण विभूतयो ऽप्युपकृता ग्रस्तं न किं केन वा ॥३३॥
आधिव्याधिशतैर्जनस्य विविधैरारोग्यमुन्मूल्यते
लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र विवृतद्वारा इव प्रापदः ।
जातं जातमवश्यमाशु विवशं मृत्युः करोत्यात्मसात्
तत्किं केन निरङ्कुशेन विधिना यन्निर्मितं सुस्थिरं ॥३४॥
भोगास्तुङ्गतरङ्गभङ्गचपलाः प्राणाः क्षणधंसिनः
स्तोकान्येव दिनानि यौवनसुखं स्फुटिक्रियासु स्थितं ।
तत्संसारमसारमेव निखिलं बुधा बुधा बोधका
लोकान्प्रकृपेशलेन मनसा यत्नः समाधीयतां ॥३५॥
भोगा मेघवितानमध्यधिलसत्सौदामिनीचञ्चला
आयुर्वायुविषट्ठिताभ्रपटलीच्छिन्नाम्बुवद्भङ्गुरं ।
लोला यौवनलालसास्तनुभृता मिथ्याकलय्य दुतं
योगे धैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे बुद्धिं विदधं बुधाः ॥३६॥

आयुः कछोललोलं कतिपयदिवसस्थायिनी यौवनश्रीरू
 अर्थाः सङ्कल्पकल्पा घनसमयतडिद्विभ्रमा भोगपूगाः ।
 कण्ठाश्लेषोपगूढं तदपि च न चिरं यत्प्रियाभिः प्रणीतं
 ब्रह्मण्यासक्तचित्ता भवत भवभयाम्भोधिपारं तरं तु ॥३७॥
 कृच्छ्रेणामिध्यमध्ये नियमिततनुभिः स्थीयते गर्भवासे
 कान्ताविश्लेषदुःखव्यतिकरविषमो यौवने चोपभोगः ।
 वामाक्षीणामवज्ञा विरुसितवसतिर्वृद्धभावोप्यसाधुः
 संसारे रे मनुष्या वदत यदि सुखं स्वल्पमस्ति किञ्चित् ॥३८॥
 व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयती
 रोगाश्च शत्रव इव प्रहुरन्ति देहे ।
 आयुः परिश्रवति भिन्नघटादिबाम्भो
 लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रं ॥३९॥
 भोगा भङ्गवृत्तयो बद्धविधास्तैरेव चायं भवसू
 तत्कस्येह कृते परिभ्रमत हे लोकाः कृतं चेष्टितं ।
 आशापाशशतोपशान्तिविशदं चेतः समाधीयतां
 काम्योत्पत्तिवशे स्वंधामनि यदि स्रङ्गेयमस्मद्वचः ॥४०॥
 ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्वपामस्तृणगणान् यत्र स्थितो मन्वते
 यच्छापाद्धिरसा भवन्ति विभवास्त्रैलोक्यराज्यादयः ।
 बोधः को ऽपि स एक एव परमो नित्योदितो जृम्भते
 भोः साधो क्षणभङ्गुरे तदितरे भोगे रतिं मा कृथाः ॥४१॥
 ॥ इति भोगदूषणं ॥

॥ अथ कालमहिमा ॥

सा रम्या नगरी मरुत्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्
 पार्श्वे तस्य च सा विदुषधरिषिताश्चन्द्रबिम्बाननाः ।

उन्मत्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते वन्दिनस्ताः कथाः
 सर्वं यस्य वशादगात् स्मृतिपथं कालाय तस्मै नमः ॥ ४२ ॥
 यत्रानेकः क्वचिदपि गृहे तत्र तिष्ठत्यथैको
 यत्राप्येकस्तदनुबहवस्तत्र नैको ऽपि चान्ते ।
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वाविवाक्षौ
 कालः काल्या भुवनफलके क्रोडति प्राणिशारिः ॥ ४३ ॥
 आदित्यस्य गतागतिरहरहः संक्षीयते जीवनं
 व्यापारिर्बहुकार्यभारगुरुभिः कालो न विज्ञायते ।
 दृष्ट्वा जन्म जराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते
 पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् ॥ ४४ ॥
 रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुधा जन्तवो
 धावत्युद्यमिनस्तथैव निभृताः प्रारब्धतत्तत्क्रियाः ।
 व्यापारिः पुनरुक्तमुक्तविषयेरित्थं विधेनामुना
 संसारेण कदर्थिता वयमहो मोहं न लज्जामहे ॥ ४५ ॥
 न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्नये
 स्वर्गद्वारकपाठपाठनपटुर्धर्मी ऽपि नोपार्जितः ।
 नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्ने ऽपि नालिङ्गितं
 मातुः केवलमेव यौवनवनच्छेदे कुठारा वयं ॥ ४६ ॥
 नाभ्यस्ता भुवि वादिवृन्दमनी विद्या विनीतोचिता
 खड्गभिः क्रूरिकुम्भपीठदमर्निनाकं न नीतं यशः ।
 कान्ताकोमलपल्लवाधरसः पीतो न चन्द्रोदये
 तारुण्यं गतमेव निष्फलमहोः शून्यालये दीपवत् ॥ ४७ ॥
 विद्या नाधिगता कलङ्करहिता वित्तं च नोपार्जितं
 शृङ्गुषा ऽपि समाहितेन मनसा पित्रोर्न संपादिता ।

आलोलायतलोचना युवतयः स्वप्ने ऽपि नालिङ्गिताः
 कालो ऽयं परपिण्डलोलुपतया काकैरिवापोषितः ॥४८॥
 वयं येभ्यो ज्ञाताश्चिरपरिगता एव खलु ते
 समा येषां वृद्धाः स्मृतिविषयतां ते ऽपि गमिताः ।
 इदानीमेते स्म प्रतिदिवसमापन्नपतना
 गताः तुल्यावस्थां सिकतिनि नदीतीरतरुभिः ॥४९॥
 आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्द्धं गतं
 तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालववृद्धवयोः ।
 शेषं व्याधिवियोगदुःखसहितं सेवादभिर्नयिते
 जीवे वारितरङ्गचञ्चलतरे सौख्यं कुतः प्राणिनां ॥५०॥
 क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवां कामरसिकः
 क्षणं वित्तेर्हृभिः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।
 जराजीर्णैरङ्गैर्नष्ट इव वल्लीमण्डिततनुर
 नरः संसारान्ते विशति यमधानीयवनिकां ॥५१॥

॥ इति कालमहिमा ॥

॥ अथ यतिनृपतिसंवादः ॥

त्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञाभिमानोन्नताः
 व्यातस्त्वं विभवेर्यशांसि कवयो दिक्षु प्रतन्वन्ति नः ।
 इत्थं मानधनातिदूरमुभयोरप्यावयोरुत्तरं
 यद्यस्मासु पराङ्मुखो ऽस्मि वयमप्येकान्ततो निस्पृहाः ॥५२॥
 अर्थानामीशिषे त्वं वयमपि च गिरामीशमहे यावदर्थं
 श्रूस्त्वं वादिदर्पञ्चरश्मनविधावक्षयं पाठयं नः ॥
 सेवते त्वां धनाढ्या मतिमलकृतये मामपि श्रोतुकामा
 मय्यप्यास्था न ते चेत्त्वमिदं नित्यमिव राजन् गतासीत् ॥५३॥

वयमिह परितुष्टा वल्कलेस्त्वं डुकूलेः
 सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः ।
 स तु भवतु दरिद्रो यस्य तृप्ता विशाला
 मनसि च परितुष्टे को ऽर्धवान् को दरिद्रः ॥५४॥
 फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
 शयनमवनिपृष्ठे वाससी वल्कले च ।
 धनलवमधुपानभ्रातृसर्वेन्द्रियाणां
 अविनयमनुमत्तुं नीत्सहे दुर्जनानां ॥५५॥
 अग्नीमहि वयं भिक्षामाशावाप्तो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्वीमहि किमीश्वरेः ॥५६॥
 न नटा न विटा न गायका
 न च सम्भेतरवादिचञ्चवः ।
 नृप संसदि ते ऽत्र के वयं
 स्तनभारानमिता न योषिसः ॥५७॥
 विपुलकृदयेरिषीः कैश्चिज्जगज्जनितं पुरा
 विधृतमपरैर्दत्तं कान्येर्विजित्य नृपं यथा ।
 इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुञ्जते
 कतिपयपुरः स्वाम्ये पुंसां क एष मदमञ्जरः ॥५८॥
 अभुक्तायां ग्रस्यां क्षणमपि न पातं नृपशतिरू
 भुवस्तस्या लाभे क इह बहुमानः क्षितिभृतां ।
 तदंशस्याप्यंशे तदवयवत्तेशे ऽपि पतयो
 विषादे कर्तव्ये विदधति जडाः प्रत्युत मुदं ॥५९॥
 मृत्पिण्डो जलरेखया वलघितः सर्वा ऽप्ययं नन्वणुः
 स्वाशीः कृत्य तमेव संयुगशतै रज्ञां गणा भुञ्जते ।

दक्षते ददतो ऽथवा किमपरे क्षुद्रा दरिद्रा भृशं
धिग्धिकापुरुषाधमान्धनलवं तेभ्यो ऽपि वाञ्छन्ति ये ॥ ६० ॥

स ज्ञातः को ऽप्यासीन्मदनरिपुणा मूर्द्धि धवलं
कपालं यस्योच्चैर्विनिहितमलङ्कारविधये ।

नृभिः प्राणत्राणाप्रवणमतिभिः कैश्चिदधुना
नमद्भिः कः पुंसामग्रमतुलदर्पज्वरभरः ॥ ६१ ॥

॥ इति यतिनृपतिसंवादः ॥

॥ अथ मनःसम्बोधनं ॥

परेषां चेतांसि प्रतिदिवसमारुह्य बहुधा
प्रसादं किं नेतुं विशसि हृदय क्लेशविफलं ।
प्रसन्ने लब्धन्तः स्वयमुदितचिसामणिगुणे
विविक्तः सङ्कल्पः किमभिलषितं पुष्यति न ते ॥ ६२ ॥

परिभ्रमसि किं वृथा क्वचन धित विश्राम्यतां
स्वयं भवति यद्यथा भवति नान्यथा तत्तथा ।
अतीतमपि न स्मरन्नपि च भाव्यसंकल्पयन्
न तर्कितगमागमाननुभवस्व भोगानिह ॥ ६३ ॥

एतस्माद्विमेन्द्रिप्रार्थगहनादुपश्रुतादाश्रय
श्रेयोमार्गमशेषदुःखशमनव्यापारदञ्जं क्षयात् ।
आत्मीभावमुपैहि संत्यज निजां कष्टोल्लोलतां गतिं
मा भूयो भज भङ्गुरां भवति चितेः प्रसीदधुना ॥ ६४ ॥

मोहं मार्जयतामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्द्धचूडामणी
चेतः स्वर्गतरङ्गिणीतटभुवि व्यासङ्गमङ्गीकुरु ।
को वा वीचिषु बुद्बुदेषु च तडिल्लेखासु च स्त्रीषु च
ज्वालाग्रेषु च पन्नगेषु च सरिद्वर्षेषु च प्रत्ययः ॥ ६५ ॥

चेतश्चित्तय मा रमां सकृदिमामस्यायिनीमास्थया
 भूपालभ्रुकुटीकुटीरविक्रव्यापारपण्याङ्गनां ।
 कन्थाकचुकितः प्रविश्य भवनद्वाराणि वाराणसी-
 रथ्यापङ्क्तिषु पाणिपात्रपतितां भिक्षामपेक्षामहे ॥ ६६ ॥
 अग्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वयोर्दक्षिणात्याः
 पञ्चाल्लीलावलयरणितं चामरग्राहिणीनां ।
 यद्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादने लम्पटत्वं
 नो चेष्टितः प्रविश सकृसा निर्विकल्प्ये समाधौ ॥ ६७ ॥
 प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुष्मास्ततः किं
 न्यस्तं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किं ।
 संपादिताः प्रणयिनो विभवास्ततः किं
 कल्पस्थितास्तनुभृतस्तनवस्ततः किं ॥ ६८ ॥
 भक्तिर्भवे मरणजन्मभयं हृदिस्थं
 स्नेहो न बन्धुषु च मन्मथजा विकाराः ।
 संसर्गदोषरहिता विजना वनात्ता
 वैराग्यमस्ति किमतः परमर्थनीयं ॥ ६९ ॥
 तस्मादनन्तमजरं परमं विकासि
 तद्वत् चित्तय किमेभिरसद्विकल्पैः ।
 यस्यानुषङ्गिण इमे भुवनाधिपत्य-
 भोगादयः कृपणालोकमता भवन्ति ॥ ७० ॥
 पातालमाविशसि यासि नभो विलंघ्य
 दिक्पण्डलं भ्रमसि मानस चापल्येन ।
 भ्रातृयापि जातु विमलं कथमात्मलीनं

न ब्रह्म संस्मरति निर्वृतिमेषि केन ॥७१॥

॥ इति मनःसम्बोधनं ॥

॥ अथ नित्यानित्यविचारः ॥

किं वेदेः स्मृतिभिः पुराणाप्रठनेः शास्त्रैर्महाविस्तरेः

स्वर्गग्रामकुटीनिवासफलदैः कर्मक्रियाविभ्रमेः ।

मुक्तिकं भवदुःखभाररचनाविधंसकालानलं

स्वात्मानन्दपदप्रवेशकलनं शेषा वणिग्वृत्तयः ॥७२॥

यन्नागा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठन्ति निद्रालसा

द्वारे हेमविभूषणाश्चतुरगा वल्गन्ति यदर्पिताः ।

वीणाविणुमृदङ्गशङ्खपटङ्गैः सुप्तस्तु यद्वोध्यते

तत्सर्वं सुरलोके देवं सदृशं धर्मस्य त्रिस्तुतिं ॥७३॥

गात्रं संकुचितं गतिर्विगलिता भ्रष्टा च दत्तावली

दृष्टिर्नश्यति वर्द्धते बधिरता वक्त्रं च लालायते ।

वाक्यं नाद्रियते च बन्धवेज्जने भार्या न शुश्रूषते

हृत् कष्टं पुरुषस्य जीर्णवयसः पुत्रोऽप्यमित्रायते ॥७४॥

वर्णं सितं शिरसि व्रीक्ष्य शिरोरुहाणां

स्थानं जरापरिभवस्य तदेव पुंसां ।

आरोपितास्थिकलशं परिहृत्य प्राप्तिं

चाण्डालकूपमिव दूरतरं तरण्यः ॥७५॥

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमहजं यावज्जरा दूरती

यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रसिंहिता यावत्क्षयो नायुषः ।

आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नी सकान्

संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः स्त्रीदृष्टा ॥७६॥

तपस्यन्तः सन्तः किमधिनिवसानः सुरन्दरं

गुणोदारान् दारानुत परिचरामः सविनयान् ।
 पिवामः शास्त्रीयानुत विविधकाव्यामृतरसान्
 न विद्मः किं कुर्मः कतिपयनिमेषायुषि जने ॥ ७७ ॥
 डुराराध्यः स्वामी तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजो
 वयं च स्थूलैश्चाः सुमहति पदे बद्धमनसः ।
 जरादिहं मृत्युर्हरति दयितं जीवितमिदं
 संखे नान्यच्छ्रेयो जगति विडुषामत्र तपसः ॥ ७८ ॥
 माने ऽज्ञाधिनि खण्डिते च वसुनि व्यर्थे प्रयाति ऽर्थिनि
 क्षीणे बन्धुजने गते परिजने नष्टे शनैर्यौवने ।
 युक्तं केवलमेतदेव सुधिषां यज्जङ्गुकन्यापयः
 पूतग्रावगिरीन्द्रकन्दरदरीकुञ्जे निवासः क्वचित् ॥ ७९ ॥
 रम्याश्चन्द्रमरीचयस्तृणावती रम्या वनान्तस्थली
 रम्यं साधुसभासमागमसुखं काव्येषु रम्याः कथाः ।
 कोपोपाहितवाष्पविन्दुतरलं रम्यं प्रियाया मुखं
 सर्वं रम्यमनित्यत्नमुपगतं चित्ते न किञ्चित्पुनः ॥ ८० ॥
 रम्यं हर्म्यतलं न किं वसन्तये श्राव्यं न जेषादिकं
 किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
 किं तु भ्रातृपतङ्गपक्षपवनव्यालोलदीपाङ्कुर-
 च्छायाचञ्चलमाकलय्य सततं सलो वनान्तं गताः ॥ ८१ ॥

॥ इति नित्यानित्यविचारः ॥

॥ अथ शिवार्चनपद्धतिः ॥

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्वतां तात तादृग्
 नैवास्माकं नयनपद्वीं श्रोत्रमार्गं गतो वा ।
 यो ऽयं धत्ते विषयकरिणीगाढगूढाभिमानः

क्षीवस्यान्तःकरणकरिणाः संयमालानलीलां ॥ ८२ ॥
 जीर्णा एव मनोरथाश्च हृदये यातं च तद्यौवनं
 कृताङ्गेषु गुणाश्च बन्ध्यफलतां याता गुणक्षीर्विना ।
 किं युक्तं सहसाभ्युपैति बलवान् कालः कृतान्तो ऽक्षमी
 व्यज्ञातं मदनात्तकांघ्रियुगलं मुक्तेस्तु नान्या गतिः ॥ ८३ ॥
 महेश्वरे वा जगत्प्रमथीश्वरे
 जनार्दने वा जगदन्तरात्मनि ।
 न वस्ततो मे प्रतिपत्तिरस्ति
 तथापि भक्तिस्तरुणेन्दुशेखरे ॥ ८४ ॥
 स्फुरत्स्फारज्योत्स्नाधवलिततले क्वापि पुलिने
 सुखासीनाः शान्तध्वनिषु रजनीषु व्युसरितः ।
 भवाभोगोद्विगाः शिवशिवशिवेत्युद्विवचसः
 कदा यास्यामो ऽन्तर्गतबहुलवाण्याकुलदशः ॥ ८५ ॥
 वितीर्णैः सर्वस्वे तरुणाकरुणापूर्णहृदयास्
 तरन्तः संसारं विरसपरिणामावधिगतं ।
 कदा पुण्यारण्ये परिगतशरच्चन्द्रकिरणास्
 त्रियामा नेष्यामो कुरचरणचित्रैकशरणाः ॥ ८६ ॥
 कदा वाराणस्याममरत्तटिनीरोधसि वसन्
 वसानः कौपीने शिरसि निदधानो ऽञ्जलिपुटं ।
 अये गौरीनाथ त्रिपुरकुर शम्भो त्रिनयन
 प्रसीदित्याक्रोशन्निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् ॥ ८७ ॥
 स्नात्वा गाङ्गेः पयोभिः शुचिकुसुमफलैर्चयित्वा विभो त्वां
 ध्याये ध्यानं निवेश्य क्षितिधरकुहरग्रावशय्यामिषसाः ।
 आत्मारामः फलाशी गुरुवचनरतस्त्वत्प्रसादात्स्मरारे

दुःखं मोक्षे कदाहं समकरचरणे पुंसि सेवासमुत्थं ॥८८॥
 महीशय्या शय्या विपुलमुपधानं भुजलता
 वितानं चाकाशं व्यजममनुकूलो ज्यमनिलः ।
 स्फुरद्दीपश्चन्द्रो विरतिवनितासङ्गमुदितः
 सुखं शान्तः शेति मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ॥८९॥
 एकाकी निस्पृहः शान्तः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।
 कदा शम्भो भविष्यामि कर्मनिर्मूलनक्षमः ॥९०॥
 पाणिं पात्रयतां निसर्गशुचिना भेक्षणा संतुष्यतां
 यत्र क्वापि निषीदतां बद्धतृणं विश्वं मुहुः पश्यतां ।
 अत्यागे ऽपि तनोरखण्डपरमानन्दावबोधस्पृहां
 मर्त्यः को ऽपि शिवप्रसादमुलभी संपत्स्यते योगिनां ॥९१॥

॥ इति शिवार्चनपद्धतिः ॥

॥ अथ अवधूतचर्या ॥

कौपीनं शतखण्डजर्जरतरं कन्या पुनस्तादृशी
 नैश्चित्यं निरपेक्षमिदमशनं निद्रा श्मशाने वने ।
 स्वातल्येण निरङ्कुशं विहरणं स्वान्तं प्रशान्तं सदा
 स्थैर्यं योगमहोत्सवे ऽपि च यदि त्रैलोक्यराज्येन किं ॥९२॥
 भूः पर्यङ्को निजभुजलता कन्दुकं खं वितानं
 दीपश्चन्द्रो विरतिवनितालब्धसङ्गप्रमोदः ।
 दिक्कालाभिः पवनचमरेर्वीज्यमानः समन्ताद्
 भिन्नुः शेति नृप इव भुवि त्यक्तसर्वस्पृहो ऽपि ॥९३॥
 ब्रह्माण्डो मण्डलीमात्रं को लोभो ज्यं मनस्विनः ।
 शफरीस्फुरितेनाव्यः लुब्धता ज्ञातुं जायते ॥९४॥
 भिक्षाशी जनमध्यसङ्गरहितः स्वायत्तचेष्टः सदा

दानादानविभिन्नवर्णरहितः कश्चित्तपस्वी स्थितः ।
 रथ्याकीर्णविशीर्णजीर्णवसनैरस्यूतकन्याधरो
 निर्माणो निरुद्धतिः सममुधाभोगैकब्रह्मस्पृहः ॥ १५ ॥
 मातर्मेदिनि तात मारुत सखे ज्योतिः स्वबन्धो जल
 भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतोमये प्रणामाञ्जलिः ।
 पुष्पत्ससङ्गवशोपजास्तमुकृतोद्रेकस्फुरन्निर्मल-
 ज्वालापास्तसमस्तमोक्षसहिमा क्षीये परब्रह्मणि ॥ १६ ॥
 स्वादिष्टं मधुनो घृताद्य रसवद्याप्रसवेत्यक्षरे
 देवीवागमृतात्मनो रसवतस्तेनैव तृप्ता वयं ।
 कुक्षौ यावदिमे भवन्ति धृतये भिक्षाकृताः शक्तवस्
 तावदास्यकृतार्जनेन हि धर्मिर्गुणिं समीक्षामहे ॥ १७ ॥
 हिंसाशून्यमयत्नलभ्यमशनं वायुः कृतो वेधसा
 व्यालानां पशवस्तृणाङ्कुरभुजः पुष्टाः स्थलीशायिनः ।
 संसारार्णवलङ्घनक्षमधियां वृत्तिः कृता सा नृणां
 यामन्वेषयतां प्रयासि सहेता सर्वे समाप्तिं गुणाः ॥ १८ ॥
 ददति ददतु गालीर्गालिमन्तो भवन्तो
 वयमपि तदभवाद्भ्रान्तिदग्धे ऽसमर्थाः ।
 जगति विदितमेतदीयते विद्यमानं
 न हि शशकविषाणं को ऽपि कस्मै ददाति ॥ १९ ॥
 पुरा विदत्तासीदमस्त्रिमधियां लेशकृतये
 गता कालेनासौ विषयसुखसिद्धौ विषयिणां ।
 इदानीं संप्रेक्ष्य क्षितिलवभुजः शास्त्रविमुखान्
 अहो कष्टं सायि प्रतिदिनमधोधः प्रविशति ॥ १०० ॥
 ॥ इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं ॥

॥ एतानि भर्तृहरिणा विरचितानि पद्यानि पुस्तकेषु
विविधेषु संचितानि ॥

शक्यो वारयितुं जलेन कृतभुङ्क्ष्वेण सूर्यात्मनो
मग्निन्द्रो निशिताङ्गुणेन समदो दण्डेन गोमर्दभौ ।
व्याधिर्भेषजसंग्रहैश्च विविधैर्मन्त्रैः प्रयोगैर्विषैः
सर्वस्यौषधमस्ति शास्त्रविहितं मूर्खस्य नास्त्यौषधं ॥ १ ॥
साहित्यसंगीतकलाविहीनः
साक्षात्पशुः पुच्छविषाणास्तीनः ।
तृणं न खादन्नपि जीवमानम् ।
तद्वागधियं परमं प्रशूनां ॥ २ ॥
एषां न विद्या न तपो न दानं
ज्ञानं न शक्तिं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भवसमभूता
मनुष्यद्वयेण भृगाश्चरन्ति ॥ ३ ॥
सूनुः सच्चरितः समी प्रियतमा स्वामी प्रसादोन्मुखा
स्निग्धं मित्रमवचकः परित्तनो मित्रोऽश्लेशं ममः ।
आकारो रुचिरः स्थिरश्च विमर्षो विश्वाविदातं मुखं
तुष्टे विष्टपद्धारिणि सन्ति कुरी संप्राप्यते देहिना ॥ ४ ॥
तानीन्द्रियाणि सकलानि तदेव कर्म
सा बुद्धिरप्रतिक्लता वचनं तदेव
अर्थोष्मणा विरहिता पुरुषः स एव
वन्यक्षणे न भवतीति विचित्रमेतत् ॥ ५ ॥

तमेव चातको धारा इति लोचनगोचराः ।
 किमस्मदम्भोदवरं कार्पन्योक्तिः प्रतीक्ष्यसे ॥ ६ ॥
 रे रे चातक सावधानमनसा मित्रं क्षणं श्रुयतां
 अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे ऽपि नेतादृशाः ।
 केचिदृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिदृथा
 यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ॥ ७ ॥
 किं तेन हेमगिरिणा रजसाद्रिणा वा
 यत्राश्रुताश्च तत्त्वस्त्वस्त एव ।
 मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण
 कं कोलनिम्बकुटजान्यपि घन्दनानि ॥ ८ ॥
 कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसाहिणी ।
 तथापि सुधिया भाव्यं सुविचार्यैव कुर्वता ॥ ९ ॥
 को लाभो गुणिसङ्गमः किमसुखं प्रज्ञतरैः सङ्गतिः
 का हानिः समये च्युतिर्निपुणता का धर्मतत्त्वे रतिः
 कः शूरो विजितेन्द्रियः प्रियतमा कानुव्रता किं धनं
 विद्या किं सुखमप्रवासगमनं राज्यं किमाज्ञाफलं ॥ १० ॥
 अप्रियवचनदरिद्रेः प्रियवचनाब्धिः स्वदारपरितुष्टेः ।
 परपरिवादनिवृत्तेः क्वचित्क्वचिन्मण्डिता वसुधा ॥ ११ ॥
 एकेनापि हि शूरेण पादाक्रास्तं महीतलं ।
 क्रियते भास्करेणैव स्फारं स्फुरिततेजसा ॥ १२ ॥
 रक्तत्वं कमलानां सत्पुरुषाणां परोपकारित्वं ।
 असतां च निर्दयत्वं स्वभावसिद्धं त्रिषु त्रितयं ॥ १३ ॥
 प्रायः कन्दुकपातेन पतत्यार्यः पतन्नपि ।
 तथा वनार्यः पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ॥ १४ ॥

अयाक्षं हृदयं तथैव वदनं यदर्पणान्तर्गतं
 भावः पर्वतदुर्गमार्गविषमः स्त्रीणां न विज्ञायते ।
 चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्भिराशंसितं
 नारी नाम विषाङ्कुरैरिव लता दोषैः समं वर्द्धिता ॥ १५ ॥
 इत्येतस्मिन् वा निर्वधि च मत्क्रत्यतिशये
 वराहो वा शेषः प्रभव ननु मत्कारविषयः ।
 महीमेको मग्नां यदयमवरुद्धस्तल्लैः
 शिरो राहुः शत्रुर्निगलति परं संत्यजति च ॥ १६ ॥
 विपदि मरुतां धैर्यधंसं यदीक्षितुमीक्षते
 विर्म विरमायासादस्मादुराध्यवसायतः ।
 अपि जलनिधेः कल्पापाये व्यपतनिजक्रमाः
 कुलशिखरिणः क्षुद्रा नैतेन वा जलराशयः ॥ १७ ॥
 स्पृहयति भुजयोरुत्तरमायतकरबालकररुक्विदीर्घं ।
 विजयं श्रीवीरिणां व्युत्पन्नप्रौढवनितेव ॥ १८ ॥
 अभिमुखनिरुतस्य सतस्तिष्ठतु तावज्जयो ऽथवा स्वर्गः ।
 उभयबलसाधुवादः श्रवणमुखस्यैव तात्पर्यं ॥ १९ ॥
 को न याति वशं लोको मुखे पिण्डेन पूरितः ।
 मृदङ्गो मुखलेयेन करोति मधुर्धनिं ॥ २० ॥
 यदि नाम देवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि जातं ।
 अवकरनिकरं विकिरति तत्किं कृकवाकुरिव हंसः ॥ २१ ॥
 परिचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति वा सडुपदेशं ।
 यास्त्रेषां स्वैरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ २२ ॥
 कमठकुलाचलदिग्गजफणिपतिविधृतापि चलति वसुधेयं ।
 प्रतिपन्नममलमनसां न चलति पुंसां युगान्तेऽपि ॥ २३ ॥

अहौ वा हरि वा बलवति रिपौ वा मुहूदि वा
 मणौ वा लोष्टे वा कुसुमशयने वा दृषदि वा ।
 तृणे वा स्त्रेणे वा मम समदृशो यान्ति दिवसाः
 क्वचित्पुण्ये ऽरण्ये शिव शिव शिविति प्रलपतः ॥ २४ ॥
 धन्यास्ते वीतरागा गुरुचरणरताः त्यक्तसंसारसङ्गसु
 ब्रह्मज्ञाने विलीना गिरिवरगह्वने यौवनं ये नयन्ते ।
 ये ऽपि प्रोत्तुङ्गपीनस्तनकलशभरक्लान्तकायां दिनान्ति
 कान्तामालिङ्ग्य गाढे मृदुशयनतले शेरते ते ऽपि धन्याः ॥ २५ ॥

॥ इति सर्वाणि भर्तृहरिणा कृतानि पद्यानि समाप्तानि ॥

CHAURI CARMINIS
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIARUM
INTERPRETATIO LATINA.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

BHARTRIHARIS SENTENTIAE.

CENTURIA PRIMA.

DE AMORIBUS.

1. **P**er quem Sivas, Brahmā et Vishnus semper redditi sunt mulierum, hinnuleis oculis praeditarum domesticis officiis dediti; qui in sermonum varietate imperceptibili mirandus est: huic Deo florum telis armato sit adoratio!

MULIERUM LAUS.

2. Risu, gestibus, pudore et timore; aversis, semiobliquis oculis, sermone, impatiente rixa et ioco: omnibus hisce artificis capiunt sane mulieres.
3. Nictationes oculis factae, quorum cilia apte inflexa; sermones amabiles, verecundi quoque cachinni; incedendi paullulum et standi gracilitas: mulierum hoc est ornamentum telumque.
4. Modo pulchra supercilia contrahentibus modo autem verecundia inclinatis; modo timore trepidantibus modo vero ioco ludentibus: his novarum nuptarum faciei lotis cum mobilibus oculis omnino quasi opplentur adspectus apum, amore circumvolitantium.
5. Facies veluti luna serena, oculi loti instar expansae languescentes; color aurum superans, apes devincens capillorum multitudo; mammae elephantis globum frontalem venustate rapientes, gravis coxarum sedes; sermonisque sertum tenerum: virginibus innata haec sunt ornamenta.
6. Risus modicus in ore, oculi sinceri ac mobilis possessio; ornatus sermonum, iucundis deliciis suaviter prolatorum; incedendi ratio gratiosam surculorum motionem superans; quidem haec pulchrius quam virgines, Antilopae oculis, quando iuventutem attigerunt?

7. Quid amicis visu iucundius quam hinnulei oculos habentium os suave, amore coniunctum? quid olfactu quam oris spiritus? quid auditu quam illarum vox? quid gustatu quam illarum labii surculorum succus? quid tactu quam corpus? quid meditatione aptius quam prima iuventus? ubique illarum suavitas apparet.
8. Illae virgines, quae multo sonantium compedum et zonae vacillantiumque armillarum strepitu superant regios cygnos, cuius mentem non sibi subiiciant oculorum nictibus, timidae atque confusae Antilopae adspectui similibus?
9. Ea quae croci pulvere corpus conspersit, cui strophium contremiscit in flavis papillis, quae pedis, loto similis, perisphyrinde strepitat velut cygnus: quem non sibi subiiciat in terra talis pulchra?
10. Poetae sane ii perversi mente, qui semper canunt debiles esse puellas! Quarum furtivis nutibus ex lascivo oculo emissis vel Indrus aliique capti sunt Dii, numne debiles illae?
11. Sane vel Amor illius, supercilus pulchrae, servus est, quia in eius oculi impetu instruendo versatur.
12. Capilli animum perturbant, oculi ad utramque aurem protendunt; os intus repletum est dentium serie, natura sua pura; margaritarum pulchrum semper domicilium est pectoris vasculorum par: hoc modo, o tenera, corpus tuum etsi quietum, confusionem nobis parat.
13. O misella! arcitenens qualis tu es nunquam antea apparuit, quia percutis corda virtutibus, non autem spiculis.
14. Praesente face, praesente igne, praesentibus stellis, sole ac luna: sine mea hinnuleis oculis praedita caliginosus videtur iste mundus.
15. Cur rotundi istud pectoris onus, radiantia lumina, mobiles ciliorum series et tuus labiorum surculus iste desiderio occoecatis dolorem efficiant, quaeris? Dic potius cur illa crinium fascia, in ventre tuo conspicua, indelebilis pulchritudinis linea ab Amore ipso depicta, immensum excitet calorem?
16. Gravi pectoris onere, lucida faciei luna, pedibus lente incedentibus enitet illa idoli instar.

17. O mens, cur tibi turgentes illius papillae, iucundae coxae et os pulchrum perturbationem creant? Pura fac opera si tibi erga talia est desiderium: sine enim virtutibus ista nil valent.
18. Invidiâ abiecta opus est deliberandum o boni, hoc alterutrum elige: vel enim montium coxae sunt colendae vel puellarum Amoris risu iocantium.
19. In mundo hocce insipido atque exitu fluctuante duae sapientibus viae sunt: tempus trasgrediatur aliquando iis, qui mentem in cognoscenda virtute, veluti nectare, exacuerunt; vel etiam iis qui pulchrarum mulierum, mammis coxisque turgentibus voluptatem praebentium, pulposa pudendorum loca avide et manu impudica tangere gestiunt.
20. Facie, lunae nitorem referente, nigerrimis capillis, manibus, loti colorem habentibus splenduit tanquam gemma.
21. Infatuant, inebriant, simulant, vexant, delectant, trepidare faciunt illae, cor virorum, amore sauciûm intrantes: cur quaeso pulchris oculis ornatae non accedunt ipsae?

DE PERFRUENDA VOLUPTATE.

22. Iterum iterumque quiescens in silvae arborum umbra, tenera processit quaedam mulier, tunica pectorali, quam manu tenebat, impediens quasi lunae radios.
23. Ubi non visa, in conspectum prodire cupit puella, adspecta autem concubitus voluptatem unice quaerit; nos autem in longiocularum amplexu semper cupimus utriusque pugnae indivisum gaudium.
24. Sertum in capite, ridentem vultum habens; santalum croco permixtum in corpore; mammis iucundissima, mentem rapiens puella: talis est paradisus ubi commoratur adiens.
25. Iucunda est voluptas ab uxore parata: primum ad me venit indole superba, dein nato desiderio; tum pudibunda et languorem ipsius coercens, mox reluctationem abiiciens; iam vero clandestinum magnumque gaudium tenerrimum cupiens; postea in ludo amatorio

- proterva et sine timore tandem membrorum mobilitate immodicam parans felicitatem.
26. Mariti felices ebibunt labiorum nectar uxorum in quarum pectus deciderunt corolla et eincinni, quae oculis florum instar expansis paullum connivent, quarum genas sudor, prae gaudio enatus, humectat.
27. Illae mulierum, oculis suaviter nictantium, lacrimae, quas prae voluptate effundunt dum gaudium parant, a coniugibus certe invicem agnoscuntur tanquam desiderium exstinguentes.
28. Idem quod viris contingit, ut, quando senili aetate amores commutantur, inexperti et segnes fiant, sic et mulieribus accidit: quid enim vita valet ac gaudium quando ubera dependunt.
29. Hic est amoris fructus in mundo, quod duobus una mens est: amor quando discors fit, connubium veluti duorum cadaverum existimandum.
30. Sermones puellarum, antilopae oculos habentium, qui sponte proferuntur, amore dulces, benevolentia pleni atque ex voluptate titubantes; suavesonantes, innocentes, temulenti, natura sua iucundi, confidentia digni, amoris exortum indicantes: cur tales statim non abripiant virum?
31. Domicilium paretur ad Gangem, aquam illam peccata auferentem, vel etiam ad tenerum puellae pectus, cor rapiens, sertis ornatum.
32. In animo superbia virginum coram amico tamdiu locum habeat quamdiu non spirat ventus santali odoribus fragrans.

TEMPESTATUM DESCRIPTIO. VERNUM TEMPUS.

33. Odorem advehunt venti, arbusta tenerarum millibus gemmarum emicant; femellae cuculorum suavi et alta querela ingemiscunt; modico gaudii sudore consperguntur mulierum facies lunatae: adveniente vere cui noctu non contingit gaudii exortus?
34. Ver illud, suavissimis etiam luscinae querelis ventisque ex Malaya spirantibus, homines ab amore separatos excruciat: in rebus adversis, eheu! nectar ipsum venenum fit.

35. Domicilium sane quaecumque est, ex amoris ludo ad amicae latus quies; in aure suavis Kokilae minuratio, amoenum ex lianis tugurium; consessus cum probis quibusdam vatibus, pergratus lunae splendor: quibuscumque haec omnia oculos animumque exhilarant, iis quoque in mense Chaitra noctes iucundae transiguntur.
36. Viatoris uxor venusta, separationis ignem sacrificio veluti alit (clamando): Non tibi (commorandum est) nunc inter Jasminos cum dolore circumspiciendo! Illi etiam venti ex Srikhandae montibus spirant novae Bignoniae odorem ferentes, cum onere graviter incedentes neque lassitudinis gravitatem curantes.
37. Cui non desiderium commovetur vere (durante) quo coeli plagae fragrantia, ex innumerabilibus Magniferum florum filamentis enata, obruuntur quasi et apes conspiciuntur in dulce mel intentae?

AESTIVUM TEMPUS.

38. Puellae hinnuleis oculis, quarum manus purissimo santali liquore humectatae; balnea, flores et lunae lumen; modice spirans ventus, tabernaculum et domus candida: tempore fervido gaudium amoremque augent.
39. Corollae suaveolentes, flabelli refrigeratio, lunae radii; florum pollen, lotorum lacus, Malayae pulvis, vinum purum; candida hominum urbanorum societas, nitida domus, puellae nymphaeae oculis: his facile gaudent bonis ex calida tempestate viri probi.
40. Domus ut nectar pura, luna candidis radiis effulgens; amatae os loto simile, mirifice odoros santali pulvis; sarta suave odorantia: haec omnia in homine amoris dedito confusionem tandem creant, non autem in eo qui in res sensuales aversum vultum commonstrat.

TEMPUS PLUVIALE.

41. Virginis ornamentum, amoris accensi, unguenti fragrantia, florum odor; puellae mammarum gravitate onustae —: cui tempus pluviae gaudium non faciat?

42. Coelum nubibus obtectum est, planities arundine splendent; novarum Kadamborum arborum odoris venti sunt pleni, pavonum clamore suaviter resonant sylvae: hilarem moestumque pariter haec commovent.
43. Nubes superior ad nubium gregem inclinat, montes etiam saltantibus pavonibus sunt ornati; terra arundinibus est candida: quomodo quiete fruatur viator?
44. Hic fulguris circumstrepentis lusus, illic Ketaki arboris circumfusus odor; alte tonans hic nubium sonus, illic pavonum ludentium alternans clamor: quomodo puellarum lotiocularum dies, sine amato transacti, felices esse possunt?
45. Quando obmutuit universum et coelum tenebris est obductum; quando ex alta nube, tonitru resonante, imbres in rupem cadunt, tunc fulguris expansio, veluti aurum rutilans, (maritis) narrat in viis gaudium ac tristitiam coniugum pulchris oculis praeditarum.
46. Durante pluvia si domo exire non licet maritis carissimis, tunc uxori pulchrioculae multum est amplectendum frigoris tremorisque caussa; oboriantur frigidae tenuesque pluviae vel etiam venti, immodicam curam dispergentes: ecce felicibus illis dies pluviosus in diem serenum vertitur amicae amplexu.

AUCTUMNUS.

47. Dimidium noctis qui perduxit fractis ac debilitatis per nimiam in voluptate stimulationem membris, is, vini temulentia in cubiculo solitario delectans, exortam intolerabilem sitim expleat lunae potius luminis portione e labiis fissis haurienda; non tamen ex urceo bibat aquam auctumnalem infelix, debilibus puellae, ex voluptate de lassatae, digitis denegatam.

HIEMS.

48. Felices illi, qui hiberno tempore lac acidum, dulce et butyrum edunt, vestem ex Manjishthā ferentes; qui multo croci unguento corpus

illiverunt, variis defatigati gaudiis; qui in intima domus parte amatam uxorem, magnis coxis praeditam amplectuntur; qui Arecae folio et nuce os impleverunt: hi suaviter dormiunt.

TEMPUS RORIS.

49. Osculantes genas in facie capillis circumfusa, labiorum tremorem adducentes; in mammis, strophio carentibus, uberum tumorem quasi facientes; lumbos tremefacientes, magnas coxas natesque vestibus denudantes: hoc modo sane adversus virgines saltatorum viam ingrediuntur venti Sisiri tempore flantes.
50. Capillos conturbans, oculos comprimens, vestem vi auferens; gaudii adventum praeparans, amplectando paullatim tremorem iniiciens; mox permagnum torporem adducens, labia laedens: simili modo nunc Sisiri ventus amorem declarat virginibus.
51. „Insipida sunt illa sensuum oblectamenta, quae ingrato labore continuo comparantur, quia certe omnibus malis sunt coniuncta!” sic sermo contemnentium sonat. Nihilominus tamem in animo eorum qui mentem per veritatem subegerunt, tanta (adversus mulieres) manet inclinatio fortis ut exprimi nequeat.
52. Vos, praeceptoribus addicti, iis (obtemperatis) quorum mens per Vedântam fraenata est; nos autem sequimur poëtas quorum sermones iucundi sunt: nihil enim in terra magis conducit neque in hoc mundo iucundius quidquam muliere lotiocola.
53. Quid multis tandem verbis inutiliter prolatis opus est! Duo hic semper colenda sunt hominibus: Vel enim formosarum iuventus, per primas ebrietatis facetias lasciviens et mammarum pondere vexata, vel etiam sylva.
54. Verum loquor o homines, neque ex partium studio, et inter omnes gentes hoc verum est: Non aliud quidquam mentem rapit quam mulieres neque alia quam haec unica doloris causa existit.

AMORIBUS RELUCTARI DIFFICILE.

55. Tamdiu vel proborum elucet illa intaminatae sapientiae fax, quam-

diu non, exstinguitur mobilium oculorum nutibus puellarum, hinnulei oculis ornatarum.

56. Sermone tantummodo doctorum, quorum lingua Vedorum dictis crepitat, agitur historia: concubitum esse vitandum docens; quis enim unquam relinquere potest lotiocularum puellarum gremium, cingulo rubris gemmis bullato, ornatum?
57. Semet ipsum aliosque decipit magister iste qui virgines contemnit tanquam crimen: etenim devotionis fructus est paradisi, paradisi autem Apsarasae.
58. Heroes quidam furibundum elephantem in terram deprimere vel etiam leonem iratum occidere valent: equidem autem puto perpauco esse inter fortissimos homines qui Cupidinis furorem devincere queant.
59. Recta via tamdiu incedit vir atque tamdiu sensibus imperat; tamdiu verecundiam conservat modestiamque tamdiu nanciscitur, quamdiu cordi non infliguntur pulchrarum illa adspectus tela, quae ex intenso superciliorum arcu, ad aurem usque tendente, dimittuntur, quae nigris palpebris instructa, constantiam rapiunt.
60. Nec valet utique ipse Brahmā irritum facere id quod mulieres tentant insani amoris artibus.
61. Tamdiu celsitudo, doctrina, rei familiaris administratio et discriminatio manet quamdiu non urit in quinque membris flamma mente concepta.
62. Vel ipse Sāstrorum gnarus, humilitate insignis et semet ipsum perfecte noscens, rarissime in hoc mundo vasculum est perfectissimum, quia pulchriocularum semper incurvatus quasi superciliorum arcus intentus est qui ad inferni urbis portas perducit.
63. Canis macer, coecus, claudus, surdus, cauda mutilatus, vulneratus, purulentus, innumeris vermiculis opertum corpus habens, fame vexatus, detritus atque exta, in turpidum vas coniecta, devorans; talis nihilominus sectatur catulam: occisum vel ipsum magis occidit Amor,

64. Qui mulierum decretum, quod amorem gignit omniaque bona parat, stulti post ponunt et hebetata mente frustra insectantur prae-
mia: hi ab Amore puniuntur sine misericordia; alii enim nudi co-
guntur incedere, tonsi et inter quinque ignes sedentes, alii per-
plexis crinibus sive cranium manu tenentes ambulant.
65. Visvāmitrus, Parásarus aliique, qui vento, aqua et foliis vesceban-
tur, hi ipsi, simulac iucundam mulieris faciei nymphaeam conspe-
xerant, infatuati sunt: quodsi igitur fieri posset ut sensus coercerent,
homines qui oryzae cibo, cum butyro, lacte et sero permixto,
fruuntur: sane mons Vindhya oceanum potius transnataret.

DE MULIERIBUS RELINQUENDIS.

66. In mundo hoc immundo quomodo homines mente puri animum indu-
cerent ut omni studio et abiecta firmitate ante vilis cuiusdam principis
portas palatii servitium aucuparentur, nisi illae essent virgines lotio-
culae, uberrimum plenae lunae splendorem ferentes, cingulo sonante
ornatae, quarum statura mammarum pondere paullulum vacillat?
67. In spelunca a sanctis habitata, sub arbore ex humero tauri Sivi
prognata, in Himálayae rupium, a Ganga concusarum, superficie ubi
salus versatur, quis homo sapiens capite, per inclinationem sor-
dido, cultum praestaret nisi non essent mulieres, Amoris telis at-
que immobilibus hinnulei pulli oculis praeditae?
68. O munde! via tua (nobis) transgredienda non tam esset remota,
nisi heu! in medio essent ebriis oculis puellae, difficile praegre-
diendae.

DE IUVENTUTE.

69. O rex, non facile aliquis in hoc mundo desideriorum oceani ri-
pam attingit: quid tandem eximiae prosunt opes, quando iuvenilis
forma, maxime adamata, corpori tuo evanuit? Tamdiu igitur adea-
mus domicilium dilectarum, quae oculis, expansis lotis similibus,
adspiciunt, donec per senectutem, paullatim appropinquantem su-
bito abripiatur forma.

70. Nil aliud in hocce mundo inutilius et quod propriam familiam magis incendit, est quam iuventus: est cupiditatis unicum domicilium, est causa propter quam in centum infernis ingentes inveniuntur cruciatus; semen est ad stultitiam procreandam, nubes crassa, quae intellectus lunam tegit; est Cupidinis amicus dilectissimus, est variis, quae satis apparent, peccatis coniuncta.
71. Beatus ille, qui iuventutem nactus, formae mutationem non subit: iuventus enim nubes est amoris arborem irrigans; flumen dulce nobilissimarum voluptatum; dilectus Amoris consors; oceanus ex quo virtutis margaritae emergunt; norma, ad quam semper sese dirigit perdix oculi formosae virginis; brevi thesaurus Deae Lakshmis est felicitatem praebentis.

VITUPERIUM PUELLARUM.

72. O amata! o lotiocola! o magnis natibus onerata! o tumentibus mammis praeclara! o facies veluti nelumbium pulchra! o superciliis venusta! sic iterum iterumque exclamat amator, videns mulierem etsi aperte impuram cognovit puellam. Insanit, gaudet, exsultatur et laudat: vana eheu dementiae opera!
73. Audita ignem accendit, visa ebrietatem auget, tacta ad amentiam ducit: quomodo quaeso misericors dici potest?
74. Tamdiu nectari similis est illa quamdiu in oculorum conspectum venit, attamen ex oculorum regione remota, vel ipsum venenum superat.
75. Neque nectar, neque venenum ullum manet unam si nominaveris pulchris coxis praeditam, illa enim quando amat, mellitus surculus est; quando irata est, venenosa planta.
76. Vortex dubiorum, impudicitiae habitaculum, urbs poenarum, malorum depositoryum, fraus eentuplex, ager vitiorum, coeli portae obstaculum, inferni suburbium, omnis fallaciae canistrum est mulierum dolus, per quem, venenum nectaris in speciem creatum, mortalibus ingens existit dementia.

77. Non re vera luna est illa facies, neque nelumbia bina mobiles oculi sunt; non ex auro factum gracile illud corpus, quamvis sic a poetis mentes obscurentur. Verum etsi dignoscit stultum hominum genus, corpus tamen hinnulei oculis praedictarum colit, ex cute, carne et ossibus constans.
78. Suavissimarum puellarum innatae venustates illae stulti solummodo animum alliciunt, nam ubi Nymphaeae rubedo, natura sua pulchra apparet ibi quoque prae voluptate advolat apis.
79. Illud ipsum, quod plenae lunae splendorem superat, pulcherrimā forma eximium faciei nelumbium gracilis puellae; ibi sane labiorum mel habitat: ast illud interea, tempore hoc praeterito, venenum erit infaustum et maximopere insipidum veluti Colocynthis fructus.
80. Tremulantibus plicis undas repraesentat, praegrandes et tumentes mammae anates binae natantes videntur, oris denique nelumbio efflorescit puella, alveo fluenti similis illa et omnimodo periculosa: quodsi (a vobis) non cupitur immersio in mundi oceano, tunc quam longissime aufugiendum est.
81. Confabulantur cum alio, adspiciunt alium infideles, mente alium cogitant: quis quaeso mulieres amet?
82. Mel existit in voce mulierum, fel autem in corde tantummodo; illud quidem labium ebibit, cor pugnīs profecto percutitur.
83. Effuge amice quam longissime a muliere ut serpente, oculorum telis ignem accendente, natura sua venenum praebente, et illecebras veluti cristam expandente: a vera aspide morsi medicamentis sanari possunt, relinquunt autem incantatores hominem per fallacis puellae voluptatem captum.
84. Rete, a mulieribus denominatum, extensum est ab Amore piscatore illic in rerum naturae oceano, quo subito mortalium pisces, in illarum labia tanquam escam invehentes, extrahit et cupidinis igne concoquit.
85. In puellae corporis sylvā, abruptis uberum montibus munita, ne proficisci velis o mens peregrinans: ibi enim habitat praedator Cupido.

86. Euge, quod non effascinated sum veluti a serpente ab illius oculo protenso, mobili, obliquo, splendido, libidinoso, coerulae nymphaeae nitorem referente! Aspidis adspectui in omnibus regionibus medici sunt omnino periti: at mihi neque esset medicus nec remedium, ab infatuantibus oculis ornata puella semel adspecto.
87. Hic suavis cantus est, illic saltatio et sapor dulcis; dispergitur hic gratus odor, tactus illic mammarum est: sic quinque sensibus, magnum quodque destruentibus et bonis operibus infestis, circumactus, ubique deceptus es.
88. Amoris dementia non cedit incantationibus neque medicamentis est expellenda, neque solvitur centum lenimentis multifariis; immo vero instabile aliquid ex perturbationis impetu corpori tribuens illa oculum facit trepidare et circum errare.
89. Quae, caecigeno, deformi, senectute omnia membra soluto, rustico, humili familiâ nato, fluentibus lepris affecto, tradunt suave suum corpus lucri vilis pacto, his meretricibus, cognitionis arborem scindentibus, ecquis inhaereat?
90. Ubi a iuvenibus sacrificantur iuventutes opesque, ibi meretrix amoris flammam repraesentat, formae quasi lignis nutritam.
91. Quis tandem paterfamilias osculatur meretriculae labiorum germen quantumvis pulchrum? Vasculum illud est in quod exspuunt exploratores, milites, fures, servi, saltatores et mimi.

DE MULIERIBUS VITANDIS.

92. Felices illi, quorum mens non perturbatur, quando formam vident puellarum, mobilibus ac protensis oculis venustarum, tumidis magnisque mammis formosarum, in gracili ventre plicis tenerrimis ornatarum.
93. O puella, quam ob rem suave ridentes illi venusti oculorum iactus volvuntur? Desine, desine, inutilis tibi labor est! Iam mutati nos sumus, iuventus abiit, locus in sylva paratus est, stultitia evanuit; mundi splendorem culmo similem reputamus.

94. Puella illa in me semper oculum coniicit, Nymphaeae folii splendorem rapientem: quid illi in votis est? Abiit nobis insania; Amoris venatoris tela, immodicum febris aestum gignentia, conquiescunt: nec tamen misella illa quiescit.
95. Pulchra domus, delicatae puellae, candida umbella, fortuna secunda: his omnibus certe fruitur qui bono operi continuo est deditus; at ubi hoc desideratur, ibi semper abruptam videbitis lineam illam, quae voluptatem ex Amoris rixa capiendam tenuerat, quemadmodum margaritarum sertum cito in omnes regiones dissolvitur.
96. Homini, sensus coercenti, cuius animo mentique, semper per Yogae consuetudinem calamitates devincentibus, indivisa illucet amicitia; quid illi cum blandis dilectarum allocutionibus, cum labiis suavissimis, cum faciei lunis, cum exhalatis odoribus et cum gaudiis ex amplexu uberum vasorum enatis?
97. Cur Amor manum fatigas frustra? Quid de arcu facias apum strepitu instructo? Heus o lusciniâ, quid cantibus amoenis frustra incedis? O puella, apage cum iocis istis caris, aptis, innocentibus, iucundis et cum oculorum nictibus? Mens osculatur et versatur in nectare meditationis ad pedem illius Dei qui lunam in vertice fert.
98. Quamdiu nobis erat ignorantia, ex tenebricoso amoris impulsu enata, tamdiu totus mundus, nulla distinctione facta, videbatur mulier: nunc autem nobis, verissimâ sapientiâ oculum tanquam stibio accuentibus, similis visus vel totum universum tanquam Brahman considerat.
99. In devotione ambulatur unus, alter officia sequitur, amoribus gaudet alius: sic in mundo discrimina sunt inter omnes.
100. Quodsi cuipiam non est pulchrum aliquid, tamen illi desiderium est pulchri: ut si alicuius mens luna non gaudet venusta, amorem nymphaeis impendat.
-

CENTURIA SECUNDA.

DE OFFICIIS.

1. Laus sit numini illo benigno ac lucido, per coeli plagas et tempora indiviso, cogitatione tamen infinitis formis praedito, in ipsius manifestatione unâ gaudenti substantiâ.

STULTITIAE DESCRIPTIO.

2. Illa, cuius semper sum memor, quae mihi irascitur, alium exoptat amicum; hic vero alteri adhaeret: sic meâ caussa alia quaedam desiderium explet; vae huic, illi, amori, illi mulieri et mihi!
3. Stultus facile dirigendus est; facilius prudens dirigitur: at qui scientia exiguâ tinctus est, hunc virum vel Brahmâ ipse non regit.
4. Violenter potius margaritam depromat aliquis ex crocodili oris dentium serie; oceanum transnatet, tremulantibus fluctibus undique tumultuosum; serpentem denique vel iratum in capite gerat serti instar: non autem regat praeoccupatam stultorum hominum mentem.
5. Elidat sane oleum ex arena aliquis, fortiter torquens; bibat ex aquarum imagine aquam, siti enecatus; circumerrans vel etiam leporis cornu accedat: non autem regat inveteratam stultorum hominum mentem.
6. Serpentem ille teneris lotorum fibris constringere gestit; adamantes findere Sirishae floris spiculo paratus est; per mellis guttam salis oceano dulcedinem dare conatur, quicumque bonis dictis, nectar stillantibus, viam proborum ducere cupit improbos.
7. Unum quidem, quod in potestate habet, omnimodo salutiferum, a creatore datum insipienti est auxilium: imprimis enim in sapientum coetu taciturnitas ornamentum est stultorum.
8. Primum, quum pauca noveram, equidem veluti elephas oceocatus eram fastu; tunc me omniscientem esse, mihi suggerebat animus, superbia fucatus; mox vero, quum paullatim plus a sapientum coetu

edoctus essem, tunc me stultum esse intellexi et superbia me febris instar reliquit.

9. Vermibus infectum, saliva madidum, putridum, abiectum, deforme aridumque et carne destitutum hominis ossiculum cum gaudio comedens canis, vel Deorum principem iuxta se videns adstantem non curat: sic homo vilis patrisfamilias pravitatem pro nihilo habet.
10. Primum in caput Sivi, ex hoc capite in paradisum cadit Ganga illa, dein in montem; ex monte altissimo in terram, e terra autem in oceanum; semper deorsum, locum paullulum inferiorem adit, et hoc modo stultorum casus centenis viis efficitur.
11. Melius est in montium cacuminibus errare cum feris sylvestribus, quam cum stultis hominibus coniunctum vel in Deorum principis palatiis commorari.

SAPIENTIAE LAUS.

12. Praeceptores, librorum sacrorum eruditione facundi; discipuli doctrinae incumbentes; et poetae fama celebres, in cuiuscunque principis terra habitant opibus destituti, hoc ex stultitia principis fit, sapientes enim vel sine bonis sunt domini: lapides pretiosi parum aestumantur ab iis tantum, a quibus, valorem ignorantibus, parvo pretio veneunt.
13. Doctrinae suppellex in furis conspectum non venit, quia imo ubique augetur; egentibus suppeditata magnum semper incrementum capit, neque in mundi interitu ad occasum vergit unquam. Relinquite reges, aemulationem eorum quibus inest: quis enim cum illis possit certare?
14. Eruditos, qui optima bona sunt assecuti, parvi ne aestimes: non magis quam culmus levis Fortuna eos vincit: elephantis etenim, quorum malae striatae per novum uriginis humorem tinguntur, loti filamentum non est vinculum.
15. Potest quidem Brahmā, quando maxime irascitur, interrumpere cygni, quod in Nelumbiorum domicilio sibi paravit, gaudium; ne-

que tamen illi insignem illum atque innatum honorem, qui in laticis ab aqua discernendi facultate versatur, adimere valet.

16. Armillae non exornant virum neque sarta ceu luna splendida; non balneum, neque unctio, neque caesaries ornata: sermo solus agentem condecorat et hic quidem ornatus manet; intereunt omnia ornamenta, sermonis honos perpetuum est decus.
17. Doctrina profecto summum viri decus; est pecunia in thesauro seposita; doctrina voluptatis est conciliatrix; gloriae felicitatem parans; doctrina praeceptorum honos; doctrina comes est in peregrinatione; doctrina summum numen; doctrina inter reges honorata, non autem opes: doctrinâ destitutus homo est pecus.
18. Ubi patientia est hominibus, quid opus est galea? quid hostibus ubi iracundia versatur mortalium? ubi cognati, quid igne? ubi amici, quid divinis opus est medicamentis? quid serpentibus ubi mali homines? quid opibus, quando doctrina adest praeclara? ubi pudicitia, quid ornatu facias? ubi suavis poesis adest, quid imperio?
19. Rectitudo adversus familiam; benevolentia semper in domesticos; aversio contra malignos; amor erga bonos; obedientia in principem; honor in sapientes; fortitudo contra hostes; patientia erga senes; veritas contra mulieres; qui hoc modo omni tempore agunt homines beati, illis etiam vita terrestris iucunda est.
20. Dic, quid inter homines non efficiat bonorum consortium? Mentis socordiam aufert, in oratione verum profert, honoris verticem indicat, peccata destruit, animum propitium reddit, ubique gloriam dispergit.
21. Victoriam reportant probi illi et elegantiarum gnari poetarum principes, quibus nulla pro gloriae corpore ex senectute et morte enata formido est.

HONORIS ET FORTITUDINIS LAUS.

22. Famem etsi tolerans, senio quoque adfectus, languesciente animo et molestem senectutem assecutus, gloria destitutus, extremos adeo spiritus trahens leo, furiosum tamen elephanti principem, cuius

- capite fisso vescatur, trucidare unice quaerit: cur gramen aridum edat iste, superbia maximos antecedens?
23. Parvulum, musculis medulla et carne destitutum, foedum ossiculum assecutus, canis contentus est, etsi illo fames ipsius non sedatur: leo contra, canem aureum prope advenientem relinquens, elephantem prosternit. Sic unus quisque, molestiam adeo subit, fructum ut quaerat naturae suae convenientem.
24. Quis mortalis in hoc mundo circum volvante non nascitur? Ast ille vere natus est per quem familia ad gloriam evehitur.
25. Florum veluti fasciculo duplex sapienti status est: vel enim in capite omnium hominum sit, vel in sylva marcescat.
26. Caudam agitat, pedem deorsum dimittit, et humi iacens ora ventremque ostendit canis illi qui frustum praebet: elephas autem firmiter adspicit et centum demum blanditiis adhibitis comedit.
27. Quinque alii tametsi adsint, Vrihaspatis et alii honorati, tamen contra illos hostilitatem non exercet Rahu, fortitudine prae ceteris clarus: duos tantum devorat lucis Deos, diei principem et nocturnam lunam, Danavorum dominus; ecce per halones circumcurrit, capite insuper abscisso.
28. Seshus portat orbem terrarum, cervicis scuto impositum; ille rursus per testudinis principem medio semper dorso sustentatur; hunc, denuo subiectum apro, oceanus non curat: o quam infinita est magnorum admiranda eminentia!
29. Alarum abscissio per fulminis ictus, ab irato Indro dimissos et multae ignis eruptionibus coniunctos, melius utique contigisset Himalayi filio, quam eheu! quum pater in mortis angustiis versaretur, in oceani fluctus casus ille domino gratus.
30. Quando vel ipsum crystallum non sentiens, solis radiis tactum, incalescit, quomodo homo generosus iniuriam, ab alio factam, ferat?
31. Leo, tametsi iuvenis, elephantem aggreditur, quorum glandulae maxillares furore madent: haec est natura heroum, non vero aetas ad gloriam impellit.

DE DIVITIIS.

32. Nobile genus in terram eat, eiusque virtutum greges in imum quoque deprimantur; bona indoles ex montis rupe cadat; domicilium igne consumatur; in fortitudinem fulmen subeat, ab hoste iaculatum, decidat: nobis pecunia tantum valet, nam ubi haec una deest, ibi omnes illae virtutes culmi instar levis sunt habendae.
33. Cui divitiae sunt, ille vir nobilis est, doctus ille, audiendus, officii gnarus, facundus quoque et spectabilis: omnes virtutes ad aurum inclinant.
34. Malis consiliis rex corrumpitur, devotus adfectu, filius voluptate, sacerdos neglecta meditatione, familia per filium impium, indoles malorum consortio, verecundia crapula, seges incuria, amor absentia, amicitia amoris socordia, divitiae mala administratione, pecunia negligentia.
35. Dandi, perfruendi, perdendi tres viae sunt divitiarum: qui neque donat, neque iis fruitur, huic tertia via superest.
36. Gemma per flumen Sonam arrosa; in bello victor, etsi telo vulneratus; furore destitutus elephas; flumina per imbres insula instructa viridibus; luna dimidiata; contrita ex voluptate virgo formosa: sic non humiles sane splendent homines, etsi opes inter pauperes amiserint.
37. Esuriens, qui frumenti tantum cupit, quantum manu capi potest, ille ipse postquam dives evasit, terram universam stramini similem reputat: sic in opibus divitum inter laudem et vituperium variabilis deprehenditur conditio, divitias modo celebrat aliquis, modo aversatur iisdem.
38. O rex emulgere istam si cupis terrae vaccam, iccirco iam ut vitulum illud hominum genus fove: hoc enim ubi recte nutritur, varios semper fructus fert, ceu mundi arbor, terra.
39. Iusta et iniqua, dura simul et suaviloquens, severa ac mitis, opibus parcens largiensque, semper profusa sed item in pecuniam continuo intenta, variabilis sit principis veluti meretricis indoles.

40. Lex, bona fama, tutela sacerdotum, opum distributio atque usus amicorum denique patrociniū: quibus illae sex virtutes non sunt, quāenam causa sit ad tales sese convertere principes?
41. Qui a creatore in cuiuscunque factorum libro inscriptus est fructus, exilis sit sive largus, illum certe adipiscitur homo, in solo vel inculto sive in Meru habitans, neque plus accipit. Tu igitur firmus esto et propter divites aerumnosam ne frustra tibi facias vitam; vides enim cadum ex puteo vel ex oceano eandem capere aquae copiam.

DE PRAVIS HOMINIBUS.

42. Inhumanitas, sine ulla causa hostilitas, desiderium versus aliorum pecuniam et mulierem, importunitas contra bonos et familiares: haec est malorum hominum nativa indoles.
43. Perniciosus homo vitandus est etsi scientia sit ornatus: gemma coronatus serpens nonne formidinem quoque iniiciat?
44. Stultitia tribuitur modesto, devotione insigni superbia, innocenti fraus, heroi immanitas, tacenti ignorantia, miseria placide loquenti, nobili vanitas, loquacitas facundo, debilitas constanti: quāenam hercle virtus est proborum, quae a malignis mala non consignetur nota!
45. Ubi aviditas adest, nulla valet virtus; ubi calumnia, peccatis non necesse est; neque opus est devotione, ubi veritas; neque lustratione, ubi animus purus versatur; neque aliis hominibus, ubi probitas; neque ornatu, ubi magnus animus adest; ubi recti cognitio, quid tunc cum opibus; ast ubi mala fama est, morte carere possis.
46. Luna interdiu pallida, amata cuius iuventus evanuit, lacus sine nymphaeis, os indoctum pulchritudinis, vir nobilis pecuniae deditus, difficilis semper aditu probus, homo vilis in principis aulam admissus: haec animo meo septem tela sunt.
47. Nemo sane amicus facile erit regibus iracundia crudelibus: sacrificatorem quoque, sacra obeuntem, tactus urit, ignis.
48. Servi officium perquam molestum est et a constantibus vix peragen-

dum: si taciturnus est, mutus vocatur; si eloquens, ventosus et loquax; si ad latus se tenet, molestus est homo; si ex longinquo, socors; in patientia ignavus videtur; sin autem non perfert, simili modo impudens vocatur.

49. Quibusnam tandem bonum contingat ex consortio hominis improbi, malignitatem prorsus manifestantis, dissoluti, cuius insita mens prava in malis sese prodit operibus, qui opes a fortuna accepit et virtutem odio habet?
50. Initio magna, sed paullatim sese dissolvens; brevis antea, sed postea crescens, similis umbrae diei antemeridianae et post meridiem, est amicitia cum malis bonisque hominibus.
51. Feris, piscibus atque probis, quibus herba, aqua et quies destinatae sunt, venatores, piscatores et calumniatores semper in hoc mundo sunt ocores.

DE BONIS HOMINIBUS.

52. Desiderium consortii bonorum, propensio in virtutes alienas, veneratio erga praeceptorem, ardor in eruditionem, cum sua ipsius uxore voluptas, metas a mundi vituperio, devotio erga Sivum, facultas sese ipsum regendi, aversio ab improbi consuetudine: tales ubi commorantur candidis virtutibus ornati, illis hominibus sit laus!
53. In rebus adversis firmitas et in fortuna aequus animus, in coetu facundia, in bello fortitudo, in auctoritate humanitas, ardor in libros sacros: haec est nativa magnanimorum indoles.
54. Donum clanculum distribuere, hospiti solitam praebere comitatem, post bene factum tacere, neque in coetu de ope, alicui praestita, sermonem facere; in fortuna secunda non superbire, neque abiectos de aliis facere sermones: haec proborum aspera, ensibus munita et a nemine monstrata est via.
55. Manu optimum quodque dimittere; capite ad praeceptoris pedes se prosternere; ore vera loqui; brachiis vincentibus fortitudinem monstrare incomparabilem; in animo constantiam servare; auribus

- denique textum percipere sacrum: hoc est ornamentum clarorum, natura comparatum, etsi alioquin potestate non gaudent.
56. In rebus secundis generosorum hominum animus tener est Nymphaeae instar, in adversis autem perdurus quemadmodum magni montis moles saxeae.
57. Roris gutta, in ferrum candens prolapsa, non amplius cernitur; ea vero in Nelumbii iacens folio splendet veluti margarita; quodsi haec ipsa sub sidere fausto in aequoris concham cadit, unio fit: simili modo infimi, medii et optimi homines ex aliorum consuetudine formantur.
58. Ille filius est, qui exhilarat virtutibus patrem; uxor illa, quae coniugis optat salutem; amicus talis, qui in rebus adversis et secundis aequae adest: hanc vero triadem in mundo assequuntur boni.
59. Qui humilitate insignes, aliorum praestantia enarrata, suas ipsius virtutes revelant; qui rem familiarem adaugent propriam, dum aliorum opibus prospicere omni vi incipiunt; qui animi mansuetudine calumniatores confringunt, quorum volubilis lingua conviciis et verbis asperis scatet: tales in mundo praeclari, cum admiratione conspicui atque excelsi cui non videantur honorandi?
60. Ab animantis caede abstinere, alienas opes capiendi studium refracnare, verum sermonem proferre, pro tempore et viribus donare, ubi sermones de aliorum fiunt uxoribus taciturnitatem servare, cupiditatis flumen compescere, erga praeceptores humilitatem et in omnes homines amorem commonstrare: talis in omnibus libris sacris invariabilis norma et hominum proborum semita est.
61. Improbos non ambire neque precibus adire egenum etsi amicum, officiis convenientem vitam degere, vitium vel in vitae detrimento non committere, in calamitate erectum stare, clarissimorum virorum vestigia premere: haec proborum aspera, ensibus munita, et a nemine monstrata est via.

DE OPE ALIIS PRAESTANDA.

62. Inclinatae videntur arbores fructus onere, per aquas salubres deorsum feruntur nubes: nec sese efferunt homines probi propter divitias; sic natura est eorum qui alius beneficium remunerantur.
63. Auris per auditionem nitet, non per inaures; per donum manus, non autem per armillas; corpus per misericordiam erga alios miseria afflictos, non per santalum.
64. Vitiosos abalienat, saluti incumbit, secreta occultat, virtutes revelat, afflicto non deserit, pro tempore donat: haec sunt signa quibus boni amicum describunt fidelem.
65. Nelumbiorum iubar expandit sol, luna aperire iubet Menianthis calicem, non sollicitata nubes aquam tamen distribuit: boni sponte pro aliorum salute vires intendunt.
66. Probi homines sunt illi, qui aliorum rebus operam dantes, suam ipsius utilitatem non respiciunt; homines vulgares ii, qui aliorum rei studium non impendunt, antequam suam perfecerunt; homines furiales sunt illi, qui alienam salutem sui commodi causa disturbant; quomodo autem illi sint appellandi, qui nulla causa fortunam alterius subvertunt, nescio.
67. Ex lacte aquae, animo destitutae, omnes virtutes evenerunt antea: aqua igitur, lactis aestum percipiens sponte semet ipsum igni devovet; lac vero, amici casum videns, contristatur, in flammam abire cupit et, cum aqua demum coniunctum, quiescit talis utique est bonorum amicitia.
68. Ibi dormit Kesavus, ibi etiam ipsius hostium turba, ibi quotque dormiunt refugium quaerentes montes alati, ibi denique ignis submarinus commoratur cum omnibus rebus mundum destruentibus: o quam latum, validum et oneris patiens est aequoris corpus!
69. Cur testudinis dorso ex onere dolor non est ut terram illa deiciat et cur soli non contingit fatigatio ob quam immobilis sedeat? quam ob rem igitur propositum relinquens vir cordatus mente pudorem non concipit? In rebus oblatis perseverantia: haec via regia est bonorum.

70. Cupiditatem extirpa, cole patientiam, relinque fastum, ad peccatum non inclina, verum loquere, sequere virtutis viam, venerare sapientes, inimicos honore dignos honora, vel prosequere, occulta tuas virtutes, famam conserva, afflicti miserere: haec probos decent.
71. Il, qui mentem, sermonem ac corpus puro nectare impleverunt, qui trimundum beneficiorum copia exhilararunt, qui alienarum virtutum atomum in montem semper convertunt, tales praeclari in proprio animo gaudium concipiunt.

DE CONSTANTIA.

72. Gemmis pretiosis non acquieverunt Dei, neque ex veneno tremendo metam conceperunt, sed non nisi nectar adepti opus intermiserunt: fortes ex finito opere demum quiescunt.
73. Inceptum haud profecto fit ob difficultatis metum a pigris; incipientes difficultatibus oppressi quiescunt medii; difficultatibus vel iterum iterumque contriti inceptum praeclari homines non deserunt.
74. Pigritia utique hominibus magnus, corpori infixus, est hostis; non est labori similis amicus, nam qui agit, non perit.
75. Viri animo constantis, malis tametsi obruti, non potest exstingui perseverantia: deorsum conversae facis flamma nunquam deorsum tendit.
76. Ille vir, cui mulierum oculorum tela non transfigunt mentem, neque incendit irae ardentis flamma, quem innumerae perceptiones cupidinis laqueis non trahunt, talis universum hunc totum trimundum devincit.
77. Melius utique ex alta praeduri montis rupe in vallem cadat corpus illud, inter praerupta saxa elisum; manus potius porrigatur magni serpentis ori acriter pungenti; melius in ignem cadat aliquis quam ut virtus intereat.
78. Ignis illi in aquam convertitur, oceanus statim in rivulum, Merus mons in exiguum calculum, leo itidem in dorcadem, serpens in serti speciem, venenum in nectaris pluviam, in cuius corpore omnis mundi principes superans enitet virtus.

79. Modo humi stratum habens, modo in lectica dormiens; modo herbis vescens, modo oryzae cibo delicatiore; modo panno vestitus, modo coelesti veste indutus: vir prudens, officiis deditus, nec malum curat nec bonum.
80. Imperii decus est humanitas, roboris oratio mitia, sapientiae continentia, patientiae modestia, divitiarum sex merito distributio, devotionis irae remissio, principis clementia, iustitiae ut sine fraude sit: omnium vero summum ornamentum est, illa omnia efficiens indoles.
81. ~~Mors~~ ~~scrutatorum~~ ~~viuperent~~ laudente, fortuna adveniat abeate ad libitum, mors hodie adit vel Yugo demum finito: in virtutis semita pede non vacillant constantes.

DE FATO.

82. Serpenti, spe deiecto et corpore per canistrum vexato, cuius sensus evanuerunt fame, rattus ipse, foramine facto, ad edendum in os cadit noctu; huius carne recreatus celeriter ille per viam, ab hoc factam, abit: confidenter obdurate, fatum enim hominum abundantiae et egestati pariter praespicit.
83. Prolapsa pila manus ictibus iterum exurgit: sic inconstantes sunt proborum hominum fortunae casus.
84. Amputata recrescit arbor, defecta vel etiam luna denuo fit plena: ita considerantes boni non attristantur calamitate.
85. Dux ubi fuit Vrihaspatis, telum fulmen, Dii milites, coelum arx, foedus vel adeo Vishnuis adfuit, ubi Airāvatus vehiculum; sic potentia et viribus praeditus ille, hostibus tamen potentioribus fractus fuit in certamine: nonne igitur perfugium ad fatum decet? Eheu inanis hominum est via!
86. Calvus, per solis radios vertice ardens et locum quaerens umbrosum forte fortuna sub Vilyam sese contulit arborem; ibi autem ipsi, per magnum fructum eadentem, fractum ex tempore fuit ca-

put: sic plerunque ubicunque se convertit fortuna relictus, ibi quoque res adversae eum comitantur.

87. Elephantorum vel et serpentum vincula, lunae solisque per draconem vexationes et sapientum penuriam videnti mihi: fatum eheu esse perpotens, opinor.
88. Great Deus talem omnis praestantiae fodinam, hominum unionem tanquam terrae decus: quodsi hoc ipsum momento destruit denuo, vae quanta est ignorantia fati!
89. Si in Carirae frutice nullum conspicitur folium, quid culpa est veris? Noctua si interdiu non volat, quid soli criminis est? Guttae si non cadunt in Chataci rostrum, cur nubes vituperanda? quod antea per fatum ludendo instituit Deus, quis est qui hoc inscriptum delere valeat?
90. Quod per dominum divinum ipsum in mundo cuique ex arbitrio constitutum est, id ipsum adsequitur parvum sit sive magnum; nullum vero ad agendi rationem refugium relinquitur: nam etsi nubes, omni spe plena, quotidie plueret, guttae teneres non nisi binae in Châtaci os inciderent.
91. Oceano sese immergat aliquis, in Meruis verticem adscendat, hostem devincat in certamine; mercaturam, agriculturam, servitium et sic reliquas omnes disciplinarum partes ediscat; immensum aether avis instar adeat, magno nisu facto: non fit heic quod fato volente fieri non debet, unde igitur intereat quod existit?

DE OPERIBUS.

92. Colimus Deos: at nonne hi ipsi salutiferae obtemperant necessitati? Fatum ergo laudandum: hoc tamen ipsum unice dependet ab opere frugifero; quodsi vero fructus actionem sequitur, quid opus est Diis et fato? Laus igitur sit operibus, quibus potentia non antecedit fatum.
93. Quo opere Brahman, figuli instar, brahmanici ovi vasculum in sinu formavit; quo Vishnus in decem, magnis angustiis plenam

Avatârorum necessitatem est coniectus; quo Sivas, cranium pro vase manu tenendo, stipem erogare iussus est; quô sol semper in coelo vagatur: huic operi sit veneratio.

94. Non forma praemia fert, nec familia, neque indoles, nec sapientia unquam, neque minus servitium omni contentione factum: bona tantum, antea per devotionem collecta, opportuno tempore fructum praebent homini sicut arbores.
 95. In sylvâ, in proelii campo, inter hostes, aquas et ignes, in magno aequore vel in montis vertice dormientem, desperantem vel in angustiis versantem protegent bona opera, antea peracta.
 96. Quae pravos in bonos commutat, stultos in sapientes, hostes in amicos; quae occultum revelat et venenum statim convertit in nectar: illam cole boni operis Deam, salute si vis gaudere exoptata o bone, neve frustra tibi curam fac per vanum in steriles virtutes studium.
 97. Boni speciem prae se ferat an mali opus aliquid: per sapientem illud adgredientem ab initio omni cura evitanda est praemiorum expectatio: est enim operibus cum animi perturbatione inceptis aerumnae fructus, qui animum angit veluti telum.
 98. In olla gemmis ornata, multis suppositis lignis arundinem excoquit ut olearius; aureo aratro solum exarat herbae sterilis caussa; Camphoreaceis abscissis arboribus sepem parat ut lentes ibi serat, homo infelix ille, qui ad hoc operum theatrum delatus, non ad devotionem sese accingit.
 99. Horribilis sylvâ illi pro urbe delectabili est, omnes gentes illius colunt virtutem et universa terra plena gemmarum fodina est illi, cui homini multa adhaerent bona opera, antea peracta.
 100. Modestiae et praestantiae copiam parans et candidissimi ipsius quasi animum generans propositum, qui semel conceperunt viri generosi, hi omni labore virtutis voto incumbunt, neque amplius relinquunt sed fortunam potius vitamque.
-

CENTURIA TERTIA.

DE DEVOTIONE.

1. Is, cuius frons pulchro lunae segmento, flamma veluti expansa, ornata est, lucis Deus, qui circumvolitantem amoris phalaenam iocando comburit, salutis statum prodire iubens; qui onus tandem, ex infinitis stultitiae tenebris exorsum, removens, mentem in domicilio devotorum devincit, sapientiae fax est Harus.

DE DESIDERII VITUPERIUM.

2. Nobiles, qui intelligere possint, invidia capti sunt et amore sui corrupti; alii autem ignorantia afflicti: spreta igitur in libris sacris latent monita.
3. Equidem salutem, devotione in mundo parabilem non praevideo et praemium, probis destinatum, nectum mihi parat consideranti: namque res sensibus subiectae tam diu capiuntur ab hominibus magna virtute gaudentibus, ut maximi tandem momenti nobis sentientibus videantur ad studium iis impendendum.
4. Pererrata est regio ubique montuosa et aspera neque emolumentum ullum perceptum; relinquendo debitum adversus genus ac familiam honorem, munera capessita sunt mercede destituta; cibus honore privatus in peregrinis domibus, corvi instar cum timore, quaesitus est: malo operi dedita inhiis o cupiditas, neque unquam satiaris.
5. Thesauri desiderio perforata mihi est terrae superficies; igne adusta sunt montium fodinae; transnavigatus porro oceanus et principes summo studio sunt culti; noctes denique in coemeterio transactae sunt, mente in incantationis tantum formulas directa; neque minimum quidem hilum assecutus sum: o desiderium iam relinque me.
6. Quomodo tandem vilissimorum hominum obiurgia perforantur nobis, illorum obsequio omni cura intentis? Intus exhibitis laerimis vel ridendum est animo gaudiis deprivato et, cogitatione tanquam

poste facta, iunctis manibus coram mente captis standum — o spes, vana spes, quid quaeso ulterius me saltare facis!

7. Cur non in gratiam huius vitae, guttae in loti flore similis, opera nobis sit adhibenda ut, nulla consideratione facta, vel ante pedes divitum, quibus auri fames mentem obnubilavit, peccatum committamus virtutes nostras sine omni pudore enarrandi?
8. Voluptates non capiuntur, nos vero capimur; devotio non solvitur, nos autem solvimur; tempus non praeterit, nos autem interimus; desiderium non teritur, nos autem terimur.
9. Facies rugis iam decrepita est, canitie notatum caput, membra fiunt debiliora: desiderium solum juveniliter viget.
10. Abiit voluptatibus fruendi desiderium; dignitas inter homines evanuit; socii aequales in coelum transierunt; postea quoque amici, vitae similes cari; cum baculo vix erigere me possum et oculi nube quasi tenebrarum sunt obtecti: tamen cheu, corpus illud miserum mortis adventum formidat!
11. Spes utique flumen est, cuius aquam voluptates repraesentant, desideria undarum strepitum referunt; adfectuum crocodilis distinctionisque aribus repletum est; arborem constantiae abripit; per magnam ac transitu difficillimum praebet stultitiae vorticem et altis cogitationibus veluti ripa munita est: ad illius ripam pervenientes candida mente exsultant Yogipotentes.

DE REBUS, QUAE SENSIBUS CONCIPIUNTUR, SPERNENDIS.

12. Qui tranquillitatis et felicitatis gaudio exhilarantur, horum non caudica sunt gaudia; qui vero alii divitiarum cupiditate animum implent, horum desiderium nondum est victum: cuius igitur causa talis per fatum constitutus est fortunae dominus? Etenim ille qui, parato auro magnitudinem assecuti, pro animo suo timent, non mihi placent.
13. Invite abeunt res terrestres, longa quantumvis consuetudine nobiscum coniunctae: quodnam igitur in separatione discrimen est

cur ipse eas non abiiciat homo? Sponte praetereuntes immensum animi dolorem relinquunt, ex arbitrio autem relictæ infinitum tranquillitatis gaudium præbent.

14. Qui e divina scientia sapiunt homines mentè puri, o quam arduam rem perpetrant, quod vel gaudia parantes deserant opes, omnino desiderii expertes! Nos autem ea, quæ neque unquam habuimus, neque nunc habemus et in quibus possidendis firma confidentia non est, ea inquam, quæ spe tantum comprehenduntur, relinquere non possumus.
15. Beati illi, quorum, dum in montium cavernis sedentes supremum numen meditantur; prae gaudio effusarum lacrimarum guttas ebibunt aves, sine timore in gremio sedentes: nobis autem vita teritur pretiosa, dum imaginatione effictis palatiis, lacuum fluminisque riparum voluptati et nemorum amoenitati cum ardore intenti sumus.
16. Cibus mendicatus et quidem ex aqua semel per diem constans, pro lecto humus, pro sociis proprium corpus tantummodo, pro veste pannus tritis centum adsumentis consutus: nec tamen eheu! relinquunt sensuum oblectamenta.
17. Ubera, carne constantia, vasis aureis adsimilantur; os cum luna comparatur, quum tamen sit pituitæ receptaculum; nates, fluente urina madidæ, pulchri elephantis genis aequiparantur: sic statim contempta est forma illa, quæ optimorum poetarum epithetis extollebatur.
18. E longinquo rem novam repetit suasor et, humilem sermonem longe devitans hominibus bonorum coetum ornantibus quam maxime deditus est; terrestribus cogitationibus occupatus pedetentim exornat orationem, quemadmodum, curarum oneribus semper vexatus, amorém depingit poeta.
19. Rationis expers culex in flammam volat acerrimam et piscis quoque ex ignorantia escam hamo adfixam admordet; nos autem dignoscentes sumus neque tamen cupiditates, tantis infortuniae rebus coniunctas, evitamus: vae immani ingenti stupori!

20. Oceano divisa est terra et thesaurus ille aquarum centum Yojanis patet; sol viatoris instar coeli mensuram semper transgreditur: simili modo, o homines venerandi, quorum gaudii gemmas agens, vitae status iam effloruit, infinitam quoque illam proborum sapientiae cogitationem debetis aemulari.
21. Alta domus, filii a sapientibus honorati, innumerabiles opes, uxor proba et aetas iuvenilis (mihi sunt): sic gloriantur ignorantia decepti homines, hoc omne sempiternum fore putantes quando mundi carcerem ingrediuntur: sapiens vero, quovis temporis momento evanidum videns illud, omnia contemnit.

DE MENDICITATIS ET EGENTIAE MALIS.

22. Quis homo sentiens sui tantum ipsius ventriculi esurientis caussa Da! dicat, quin potius, prae stipem erogandi timore balbutiens, quocunque modo parvum istud vocabulum proferat, quando matremfamilias videat cibo destitutam, cuius vestem laceram arripiunt parvuli ipsius, clamantes, fame laborantes et vultu hilari iam contristati?
23. Magni, cuiuscunque gloriosi, honoris nodum solvens; gravissimarum virtutum cumuli quasi lotum splendide florentem lunae luminis instar enecans et bipenni simile, magnum pulchrumque pudoris arbustum abscindens est ventriculi illud vasculum, quod difficile impletur simulationemque gignit.
24. Melius est ut mortalis, fame vexatus, ad stomachum vacuum implendum, in vico sancto vel in sylva magna, testa sumpta, cuius manubrium candida obtexerit veste, quodvis virtutis gremium, purpureo fumo ex sacerdotum igne insignitum, ostiatim intret, honoratus et tanquam dominus, quam ut quotidie cum domesticis ipsi similibus inopia laboret.
25. Himavatis loca, Gangeticarum undarum adpersione refrigerata, cuius pulchra rupium superficies a sapientibus colitur, cur desolata manent? quia homines frusto, ab aliis accepto et contemptu coniancto, contenti sunt.

26. Quid radices prosunt in cavernis interiturae et cataractae e montibus desilientes? quid arbores succulentos fructus ferentes et corticem praebentes rami? quod hominum vilissimorum, qui ob violentiam omnem pudorem absterserunt, coluntur ora, quorum supercilia, propter exiguas opes iniuria paratas, superbiae vento saltare iubentur.
27. Puris radicibus fructibusque, amoris benevolentia coniunctam, hodie tibi para conditionem, humi lecto e teneris pulchrisque foliis strato: exsurge, eamus in sylvam! Ibi turpium nimirum, ob stultitiam mente captorum, dominorum nunquam audiuntur vociferationes, quae ex opibus, morbis et animi perturbatione exoriuntur.
28. Fructus pro lubitu capiendus; nemus curarum expers arborum; aqua fluminum limpidorum ubique frigida ac suavis; stragulum tactu molle, e foliis suaviter sparsum: quae quum adsint, cur tandem injuriam tolerant ad divitum portam miseri?
29. Meditatione finita lapidosum in montis spelunca stragulum ingressus equidem cum contemptu et risu recordor illorum praeteritorum temporum, quae auctis quidem a divitiarum Deo efflagitatis opibus misere fruebantur, quae tamen exiguum tantum praebant menti, rerum terrestrium contemptui nondum adsuetae.
30. Unus colatur Deus, aut Vishnus aut Sivas; unus amicus, rex aut mendicus; unum domicilium, in urbe aut in sylva; una uxor, pulcra aut foramen.
31. Devotorum principes cibum emendicatum praedicant minime infelicem ac tristem, sed videtur ipsis formidinem ubique depellens; malam invidiam, iram et insolentiam infringens; malorum copiam protternens, ubique et quotidie praesens; et sine ullo labore comparandus; piorum grata lustratio; Sivi hospitaculum non repellens verum sempiternis thesauris impletum.

DE VOLUPTATUM INSTABILITATE.

32. In voluptate aegritudo metuenda est, pro familia humilitas, opibus imminet tyrannus, honori calamitas, fortitudini hostis, pulchritudini

muller, libris sacris facundus, virtuti pravus homo, corpori mors: omnis res in terra metu coniuncta est, hominum autem devotio non habet quod metuat.

33. Morte invaditur omne natum, senectute pulcherrima corrui: iuventus, tranquillitas opum aviditate perit, aequi animi felicitas pulchrarum foeminarum tentationibus turbatur, per homines invidiosos corrumpuntur virtutes, regiones nemorosae serpentibus infestantur, principes a malis reguntur amicis, inconstantia vel ipsae vires divinae irritantur: quid tandem est quod noxam alia re non patiat?
34. Lakshmis ubi curis morbisque centenis ac variis hominis salutem eradicat, ibi casus adversi incidunt, apertis quasi portis; natum quemque nolentem volentem celeriter sibi subiicit mors: quod igitur per Fatum, nullo instigatum stimulo, constitutum est, quomodo tandem stabile dici queat?
35. Voluptates ut altorum undarum aestus sunt tremulae, spiritus vitales subito corruentes, exigui sunt dies et iuventutis insuper felicitas in multis versatur laboribus: inanem igitur mundum cognoscentes, experientia edocti, studium vobis cohibeatur mente a mundi favore aliena.
36. Inconstantes sunt voluptates veluti fulgur in magnae nubis sinu corruscans; vita fragilis quemadmodum aquae gutta, quae ex nube vento commota diffrangitur; celeriter vacillant iuventutis gaudia, corporis adminicula perperam reputata: in devotione, quae constante meditationis scopo facile attingitur, sapientiam cognoscite sapientes.
37. Vita ut undarum fluctus transiens; iuventutis felicitas paucis tantum diebus constans; opes cogitationi sunt similes; voluptatis copiae ut fulgur in nubibus collectis emicantes; cum amasiis quibus fruimur gaudiis ex cervicis amplexu et osculatione, haec omnino non manent: mentem igitur ad divina dirigite! horribilis enim existitiae mare est enavigandum.

38. Moleste corporibus occultis in matris uteri impuri medio commorandum est; in iuventute quoque gaudium, per amicae separationem acerrimo dolore coniunctum, interrumpitur; uxoris mortem experta domus laetitia caret; senectutis etiam conditio tristis est: fatemini o mortales, in hoc mundo ne minimum quidem felicitatis exstare.
39. Tigridis instar senectus stat comminans, morbi tanquam hostes cum corpore pugnant; vita destillat veluti e fracto vase aqua: mundus tamen sectatur inania, quod sane mirandum.
40. Fragilis conditionis variae sunt voluptates in quibus hicce mundus vertitur: cur tandem illius caussa, omni adhibito studio, circumeratis o mortales? Mentem, a centenis spei laqueis quietismo liberatam, in proprio ipsius domicilio, ubi desideriorum origo coeretur, cohibete, si consilium nostrum putatis salutiferum.
41. Quicumque homo in quo sapientia commoratur, is Brahmanem, Indrum et reliqua Marutorum genera stramini similia reputat; illius enim voto opes, trimundi imperium et reliqua irritantur; solus hic est insignis et prae ceteris nitet: o bone, momento fluxam, ab illa diversam voluptatem, ne secteris!

DE TEMPORIS VELOCITATE.

42. Delectabilis illa est urbs et summus ille rex multitudine undique stipatus; ad ipsius latus prudens consedet coetus; ibi mulieres sunt lunae orbi similes facie; illic principis vesana cohors, collaudatores et confabulationes: cuius iussu haec omnia memoriae transmittuntur, tempori illi sit laus.
43. Ubi multi erant olim in aliquo domicilio, ibi nunc unus tantum manet; ubi vero singulus et postea plurimi conspiciebantur, in fine nullus erit: sic tempus, noctem diemque veluti talos iaciens, cum Kâli in terrae alveolo vivis ludit tesseris.
44. Ortu quovis et occasu solis de die in diem vita evanescit; neque a nobis cognoscitur tempus, dum multo laborum onere gravati

continuo occupati sumus, neque oboritur formido videntibus nativitate iam ex senectute in mortem vergere: stultitia praeditum voluptatis vinum hauriens temulentus quasi est mundus,

45. „Nox illa praeteriit et dies quoque,” sic homines frustra cogitantes, inceptos quocunque modo labores omni studio nihilominus alacriter denuo aggrediuntur: hoc modo infinitis, laudatis modo ac vituperatis, sensuum obiectis per hunc mundum depressi, nos eheu stultitia non erubescimus.
46. Quodsi meditatione, rite facta, Sivi domicilium non attingitur propter mentem in res mundanas defixam, quodsi virtus porro, quae ad coeli portae valvas perducere queat, labore non acquiritur, idem est ac si mulieris uberum et lumborum par in somno non amplecteremur et bipennes tantum essemus ad iuvenile matris nemos scindendum.
47. Scientia, in orbe terrarum honorata, quae altercantium multitudinem refrenat, si obedientiae non adsuescit ipsa; et gloria, quae gladii acie vel elephanti domat cervicem, si ad coelum non perducit; vel denique si succus e teneris amicae labiorum surculis post ortam lunam non bibitur: tunc iuventus, sine fructu eheu praeterita, similis est in casa vacua lampadi.
48. Scientia, quae colitur virtutis signis expers; opes, quae labore non acquiruntur; obedientia porro, si pia adversus parentes mente non insignis est; virgines denique, protensos prae desiderio oculos habentes, si in somno non complexu tenentur: tempus tale aviditate in frusta aliena veluti per corvos nutritur.
49. Nos, quibus liberi adsunt, qui, longo quantumvis tempore circum-eant, nobis aliquando similes, senum quoque emortuorum memoriam revocabunt; nos inquam tales sumus ut, de die in diem casibus obnoxii, conditionem adepti simus arboribus in arenosa fluminis ripa crescentibus similem.
50. Aetas centum annorum hominibus destinata est: noctu dimidium transit; alterius vero dimidii pars dimidia infantia et senectute

transigitur; reliquum, morbis et separationis doloribus coniunctum, servitute aliisque teritur: ubi tandem salus erit mortalibus in vita magis inconstante quam aquae fluctu?

51. Per momentum infans et per alterum momentum iuvenis amore gaudens, per momentum opibus destitutus atque per alterum momentum divitiis abundans homo tandem, membris senio adfectis et corpore rugis obducto, histrionis instar, fabula peracta, Yami urbis cortinam ingreditur.

DEVOTI ET PRINCIPIS COLLOQUIUM.

52. Tu quidem rex es, sed nos quoque colimur honore sapientiae a venerato praeceptore profectae; insignis tu es opibus, gloriam nostram vates per regiones divalgant: hoc modo, quum permagnum inter nos utrimque discrimen sit honoris et divitiarum, tu si a nobis aversus es, nos etiam omnino te non petimus.
53. Opibus imperas tu, nos vero eodem modo sermonibus imperamus; tu heros es, indelebilis nostra facultas in praecepto consistit quo gloriosi febrem superbiae extirpamus; te colunt divites, me autem ad mentis macula abstergenda audiendi cupidi: ad me igitur si tibi non patet aditus, mihi semper abiit ad te veniendi desiderum.
54. Nos hic contenti sumus vestibus corticeis, tu sericis: eadem nostra est tranquillitas et sine discrimine discrimen; pauper etenim erit ille cuius aviditas ingens est, at quis dives, quis egenus qui animo contentus est?
55. Adest fructuum ad edendum satis, dulcis ad bibendum aqua, stragulum in terrae dorso et vestimentorum corticeorum par: neque igitur malorum hominum, quorum sensus omnes propter tenuis copiae veluti mellis potum oberrant, probare possum superbiam.
56. Vescamur emendicato cibo, plagas coelestes amictus instar induamus, dormiamus in telluris iugo: quid faciamus de dominis?
57. Non sumus saltatores, o rex, non comoedi, cantores, non turpes sammiones, neque sumus mulieres, uberum pendere inclinatae: quid nos in aula tua faciamus?

58. A magnanimis quibusdam dominis terra creata olim tenebatur; ab aliis, qui eam devicerant, dono profunde batur straminis instar; alii iam nunc heroes mundis fruuntur quatuordecim: undenam igitur ista hominum superbiae febris, paucarum urbium possessione enata?
59. Undenam tanta principibus aviditas ad hanc terram acquirendam, in qua percipienda centum regibus ne momentum quidem commorari licuit? Ut ipsius partis parte et ex hac vel minima tandem particula fruantur domini, angore trepidantes, summum gaudium concipiunt stolidi.
60. Nonne tota ista luti gleba, aquarum fascia vestita, exigua est? hac tamen regum greges sibi ipsi gratulantes per centena bella fruuntur; quodsi hoc modo vel ii flagrant qui dare possint, quanto magis pauperes miseria afflictis: vae, vae vilibus illis hominibus qui parvam quoque horum suppellectilem efflagitant!
61. Quis tandem ille natus fuit, cuius cranium candidum per Sivum capiti alte impositum, ornamento inservit? Undenam igitur viro- rum gravis illa, incomparabilis arrogantiae febris contra homines quosdam modestos, quorum mens humilis ad vitae salutem directa est?

AD MENTEM ALLOCUTIO.

62. Cur variis modis aliorum mentes quotidie colens, o cor, favorem captare studes, aerumnis suis sterilem? Quam ob rem tandem in te ipso contento, lucida rationis gemma insignito, pura mens non tibi nutrit desiderium?
63. Quid frustra oberras o mens? aliquantulum requiescas! quodsi sponte fit semel institutum neque aliter ideo fit, praeteriti haud memor nec futurum curans animadvertit hic voluptates, quam inconsiderate abeant adveniantque.
64. Requiesce a crassis istis ferreisque sensuum obiectis, confugiens ad bonorum viam, quae omnium malorum lenimentum, extempore suppeditare valet; spiritualem adnitere statum; relinque tuam, un-

dae instar vacillantem, agendi rationem, neve amplius inconstantem cole mundi amorem; o cogitatio contenta iam esto!

65. Stultitiam desere et laetitiam quaere per eum qui crescentem in vertice lunam gerit gemmae instar; o mens, prope coelestis fluminis ripam domicilium cura parandum: quae enim fiducia est in undis, aquae bullis, in fulgoribus et mulieribus, in flammis, serpentibus et fluviis praeterlabentibus?
66. O mens, ne semel quidem cum ardore cogitare velis fortunam illam inconstantem, mobili meretricum ioco, a nutu principum obliquo pendenti, similem: pannis involuti per Benaris plâtearum series, domuum portas intrantes, stipe gaudeamus erogata, quae in pateram manu oblatam cadit.
67. In fronte cantus et facundi poetae; in lateribus mulieres formosae; a tergo blandus armillarum strepitus flabellum tenentium puellarum: quodsi haec adsunt, mundanae voluptatis dulcedinem gustare liceat, sin minus, statim aggredere o mens, meditationem omnes cogitationes absorbentem.
68. Impetratae fortunae, omne desiderium explentes prostent: quid tum? pes cervici hostium sit impositus: quid tum? congregati adsint amici opesque: quid tum? ad mundi interitum perdurent mortalium corpora: quid tum?
69. Veneratio erga Sivum; moriendi et nascendi timor animo insitus; nulla in socios adfectio, neque ex amore enatae animi perturbationes; ab innatis malis liberi, per homines non frequentata silvarum lustra colentes: hoc Vairâgyam est, quid melius hoc et magis optandum?
70. Meditare igitur, o mens, infinitum illud, sempiternum, summum, omnipervadens Brahman! quid istis vanarum rerum cogitationibus? Illius enim cultori voluptates illae, quas terrae imperium et similia praebent, per miseros tantum homines honoratae videntur.
71. Infernum intras, vadis ad aethera, orbem transsiliens terrarum pervagaris o anime cum levitate: cur oberranti tibi nunquam purum

illud, in te ipso habitans, numen venit in mentem, per quod ad salutem pervenis?

DE REBUS AMBIGUIS.

72. Quid faciendum de libris sacris late divulgatis, Vedis nimirum, Legibus et Purānorum lectionibus, qui in paradisi vico tabernaculum ad habitandum promittunt et opera officiaque ludunt? Unā neglecta scientia de domicilio in quo animi tranquillitas commoratur, quae tanquam Kāli ignis est, ex huius mundi malorum caesarie continuo cadens: distinctiones illae negotiatorum quasi merces sunt.
73. Quod elephanti, buccis genisque ex urigine fissis ac somnolentia segnes ante portam stant, auro vestiti; quod equi citato cursu incedunt superbi; quod cithara, tibia, cymbalo, tuba et tympano dormiens suscitatur: haec omnia, Indri tametsi pompae similia, a iustitiae Deo exploduntur.
74. Statura incurvata est, incessus vacillans et diffracta dentium series, visus hebetatur, surditas augetur et lingua iam balbutit, sermonem non amplius honorant cognati homines, neque uxor audit: eheu misera hominis decrepita senectus! neque ipse filius illi amicus est.
75. Colorem in capite candidum videntes capillorum et conditionem virorum ex senectute depressa, mulieres longe aufugiunt, talem evitantes veluti Chāndālorum puteum in cuius situla os depositum est.
76. Quamdiu sanum hocce corpus sui compos est, quamdiu senectus ex longinquo manet, quamdiu sensuum vigor intactus, quamdiu vita incolumis; tamdiu pro animi salute magna contentio est facienda sapienti: conflagrata enim domo puteum fodiendi labor quid praestet?
77. Quam ob rem poenitentes ad Gangam habitemus? Colamus vel potius mulieres virtute insignes, modestas; vel etiam exsorbeamus librorum copiam, in variis carminibus nectaris succum praebentem: nescimus quid faciamus inter mortales, quorum vita paucis tantum oculorum nictationibus constat.

78. Difficilis ad moderandum est dominus et veloci equorum mente praediti sunt principes: nos vero, magna spe inducti in supremam dignitatem dirigimus animum, donec senile corpus et caram illam vitam mors aufert. Quae quum ita sint amice, nulla alia salus in terra relinquitur sapientibus quam devotio.
79. Auctoritate diminuta, divitiis interitis, opibus ad inopiam redactis, mortuis cognatis, domesticis dissipatis et iuventute paulatim evanida, illud unicum mente puris convenit ut alicubi domicilium sibi parent inter frutices excavatae speluncae in monte sacro, cuius rupes Gangetica lustrantur aqua.
80. Iucundi sunt lunae radii, iucunda in herboso nemore commoratio, iucunda felicitas in amicorum advenientium consessu, iucunda de carminibus confabulatio, iucunda amicae facies, in qua ira expressa emicat lacrymae gutta: iucunda haec omnia quum evanuerunt nihil amplius animo sunt.
81. Nihil iucundi est palatium habere pro domicilio, neque cantum et cetera audire, neque magnum bonum voluptati praebet adventus amicorum tanquam vita carorum: etenim boni semper in intimam sylvam se contulerunt, omnia illa caduca reputantes veluti umbram candelae tenerrimam, praetervolantis avis alarum ventulo commotam.

DE SIVI CULTU.

82. Mutabilem hunc trimundum putantibus nobis, o amice, non facile oculorum viam et aurium semitam ingreditur fortis illa et occulta in res terrestres cupido, quae, elephantae feminae similis, furibundi mentis elephanti excitat ardorem, devotionis posti alligatum.
83. Trita sunt animi gaudia, abiit quoque iuventus illa; eheu ipsa corporis officia ad sterilitatem tendunt nisi qualitates dignoscimus. Quid faciendum? Subito nos aggreditur validum tempus finem faciendi cupidus: non, alia igitur, salutis via manet quam ignotum Sivi pedum par.
84. Inter Sivum, mundorum dominam et Vishnum, internam mundi

- animam, ad substantiam non mihi discrimen est: tamen in eum dirigitur veneratio mea, qui novam lunam in vertice gerit.
85. In coelestis fluminis ripam, cuius candida planities per claros lunae radios resplendescit, ubi feliciter consedentes et a voluptate perfruenda lassati, noctibus a strepitu silentibus, o Sive, Sive, Sive! ululamus, quando ibimus, oculorum acie prae multa lacrimarum vi obtusi?
86. Dispersis omnibus opibus, animum tenera misericordia impleti et mundum, ad sterilem vicissitudinis finem iam redactum, enavigantes, quando tandem in sylva sacra noctes, auctumnalis lunae radiis collustratas, transigamus, in Sivi pede unicum refugium ponentes?
87. Quando equidem Varanasiae ad immortalis Gangae ripam habitans, fascia cinctus et manus in caput attollens compositas, exclamabo: „o adsis Gauris domine! o Tripuri victor! o Sambhu! o Triocule miserere!” tunc dies transigam veluti temporis momentum.
88. Lustramine Gangeticis aquis facto et praestito puris floribus fructibusque sacrificio, simulac te o domine meditor cogitabundus, stragulo in montis cavernae saxo incumbens, animo quietus, fructibus vescens ac praeceptoris monitis gaudens: tunc equidem, o Sive, tua gratia a malo, per iuvenis pisciferi servitium parato, liberabor.
89. Humi stragulum lectus noster, immaculatum cervical brachia praebent protensa, canopeum nostrum coelum, flabellum refrigerans ille Favonius, lampas lucida luna; relictionis tanquam mulieris affectu gaudens feliciter dormit Munis quietus, nullo corporis respectu habito, regis instar.
90. Solitarius, nil desiderans, quietus, pro patera manum et coelum vestimenti loco habens, quando o Sambhu, opera eradicandi potens ero?
91. Manu paterae loco utere; stipe, candida mente erogata, frui; ubique locorum consede et omnia veluti straminis cumulum vix adspice: qualiscunque enim mortalis inter devotos, indivisi et summi

numinis scientiam cupientes, a Sivo, etsi corpus non deposuerit, gratiae beatitudine cumulabitur.

DEVOTORUM AGENDI RATIO.

92. Subligaculum in centena frusta discissum et pannus eodem modo laceratus, inopinatus et improvisus cibus emendicatus, somnus in coemeterii lūco, ambulatio spontanea nec coacta, mens semper quieta, constantia in magno devotionis festo: quae omnia si adsunt, quid trimundi imperio facias?
93. Humus pro lecto, proprii lacerti pro cervicali, coelum pro canopeo, luna pro lampade; gaudium de quietis, uxoris instar, adepto studio; per coeli plagas, mulierum loco zephyri flabellis undique ventilatus, mendicus humi iacet tanquam rex, omnibus adeo desideriis vacuus.
94. Ovum brahmanicum gleba tantum rotunda est, quomodo desiderium commoveat sapienti? Num pisciculi vibratione oceanus turbatur unquam?
95. Mendicatum cibum edens, ab hominum familiari conventu liber, ex sua voluntate pendens, ab ordinem deponendi et sumendi discrimine liberatus, ex assumptis in via circumiectis, laceratis ac tritis, tribonium male consutum gerens, sine fastu, sine sui ipsius studio et desideria coercendi voluptate, veluti nectare, unice fruens, poenitens quisque versatur.
96. O mater terra, pater vente, amice ignis, consors aqua, frater aether! iste coram vobis supplex et coniunctis manibus precatur, ut equidem, omnis stultitiae copia abiecta, flagrante atque immaculata flamma, quae homini bonis operibus purgato ex vestrorum obsequii favore emicat, in summo numine solvar.
97. Quod dulcius quam mel et butyro succulentius menti, ut nectar purae, profluit vocabulum divinum, hoc nos contenti sumus: quamdiu tales erogatae stipēs ad ventrem sustentandum parari possunt, tamdiu conditionem, quae in opibus servitute paratis versatur non desideramus.

98. Pabulum innocens et nullo labore parandum ventus per creatorem serpentibus est destinatus et pecora, quae graminis germina edunt atque in pratis dormiunt, per illum quoque nutriuntur: eadem conditio parata est hominibus, mente praeditis mundi oceanum enavigandi patiente; quam si quaerunt conditionem, omnes animi dotes celeriter ad perfectionem proficiscuntur.
99. Verba danti talia reddant qui nugis adsueti sunt! nos vero a fuco immunes verba dare non possumus: insignis potius in mundo scientia distribuatur, neque leporis cornu: quis enim alteri hoc praebeat?
100. Antea sapientia mortalium, mente purorum, in curis alienandis constabat; procedente tempore sensualibus hominibus in captandis sensuum oblectamentis evanuit illa: quodsi iam nunc principes, exiguum tantum orbis terrarum possidentes, homines a libris sacris recedere vident, eheu, magis magisque indiem sapientia illa deprimitur!
-

SUPPLEMENTUM.

1. Coerceri potest ignis aquâ, solis calor umbellâ, elephas furiosus stimulo acuto, bos et asinus fuste, morbus variorum medicamentorum complexu, carminibus salutiferis venenum: sic omnibus rebus in Sâstris medicina parata, stulto autem non est medicamentum.
2. Poesis et symphoniae partium ignarus similis est pecori cauda et cornibus destituto: nam etsi vivit gramen non edens, illa tamen pecorum conditio ipsi quam maxime convenit.
3. Quibus neque est scientia, nec religio, nec liberalitas, nec sapientia, neque indoles bona, nec virtus, nec iustitia: hi inter homines, vitae onus portantes, sub hominum forma veluti ferae ambulantur.

4. Filius virtuti addictus, coniux carissima, dominus benevola facie praeditus, amicus dilectus, domestici fideles, mens aerumnis vacua, forma venusta, opes constantes, os eruditione ornatum: haec apud Vishnum clementem, coelicolam, optimum, mortalis assequitur.
5. Diviti omnes adsunt sensus, adest officium, sapientia indelebilis et eloquentia; at vero divitiarum calore relictus ille ipse homo statim mutatur, quod sane mirum est.
6. Tu quoque Châtaka, quum guttae hoc modo tibi discernantur, quam ob rem misera voce nostrae nubis beneficium exspectas?
7. Heus tu Châtaka, attenta mente amicum paullisper audias: multae nubes sunt in coelo, at non omnes eodem modo comparatae; aliae etenim pluvia humectant terram, aliae frustra inclamant, quamcunque tu igitur vides illi statim querelam non effundas.
8. Quid faciamus de auri et argenti montibus, ubi arbores crescunt et arbores tantum? Malayum montem potius colamus; ibi enim adsunt aqua, Koli et Nimbi arbores ac Santalum.
9. Homines opere assequuntur praemium, sapientia opus consequitur, quapropter prudenti et agenti de futuro bene deliberandum est.
10. Quid lucrum est, prae bonorum familiaritate? quidnam malum stultorum consortio maius est? quaenam iactura rerum quae suo tempore cadunt? quid dexteritas significat prae gaudio de officiorum studio? quis heros cum sensus coercente certaret? quid prae uxore fideli opes? quid prae eruditione peregrinandi felicitas? quid tandem imperium cum sapientiae fructu comparatum?
11. Ab austera carentibus oratione et miti sermone affatim praeditis, sua uxore contentis, calumniam devitantibus hominibus ubique ornatur terra.
12. Orbis terrarum, unius vel herois pede calcatus, laetitia commove-
tûr, gloriam expandens veluti per solem
13. Rubedo lotorum, hominum proborum munificentia et malignorum inhumanitas naturae qualitates tres sunt tribus.

14. Pilae cadenti similis cadens vir nobilis exsilit; ignobilis autem labitur ut glebae casus luteae.
15. Non comprehenditur cor mulierum, veluti facies per speculum reflexa, neque cognoscitur indoles, tanquam via in montis vertice aspera; mens ipsarum a sapientibus tremulanti in loti folio guttae adsimulatur: mulier scilicet liana est venenosa, malis tanquam veneni calicibus impleta.
16. Quod sic incedis o infinite, mea caussa hoc unice fit; aper sive Seshus, o domine, nonne mea caussa visibilis factus es? Quod unus ille terram immersam ex aquis dente protulit, hostilis Rahu caput praestans devorat iterumque relinquit.
17. Magnorum hominum in calamitate constantiae defectum videre si forte cupis: desine, desine ab hoc studio, cum mala cura et labore coniuncto! Aequoris quoque montium familia in fine cycli viribus suis erit destituta, neque tamen illam ob causam oceanus parvi habendus est.
18. Poscit virorum victoriam, aut unguibus aut longo in manibus ense reportatam Fortuna, quae virginis instar gloriatur impetu.
19. Victoria tandem maneat forti qui averso vultu occiditur vel etiam paradisu: gloriam probi utrobique ex robore reportat et bonam sibi memoriam conservat.
20. Quis dicto non audiens est homo, cuius os frusto impletum? Tympanum vero, ore vacuo clamorem facit.
21. Si quando, forte fortuna scilicet, mundus esset sine lotis cur propterea cygnus formae mutationem experiretur tanquam corvus?
22. Venerandi sancti si quando virtutis instructionem praecipiant, quae sui iuris docent praecepta, ea librorum sacrorum instar quoque habenda sunt.
23. Etsi vacillet terra illa, per testudinem, per immobiles plagae elephantos et per serpentum principem sustentata: natura hominum, mente purorum, non vel in mundi interitu vacillat unquam.
24. Serpente coronato vel serto, cum hoste truculento vel cum amico

versanti m̃hi, gemmā ornato vel luto, in floribus iacenti vel in rupe, inter gramina vel inter liberos, eodem modo praetereunt dies quando in sylva sancta o Sive, Sive, Sive! ingemo.

25. Felices illi, qui animi commotionibus vacui, ad praeceptoris pedes gaudentes, mundi studium relinquentes, in Brahmi cognitione soluti, in optimi montis iugo, iuventutem transigunt: sed illi quoque felices, qui amicam, membris ex magni ac tumentis uberum vasculi onere fractam, vespertino tempore continuo amplectentes, in delicato lectulo dormiunt.
-

COMMENTARIUS
IN
CHAURI CARMEN EROTICUM
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIAS.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

IN BHARTRIHARIS CENTURIAS COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

DE AMORIBUS.

Liber inscribitur शृङ्गारः *amor*, quod quidem vocabulum paulo latius sumendum et ad omnia quae mulierum amores tangunt et blandimenta; ad rixas amatorias concordiamque, atque ad universam denique voluptatem est transferendam, unde poesis amatoris hoc nomine designari consuevit. Proprie autem vox illa, quae desumpta a cinabari et aloë trita (शृङ्गारः शृङ्गारिद्रो रत्नगकुसुमे ऽपि च *Vissus* ad *Sisup.* 19, 39. unde pers. شنگرف *atramentum rubrum*), quibus comam imbuere mulieres solent, mutuum in amore ludum intendit et ultimum, si *Rasaratnakari* auctori credimus, gradum ad sambogem tendentem describit, sic enim ille, a *Mallinātho* ad *Kirdātṛjunyam* (9, 71.) in medium productus, septem voluptatis affectus enumerat:

प्रेमाभिलाषो रोगश्च स्नेहः प्रेयस्तिस्तथा ।

शृङ्गारश्चेति संबोगः संप्राप्तस्यः प्रकीर्तितः ॥

quos dein omnes amplius definit:

प्रेमादिदृक्कार्येषु तच्चिन्त्यभिलाषकः ।

रोगस्तत्तद्विषयः स्यात्स्नेहश्च संप्राप्तस्यः ॥

तद्वियोगात्तद्विषयः प्रेयस्तिस्तत्तद्वर्तनम् ।

शृङ्गारस्तत्समलोका संबोगः संप्राप्तस्यः ॥

Ceterum, quod hic in limine liceat observare, in talibus Indorum carminibus amatoriis sat multae leguntur sententiae minime castae, quippe quae, mulierum aures nunquam tangentes, nulla utuntur circumlocutione sed palam profitentur quaequodcumque concepere nequitiarum magistri, memores fortan illius: *castum esse plura poetam ipsum docere, versiculos nihil necesse esse*. Vix tamen apud Indos cynasdi, pathici et qui muliebria patiuntur commemorantur: in mulierum amore, quem seniores Graecorum poetae tanquam bestialem condemnarunt, versantur omnes, neque in hoc, si verum fateri licet, ad Stratonem aliosque accedunt, res voluptuarias ad vividum depingentes. Multo minus denique mulieres inveniuntur ut Philaenis, Cyrene atque Elephantis de qua *Suidas* (s. *Astyanassa*) ἥτις πρώτη τὰς ἐν τῇ σύνθεσι κατὰ λόγον εὗρεν καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνδιαστικῶν (coll. *Martial.* 12, 43. *Scioppi* Priapeis carm. 3. 63. rell.). — Ad primam Bhartriharis centuriam quod attinet, in minora capita, ut in praefatione de omnibus hisce sententiis observavimus, dispescitur

quidem sed numerum horum capitum denarium non ita stricte ut in duobus qui sequuntur libris adhibuit auctor. *mulierum laudem* celebrat primum (2-21), dein ad *voluptatem summam* sese convertit (22-32); *anni tempestates* tunc depingit (33-54); postea ad *amores* recurrit, quibus resistere perdifficile esse docet (55-65), illos tamen *spernendos* praecipit (66-68). *Iuventutis commoda* iam enumerat (69-71), et dein in *mulieres* invehitur (72-91) quas omni studio ac labore evitare debeat prudens homo (93-100). Vides igitur poetam vel si mavis collectorem non omnino similia similibus addidisse sed sententias ad libitum consarcinasse, de qua re diximus in Introductione.

1. Versiculo primo continetur मङ्गलं, auspicationis scilicet formula ad Deum aliquem, ut mos est poetis Indicis, et in libro quidem amorum incipit Bhartriharis a laude Kāmi, per quem vel ipsi Dii maiores in mulierum potestatem redacti, facti sunt patres familias, nedum mortales, puta, homines. Utique legendum est ह्यो ह° cum Cod. A., et Repha, quod ex Edit. Srir. gravi perspicuitatis damno in nostram irrepsit, omnino delendum, nullo enim modo Dualis forma (ab ह् themate) locum potest habere. De singulis epithetis, praesertim Amoris, ad Chaurum passim egimus, neque in versu quidquam deprehenditur quo offendi possit lector.

2. Enumerat illectus atque artes mulierum quibus virum capiunt. Iam videamus de singulis: भव फुसुस indoles (Cod. A भविन perperam) a commentatoribus विनामियायं animi propositum explicatur (Nalod. 1, 48.), in re amatoria propensionem designat erga amantem quam nutu ac gestibus produnt meretriculae, quo fit ut ex भव enasci dicantur artes aliae, voluptatem augentes, quas enumerat *Visvanāthas* in *Sāhityadarp.* p. 55. seq. Schol. Nalod. 2, 55., quibus *Benary* scite *Hemachandri* versum addidit. Omnia breviter complectitur *Amarasinh.*, cuius distichon proferre liceat (p. 46. vs. 32.):

स्त्रीणां विलासविश्लोकः विभ्रमालसितं तथा ।

हेलालीलेत्यमी हावा क्रियाः शुक्रभक्त्याः ॥

Ex his लीला quae in nostro versiculo leguntur, alia enim ad alias sententias reservamus, in imitatione morum et vestitus imprimis consistit quibus amata absentem sibi repraesentat amatum, quemadmodum Parvati inducitur Sivi habitum fingent, in *Sāhitya Darp.* p. 57.

मृपालव्यालवलयो वेषीबन्धकवर्तिनी ।

हरानुकारिणी वातु लीलेया वार्यती स्नात् ॥

Dein लीला illecebras ac nugas complectitur omnes, quibus amor significatur erga aliquem, et ut uno verbo dicam, id est quod nos *coquetterie* dicimus, a gallis gallinaceis desumptum vocabulum: *du coq qui se panarde devant les poules* (Menage). — कटाक्ष quid sit indicavimus ad *Chaurum* (vs. 5.); pro वीक्षणे: Editionis Srir. e Codd. B. D. et Schol. वीक्षिते: scripsimus. Commemoratur denique कलह, cuius vocabuli syllabis luditur Naloday. (2, 14.) ac si ex कः लः et ह, particulis advocandi et arcendi conflatum esset (कस्य लस्य कली वर्यो

तन्मया सहितं पदं वाक्यं कलहं (Schol.); altercationem ac iurgia amantium designat, atque inter blandimenta comparet quia *discordia fit carior concordia*, sive ut poeta ait: *Iurgia constat Amor ut blandius uret amantes* (Anthol. lat. 1, 96.). Ab aliis tamen mulier कलहप्रिया vituperatur, ut in *Brahmavivart. Purān.* fol. 16. et 17. Cod.

3. In fine एतत् conservavimus, Cod. C. et Schol. एते legunt पदार्थाः supplentes, minus recte. *Telum* शत्रुं inducit poeta quia telis adsimilantur adspectus obliqui, quorum arcus supercilia (v. *Sring.* 59.), unde *dexteritas* ad curvanda supercilia referenda, sive ad nutus amorem indicantes; quam ad rem versus pertinet in *Vita Timuri* II. p. 979.:

اشارتنا في الحب رمز عيوننا
 وكل لبيب بالاشارات يفهم
 حواجبنا تعصى للواجب بيننا
 نحن سكوت والهوى يتكلم

Indices nostri in amore sunt oculorum nictus et amicus quisque illa iudicia intelligit; supercilia nostra negotia inter nos transigunt, nos silemus, amor vero loquitur. Schol. epitheton ita dissolvit: चातुर्येण शत्रुचिंतानि नेत्राणि येषु एवं भूताः कटाक्षाः ।

4. Novarum nuptiarum indolem describit, ut vs. 25., quibus adde illecebras *Kāṣya* prakāsa p. 154. descriptas:

स्वपतिं कृपाति वल्लति विवलयति निमिषति विलोकयति तिर्यक् ।
 घन्तर्नन्दति सुञ्चितुमिच्छति नवपरिणया वधूः प्रायेण ॥

Sudat, se movet, abscondit se, oblique adspicit, inus exultat, osculari cupit nova nuptia uxor in stragulo. Vocabulum *अपि* interdum, ut apud Arabas *كس* et *الغن* *كس* de adspectu languido usurpatur, frequentius tanquam fastidii et superbiae signum est (मानिच्छि), *Amarūsat* 41. भूमेदः Schol. भूकुटे । Vox प्रकरः i. q. समुदायः adverbii loco posita, iuvenes h. l. comparantur apibus, quae loti flores, quibus facies mulierum adsimilatur et ad quam omnia redeunt epitheta, circumvolitant (cf. *Chaur.* vs. 34.).

5. Ornamenta quibus natura mulierem condecoravit. Comparationes fere omnes a nostra sentiendi ratione abhorrent: *facies* primum *lunae* adsimilatur (v. ad *Chaur.* vs. 2.), ad serenitatem simul et rotunditatem indicandam, unde Schol. चन्द्रवद् वर्तुलं शोभायमानं । *oculi* porro lilia aquatica referunt expansa, परिहासः enim, sive usitatius परिहासः, uti Codd. B. D. et Schol. scribunt contra metrum, proprie *luzum, gaudium* denotat: sed ad expansos loti flores pulchre transfertur, Sch. निषङ्गः । vocabulum epitheti ultimum *लस* *languescens* expressivus quidem, proprio autem est *efficax, potens* Schol. वदन् लसे eodem modo quo *nymphaea* mentem rapit sive *nymphaeae similis*; — Laudatur dein *color* subflavus aurum superans; vocabulo वर्णः Visargum addidimus, nominativi notam in Codd. quoque neglectam etsi ante sibilantem non omnino necessariam; scribitur enim हरिः स्फुरति, हरि स्फु° et हरिस्फु°

(Colebrooke Gramm. p. 28.). Solent tamen negligentiores esse Codd. in punctis adpingendis, quod statim de बलिनी monendum cui Anusvarum superscriptissimus contra Membrarum auctoritatem. — *Apibus* similes dicuntur capilli utpote nigri, copiosi et cirris pleni ita ut apum examini similes in botrydes caput exornent. Notum est mulieres Indicas, quibus βλαισότης negata, calamistro capillos crispare ut de Veteribus *Iunius* de coma p. 561. docuit (add. India II. p. 171.); Hebraei hac in re figuram de capris montanis desumunt (*Cantic.* 4, 1.). — Sequuntur uberum *papillae*, quae imagine insolentiore, Indis autem maxime trita, cum Elephantii globulis frontalibus comparantur ut puella βαθύκολπος depingatur (adde Chaur. vs. 14.). Etenim कुंभ *vasculum* h.l. est गण्डस्थलं et saepissime usurpatur ad globulos Elephantii, पिण्डी शिरसः in urigine protuberantes, designandos, neque mirum est talia ad mammas, interdum quoque ad nates, transferri, quum forma globorum cavo quodam interstitio (विडुः) relicto, omnino conveniat. Accedit quod ex Elephantii fronte succus quidam profluat quo apes inebriari dicuntur, igitur imaginem tenere mihi videtur poeta neque Schol. audiendus qui संभ्रम per श्रोम tantummodo explicat et हरी per कठिनी *graves*: illud autem de circumstrepentibus apibus usurpatur, hoc simpliciter *rapiens* vertere potes, ita ut *capilli* sicut apes circumvolitent *mammas* ceu Elephantii globulos ad sese inebriandum. — Vocabulum नितंब *coxas, lumbos* atque *nates* complectitur, est enim, ut hebr. צרמם locus ubi cingulum alligatur, cf. *Kdlid.* Ritusanh. 1, 6: नितंबदेशात् सहेमेशलाः 4, 4: कांक्षुकीगुपीः कांचनरत्नचित्रे । न भूषयन्ति प्रमदा नितंबान् ॥ ut ओषी apud eundem 3, 20. Hoc loco autem, addito स्थली ad nates videtur pertinere, quarum crassitudinem laudant poetae asiatici καλλίπυγον puellam describentes, quamvis ineptire interdum videntur ut vel ipse *Kdlidssus* (*Sakunt.* p. 45.) natium pondere puellam vestigia in arena lualentiora imprimere dicit; cui adde *Motenabb.* (p. 42.): لها كفل يكاد عند القيام يقعدھا *Sermones* denique margaritarum sarta aequare, Arabibus praesertim, nihil est frequentius (vid. *Schult.* et *Umbreit* ad Prov. 1, 25. 4, 15.) Schol. expl. tantum: वचनानि वचनकोमलानि ॥

6. Adspectus sincerus et mobilis incorruptam et pudicam describit virginem, oculos prae pudore dimittentem. परिस्वन्दः propr. *capitis ornatum* significat et rectius cum य scribitur, quam परिस्वन्दः notior enim radix est स्पृह *stillare*, spec. de aromatis et unguentis, alia stirps स्पृह a *Vopadevo* omissa apud *Colebr.* (Gramm. p. 204.) eodem sane sensu exstat. Ne vero परिस्वन्दः h.l. absolute capias, primum hypotmesis post sextam syllabam vetat aliquomodo, dein Schol., structuram verborum hoc modo indicans: विलासेन उक्तिः तया सख्यः स्फुरः वाचा वचनानां परिस्वन्दः । Vocabulum विलासः (cf. vs. 2.) hilaritas est quae in gestibus puellae, amicum iam ad se redeuntem expectantis, sese prodit, स्मिपि क्रीडे, sive ut *Sahity.* p. 57 exprimit:

यान्स्थानासनादीनां मुसनेवादिर्कर्मणां ।

विशेषस्तु विलासः स्यादिष्टवर्णनादिना ॥

Incessus mollior foeminarum vel cum phoenicopteri motu comparatur, vel etiam cum gracili ramorum vento agitatorum commotione (v. *Wilson*. ad Meghad. p. 83. *Moténabb*. p. 55.).

7. Omnibus sensibus, quibus sextum internum मनः addunt Indi, pergratam esse puellae venustatem. In vocabulo दृष्ट्येषु *inter res videndas* ut C. et Schol., variant Codd. Vulg. दृष्ट्येषु A. दृष्ट^० exhibet; प्रेम्णा pro प्रेमप्रसन्नं scripsimus Scholiastae auctoritate, quamvis ferri potest Vulg. पवनं *ventilatio* A. C. et postea स्पष्टेषु A. Schol. erroneae lectiones sunt; sphalmata typographica tacite correximus. De epitheto मृगदृक् vid. ad *Chaur*. 19. — बौधपल्लव *surculus labiorum*, quo nihil est frequentius, os purpureum indicat, unde cum बिम्ब, *Bryonia grandis*, labia comparantur (*Wils*. ad Meghad. p. 155.) cf. *Kāvya-prak*. p. 167.:

बिम्बं च हवः रत्नानि मन्त्रि पूर्वमदृश्यन् ।

सुगन्ध दृष्ट्येषु चोपलब्धं मृगदृक् ।

Horum nectar रसः स. सप्त colludant in suaviolo describendis omnium gentium poetae (cf. *Cantic*. 4, 11. ad *Moténabb*. p. 53.): *Theocrit.* (8, 93.) ἀδύ τι τό σόμα τοι — ἡ μέλι λείχειν, (20, 26.): τὸ σόμα καὶ παντὰς γλυκερώτερον. *Sosipater* Epigr. 3.: Εκμαίνει χεῖλῃ με ῥοδόχροα, ποικιλόμυθα, Ψυχотаκῆ, σόματος νεκταρὲς πρόθυρα. *Catullus* 99, 2. *suaviolum dulci dulcius ambrosia*; *Petron.* frag. p. 668. *mellea purpureum depromunt ora ruborem*, et sic porro. विभ्रमः (v. vs. 2.) idem fere quod बिलासः ut exemplo docetur *Sāhityad.* p. 59., tum pulchritudinem in genere significat, *Vaijayantikosha* (Kīrāt. 4, 3.): विभ्रमः संग्रहे भ्रान्ती शोभायां च ॥ id. *Sisup.* 15, 94.

8. Verba वल्लत्, वल्लत् ut A. C., वल्लत् ut B. sensu conveniunt (वल्लने), conservavimus lect. vulgarem quam et Scholia tuentur, quae प्रब्रूयमानानि वल्लयानि interpretantur. Codd. B. praeterea pro रवाहत् scribit पराजित ex interpretamento; lectionem eiusdem in fine सदृशकिपाते: facile praetulerim. विप्रवस्त *securus* Edit. in विप्रवस्त *perterritus* mutavi, iubentibus membranis omnibus et sententiae nexu, sic vs. 67. वप्रवस्त *audax* de tali oculo; cf. *Mālatī* p. 73. et *Utt. Rām.* Char. p. 56. व्रस्तेकहायनकुरंगविलोलदृष्टिः । De *armillis* et *compedibus* Veterum vid. *Bartholini* schedion Amstelod. 1676. *Armillae* vel sunt βραχίονα vel ψέλλια sive πρὸς τὰς καρπὺς τῶν χειρῶν περικάρπια apud Indos ex margaritis frequenter constantia, cf. *Curt.* 9, 1. de rege Indorum: *lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant*; saepius ex ebore facta. *Compedes* apud Hebraeos catenulis erant coniuncta (v. *Gesen.* ad *Ies.* 3, 20.) vel etiam tintinabulis praedita, quales Romae olim gestasse libertinas idem *Bartholinus* pluribus docuit. Harum strepitus h. l. संकारः appellatur (cōH. Schol. *Nalod.* 2, 50.), vocabulo apud Avarum omisso et de susurro apum, ut videtur, proprio (cf. *Sring.* 97. *Nalod.* 2, 43.). Similem fere sonitum flamingo ad amorem excitandum emittit, unde *perisphyris* simpliciter हंसकः vocatur et frequens inter utrumque sonum comparatio inducitur, cf. *Ritusanh.* 1, 5.: सुनूपुरैः पदे पदे हंसहानुकारिभिः 4, 4.: नूपुरैः हंसहन्तं भवतिः *Kīrātarij.* 10, 4. *Nalod.* 2, 24. Ex *Indralok.* 5, 12. पादौ किंकिणीकिनी vel *tironibus* noti, cui adde

Coran. Sur. 24, 31. يضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن *ne concutiant pedes suos (mulieres) ut sciatur quid habeant occultioris ornatus.*

9. Pulchrae ἐς πόδα ἐκ κσφαλῆς mulieres omnium animos rapiunt. Participium ῥπαῖν ut Cod. A. postulat contextus. Papillas crocino et rubro colore tingunt Indicae mulieres, unde मीरि (vid. Chaur. 8.), quibus undulantibus sertum ipsum vacillat. Corolla etenim usque ad strophium mamillare descendunt, vel floribus conserta, qualia वैकचकानि graece ὑποθυμιάδες vocantur (*Stuckius Antiq. convival. p. 354. Böttiger Sabina I. p. 240.*), vel ex margaritis (cf. vs. 12. *Böttiger l. l. II. p. 154.*).

10. Πολλὰ ψεύδονται αἰοδοί qui haud memores vel Deos ipsos amore capi de sexu debili semper loquuntur. Deorum amores saepe a poetis advocantur ad hominum peccata excusanda; vid. *Burmamn.* ad Anthol. lat. I. p. 4. *Jacobs* ad Meleagr. 37.: καὐτὸν ἀπ' οὐλύμπυ Ζῆνα καθεῖλεν Ἔρως. Eleganter Amarū vs. 50.:

हारो अथ हरिपाक्षीपां लुठति स्तनमण्डले ।

मुक्तानामप्यवस्थेयं के वयं स्पर्शकिंकरीः ॥

sertum ipsum circumvolvitur in pectore pulchrarum: quodsi vel margaritis hoc accidit, quid nos valemus Amoris servi? ubi लुठति non est descend ut Apudy (Chezyus) sed fortius circumagitur ob mammarum tremorem, quae verba sententiam (vs. 9.) apprimè illustrant. De oculorum cum stellis comparatione v. Chaur. 5.

11. Versus vix eget explicatione. Oculorum iactus telis adsimilantur, γυναικὸς ὄμμα τοῖς ἀκμάζουσιν βέλος, non modo apud Indos (cf. 59.) sed omnes omnino veteres. Maxime facit ad versum nostrum locus *Libanii* ab clariss. *Jacobs* ad Macedonii epigr. 11. excitatus: Ἔρως εἰσῆκει παρ' αὐτῇ τὰ τόξα τείνων καὶ πικρὸν ἐπαλείφων ταῖς βέλεσι φάρμακον, καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἐκεῖνης ὀμμάτων ἐμπιστεύων τὴν τόξευσιν. *Meleagro* Amor vocatur (Epig. 91. τοξότης ὀμμασι κεκρυπτόμενος et *Aristaenet.* Ep. 1, 1. ἐπιτοξεύων ταῖς τῶν ὀμμάτων βολαῖς, coll. *Anacr.* 16, 6. De *Arabibus* vid. ad *Moten.* p. 53. *Persis* nil frequentius quam جگر از هر دو چشمش تیر خورد cor vulneratum esse. duobus oculorum telis et vel apud ipsos *Hebraeos* imago latere videtur in עֵינַי ab עין derivato vocabulo, collato Proverb. 6, 25. loco: neque te meretrix palpebris suis capiat. Ceterum Scholia desiderantur.

12. Nativa puellae venustas animum disturbat, जोमं करोति *seditionem movet*, ut *Persae* eadem in re eodemque verbo آشفتن sexcenties dicunt. Primum capillorum nitor, deinde oculi longiores et ad utramque aurem protracti qui pulchriores habentur, unde कषणमयताक्षी constans puellae epitheton (v. 59. et *Lass.* ad *Ritopad.* p. 72.). Hoc de superciliis maximopete valet, arcus instar incurvatis, quae ut *Petron.* (c. 126. p. 603.) loquitur: usque ad malarum scripturam currunt et rursus confinis luminum paene permixta sunt. Dentes natura candidi vocantur, non obfascati Betelo (*Chaur.* 16.), unde saepe *Jasmini* flori-

bus adsimilantur: *Ghatak*. vs. 2. *Gltagov*. 10, 3, 5. कुन्दाभदसी । *domicilium* वसतिः; com-
mode *ornatum* vertere potes ut *Indralok*. 2, 17.

13. Vocabulum मुग्ध amantium attributum interdum proprie sumitur: *stultus*, saepius tamen *miser*, *misellus* est ut dulces simul amoris dolores exprimat, quemadmodum *σχητῆς* et *φιλέοντες* (*Theocr*. 13, 66.); inest tamen notio creduli et amantis sermone nimium confidentis (cf. *Amarā* 18.), ideo *innocens*, *nativus*, nostrum *nak* (*Amarā* 17. 30. *Mrichhak*. p. 181.) de parvulo: *praedurum loqueris facie innocens* मुग्धेन मुग्धेन coll. *Sring*. 30. unde tandem *pulcher* मुग्धः सौम्ये नवे मूढे *Vaijayantikosha* cit. ad *Sisupāl*. 1, 47. *Visvus* ib. 9, 32. मुग्धः सुन्दरमूढयोः । *Codd.* A. C. धानुष्यता omnino vitiosum. Coniunctio च ferri non potest propter negationem, neque adest in *Codd.*, inserui igitur ne metrum vacillaret particu-
lam इह quam *Cod.* C. praebet: अपूर्वा इह, neque tamen द्विविधं sensum quam maxime augens
omittere ausus sum. Pro वदंसि haud dubie legendum वदन्ति non enim lectiones हविषि A
et C. et विधत्ति *Cod.* D. commodum sensum praebere videntur. Scholia desunt huic
versui et ei qui consequitur.

14. Versionem huius sententiae adoptavi *Rosenii* mei (in rad. p. 342.); eleganter, ut solet,
Schlegelius (in *Bibl. Indica* II. p. 474.) germanice vertit:

Bei der Lampe, des Heerds Flamme, bei Mond- Sternen- und Sonnenchein,

Fern von des Mädchens Rehaugen liegt die Welt mir in Finsterniss.

15. Quæris forsā o puella, cur pulchritudo tua in amorem nos abripiat? te ipsam cupi-
mus. — Interrogatio, sive potius ironia, pendet a vocula नाम, unde *Schol.* तम् साफे *hoc*
nescis? supplet. Etenim नाम sensu et origine ut germanicum *Namlich* venit, atque ut
Amarikoshi verbis dicam usurpatur प्रकाशसेनायाकोपोषणमुत्तरे igitur ironice fecit sumen-
dum et per *quaeso*, certe, (इति निश्चयेन *Sch.*) et similia vertendum cf. *Nalod*. 2, 20. *Mālatī*
p. 17. *Edit.* Lass. tu sane (नाम) amoris telo percussus. *Sakuntal*. p. 14.: si nempe (नाम)
ordini eremitarum adscribenda (coll. p. 86.); *Mrichhakat*. p. 67.: ludus sane hominibus
regnum absque throno est, p. 91.: lyra utique (नाम) margarita est etsi non e mari enata;
p. 106. यथा नाम ग्रहं मूर्खः si sum, per me licet, stultus; p. 153.: prostibulum nempe est ut
spina in pedem intrans, et sic sexcenties apud *Bhartrihari* cf. vs. 73. 81. *Nit.* 17. 44. 47.
Vair. 11. Tertium sententiae membrum, ubi पङ्क्तिरेव cum membranis legendum pro पङ्क्तिरे
च *Edit.*, appositum est vocis रोमाञ्चली de qua *Rückertus* seite ad *Nalod*. 2, 24. in Aniver-
sariis *Berolinensibus* egit; designat enim plicas et crines in ventre mulieris sub umbilico
conspicuas, quae proprio vocabulo विजलि nuncupatur, alias रोमणि et पङ्क्तिः linea, quam
h. l. ab amore ipso depictam esse fingit poeta.

16. Non dubito quin versus vigesimus, huic simillimus, cum hoc sit coniungendus, id quod in
Cod. B. recte factum est: ordinem tamen in primo hocce libro turbare nolui. ग्रह propr.
de dracone coelesti usurpatur, pro imagine legitur *Chandica* 12, 15. Eodem fere modo

apud *Aristaenetum* *Lais* vocatur ἐμψυχος τῆς Ἀφροδίτης εἰκῶν, apposite sed contrario sensu *Mrichhak.* p. 21. नगरदेवतवत् pallida sicut urbis Dea. Pulcher saepe appellatur मृगुरो मूर्तिमान् *Nal.* 1, 15. *Brahmaiva.* fol. 7. cf. *Chaur.* 23. Scholia non adsunt.

17. Libidinem esse vitandam docet versus, si recte video, quamvis sententia proxime sequens eligendi facultatem constituit inter mulieres et vitam solitariam; cf. vs. 95.
18. Vocabulum मात्सर्य *egoismum*, *inoidiam* et *zelum* — (cf. 31. 53.) significat, locus classicus exstat *Sāhityadarp.* p. 74.: परवृद्धिमत्सर्गि मनी हि मानिनां *superborum animus aliis celsitudinem invidet.* Acumen quaesitum est in ambiguitate vocis नितम्ब quae ad *colles* simul transfertur. De particulis उत et किमु vid. *Lassen.* ad *Hitop.* p. 6. Textum in Edit. omnino mutilatum e *Codd.* emendavimus. Ceterum versus citatur *Kāvyaprak.* p. 60. ubi pro इदं वदन्तु melius legitur उदाहरन्तु *eligit.*
19. In eadem re pergit. Pro यान्तु कालाः singularem numerum uno consensu praebent *Mss.* Ultima linea verba praetextata loquitur, est enim उपस्यली प्रोस-डेमा, αἰδοῖον et sententia concubitus indicat, unde *Schol.* तासां संगेन यान्तु कालः । De particulis adversativis coniunctis नो चेत् peracute egit *Lassenius* l. l. p. 37. coll. *Fairag.* 67.
20. Vid. ad vs. 16. Scholia desiderantur ut etiam in versiculum proxime sequentem.
21. Hominum mentes occupant quidem mulieres, neque tamen faciles se praebent. चर cum praep. से et खा est *aggredi*, *opus accedere*, h. l. sensum habere videtur sese dare. विडम्ब simulationem significat, cf. locum class. *Sakunt.* p. 29. कुम्भस्य लीलां विडम्बयति *curvi gestum simulat baculus*, h. l. de moechis quae oculis lenociniisque venantur viros.
22. Finita sectione de *mulierum laude* sequitur iam भोगादिलसापां de *voluptate et similibus rebus* et prima quidem sententia simulationes depingit atque illecebras quibus amatum captare student mulieres: quaerit puella, voluptate flagrans, amasium, pectusque deundavit, ac si veste lunae radios vellet impedire. Ironice dictum puta: placet enim, ut *Bhāra*vis dicit actio non quaesita ad amorem tendens (*Kirāt.* 8, 46.). *Schol.* नवदुमाणां legit loco खन, *Cod. A.* वत *cheu!* quod facile praetulerim, ut dolor mulieris ab amato relictæ simul exprimatur, nam talis विरहिणी utique intelligenda est.
23. Perstringit mulieres eas, quae in perfruenta voluptate nimium flagrantentes lentam illam viam non ingrediuntur quam versus 25 indicat, sive ex iocoso *Monachorum* praecepto:

Post visum risum, post risum venit in usum,

Post usum tactum, post tactum venit in actum,

Post actum factum, post factum poenitet actum.

Cohaeret igitur versiculus cum praecedente; cupit ipsa videri puella et quaerit amatum ut situm suam expleat, viris autem dulcior est procrastinatio, sive कलह ut *Schol.* recte interpretatur: *amantium irae*, quas per utramque pugnam intendit poeta. *Cod. A.* दृष्टं legit quod ferri potest.

24. Cingere tempora floribus Indicis mulieribus quam maxime usitatum et hodieque माला-
कारः *σεφανηπλόκοι* inveniuntur puellae quae corollis nectendis quaestum faciunt, ut
apud Romanos olim (v. *Böttig.* Sab. I. p. 224.). Corollae capitis, *σέφανοι* vocantur मालाः
h. l. मालती utpote ex Jasmino constantes. Quodsi flores capillitio inseruntur, appellantur
गर्भकाः, sertum cum cirro medio a capite dependens प्रभञ्जकं nominatur, si collo inseritur
प्रालम्ब, *σέμματα* denique pectoralia हारः nuncupantur. Pro *अविलं aqua turbida*, quem-
admodum inepte Edit., legendum erat अविलं = युक्तं Schol. — Dicit poeta puellam tanta
venustate incedere, ut mentes rapiat *ψυχοπάτης* et paradisi videatur ubi summa volu-
ptas capienda, अत्रापि स्वर्गभोगो भवति Schol.
25. Gradus describuntur quibus uxores a pudore ad summum voluptatis fastigium transire so-
lent. Epitheta omnia redeunt ad कुलस्त्रीरतं praeter unicum क्रीडाप्रगल्भा (Schol. त्यक्तलज्जा)
quod in novam nuptam redit, nisi dicis nominis feminini exitum servari in Adiectivo
neutro. Iam videamus singula quaedam: मान est *fastidium* (*Sprödigkeit*) ut h. l. capien-
dum; interdum convitium amantium (*Amaré* sat. 3. 7. 10.) et zelotypia; *Mallināthus* ad
Kirāt. 9, 36.: स्त्रीपामोष्याकृतः कोपो मानो न्यासंगिनि प्रिये । Vocabulum रहः Schol. एकान्त in
re amatoria mutuam libidinem designat; Scholia in Kirāt. 9, 50. de रतिरहस्य verum pro-
ferant hunc:

मस्ततावपुषि मीलनं दृशोर्
मूर्च्छना च रतिलाभलक्षणा ।
श्लेषयेत्स्वतन्धनं मुहुर्मुहुः
सीत्करोति गलगददाकुला ॥

Fortius dein est प्रगल्भा *eadem libido, sed morsuunculis imprimis sese manifestans*, cuius
exemplum protulit *Vivandthus* (Sahity. p. 56.): समाश्लिष्टाः समाश्लेषेभुञ्जिताभुञ्जनेरपि दृष्टाश्च दंष्ट्रानेः
कान्तं दासीकुर्वन्ति योषिताः । Sequitur denique अङ्गविकर्षणं (sic enim leg.) atque idem signi-
ficat quod *clunes in venere movere* in Priapeiis carm. 18. p. 27. ib. Sciopp.

26. Scholiis caret versus, neque sane obscurus est. Codd. A. et C. pro धर्मिलक formam
धर्मिलक proponunt; genuina videtur धर्मिलक sine Repha, sic enim constanter scribitur:
Sahity. p. 69. 108. 224. 360. et apud Amarum; signif. *braided hair, tied round the head, or
with flowers intermixed and covered with pearls*. Solent enim virgines Indicae capillos
in cirros complectere et totum dein corymbium in nodum, *κρόβυλον*, componere; ne
vero talis crinium compago laxius flueret et cincinni capillorum, unguentis conspersi,
vestes macularent et sparsi dissiparentur, acu crinali inhibebatur et apud Veteres v. *Isidor.*
Orig. 19, 31. *Martial.* 14, 24.:

Tenuia ne madidi violent bombycina crines

Figat acus sparsas, sustineatque comas.

In monumentis praeterea conspicitur calantica, veli in modum a dorso dependens una

cum frontali, σφενδαῖον, pretiosis lapidibus ornato. Noctu vero vitta (अन्धनं) ligabantur crines, corollis non sepositis, quare saepe fingunt poetae cincinnos (अमलकाः) una cum corollis in genas et pectus propendere, vel ob puellae dolorem vel in pugnis amatoris ut h. l. et *Kird.* 9, 47. cf. *Chaur.* 4. 12. 17. 25. *Nalod.* 2, 60. *Altes Indien* II. p. 171. Conveniunt quodammodo verba *Claudian* (de bello Gildonic. 137.) etsi in alium sensum dicta:

— *rescissae vestes et spicea passim*

Serta iacent, lacero crinales vertice dentes,

Effractum pendebat ebur.

मीलु *nictare, nutare* propr. de floribus semiexpansis usurpari videtur; de oculis languidis ac semiclausis *Chaur.* 25. उत् मीलु *oculos aperire*, quando prae languore vel timore clausi erant *Vikram.* p. 6.: उन्मीलय चक्षुरायन्ति निशावसाने नलिनौव पंकजं *aperit oculum latum ut nocte finita Nelumbium*; contrarium est भयनिमोलिताक्षौ *puella deliquium patiens*. — *Sudoris* in re-amatoria satis frequens est mentio, vid. ad *Chaur.* vs. 10.

27. Lacrimae in summo libidinis fastigio quando prae gaudio proveniunt, ipsae voluptatem iamiam impetratam quasi extinguunt. Verbum मील cum वा coniunctum, quam particulam commentatores per ईषत् plerumque reddunt (Schol. Natod. 3, 14. 4, 18.) idem significat quod in versu anteced. cum उत्त. Ceterum a verborum structura paullulum deflectendum esse putavi ut sensus melius emergeret.

28. Viris aequae ac feminis stabilitatem esse dicit legem ut senectute iam iam imminente ab amoribus desinant. स्तनपतनं est *mamma pounosa*, *μαζὸς ὑπεκλίνθη, σπαδόνισμα μαζῶν*, sive ut *Propert.* loquitur (2, 12, 21.) *necdum inclinatae prohibent te ludere mammae*. अवधिः *periodus* in fine compositorum (aberum pendentium statum habens vita) est: hoc vel illud pro termino habens, cf. *Brah. Vaiv. specim. Edit. Stenzl. II, 67.*: *in Frindarum sylvam proficiscere quae irae sedationem pro termino habet* मानापनयनावधि । *Visvakoshi* definitionem अवधिसवखधने स्यात् सीमकाले बले ऽपि च । citat *Schol. Kirāt. 2, 17.* — Protulit hanc *Bhart. sententiam Mammata Achārya* in *Kāvya prak.* p. 86. nulla lectionis varietate, sed observat auctor: pro कृतं etc. legi कुरंगलोचनानां, verum न कृतं superius अनुचितं respondet, nec tamere omitti potest. Verba *Mammatae* adscribam: अत्र कृतं इति कृतं प्रत्युत्पन्नभेदाभाव इति । तथा च यद् अपि च न कुरंगलोचनानां इति पाठे निराकारप्रतीतिः ।

29. Versus facillimus, cui Schol. non adsunt.

30. Sermo puellarum laudatur, quo omnia epitheta redeunt. Metro omnimodo vitioso laborat iste versus; est Harini quaternis sticbis hunc in modum concinnatum:

uuu|uu-|---|-u-|uu-|u-

In membro priori contra Codd. auctoritatem प्रयोक्ताह scripsi tanquam epitheton separatum, ut syllaba longa emergat; secundo autem sticho medelam afferre non potui, sonat enim:

भयानि मधुरा मुग्धप्रावाः प्रकाशितप्रमदाः

०-० | ००- | --- | - ०- | ०-० | ०-

in primo igitur et quinto pede vitia latent; Cod. D. et Schol. singularem भयानि inducunt, quo quidem numerus sanus evadit, attamen dubius haereo in singulari capiendo et multo magis si participii localem casum intendi (Schol. रतिकूजिते) putamus. Quae quum ita sint ex coniectura dedimus मधुरमपिता *μελιφθεγκτοι* quod eo magis forsitan placeat, quod ubique in versu voces compositae adhibentur. Indelebile vero sphalma adhaeret voci प्रकाशितप्रमदाः secundum Scholiastem प्रकर्षेया मदो येः ते प्रकाशितप्रमदाः ita ut ne mutari quidem possit vocabulum; licet quidem syllabam ante *प्र* corripere (*Colebr.* in *As. Res. X.* p. 399. not.), neque tamen *प्र* ipsum produci potest: videant me acutiores! Tertium membrum suis constat pedibus ast in quarto demum कृच्छ्रां ०००- debebat esse ०-०-०-. In singulis vocabulis nulla est obscuritas, de मुग्ध vid. ad 13.

31. Quoad sensum sententia convenit cum vs. 18. Pro क्रियतां Codd. A. D. et Schol. क्रियते exhibent. Captatam paronomasiam *Schlegelius* in huius distichi versione germanica apte reddidit (*Bibl. Ind. II.* p. 474.)

Wohn' an der Ganga Stromfluthen, Sündentrückenden, quellenden,

Oder an zarter Brust Hügel, Sinnentrückenden, schwellenden.

32. Puellas amori resistere nec posse nec debere, quando vernum tempus incipit. *Pedem protendere* est firmiter se tenere, perdurare; इदमनः autem animi superbiam in amantem significat (vs. 25.), Schol. ग्रहकारः — In secundo ad metrum Aryae compositi distichi membro inter चन्दन et सुरभिः vocem तर्ह eiecimus quae glossa in textum irrupit. *Ventus ille fragrans auster* est ex *Malayae* h. e. *Malabaricis* montibus *Santalum album* fragrantissimum unice proferentibus (*Roxb. flora Ind.* p. 464. *Wils. Theatr. II.* p. 103.) spirans veria exinde nuntius (cf. vs. 34. *Gilgool.* 1, 6, 1. *Ritusanh.* 2, 17.) *Sāhity. Darp.* p. 55.:

स एव सुरभिः कालः स एव मलयानिलः ।

सेवेयमखला किं तु मनो अन्यदिव दृश्यते ॥

Eodem modo poetae persici sexcenties dulcem et fragrantem Zephyrum (بان نسيم) alloquuntur, qui suaveolentiam amicae secum portare fingitur. *Moteniabb.* p. 54.: تحمل المسك عن غدايم الريح *ventus unicum cinnorum asportat.* Indi contra felicem praedicant ventum quod *Santalos* arbores lotoaque fragrantissimas osculari ac tangere liceat ei. Facit haec versus *Sāhity. Darp.* p. 336.:

धन्याः सल्लु बने बाताः कङ्कुरस्पर्शप्रतीतलाः ।

राममिन्दोवरप्रयासं ये स्पृशन्त्यनिवारिताः ॥

33. Zephyri commemoratio anasam praebuit poetae ad anni tempestates paucis describendas versibus. In carminibus prolixioribus tales picturae inserere amant veluti *Bhāraṇis* qui *Kirāt.* 10, 24. seq. सप्तवर्षान् et quidem inde a versu 31 *veris* descriptionem praebet, cum

Zephyro e terra australi spirante (दक्षिणानिल = मलयमातृ), cum apibus, quae *Sali* arboris flores osculantur (vs. 34.) aliisque ad vividum depictis imaginibus. De वसन्त enim dicunt, ut paroemia a Mallinātho suppeditata docet: वसन्तभुवनः त्रैलोक्यविजयी पुष्पमासो वसन्तः । Verni temporis gaudia versus noster canit, neque omissus est पिकः qui notiore nomine कोकिलः audit: Schol. Nalod. 2, 12. cusulus scilicet Indicus melanoleucus, luscinae iastar propter cantum incundum a poetis Indicis celebratus. Facili negotio ex Hafizio loca adspargere possim innumera quae veris adventum eodemmodo Bulbuli (بلبل) cantu annuntiant. — Vocabulum कोटि in primo membro simpliciter per millia reddidi, proprie *decies centena millia* significat. Ceterum Harinā metrum hoc versu quoque laesum est in sticho tertio, इदमा, quam vocem omnes tuentur, Amphimacrum constituit qui Molessus esse debebat. प्रियः Edit. in pluralem correxi sensu et Codicibus A. C. iubentibus.

34. Ver amoenum amoris dolores lenire non posse. Errores scribarum in pluribus vocabulis tacite omittam. कलकल et काकली onomatopoeice avium minuritionem in universum, कलरव palumbarum potius gemitum indicat cf. 97. Scholia सूक्ष्मध्वनिः गंभीरशब्दः aliisque reddere solent. विषायते h.e. विषं भवति verbum denominativum ut plura apud Bhartr. (v. Lass. ad Hitop. p. 22.), poetis epicis minus usitata. Cumulantur in versu *Sāhity.* p. 291. et orationi nescio quam brevem addunt suavitatem:

चन्द्रायते शुक्रह्वापि हंसो
हंसायते चारुगतेन कान्ता ।
कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि
वारिायते स्वच्छतया विहायः ॥

Leges Causalium sequuntur verba talia, technico nomine a grammaticis लिट् appellatae, v. enim inserant et vocalem finalem producant.

35. Quid optandum sit ut verno tempore gaudiis fruamur, docet. — Visargum addidi ex Codd. A. D. vocabulo कलरवः (cf. vs. 5.), स्पेरो enim ad *casam frondeam* मपउपः ut ex C. D. scripsi, pertinet. गोष्ठी confabulatio cum amicis est: गोष्ठीसभायामालापः *Visvakosh.* cit. Sisupal. 12, 38. श्रितांशु conservavi, Cod. A. et Schol. सितंशु iubent, utrumque rectum, constans lunae epitheton est हिमांशुः तुहिनांशुः सितरश्मिः *frigidis radiis praedita*. Ad totam sententiam cf. Hafizii carmen apud Jones. de poes. *Asiat.* p. 92., ubi صف نشينان نيكخوا cum nostro सत्कविभिः apprime convenit. *Mensis Chaitra* idem est quod वसन्त cf. *Visous* ad Kirat. 10, 36. et Sisupāl. 6, 15. चैत्रे देत्ये वसन्ते च त्रीये कोषे मधुः स्मृतः ।
36. Versus lectionem varietate vexatissimus et quoad sensum obscurissimus, quem certissime non cepere viri docti, sive Panditae fuerint sive Europaei, qui textum Srirāmapurae typis mandarunt et cuius versionem equidem valde dubiam propono. Primum verba singula videamus atque perpendamus, paucis, quae Scholia praebent, adiumentis in subsidium vocatis: मंजरी *gemmam florum* et *spicam* significat, dein translate *foeminam pulchram*

ut h.l. videtur sumendum, quamvis Schol. काचनवृक्षस्य मंत्ररी explicat de arboribus. बाहु-
 तिकला नullo apud eundem interpretamento gaudet, igitur ad verbum sumsi: *sacrificii*
partem; hanc *protendit* illa, sive, ut metaphoram teneamus, inspergit tanquam oleum
igni, quo propter suam ab amato separationem consumatur (अनिल in Ed. *ventum* significat,
 sphalma typographicum). Sensus igitur membri prioris esset: dolorem ipsa adauget in-
 ternum, per exclamationem puta quae iam sequitur et ceteram versus partem occupat. न
 prohibitivum Imperativo caret, cuius rei non desunt exempla, neque enim verbum hemi-
 stichium claudens in Imperativum temere mutandum est, etsi vitio laborat: literam य
 omnes tuentur praeter Schol. बालोक्तो scribentem, sed quid de terminatione ते quae
 praeterea ex तः in fine hemistichii enasci nequit, fiet? Gerundium proposui addito pro-
 nomine ते cuius fulcrum ex distinctionis signo facile oriri potuit. Reliqua faciliora sunt
 si modo graves, qui Edit. Sr. defoedant, errores corrigas: Subiectum unicum est vox
 ultima, tribus appositis epithetis, primum नवपाटलापरिमलाः ut recte Cod. D. et Schol.;
 separatim posita vocabula, ut in Edit., nullum sensum praebent nec structurae accommo-
 dari possunt. पाटलः mascul. generis *oryzum* significat, पाटला autem *flos Bignoniae sua-*
voeolentis cuius fragrantia venti dicuntur saturati. In Codice A परिमला scribitur sine
 Visargo et postea पाटलश्च quae leviores sunt hallucinationes; prius locum habere possit
 परिमले scribendo, ita ut duo epitheta in unum coalescant. Iam quaeritur quo modo
 capiendum sit compositum lineam hanc tertiam claudens? पटश्च *vestem tritam* significat,
 unde derivatum पाटश्च pro Adiectivo habeo: *vestimenta detrita habens* ut sensus sit: *ven-*
tum odores ubique ex sinu lacero dispergere, vel etiam: *ob longum iter trito quasi pallio*
incedere, quae tamen interpretationes a प्राग्भार् पendent quod non minus divinandum est:
 प्राक् de tempore fere est *ante*, sed de loco dictum comparet in प्राग्ब्रह्म: *προπυλαίων* et in
 ipsa vocabuli notione: *ad Orientem versus*, प्राग्भार् igitur potest esse: *qui onus prae se*
fert, vel: *orientis onere sive odoribus onustus*. Prius praeferendum videtur, ita ut totam
 compositum sit: *per onus quod ante se ferunt, tunica lacera incedentes, venti*. In ultimo
 vs. membro नतानवकृताः Edit. nihilum erat; corrigi iubet eadem hanc vocem in वितनवकृताः
 quod peius est; Cod. A. unice verum praebet वितानतानवकृताः h. e. वितानता + अनवकृताः
expansionem haud curantes venti. Iam Scholia addam quae exstant ieiuna: अन्यत् किं वसन्ते
 भवति काचनवृक्षस्य मंत्ररी पान्यस्य स्त्री तस्या विरह एव अनलः अग्निः तस्मिन् बाहुतिकलां आतन्वती
 विस्तरयन्ती एवं भूता मंत्ररी विकीर्णनाभिः सोत्कण्ठं बालोक्तो ऽपि अयं च श्रीखण्डोऽग्रेलानिला मलयमा-
 हताः प्राग्भार्पाटलश्च वान्ति कथं भूताः । नवा चासी पाटला च तस्याः परिमला येषु ते पुनः क्लान्ति
 क्लामानां (sic) posteriora verba iam ad versum sequentem pertinent विमथी वसन्ते कस्य उत्कण्ठा
 न भवेत् । Vides ex his vix extricari posse quae singula verba reddant clariora. Subsista-
 mus igitur in sensu generali: uxorem quandam amatum absentem expectare eique zephyri
 exemplum proponere, ut solent poetae Indici ex rerum natura exhortationes capientes,

ne amantes fidem violent, cuius rei exempla sat multa leguntur in carmine *Ghatak*. ex illius saltem Scholiastae interpretatione. Unum restat tangendum vocab. श्रीमत्तुं propr. *pars, regio sacra*, quo nomine Malayae regio gaudet etiam Gitagov. 1, 9, 2. — Textu et interpretatione iam impressis melior eademque faciliior prioris hemistichii nobis parata est explicatio, quam consequere, si पान्यत्नी tanquam compositionis membrum cum reliquis iungis, deinde pro माकुन्देषु legis माकुन्देषु et denique बालोक्त्यु ते cum Sriramp. confias in बालोक्त्युते, quibus factis hanc fere habebis interpretationem: „In viatoris uxoris separationis ignem sacrificii partem effundit Manjaris, quae a Kokilorum semellis in Mango arboribus cum desiderio iam adspicitur.” Consentit ut nunc video Scholiasta, qui breviter quidem et non ab omnibus partibus sed recte verum explicat, dummodo falsam बालोक्त्युते पि scripturam in बालोक्त्यापि mutaris. Totus autem versus nihil aliud continet quam pulcram et solemnem veris advenientis imaginem. Arbores efflorescentes excitant augmentque amorem et in absentes maritos feminarum desiderium, augment item Zephyri iam e montibus advenientes suaviter spirantes.

37. Secundum Aryae hemistichium duobus syllabis redundat, neque tamen aliam modelam afferre potui: विमथी simpliciori मथी Edit. substitui ex scholiis modo allatis et vocabula कस्य न ex iisdem et Cod. C. inserui; मूर्च्छित metro iubente correxi ex Cod. A. सहकार arbor *Mangifera* est; Schol. bene: सहकारस्य कुसुमानां केसराणि तेषां भरः (भारः perperam), igitur cave ne केसर pro *Mesva ferrea* aliisque floribus capias, h. l. *filamentum, florum pollinem* significat.
38. Sequitur aestivum sive calidum tempus ग्रीष्मः quod मधुनिदाघकालं appellat *Kirdi*. Arj. 10, 36. Enumerat Bhartriharis voluptates per hanc tempestatem capiendas. भारगृह् cuius ad verbum interpretatio esset *stillarum domus*, in Amar. desideratur, Careys in lex. bengal. explicat *a watercourse* ita ut de *rivulis*, et *catadupis* in universum dici queat, intelliguntur vero h. l. ut in Raghuv. 16, 49. machinae aquariae seu siphones quibus tempore aestivo aquam rosaceam ac santalinam eiaculantur Indi; sic यंत्रभारगृह् *Kolidas*. in Meghad. 63. et तलयेत्र Ritusanh. 1, 2. usurpat. In versione *balneum* expressimus. कौमुदी *puros lunae radios* significat, quibus valde delectantur Indi; nomen lunae कौमुदः a कुमुदं *nymphaea* descendit, quae noctu floret (v. ad *Niti* 65.). Noctes per lunam serenam amoeniores fieri, saepe exprimunt, cf. *Sāhitya*. p. 350.:

त्वया सा शोभते तन्वी तथा त्वमपि शोभसे ।
रत्नन्या शोभते चन्द्रश्चन्द्रोपायि निशीथिनी ॥

Et apud *Halhedum* (praefat. ad *Leges Ind.*) Anapaesti:

शशिना च निशा निशया च शशी
शशिना निशया च विभाति नभः ।

पयसा कमलेन कमलेन पयः

पयसा कमलेन विभाति सरः ॥

Quod in sticho tertio exstat vocabulum सुमनस् flores omnes complectitur, speciatim de iasmino grandifloro venit, flores autem iam nominavit et Schol. लताः explicat, quare de *casa frondea* intelligendum. In Cod. D. मुदं legitur, quod eodem redit, frequentius tamen मद् *ebrietas* in talibus locum habet descriptionibus.

39. Varie aberrant Codd. Msti et impressa Edit., primum igitur textum castigemus vulgarem: व्यातन - कासरी - सुविः operarum errores sunt, सिन्धु *flumen* ferri potest, exstat tamen in omnibus, quos inspexi Codd. सोधु Schol. मयं (vid. ad Chaur. 9.). Pluralem porro किरपाः ex C. D. et Schol. induxi et निदाघात् तूर्णं tandem cum Cod. C. praetuli, quia Ablativi vestigia supersunt in lectionibus निदाघात्तूर्णं Cod. A. et निदाघा तूर्णं Cod. D. Ad res memoratas quod attinet, distinguendum est inter *flabella*, *prinda*, inter *muscaria* चासराणि (de quibus vid. ad *Kāv.* 67.) et inter *umbellas* क्षतापत्राणि (Sring. 95.) quae omnia postea ad Romanos ex Oriente advehebantur. *Flabellum* ad refrigerandam per aestatem faciem vel ex Borasso flabellifero apud Indos constabat, vel ex tenuibus tabellis (coll. *Ovid.* Am. 3, 2, 37.) vel etiam ex pavonis plumis, quale *pavonium* Romani vocabant cf. Propert. 2, 18, 59.

Et modo pavonis caudae flabella superbae.

Prasini coloris interdum fuisse docet Martialis (3, 8.):

Et aestuanti tenue ventilat frigus,

Supina prasino concubina flabello.

Florum pollinem in deliciis habent Indi et in re quidem amatoria saepe fingunt tale pulvisculum in amasii oculum cecidisse, quod iuvenis oris spiritu amovere conatur (cf. *Amarusat.* 70. *Kirdt.* 8, 19. *Nalod.* 2, 33. rell. *Sakunt.* p. 63.). Neque minus frequens est lacus lotis pleni commemoratio. Vocabulum सौधोत्संगः Schol. explicat राजसदनस्य उपरिभागः videtur itaque consessum amicorum eruditorum significare ut supra vs. 35.

40. Sententia eiusdem tenoris, antecedentem amplificans: quodsi hae voluptates hominem capere possint in amorem pronum, non facile capiant eum qui res in sensus cadentes devitat. Pessima sphalmata quae Edit. Sr. defoedant ex Codd. auctoritate, qua sane opus vix fuit, correximus. धाम vocabuli significationes enumerat *Hemachandrus* cit. ad *Kirātārj.* 1, 29. धाम रश्मी गृहे स्थाने ज्ञानप्रभावयोः ॥
41. Scholia quum desint dubitari potest utrum versiculus ad sectionem proxime antecedentem an vero ad partem sequentem pertineat, in codicibus enim una serie scribuntur versus et inscriptio nova vocabulum स्पष्टः demum sequitur. Retuli tamen ut in Edit. Sr. factum, ad *tempus pluviosum*, cuius mentionem sententia iniicit. Ceterum exhibui distichon, erroribus maxime conspicuis sublatis, quale exstabat, de metro quod est liberius, iucunda

tamen Anapaestorum et dactylorum varietate compositum, plane desperans; ad Aryae species aperte pertinet, sonat enim per mātṛas divisum, hoc modo:

ॐॐ | ॐॐ || ॐॐ || ॐॐ || ॐॐ || ॐॐ || ॐॐ || ॐॐ ||

In structura autem proxime accedit ad versum 37. — Iam videamus de singulis: वज्रा Edit. Sr. exhibet, Cod. A. वज्र, Cod. C. et D. वेयो horum auctoritatem sumus secuti, quum Vulgatae lectio metro repugnet, sed omnibus lectionibus meliorem coniecturam puto proponere वज्रा, cui si faves तहणी वज्रा puella viro obsequens, flexibilis est. ज्ञातिः quod ex Codd. C. D. praetulimus, idem significat ac ज्ञाती scil. *massa odorifera*, pistilli ut hodie vocantur, ex moscho imprimis confecti; possis etiam duo enunciata in unum conflare praesertim si पय्य rectum habeas: *e floribus enata admodum (वृत्ति) pura fragrantia*. पय्य in A. quoque exstat, reliqui पुष्य proferunt, quod melius, ut alia quam in antecedenti vocabulo fragrantia, designetur. प्रावृत्त tempus est quo pluvia instat; in localem casum convertere vocem in animo erat, potest tamen item iure subiectum esse si post res enumeratas aposiopesis statuas.

42. Nomen कन्दली et कन्दल, quo terra excandescere dicitur versu sequente, significat Antiloparum quidem speciem, sed pluribus etiam plantis tribuitur (Sabdārnavaṣ Sisupāl. 6, 30. दूपावर्णी त्रिगुणकन्दाकन्दलीभूमिकन्दली) ut *Musae sapientum et arundini Bambu* quod h. l. intelligimus, utpote prima pluvia cadente celeriter excrescens; eodem modo *Kālidās. Ritus. 2, 5. समाचिता प्रोहितकन्दलीदलैः*. Fortasse ad aridas tamen et solis calore exustas potius pertinet descriptio quia nondum cecidisse putanda est pluvia, unde etiam pavones inducuntur, quos pluviae adventu gaudere omnia Indorum carmina docent (cf. *Nal. 21, 6. Ghatakarp. 2. Bopp. ad Arjun. p. 90. Wilson. ad Meghad. p. 29.* ubi versum nostrum ex Edit. Srir. adduxit). Harum vox pluviam praesagiens propria est केका sonum exprimens; एव in Edit. cum Codd. राज legendum et cum seq. coniungendum; कुतः arboribus in genere convenit, कदम्ब denique arbor pulcherrima est, *Nauclea Cadamba*, de qua vid. *Jones. oper. V. p. 90.*
43. Similes imagines in *Ghatakarpāro* praesertim leguntur, tempus enim ante pluviam peregrinantibus maxime idoneum est, sedatus tunc nimius solis calor neque per imbres ut postea deviae sunt semitae (v. *Wils. ad Meghad. p. 71.*), quare uxores ad se invitare solent absentes maritos, exemplis ex rerum natura captis. Dicit autem poeta: quomodo iam viator, ab uxore vel amata alienus, acquiescere possit quum omnia ad amorem tendant, quum vel ipsae nubes sese coniungere gestiant, et pavones, qui in nubes itidem flagrare dicuntur, prae amore saltent? उपरिघने Schol. निखिउं *clamans* explicat, sensum potius indicans quam vocis originem, est nubes superior quae amicam nubem adit, tonitru inclamans. तिर्यच् de avibus oblique volantibus potissimum usurpatur.
44. Quodsi pluvia instante omnia ad sensus loquuntur et amoris indicia praebent, quomodo

puella amicum expectans non commoveatur. खल्ली i. q. लता *liana* cui fulgur adsimilatur nubem veluti amplectens (cf. *Mrichhak.* p. 163.). केतकि *Pandanus odoratissimus*, cuius flores Amoris vocantur tela. — प्रोषत् Schol. प्रकर्षेण उपत् explicit, praepositionem vim augere indicans (cf. vs. 47.). Verbum स्पृष्ट de *tonitru* proprie venit et vocali producta semper fere scribitur Colebrooke Gram. p. 234., vid. ad Vair. 1. De vocabulo कलरवः pauca monuimus vs. 35., कल quod praecedit *leniorem gemitum* denotat, utrumque clamorem harum avium exprimit quo invicem sese lacessunt ludentes: केकीना मयूराणां क्रीडासु कलरवः Schol. Epitheton foeminarum पञ्चमलदृक् *longis palpebris praeditam* significat; idem est in *Sāhityad.* p. 116. *Sakunt.* p. 65. et *Mālatī* p. 16. पञ्चमलाली ubi Lassenius vocabulum tetigit.

45. Viatorem domum redeuntem fulguribus quasi moneri ac certiolem fieri de moerore uxoris; nam quemadmodum fulgur prosilit et evanescit, sic illa gaudium ac tristitiam concipit, iam amicum rediturum sperans, iam vero spem abiiciens. Fulgur amantem incitare eiusque desiderium movere, Arabes quoque fingunt, praesertim ubi fulgur emicat in ea, in qua amasius commoratur regione, cf. *Motenabb.* Cod. Goth. p. 14.: ما لاح برق او تترقم طائر الا انثنييت ولي فواد شيق *non emicuit fulgur neque genuit palumbas quin recesserim animo afflicto*. Primum hemistichium *casu locali* absolute positum est ita tamen ut temporis notio ac loci, quo quid agitur, simul insit, यस्मिन् एवं भूते - पतति part., scil. सति et sic porro. असूचीसंसारो, sic enim corrigenda Edit. Sr., Schol. न सूच्यते संसारो यस्मिन् igitur vertere quoque possis in *mundo ignobili* (cf. vs. 19.), सूच् enim est *narrare, praedicare*. त्वमसि et तीरनिचये in Vulg. hallucinationes sunt, quae sententiam prorsus oblitterarunt. प्रौढजलध्वनिप्रासे *sonante telo ex alta nube* ad pulchram illam imaginem pertinet qua *Iris* putatur Indri *arcus, fulmen et imbres* vero ipsius *telum* (प्रास, अस्त्र), quemadmodum Zeus dicitur *ἱρὸν ἐξ ἑρπυλίου τανύειν — τῆρας ἔμμενας ἡ πολέμοιο* *H καὶ Χειμῶνος δυσδιαπέος (Il. 17, 547. coll. 4, 27.). Hinc corrigendus, ut Lassenius et Benary in epistolis ad me missis bene viderunt, versus corruptus *Ghatakarp.* (3) quem sicco pede, ut solet, praeteriit novus illius carminis Editor:

सेन्द्रायुधश्च जलदो ध्वंसनिभानां ।

Nubes, Indri telis instructa, infra iaculans, elephantis iram adduxit. Sic et Scholiastes voluit अथः असन् जलं सवन् est autem अथ् adverbium ad instar सन्तर्. Sed haec obiter. Quid proprie sit सौदामिनी Nilakanthus docet ad *Natum* 1, 12. scil. *fulgur* ex pluviosi temporis nube (सुदामन्) procedens, quod fortius et maioris solet esse splendoris (अत्यन्तं सौतमानं). ग्रानं denique mutavi in ग्रानं *marcescere* ex Codd. A. D. et utriusque scholiis.

46. Sententia satis plana neque in textu quicquam mutandum, nisi unicum अयत्तदृशं cui Instrumentalem substituiimus (विस्तीर्णनेत्रया स्त्रिया Schol.) ex Codd. A. C. quorum Anusvarum दृशं non curamus quia Genitivus locum habere plane nequit. Cod. D. रत्यन्त praebet pro अयत् ex scriptura bengalico obortum.

47. Sequitur tempus शरदृ *auctumnale* scilicet, sed post imbres amoenissimum, quod *Bhartrih.* uno tantum versu absolvit, maiori laude efferunt *Bhāraṇi* (Kirāt. 10, 24.) et *Kālidāsus* (*Ritus*. III.) ob fruges maturescentes, novos flores expansos et coelum noctu serenissimum, ut etiam in *Sāhit.* legitur (p. 294.): खिलताः कुसुमानि च तारकाः शरदागमे । Sententia, obscuritate quadam laborans, monere videtur ne aquam frigidam statim post gaudia nocturna bibat amator sed oscula potius decerpant ex ore uxoris, potum denegantis. Quodsi verum perspeximus, Scholiastes enim in explicandis vocabulis, neque omnibus quidem, acquiescit, *lumen lunae* ad amicae faciem referendum. Ceterum separari potest सप्तसुरात् si locativum statuas, a vocabulo sequente, neque tamen, ut in Edit. factum epitheton ad सलिलं pertinens. तत्रितं vox nihili est, legendum erat तत्रितं Schol. निषेदितं । — कर्करान्तः denique Ablativus est solito in तः exitu, पंचम्यास्तसिल् ut Grammatici loquuntur.
48. *Hiems* हेमन्तः quam pluribus describit *Kirdārj.* 10, 28., varia praebet comoda domestica, omnia potissimum lactis genera quae bonis maxime exoptatis annumerantur et Indorum, ut satis constat, una cum oryzo cibum constituunt cf. vs. 65. — दधि *lac inspissatum*, *acidum* significat, दुग्ध *lac* simpliciter, सर्पिः autem *butyrum*, alias घृतं, हविः utpote sacrificiis inserviens, nuncupatum. Falluntur autem egregie viri docti qui totum Orientem praeceunte *Kinderlingio* in butyri historia, butyrum ignorare contendunt; hoc fortasse ne de Hebraeis quidem affirmari potest, quorum תבואה *compressione* saltem (1772) fiebat (Proverb. 30, 33.), apud Indos vero nihil frequentius quam imagines a circumrotatione, qua lac in butyrum cogitur, desumptae (v. modo *Niti* 27.); commemoratur vasculum (मन्थनी) ad tympani formam comparatum, memoratur rudicula (मन्थदण्डकः) laudatur oxygala (दण्डाहन्त) etc. — मंजिष्ठा planta est rubri coloris, *Rubia Manjith*, unde मंजिष्ठ ali- quid ex hac confectum, tinctum, *rubrum*, itaque vestis significare videtur splendorem vid. *Uttararāmacharitr.* p. 82. वासश्च मंजिष्ठिकं *the madder tinted garb*, ubi alia explicat vestimenta militaria, hoc tamen intactum relinquit *Wilso.* Accedit dein corporis unctio, cum uxore concubitus et os betro impletum, de quo vid. ad *Chaur.* 9. Circa variantes lectiones non diu morandum: in primi membri fine भूतः legunt Membrae omnes pro vulgato धृताः Vocabulum गृहाभ्यन्तरे quod idem significat quod हर्म्यपृष्ठे विविक्षे vs. 47. sive अन्तःपुरे uxoris nimirum *domicilium*, in गृहाभ्यन्तरे falso mutant Cod. A et C.
49. Tempestatem ultimam tangit शिशिरं ver antecedentem, frigidam quidem ventis frequente- que rore, ceteroquin autem amoenam et a *Bhāraṇi* (Kirāt. 10, 30.) स्मेरैकवन्धुं vocatam. — Lusus non prorsus illepidus proponitur: venti eandem agendi rationem sequi dicuntur ac saltatores ob nequitas famosi, dum virgines insectantur ad voluptatem capiendam, cuius imaginis flamma quasi deprehenduntur *Amarāsat.* 40. collat. *Kirdārj.* 8, 28. *Vikramor.* p. 23. Vocabulum अलकवत् praegnans dici potest, inest enim cirros huc illuc fluctuare प्रस- ला वायवः मुखे केशानि इतः ततो नयन्ति Schol. Verbum श्लेष्क *labiis tremere* sibilante pa-

latali scripsi, quamvis dentali in proximo versu Cod. A., Nalod. 2, 62. et saepius extet; librarii in talibus vocabulis etymologiam vix sequuntur. उत्कंचुक sensu negativo capiendum esse vix dubium est, lectionem adoptavi unice veram quam et omnes laentur Codd. In Edit. exstare videtur उत्कंचुक^o vox enim erasa est in eo quo utor exemplari. Prorsus corruptum erat संसयन्तो ऽग्निकानि sed haec leviora sunt.

50. In eadem re pergit poeta totum fere concubitus actum describens. मुकुलयन् a मुकुल *gemma floris* descendit, Schol. वाष्पादयन् *tegens*, significat igitur: oculos saepenumero cum floribus comparatos, ita comprimere adversus ventum pulveremque ut gemmae quasi videantur florum. Labia cur tremebunda supra dicantur, ex hoc versu apparet, sunt enim vulnerata ventis ut inter oscula morsiunculis laesa dicuntur. Ceterum suffixum कृन् paullo ante usurpavit, h.l. plenius कृन्. Verbum denique कान्तायते denominativum est (cf. 34.) *tanquam amatorem se gerere* कान्ता एव भवति । Hucusque anni tempestates una cum voluptatibus in iis percipiendis descripsit poeta, iam vero pergit in iis indicandis quae vel peragenda vel relinquenda sint, sive potius in utramque partem considerat amorem, quem si condemnare velint sapientes, continuo pietatis viam esse eligendam. Nova inscriptio nusquam comparet, Scholiastes autem versus sequentes introducit his verbis: इति कामिनीं विषयिनीं मनोरथः तथा प्रीतिभावः कथं तेषां कर्तव्यानि ज्ञात्वा त्यक्तव्यानि च इति कर्षणात् उक्तानि । अधुना पञ्चदशनिश्चयः ॥

51. Verba satis sunt perspicua, praeter unicum महिमा *magnitudo, superbia*, quod *inclinationem*, tota sententia suadente, vertimus. Superciliosorum hominum fastum perstringit, qui amores spernere quidem profitentur sed nihilosecius mulieres sectantur (cf. vs. 62.). Textus vulg. in primis verbis omnino corruptus et metro contrarius deprehenditur; correctiones nostrae Mstorum auctoritate nituntur. Voculam यद्वा Schol. diserte dissolvit: यद्वा यस्मात् कर्षणात् वा pertinet enim ad sermonem sanctorum et rationem addit cur amores sint vitandi. Inseruimus versionem *adversus mulieres*, Schol. तस्याः स्त्रियाः ut sententia clarior fieret.

52. Idem thema variatur iuxta normam Anacreontis (36): τί με τὴς νόμους διδάσκεις; μᾶλλον διδάσκεις παύζειν, scil. poeta discrimen statuit inter vitam austeram, quam philosophis Vedāntinae scholae adscriptis relinquit et inter amoris oblectamenta qualia poetae praecipunt. Illustrat igitur sententia versum quodammodo antecedentem, et quod ibi तन्नु *veritas*, h.l. est वेदान्त de quo ad Windischmannum (Sancara) instar omnium laudare sufficit. Particip. अनुब्रूया per ἐν διαὶ δυοῖν ad duo enuntiata pertinet si verbum substantiv. supple. — सन्नु ex vs. 51. in hunc denno irrepsit in Edit. Sr. legimus सन्नु ex Codd. A. C et Schol. — Epitbeton denique carminum विदग्ध proprie *adustum* sonat, dein, plane ut persicum پخته *expertum, consonum, sapiens*; usurpatur vox विदग्ध de indole hominis

κατεξ. bona, quae menti infixa et quasi inusta est, uti Arabes طبع sigillo imprimere adhibent, cf. ceterum Niti vs. 3. 15. rell.

53. Sententia cum vs. 18. convenit: amores esse colendos vel pietatem adeundam. In primo iuventutis epitheto सुन्दरं proponunt Cod. C. et Schol. अभिनवा नूतनाश्च अपूर्वा मदस्य लीलाः ताभिः सुन्दरं ita quidem in duobus vocabulis similibus grata apparet paronomasia, quam in fine versus captavit poeta; acquievimus tamen in लालसं ceterorum Codd., quod, cum antecedentibus coniectum, titubantem, ut nobis videtur, puellae mollitiem, iisdem literis quaesitam, depingit. लालसं desiderans h.l. idem quod विलासिन् iocans, sive ut eadem radice latina expressimus, lascivians.
54. Queritur de γλυκοπικρῶ in amore poeta, neque ulla explicatione eget sententia. Lectionem B. सर्वेषुपि सत्यं glossam esse, nemo non sentit.
55. Lemma praeponitur novum दुर्विरक्तप्रसंगा. cuius sensus, ex sententiis quae sequuntur satis apparet: *difficile esse amori resistere*. विरक्त proprie alienus, haud curans est ac repudiens. Sphalmata in Ed. Sr. vel sine Codicum ope facile erant tollenda; nulla ceteroquin varietas apparet, nisi quod B. चटुलं nitidus loco चपलं proponit. कृतिनां agentium potiore sensu capiendum erat pro religiosi hominibus; lampas distinctionis sive sapientiae ut in Hebraeicis נֶרְ הַחַיִּים sexcenties metaphorice dicta est; verbum तड् ideo electum quod lucere simul et percutere (vs. 82.) significat, percutitur igitur sive exstinguitur fax आचलैः admotis nictibus; delevimus enim Anusvaram, nisi forte अचलं ab अच् मavis derivare. चक्षुषा habent Codd. Anusvaro negligenter omisso, recte vero Srir. चक्षुषः, sed in metro haereo; positionem enim facit क्त्वा igitur Amphimacer exstat loco Dactyli in mensura certis suis pedibus definita. Scholia desunt, neque aliam vocem habeo substituendam.
56. Argumentum cum vs. 51. convenit: perstringit morum doctores quorum facundiae illudit amor, nec tamen ipsi mulieres relinquunt न तु त्यागं कुर्वन्ति supplet Schol. Membranae omnes conspirant in legendo संगत्यागं igitur संका Edit. Sr. sive संका ut in fine corrigi iubet, auditus errorem puto. मुसर् ironice dictum, Schol. बहुवक्त « Zonam lapidibus pretiosis, h.l. rubinis exornant mulieres, clavam praesertim ac nodum, ग्रन्थि. —
57. Ultima huius versus verba in Edit. sonant: स्वर्गस्थायि फलं तथा सत्सः quibus conspirant Codices, nisi quod अप्सर्तः recte legunt; attamen contra metrum Aryām peccant अपि फलं, quae vocabula sine dubio delenda, a glossatore textui intrusa. Ceterum virgines coelestes Indri coeli fructus appellari, cuius notum est ex Indralok. 4, 13.
58. Sententia apud omnes mire conspirat; scholia vero desiderantur. दलनं quam vocem Careyus (in Lex. Bengalico) praebet, est contritio, huic igitur adstruximus भुवि ut sit: in terra conculcare. Simile quid Mrichh. p. 39. legitur: feras vi capi, Amorem autem corde.
59. Distichon in re Orientalium erotica pulcherrimum e Bhartrihare sibi sumsero Hitopadesae Editiones Srirampurensis et Londinensis, omittunt autem Codd. quos Lassenius

inspexit fabularum (v. Commentar. ad Hit. p. 72.). Dicit poeta: virum tamdiu virtuti adhaerere quamdiu puellarum non viderit lascivos oculorum nutus, sive कटाक्षान्, nam hoc sibi volunt अत्रपापयताः quia simul, ut supra observavimus, oculi longiores laudi sunt. Telis adsimilantur oculorum iactus; ideoque in imagine pergens poeta verbum कृष् usurpat quod cum अा arcum intendere significat; iaculis praeterea addit epitheton नीलपद्मायाः nigra cilia habentia, scilicet tanquam pennas. Quae quum ita se habeant, non possunt tela quin fortissimi cuiuscunque constantiam defatigent, proprie furentur, मुष् verbum est quod sensu translato: oculos mentesque furandi, interdum usurpatur: Nalus 5, 7. Mrichh. p. 76.; persice رجون دل; Ilias 1, 132. κλέπειν νόον; hebraeice Genes. 31, 20. 2 Sam. 15, 6. — Coniunctionem अ in primo membro Cod. A. delet, quia forte variantem lectionem पुष्ः pro नः quam Edd. Hit. exhibent, ante oculos habebat librarius.

60. Sensum exprimit tritum illud Eurip. (Iphig. Taur. 1032.) *θεῖναι αἱ γυναῖκες εὐρίσκειν τέχνας*, nam संस्मः non solum *initium* est sed de mulierum quoque *lascivia* et *iocis* dicitur, Schol. चाद् quod eodem sensu venit Nalod. 2, 55. Correctiones in Sloco necessariae Codicum fide nituntur. कातरः *confusus* h. l. est *impotens* वसमर्षः ut Schol.
61. Convenit sententia cum vs. 55. — Scholia desunt. — स्वतः पावकः *ignis ex semet ipso natus* ponitur pro Amore, alias मनसितः *mente natus* nominatur; *quinque membra* ad sensus pertinere quilibet ipse videt.
62. *Θεύγειν δὲ τὸν Ἐρωτα κενὸς πόνος*, etenim vel is qui sapientissimus et sui compos videtur, perfectam vix attingit virtutem quia mulieres amorem semper iniiciunt. Quod vs. 59. भूचापः आकृष्टः hoc loco est भूलता आकुचिका qui quidem arcus hominem percutit, peccare facit, ideoque ad infernum ducit, ad portas Yamapuri, Schol. निर्यस्य नगरस्य द्वारं उच्चारयन्ती ॥ Pro भावनं Edit. Codd. omnes recte भाजनं *vasculum* habent, पात्रं Schol. quod in Chaur. aliquoties metaphorice legitur. De Adiectivo विरल vid. Lassen ad Hitop. p. 28. Ceterum superiorem devotionis ac religiositatis gradum indicat: *se ipsum noscens*, quam antecedens: *librorum sacrorum peritus*, ex qua scientia *humilitas* demum oboritur quae ad γυνῶσι σαυτόν tandem ducit; saepius igitur scientia sui आत्मबोधः inculcatur (cf. Wilson ad Meghad. p. 113.) praesertim per Vedantinos.
63. Versus iste, exemplo superiora illustrans fortissimo, denuo, sed scholiis paululum mutatis, legitur in libro tertio versus finem, p. 107. Edit., cuius rei exemplum vs. 98. quoque habes: neque tamen editores textum, si modo sententiam iterare voluerant, conformem reddidere, ut certe in tertia hujus versus parte corruptissima debuerant. Sringaro distichon Codd. omnes praeter B. adscribunt et hic locum sane necessarium obtinet. पूयक्षिन्ः scribendum cum Mstis omnibus, varie tamen aberrant spographa in epitheto canis ultimo. Variantes loci vexatissimi lectiones primum in unum conspectum redigamus: legitur enim

in Edit. *Fairdg.* पिबर्नृकपालार्पितगलः

Schol. ibid. पिबर्नृकपालान्वितगलः

Cod. B. Fair. पृथुत्तरपिठार्पितगलः

Edit. Sring. पिबर्नृकपालार्पितगलः

Schol. ibid. पीठर्कपालार्पितगलः

Cod. A. मृन्मयकपालार्पितगलः

Cod. C. पिठर्कपोलार्पितगलः

Vocabulum पिबर् = स्थूल in lexicis vix obvium, पीठर् autem contra metrum peccat; नृकपाल *cranium hominis* putida lectio est et omnino videtur reiicienda, ut et आर्दित *vexatus*, pro quo अन्वित = युक्त stare posset, dummodo sensum praeberet idoneum. Lectio *Cod. B.* falsissima पिठर् tamen praebet, quod, quum *Schol. A.* et *D.* per मृन्मयपात्रं, cuius prior pars vel in textum irrepsit, explicaverint, non dubito quin vera sit vox, quae in contemptum quasi suffixum क adsumpserit (cf. अयं क *iste*, मापायक *homuncio* rell.). Tam etiam कपोल cum *D.* scribendum, *Schol.* कपठः Quibus omnibus rite perpensis, lectionem metro et sensui adaptavimus, vix enim decernendum est in talibus lectionibus quaenam a prima manu sit. Videant acuti doctique critici, quo successu textum restituerim; quae nisi probant, meliora expeto. Ultima sententiae verba *Schol.* hoc modo illustrat: अतो मदनः हतं अपि च आदौ शरीरावस्थया मृतप्रायः तं हन्ति मारयन्ति । hanc ob causam *Amor daemon devorans* vocatur *Nalod. 2, 7.* et *sacrus Amor* apud veteres (*Tibull. 3, 4, 65. Ovid. Rem. Am. 529.*), quippe qui omnes cogat ad vexillum suum.

64. Supplicia addit, quibus ab Amore puniuntur ipsius dicto non audientes. *Schol.* rem bene illustrat: राज्ञो मुद्रया सर्वं कार्यं भवति अतो मदनस्य स्त्रीमुद्रया भवति । यो उल्लङ्घनं करोति तस्य राज्ञा दण्डकरो भवति मारयति च अतो मदनः rell. Desumpta etenim imago est a regis edicto, *فرمان* मुद्रा proprie *sigillum*, cuius formam feminini generis insolentiolem ideo forsitan inducit poeta ut cum जननी *genitrix* conveniat: hoc melius sane sensu passivo sumendum: *ab Amore profectum* ut *Gitagov. 10, 2, 5.* मन्मथनिर्देश *Cupidinis decretum* dicitur, quia ab Amore ipso proponitur lex mulieres esse colendas. Dein viros morosos et austeros eorumque varia castigationis genera, ex vita Indorum ascetica satis nota lepide tangit poeta et tanquam poenas depingit a rege illo inflictas. Sunt autem potissima devotionis genera ut nudi et capite tonso incedant sive comam implicatam gerant sive ut inter *quatuor ignes, solem quintum superne habentes* consideant (*Manu 6, 23.* योष्ये पंचतपास्तु स्यात्) de quo vetere praecepto पंचसर्षपाः *homines devoti* in *Vedor. spec. p. 16.* Rosen. lucem fortasse accipit. *Cranium* hominis denique manu gerunt qui hominem, imprimis Brāhmanem occiderant (*Manu 11, 72. 73. 89.*), victum in hocce cranio sibi colligentes; facile tamen inducitur ut credam *oranium* h. l. pro vase quovis ascetico poni, *Schol.* पात्रं करो धृत्वा भिक्षाटनं कारिताः Tale proprie कम्पडलु et कुण्डो vocatur, quocum illud *खण्डो* convenit

Athenaeum 2, 55. Fructum, quem tali poenitentia sibi comparare student, frustra illos quaerere dicit poeta quia ante oculos haud positum est et incertum; Schell. definit: स्वर्गाधिकानि कष्टतत्वाणि ॥

65. Sapientissimum quæque amore tangi (cf. 62.) quin vel ipsos Deos (vs. 10.). — *Vivāmitrus* ex Ramaide satis innotuit, cuius episodium clariss. *Boppius* germanice vertit in *Congregationis systemate*. *Pardasaro* nomine, utrum Rām̄sus ille an alius huius nominis intelligatur, non habeo quod dicam; ob rigidam certe devotionem clarus fuit, unde quartus religiosorum ordo पाराशर्यं vocatur. Quodsi igitur illi viri foeminis reniti non potuerunt et tpeōm̄ experti sunt, quanto minus mortales laute viventes! Lectiones variae haud magni sunt momenti, in A exstat ये चांबुपत्राणना pro वस्त°, *vento vesci* tamen in hac re saepius dicitur; idē Codex transponit कृतसंपूर्त दक्षिणेयौ quod ferri potest; सामरे ut Edit. in nullo exstat apographo. *Findhyus* montium iugum est inter Indiam Gangeticam, चार्द्यवर्त्त et दक्षिणापाथं, apud Ptolem. Οὐίνδυον ὄρος, et nomen accepisse fertur quod solis cursum obstructat वैन्ध incolis saltem urbis celeberrimae Ujjayinis (v. *Wilson.*, ad Meghadāt. p. 24.). Hunc montem mare transnare paroemiā sapit. Unum restat oris muliebris attributum सुललिंत paucis tangendum: descendit enim a stirpe लल् quod de titubantium potissimum amantium sermone, ubi lingua torpet, ut *Catullus* loquitur, usurpatur, plane ut λαλιά de dulci loquela. Dein transferitur ad habitum mulierum et gestum languidum, sive at *Sādhiyadarp.* p. 59. definit सुकुमारतायांगानां विन्यासो ललितं भवेत् quod exemplo illustrat; unde fit ut inter puellarum illecebras nominetur, vid. ad vs. 2.
66. Novum, tribus distichis absolutum sequitur capitulum, एवं संनिविष्टो परिव्राज्यमंत्रा quo in sua lectione edidi, एतेष्वेतिहासादिग्रन्थादितिहारीत्यादिभिः शब्दैः प्रकीर्त्यमानैस्त्वेषाम्भिरूपैश्चैकैर्विशेषैश्चेत्यनेन सूचितम् इति। Nee omnes, ut multarū lexica, etiam in hoc loco, etiam in toto capitulo ab ignota vocabula esse cit ardua. Sensus autem, एवं संनिविष्टो परिव्राज्यमंत्रा पुष्पला मालिनिकेत, हमा इंद्रियैः Schol. यदि स्त्रियो न वासन तदा कुटिलीति चेन्न स मुग्घः कीमिमिहि इत्येवं पूर्वनि केन व्याख्यानं अतो संबन्धं प्रायेण भवति । Lusum संसारः असारः mundus cautescens, scimus iam habuimus vs. 19. et aliquoties recurret adiuncto hoc epitheto, cf. quoque *Milesi.* p. 85. *Utturardm.* p. 22.; eodem modo Persae دنیاى دنیای coniungere amant. Varians lectio A. भवसे ni sola staret, magis fortasse placeret, tunc दासेवा plane nostrum Hofdienst esset. Ut nunc est, totum epitheton ad मानसं redit ut omnes iubent Msti, sola Edit. Sr. ad homines retulit lectione व्यस्तर्थेयाः — Vocabuli प्रेरू originī इच् nulla alia additur significatio quam गती unde प्रेरू lectica; मेङ्गित concussus rell. Schol. tamen अवस्थायानीः explicat et ad zonae compedumque siminabula certissime referendū est.
67. In antecedentibus poeta dixerat homines vel arduum quiddue adire mulierum causa, ut scilicet familiam alant, iam pergīt: devotionem ab hominibz fieri ob poenitentiam post vitam cum mulieribus peractam flagitiousam et rem acu tetigit qui de devotis

- cuiuscunque aevi fere omnibus similia sentit. De sensu scholiastam audiamus: मनो मलिनं स्त्रीभिरेवक्रियते अतः स्त्रीणां प्रभाव एष उत्पन्ना न स्युः तदा मनो अपि मलिनं नैव भवेत् । तदा मनस्वी जनो हिमवतः स्थाने गत्वा शिरःप्रणाममेव किमर्थं मलिनं करिष्यति rell. Pro primo versus vocabulo scholia in Cod. B. सिंहे: inducunt *leonibus habitata spelunca*, quae quidem lectio speciem veritatis prae se fert, nec tamen admittenda est. *Arbor in humero tauri Sivi crescens* vel potest esse *montana*, quia Sivas montium Deus est, vel etiam arbor sacra iuxta templum Siviticum et taurum नन्दी, ipsi sacrum, Schol. nū nisi nomen tauri proprium addit. Molestiam vero creat vocabulum: गंगाधीतक्षितलले ubi Schol. divisit गंगाधीतानि क्षितलानि primum igitur putavimus corrigendum esse गंगाधी क्षितले तले in *Gangae aqua*, in *frigida superficie Himālayi*, Gangeticam enim aquam in lustrationibus et peccatis luendis efficacissimam putari constat. Attamen unius Schol. auctoritate mutare nolimus sed in vulg. acquievimus, अक्षीत igitur nomen est: *concussio* et totum adiectivum ad रयने referendum: *locus ubi rupium superficies per Gangem percutitur* cf. *Vairāg.* 25. Quod vs. 8. bionuleis addebatur adiectivum वित्रस्त *perterritus*, hoc loco contrarium est अत्रस्त, nil tamen mutandum, quoniam firmum ac audacem *mulierum* oculum simul depingat.
68. In eodem argumento addit: in vita nostra terrestri foeminas obstacula salutis opponere. De संसारं quod vocabulum in talibus Indorum sententiis magnam vim habet, in libro *Vairāgy.* videamus vs. 82. *Oculi mulierum ebrii* vocantur ut apud *Catullum* (45, 11.) *ebrios oculos suaviata*, quam imaginem bene illustrat *Quintilianus* (11, 3.); sunt enim: *lascivi et mobiles aut natantes et quadam voluptate suffusi oculi*, quales Graeci *ὕγρως* appellant, v. *Fischer* ad *Anacreont.* 27, 21. et *Burmannum* ad *Petron.* c. 126. vs. 12. Eodem sensu apud Indos मग्न et उत्पन्न *insanus* venit et similiter *ἐκμαίειν* s. amorem incendere dicitur Iuno apud *Eurip.* *Eccles.* 959. — Slocus Bhartriharis epicus arte quadam compositus, exitu anapaestico gaudet et ad metrum lyricum tendit. Caesura in primo hemistichio neglecta est et membra utriusque strophis negligentiora nism tantummodo faciunt ad partem sloci finalem, grata praeterea alliteratione concinnatam.
69. Non urgendum lemma जीवनप्रशंसा *iuventutis laus*, tribus, quae sequuntur, distichis additum, neque enim in laudanda tantummodo iuventute versatur poeta et प्रशंसा in genere *descriptio* tantum valet. Primum docet: iuventute, utpote fragili, esse fruendum, ut ad puellam alius poeta: मानं मा कुरु तन्वर्हि ज्ञात्वा जीवनमस्थिरं ॥ *Sāhit.* p. 244. Noster regem alloquitur divitiarum cupidum, monetque ut potius amoribus sese tradat, antequam se-nectus ceu hostis adveniat cf. *Vairāg.* 39. — को वर्षो ऽर्थः unice verum omnes exhibent membranae; अलोकिनीनां e Cod. B. sumpsimus, D. male अलोकिनीनां - नयनेन्द्रीवरं quod D. praebet et C. in margine tentavit, minus exquisitum videtur quam कुमुद *कामदे*: *rubrum* quidem *Nymphaeam* significans, ut इन्द्रीवरं *coeruleam*, at in hisce imaginibus, ad nauseam usque repetitis, poetae vix genera distinguunt, praesertim quando ridentem et expansum

- valium indicant. Distinctius sane रत्नपंकजलोचन de irato venit, ut *Brahmavaiv.* fol. 36. 46. rell. Pro सुयते unus Cod. D. संयते proponit. — *Mare cupiditatis* frequens apud Indos metaphora ut alias κακῶν θάλασσα *Ghatakarp.* 12. *Rāmdy.* II, 46, 84. 60, 3. rell. Totam denique vitam cum Oceano comparant et qui vitam transigunt ut apud Graecos διαπλέειν τὸν βίον dicuntur (cf. *Palladae* Epigr. 194. in *Anthol. graec.*). Epitheto iuventutis सानुराग (Schol. सतिविय) suavitatis aliquid inest, cf. جان شیرین in Persicia, φίλον ἥτορ *Ilias* 15, 251. et contrario sensu ἡδὴν ὡς *vita pretiosa, Proverb.* 6, 26.
70. Vituperat iuventutem tanquam omnium malorum genitricem. Codices mire conspirant. *Centum inferna* pro innumeris dicuntur, sunt enim quinquaginta fere tormentorum loca, quae fusius enumerantur *Brahmavaiv.* fol. 71. seq. — *Stellarum dominus, sideridux,* frequens lunae nomen est, sic fortasse in *Hammaseas* p. 43. *mater stellarem* contra Schol. dubitantem, qui النجوم انها الشمس addit. *Intellectus luna* metaphora iam ex nomine dramatis allegorici प्रबोधचन्द्रोदय innotuit. Ceterum omnia ad nomina in ultimo membro conspicua redeunt adiectiva, nos autem perspicuitatis causa quodvis enunciatum distinximus in versione, ut in versu seq. aliisque.
71. Iuventutem denuo collaudat poeta sed eam solam quae cum pulchritudine coniuncta ad amorem impellit iuvenem. बहुतरुक्रोडा sola Edit. Sr. praebet, Codd. C. D. प्रचुर tunc autem metri in gratiam क्रोडापात्रं legendum, sed licentiam illam qua syllaba ante क corripiatur caute statuas, legimus igitur cum Cod. A. प्रचुरतरुक्रोडा° « Imaginem de arbore bene illustrat Schol. यथा वृक्षपात्रं वृक्षाः प्रोभन्ते तथा यौवनेन प्रचुरताः प्रोभन्ते । Idem चतुरता per लक्षणां reddit. Avis चकोर cui ob mobilitatem oculi adsimilantur, *perdix rufa* est, cf. *Gitagov.* 1, 4, 7. *Mrichhak.* p. 1. ibiq. Wilson in versione; *Raghuvars.* 6, 59. 7, 22. *Brah. Faiv.* spec. 1, 10. *faciem tuam nectare plenam exhaurio perdicis oculis* h. e. cupidis सुधापूर्णानने तत्र चतुश्चकोराभ्यां पिवामि » Simili modo वक्रलोचन legitur *Brahmavaiv.* fol. 7. Verbum कलयति Schol. diserte explicat करोति, reliqua faciliora sunt.
72. Nova et usque ad versum 91 tendens incipit sectio, in qua mulieres onerantur convitio, cuius rei exempla sat multa exstant apud omnes Veteres. Dicunt enim: πῦρ καὶ θάλασσα καὶ γυνὴ κακὰ τρία, putant ὡς ἂν αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός, vel etiam δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα (*Eurip. Hippol.* 627.) quam nominare sufficiat ut vituperium exprimatur, ut *Carcinos* apud *Athen.* 13, 8.:
- ὦ Ζεῦ τί χρεὴ γυναικάς ἐξεπέειν κακόν;
Ἄρκυν ἄν. εἴη, καὶ γυναικὶ εἴπης μόνον.
- Similes loci apud *Hesiodum* Erg. 375. *Theognid.* 600. et *Simonidem* integro carmine. Sententia caput aperiens eos deridet qui meretriculam, cuius pravam norunt indolem sectantur eamque omnibus quibus virgines alloqui fas est, exornant epithetis. Versus est facillimus et id solum observandum, Vocativos foeminini generis कान्ते et reliquos per

synaloephen voculo इति agglutinari, quod insolentius est pro कस्त इति — posses quidem hanc licentiam evitare et vertere: *mea amica* ut *Chaurap.* 27. vel *qualle amica!* sed Schol. vocativum ubique expressit.

73. दृष्टिता *dilecta* magis ad sensum reddimus *misericordem*. *Ignem* per amorem accensum saepe queruntur poetae, cf. *Mrichhak.* p. 17. *Uttararām.* p. 57. इत्यलवति तन्मयस्तदहः करोति न भस्मसात् । *Mālat.* p. 147. *Asclepiad.* Epigr. 24. *τήκομαι ὡς κηρὸς παρ πυρὶ κάλλος ὀρώων.* *Ovid.* Rem. Amor. 731. Sed res est satis trita. Vocabulum दृष्टिता ex coniectura in दृष्टा mutavimus ut aliis participiis consona feret oratio. Schol. desiderantur in slocis hirc omnibus.

74. Sensus est: *ὅδ' ὁ μελνχρὸς Ἔρως ἀεὶ γλυκύς.* De vocabulo मेचर, quidquid in sensum cadit significante, fusius egit *Lass.* ad *Hit.* p. 108.

75. Pro एकं मुक्ता *unam relinquens* h. e. *praeter* rectius cum Cod. A. scribendum pato एकं मुक्ता ut plane cum versu, quem ex *Athenaeo* supra produximus conveniat sententia, etsi noster addit: puellam in amore lianae mellitae similem esse.

76. Varia enumerat, concinnitati orationis minime studiosus poeta ut demonstret mulierem omnium vitiorum esse compaginem. Variantes lectiones minoris sunt momenti: A. et C. पट्टपं male legunt, in secundo autem hemistichio iidem cum Schol. विष्ट et recte quidem.

77. Sententia nulla explicatione egens cum vs. 72. quodammodo convenit, contra poetas prolata, qui mulierem semper exornant magnisonantibus attributis. Negatio ना pro न haud insolens est; errores scribarum leviores indicare non attinet.

78. Dicere videtur *Bhartrih.* amoribus capi non posse sapientem sed iuvenem tantum incautum; मूढ ut *मूढ* apud Hebraeos usurpatur. In huius corde efflorescunt mulierum venustates h. e. invite quasi pellicitur gratiois ac delenificis puellae illecebris, sicut apis susurrat quando Nymphaea calicem aperit venustum, de qua imagine ad mulieris faciem translata vid. ad *Chaur.* vs. 34. Sed affirmare non ausim me mentem poetae bene cepisse, neque enim adsunt Scholia. In Cod. A. तवेव loco ना एव legitur, एवौ autem omnes Mst. praebent, ruborem h. l. proprie designat. उडिः *apis* est, idem quod alias पट्टपद *Manus* 7, 129.

79. Idem sensus ut vs. 74. 75. sed pleniore expressus imagine et ad iuventutem proxime pertinens. Variant Codices in scribendo पुनिहर् quod unice verum C. praebet; in A. est हर्दुदार् non omnino malum, in Edit. हर्प°, in D. हर्पु utrumque ex पु enatum. Pro चाकुलिवर् solus B. मर् quod ferri potest, immo fortasse habet quo se commendat. पाकफल apud *Amarum* est *Caronda*, *Karandas*, *Carissa*, indeque पाकदुय arborem sumpit cui in versione *Colocynthis* substitui, sed iam vereor ne rectius Srir. ताखत् पाकम् scribat.

80. Foeminam cum lumine comparat poeta (ut *Katidd.* in *Vikramorv.* p. 92. *Chaur.* 44.), mo-

metque ne quis tali amne confidat, quippe qui in Oceanum peccatorum abducat hominem incautum. Convenit fere in his *Bhartr.* cum *Nicarcho* (Epigr. 3. Anthol. III. p. 59.) ubi iuvenēs hortatur ut meretriculas, cum navibus comparatas, devitent, ne naufragium faciant; coll. *Horat.* (Od. 1, 5, 6.) *aspera nigris aequora ventis emirabitur insolens etc.* Inversam de fluminibus sub specie mulierum incedentibus imaginem *Kālidās.* in *Ritusanh.* 3, 3. et *Raghuv.* 16, 63. depingit. De singulis iam videamus picturae, ad Indorum sentiendi rationem conceptae partibus; primum *crines* et *plicas* in puellae ventre (de quibus v. vs. 15.), quas *connivere* h. e. undulare dicit, fluvii undas facit; propr. *underum habitaculum*, निलय Schol. स्थानं ita ut tota descriptio unum ad कान्ता pertinens epitheton praebeat, quod de reliquis quoque monendum. Attributum sequens ad verbum sonat: *annitentium* h. e. *natantium anatum geminis praedita est per uberum par.* कन्याका anas *Casarca* avis aquatica rubicunda est (the ruddy goose) quam fingunt cuiusdam Munis voto noctu a coniuge separatam querelas fundere et dehinc exemplum est amoris coniugalis (cf. *Meghad.* vs. 82. ib. *Wilson.* *Kirātārj.* 8, 56. 9, 4. 14. etc.). Sequitur dein *os Nymphaeas simile*, corrigendum enim ex apographis omnibus कन्याभ्युत pro कन्याभ्युत Edit. cuius sensum non assequor. Hoc modo dicit *puellam* esse कन्याभ्युत नदी इयं चमिता: कन्याभ्युत propr. *nisum faciens flumen*, quod de cursu rapido et translate de Veneris colluctatione intelligo, et hanc quidem undequaque, चमिता: periculosam. Ultima verba in Edit. sonant कन्या दूरात्परं त्यक्तां adoptavimus lectionem Codd. A. C. D. et Schol. qui unicum quidem कन्या: ante oculos habuit, neque tamen Vocativus omnino necessarius.

81. Inconstantiam mulierum queritur, qua fidem non conservant, cf. *Niti* 2. — Scholia desiderantur hic et in sententiam sequentem.
82. Similes sententiae iam aderant vs. 74. 79. योषितां Codd. A. C. in विषितो *ex veneno* mutant quod sensum mutat et metro *Vaitaliyo* maxime contrarium; *venenum* praeterea sequitur. Cf. simillimum *Plauti* (*Trucul.* 1, 2, 75.) *in melle sunt linguae sitae, corda felle sunt lita*; *Cistell.* 1, 1, 71.: *Amor et mella et felle est foecundissimus.* *Proverb.* 5, 3. 4. *Mel destillant labia meretricis at postea amara fit ipsa ut absinthium.* *Mālati et Madh.* p. 21. *Lasa.* *ad-spectus tela melle et veneno tineta* et *rell.*
83. Sensum exprimit illud graecum: *ἵος πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή* sed sanari posse aspidum morsus docet, nullam vero medicinam paratam contra mulierum dolos; suadet igitur ut sibi caveat iuvenis ab obliquis illis oculorum nutibus tanquam sagittis flammantibus et a iocosis puellarum blandimentis ad modum cristae expansis ut viros alliciant. Textum, in Edit. misere mutilatum e Codd. emendavi. Ablativi redeunt ad योषित्सर्पान्, compositum, ac si dicas: *Weiberseblange.* कन्या unde in universon serpentes dicuntur कन्याः proprie *colubris Nagee* Lin. cristam designat, quam expandit irascens, quod, nisi motum esset, *Kālidās* docet, *Sakunt.* p. 144.: *विषकृतः पन्नः कन्यां कुरुते* ॥ De serpentum incan-

tatoribus multa collegit *Bochartus Hieroz.* III. p. 384. qui neque *Arabensis* omisit locum de Indis, sed in eo fallitur *Nearchus*, quod praeter ἐπωδός nullo eos usos dicit remedio καὶ εἶναι σκεδόν τι ταύτην μόνην ἱατρικὴν, semper enim plantae officinales, quae proprie annuae (ab अण्वयः = फलपाकान्तः *Amar.*) simul commemorantur. मंत्र est formula e Vedis desumpta (अमृतमृत्प्रेक्षिः *Vaijayant* a *Mallināth.* a *Kirāt.* 4, 32.) quam murmurant मंत्रिणः illi sive ἐπωδοί. Adiectivum इतर ut hoc addam, in compositione vel antepositum vel suffixi iastar additum contrariam sensum infert, h. l. *diversus ab illo serpens* id est *verus*, sic अन्तर in versu 10. Supplem. est अन्तर इतरः a sapiente *diversus* sive पूर्वः a अन्तरं नयनं oculus dexter *Sakuntal.* p. 97. *Mālat.* p. 135.

84. Aliud simile proponitur de Amore rete tendente per mulieres quo homines tanquam pisces capiat, cf. *Plaut. Trucul.* 1, 1, 21.: *interim ille hamum vorat*; et *Ovid. A. A.* 3, 425.:

Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus;

Quo minime credis gurgite piscis erit.

85. Amor praedo in pulchro puellae corpore insidias struit hominum menti. Simili fere metaphora amor in *Anacrii Schelly* inducitur ut dux exercitus, omnes vexillum suum sequi iubens:

لشکر کشید عشق و دل ترک جان رفت
صبر گریز پای مر اندر جهان گرفت

Amor exercitum ducit et cor meum de vlla desperat, patientia aufugit et in mundum abiit.

In Cod. A. पश्यः Nominativus exstat *tanquam viator*; Vocativus rem auget. Schol. desunt.

86. Gloriatur poeta se amore puellarum non captum, quod malum magis immedicabile fuisset, quam δῆγμα ἀσπίδος (cf. 83.). Primo vocabulo praepositionem त्रि addidi ex Codd. A. C. D., अन्यः autem, quod in Edit. secundum inchoatur hemistichium, mutavi in दृष्टे: ut Schol. habent, A. दृष्टः C. दृष्टः D. दृष्टे, in quibus omnibus lectionem illam cognoscas; supplendum autem est: a vero serpente (इतरादिदृष्टे: Schol.): putant enim Indi colubres oculorum tantum intuta posse vulnerare. Hanc ob rem दृष्टः *videndus* per vocabulum expressimus *effascinare*, quia βαρύνειν a φάσει κτείνειν derivant Grammatici.

87. Sensuum oblectamenta hominem a virtutis via abducunt. Correctiones, quas subire verum iussi, omnes Codicum nituntur auctoritate: अयं pro अयि legunt A. C. et Schol. अय्यमापो loco Instrument. ut ad sensus pertineat, praebent A. C. D. et Schol., हि ante membrum quartum inserunt iidem.

88. „Amoris dementia (fortius ἐπιληψία) tactus nullo modo potest sanari”, satis apertus huius versus sensus est.

89. Sententia per se quidem clara structuram praebet paullo intricatiorem si Scholiam audias, qui omnia parum distincte Plur. पश्यस्मिन् adstruit addito solito illo कथं भूतानु; nos vero simplicem versus constructionem secuti sumus, ut sensus emergat: meretrices omnino

omnes esse fugiendas, quare et Schol. *येन वदति*: et sic porro addit. Codices in lectione concordant omnes; in unico D. per hallucinationem scriptam est दुपत्कोषः. *Lepra* in primo hemistichio memorata est. *lepra alba*, *Leviticus*, eodem nomine apud Indos *वेप* et *विप* nominata. Difficilius paullo ultimum epitheton est, कल्पवृक्षा — frequentius कल्पवृक्ष (propr. mundi, creationis arbor) *Vikram*. p. 118.: हेमः प्रोह इव कल्पकल्पवृक्षः ut mundi arbor radice aurea (cf. *Meghadūt*. vs. 681) — arbor abundantiae in mythis cum Hebraeorum *עץ החיים* convenit fere et cum vacca abundantiae ideo coniungitur (*Nūt* 38.) quod omnia bona suppetit. Mohammedem in Corano exinde arborem paradisiacam sumsisse Schlegelii est coniectura (*Reflexions sur l'étude des langues Asiat.* p. 13.), sed nomen quod addit *Tuba* a senioribus ex Sur. 13, 28. desumptum, non ad arborem illam pertinet quia طوبى لهم simpliciter est: felicitas erit illis. Nomen habet سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى Sur. 53, 14. cuius folia sunt ut aures elephantis et fructus sicut hydrae. Huic opposita arbor زقوم Sur. 37, 60. cuius fructus ut capita Daemonum: Neque tamen ulla adest causa idonea tales de arboribus fictiones ex India repetendi. Poetae saepe arborem illam respiciunt, et ita quidem ut pro mundo interdum universo inveniatur, cf. *Mrichh.* p. 38. ubi Charudattus vocatur: *egenorum Kalpaorikshus virtutum suarum fructibus inclinatus* *देवतानां कल्पवृक्षः स्वगुणफलानतः* in *Brahm. Vair.* Pur. p. 13.: *benedictio melior quam Kalpavr.* कल्पवृक्षपरं वरं et ib. p. 95. o Munis in mundo optime! कल्पवृक्षमुनिश्रेष्ठ igitur discriminationis mundus metaphorice mentem significat, huius autem tela sunt cogitationis obstacula, quae mentem maxime angunt, plane ut *Nūt* 46. loquitur Bhartṛih.

90. E sacris petita imago: meretrix sacrificii quasi flamma est quam pulchritudine sua fomentare studet ut iuvenes incendant iuventutes (cuius vocabuli abstracti pluralis est insolentior) opesque. Scholia non adsunt.
91. Meretricum genus, a vilissimis hominibus frequentatum, paterfamilias ne adeat monet. Accuratori singulorum in altero hemistichio vocabulorum definitione vix opus est, nisi primi fortasse et sexti: चार Schol. हेतु quod utrumque dicit in *Amarakosho*, pro *exploratore* sumsi (*Man.* 9, 256.) qui, etsi magnae utilitatis, pro homine nequam habebatur; वितः mimus est, is, qui in dramatis scurrae personam induit, ac nequam herum comitans sycophanta et parasitus; alias, ut *Mālat.* p. 135. कन्यावितः, etiam pro mundulo delenifico venit (*Mädchenjäger*). Schol. recte भावतः explicat coll. *Vairag.* 57. Fabularum exactores, saltaiores, mimi et id genus alii contemptui habebantur, praesertim ob vitam libidinosam; hanc ob causam prostibuli os vasculum nominat in quod salivam exspuunt illi. Convenit fere Proverb. 22, 14. 23, 27. *עמוקה פי זונה* *foega profunda est os meretricis*.
92. Ultima sequitur huius libri sectio विरक्तप्रज्ञा sive ut post versum 98 sonat subscriptio सुवि-
रक्तः; omnino falsa est in Edit. Sr. सुचरित्रप्रज्ञा. Agunt enim sententiae quae sequuntur

de firmo mulieres relinquendi consilio ita ut illi बुद्धिमान् va. 55. quodammodo oppositae sint, quamvis iam in antecedentibus eadem et similia saepius repetita invenias et tituli ab alia manu ad libitum sint adscripti. — Primum felices illos praedicat qui pulchritudine mulierum se commoveri non patientur. Scribarum sphalmata vix notari deent, pro तस्मै in Cod. B. et apud Schol. अपस्य legitur. उपहितस्तु propr. *supreme amplexens* Schol. शोभायमान, idem विकृति एति per कोभं न एति explicat.

93. Se iuvenilibus lulis iam defatigatum vitam dicit elegisse asceticam quare puellam monet ne oleum operamque perdere velit amplius. In lectione एतयोः प्रोक्तानो omnia conspirant, quotquot inaspexi apographa. — अल्पं propr. *pueritia* est, in mulieribus usque ad annum sextum tendens (Schol. Nalod. 1, 5.) in viris अल्पः usque ad annum decimum sextum, sed latius tunc sumitur ut *puer* apud Romanos. *Iuventus* यौवनं virorum intra annos 16-70, mulierum intra 16-30 complectitur, postea incipit *senectus* वृद्धत्वं. De virgine immaculata usurpatur कन्या - गौरी - नगिका et कुमारी sed haec strictim.

94. Eandem sententiam proponit, verbis venatoriis ad res amatorias relatis; cf. *Jacobs* ad Anth. Graec. I. Epigr. 91. — शवर्षा ad tribum illam Barbarorum pertinet quae piscatum simul et venatum exercebat, alio nomine किराट् venit (Nalod. 3, 37.), Schol. कैवर्षा ut vs. 84. Ceterum शवर्षा Srir. lectio, si pharetram intelligis, potest ferri. — Anusvarus delendus in दल; चोर्षा habent C. D. alii चोर्षा utrumque rectum; त्वालाः autem legimus contra Codd. auctoritatem, Visargum, ut fit, negligentium.

95. Sententia ad eam, quam vs. 17. proposuit proxime accedit omnia amoris oblectamenta sine virtute esse vana et citissime dispergi veluti extricatas margaritas nulla linea insertas. Virtus autem sive bona opera quae intelligantur facile apparet, sunt गृहकर्मणि praesertim vs. 1. commemorata, officia videlicet erga lares ceterosque Deos omnes sacrificiis praestanda, ita ut sensus simplex emergat: extra connubium et cum legitima uxore voluptatem, nullam decere aliam. Vocabulis सद् Edit. et सद् Cod. D. corruptis substituiimus सस्य *domus*, कर्तेष्ट. *praestantior* ex Mstis A. B. C. et Schol. *Umbracula candida* divitem et hominem delicatulum designat unde epitheton श्रेयसात्पत्रः de regibus et sanctis frequenter legitur in *Brahmavaiv.* collat. *Raghuvars.* 9, 15. Tales umbraculas, Indica arundine fulcitas Romanis mulieribus servi umbelliferi praegestabant; vid. *Böttiger* Sabina II. p. 191. et *Pacianidum* de umbellae gestatione. — Imaginem de margaritarum filo non intellexisse autumo Editores Sr. बुद्धं तत् तु किं scribes; neque forsitan scribae omnes perspexerunt, in A. exstat बुधन्तु in C. बुधन्तु Schol. bene explicat: अन्तर्गतं कलहेन वा क्रीडा तस्याः बुधन्तुं गच्छति मुक्तामालं इव शोभं भ्रष्टं एकैकं अनुदिशितुं प्रयति separari igitur nullo modo possunt vocabula. Verbum बुद्ध in hac re proprium videtur; cf. similem locum pulcherrimum *Uttaram Rāmāchar.* p. 13.

96. Hominem devotum parum curare docet mulierum pulchritudinem; talis hominis menti at-

que animo amicitia, Dei puta, comparata est, quam ob rem foeminarum amore non eget amplius. Structuram totius distichi in versione, quantum fieri potuit, retinimus, de योग et यमिन् h. e. इन्द्रियमियहकर्तृ in libro tertio videamus. Primum hemistichium Cod. B. claudit, hoc modo: कृत्स्नितस्य सुवृत्तेः; posterius tamen vocabulum denuo correxit scriba in किमिहः exclami errore pro किमु ते: — Nomen *lunae* चिपु omnes exhibent; Schol. विवर्णितैः *παραφράσει*. कलत्रं denique sibilante palatali scriptum ut erat in apographis, quamvis dentali quoque scribatur ut Edit. Sr. corrigi iubet: *hydriam fecilem* significat vocabulum, dein ad mammas translatus. Ceterum quinque sensuum oblectamenta indicari quilibet ipse videt.

97. Amoris potentiam, sacra devotione devictam ridet poeta. Scholia desiderantur, textum igitur Gudionum ope sensui maxime idoneo adaptavimus. Verbum कर्षणं *paros aestumare*, *willipendare* (cf. Sāhity. p. 243. कर्षणं न मां वृत्त) propr. est *malam rem habere* कर्षं प्राप्तुं ut Schol. Ntā 75. explicat; intransitive h. l. usurpatur et sensui convenit *fatigare*, quem expressimus. In Cod. B. ७५ कर्षणं exstat, quod facile praetulerim ut singulum exantiatum a quoque membro absolvatur, neque tamen in textum recepi unius apographi lectionem nisi rationes accederent satis idoneae. टङ्कार्कः in eodem Cod. omnino falsum est; de vocabulo टङ्कार्कः vid. vs. 8. *apum strepitus* vel ad *nervum* pertinet arcus, qui apum serie confectus fingitur vel ad apes, Amoris tela ex floribus constantia, circumstrepentes. In Edit. Sr. porro legitur कोमलं कलत्रं — भाषसे sed longe exquisitius est verbum वलसे in omnibus Metis A. B. C. D.; cum Cod. B. vero legendum erat कोमलैः कलत्रैः. De vocabulo सुवृत्तेः vid. ad vs. 13., prius in vocativum mutavimus ex Cod. E., primum, ne idem adiectivum in attributo bis ponatur, deinde *est* ut afflicto ad putillam dēssset necessaria. Totum vero compositam ad कलत्रैः retulit Cod. B, lectione सुवृत्तेः in लिपिः corrigenda; sed वलसे: omnes tuerentur reliqui. *Deus tantum in vertice gerens* Sivas est, de quo ad *Vair.* vs. 1. vid.

98. Antequam ad coelestia evaheretur, omnia terrena nos arridebant et in quavis re mulierem videbamus, nunc autem in omnibus rebus summum nomen contemplamur. Apposite fere *Melcager* canit (Epigr. 33.):

Ἦν ἐνδὴ Θήρωνα; τὰ πάντ' ὄρω ἢ δὲ τὰ πάντα
 βλέπω, τὸν δὲ γε μὴ, τῷ μπαλιν ὄδ' ὄρω.

- Denuo legitur sententia; quibusdam vocabulis differens, in libro *Pairāgyo*, Edit. Sr. p. 102 et in Cod. B. Scholia ad utramque recensionem diversa sunt non tamen multum, ut concordia vocum suadet, abeant. Existravimus versum in tertio libro; rectius enim ad Amores pertinet, ibi vero ordinem aliquomodo turbat. Ut autem lector de variantibus lectionibus et de corruptelis quas in secunda recensione passa sit sententia, possit indicare, tria priora apponamus membra:

यदासीद्ज्ञानं सदातिमिरसंस्कारानि

तदा दृष्टं तारामयमिदमप्येवं आदिति ।

इदानीमस्याकं पुनरविवेकावच्छेदः

Vocabulum क्लृप्तान् altiori sensu sumendum de ignorantia rerum divinarum, cui opponitur *γνῶσις* sive in hemistichio secundo विवेकः *vera* (तन्मयानि) *dignoscendi facultas*, quam antea mundanis vinculis impeditam et Cupidinis praesertim tenebris obfuscata fuisse dicit. संस्कार in Vairāg. loco संचार introductum; *ornamentum* *रात्रि*, extenuum per flores, unguenta et alia quaeasitum (*Lass.* ad Hitop. p. 5.), sed etiam *studium* ac *laborem* significat (प्रतिपत्तः *Vaijayanti*. Sisupālab. 3, 54.); utrumque bene quadrat. ज्ञातु propr. *moens* de mundo terrestri ac visibili (दृश्यमानं Schol. Vair.) venit et toto universo त्रिभुवनं opponitur: mundum olim omnem (अप्रोपं = सकलं) mulierum speciem induere putavimus, ut *Mrichh.* p. 3. loquitur श्रोत्रमयं शीवलोके पश्यामि *mundus mihi oryx* videtur, iam vero sapientioribus nobis vel invisibilia Dei speciem, ब्रह्ममयं, prae se ferre videntur. तारामयं in Vairāg. et नानाद्वयं Schol. aperte corrupta sunt ex नारीमयं enata, quod nisi statuas omne sententiae acumen perit; neque इति vel अपि ut B. habet, aequè placet, ac verbum अमृत-*stibium* oculorum aciem acuit (vid. ad Chaur. 16.), igitur sapientiae tale collyrium adscribit, ideo quod illa eundem visum, antea bebetatum, iam acuerit; Schol. Vair. पुनर-विवेक एव संज्ञनं चक्षुषा निर्मलीकरावस्तु ॥ vides igitur अज्ञवल merum esse sphalma; तुषू autem, forma क्षिप् हाud infrequens (cf. *Mālat.* p. 79. शोषितपंककुंकमनुषः pag. 84.), hoc loco coacte tandem locum potest obtinere, Schol. तदेव तुषन्ति सेवन्ते ये ते, vertendum esset: *nobis, qui stibium sapientiae colunt, adhibent*; longe melius tamen Genitivus cum अस्माकं concordat. Quae quum ita sint, in lectionibus acquievimus iis, quas versus ille in libro Sring. exhibet.

99. Versus गामित्यादि in Edit. Sr. librum claudens ad centuriam secundam pertinet et typothetarum tantum errore ad primam relatus est (v. *Colebrooke* introductory remark. p. xiv. not.). Versus gemini, qui sequuntur e Cod. A. desumpti, librum optime claudere videntur, neque tamen, ut in praefatione monuimus, ex ordine, quo libri h. l. nominantur argumentum sumi potest, quod illi revera talem ordinem sequi debent. Dicit poeta; inclinationes hominum esse diversas atque invicem inter se distinguendas; alii enim religioni et devotioni (वैराग्यं) addicti sunt, alii mundanis officiis (नीतिः) obstringuntur, alii denique amorum voluptates (शृङ्गारः) sequuntur. Scholia desunt.

100. Quodsi homo mentem in Deum dirigere non possit res mundanas sequatur; illud per *तन्मय*, hoc per *सप्त* indicat poeta et simul ad Centurias ipsas alludit, ut Schol. recte intellexit: अतो नीतिः शृङ्गारश्च वैराग्यं च उक्तं एतेषु यस्य प्रीतिः तेन तद् दृश्यं ॥ In Cod. D. ubi haec quoque sententia exstat, aliud sequitur distichon, hanc rem clarius exprimens, quod tamen ad totius operis finem relegavimus, vid. infra *Supplam.* vs. 25. Ex coniectura

ceteroquin एव priori hemist. inseruimus ne metrum vacillaret; possis etiam भवति proponere a Schol. constructioni insertum: अस्य स्पृहा भवति. Pro falsa lectione in A. स्पृहामभोदये अपि ex Cod. B. et Schol. eam recepimus quae in textu comparet.

LIBER SECUNDUS.

DE OFFICIIS.

Centuria sententiarum secunda, quae sub Bhartriharis nomine circumfertur, inscripta est नीतिशतकं sive *de virtute*, nimirum ea quae in officiis erga se ipsum atque alios versatur. Vocabulum नीतिः *bonos mores* in genere significat (vid. Schleg. ad Bhagav. 18, 78.), inprimis comitatem, liberalitatem aliasque virtutes quae virum exornant, unde de principibus maxima laus est नीतिं sequi (cf. *Nalod.* 1, 5.). Praecepta moralia sive Ethice in libris, quibus est nomen नीतिशास्त्र, traduntur, ex talibus Vishnuserman regis filios erudire instituit (*Hitopad.* p. 8.) et his revera Bhartriharis centuria, quamvis singulis constans sententiis, annumeranda est. Liber decem minora complectitur capita, agit enim: *de stultitia, de sapientia, de fortitudine ac patientia, de opibus, de pravis hominibus, de bonis et virtutis studiosis, de ope aliis ferenda, de constantia, de fato, de bonis operibus*, ita ut quaeque sectio per decem disticha transcurrat. De aliis ad hanc distinctionem pertinentibus et praesertim de confusione per totam Centuriam in Editione Sr. conspicua, in Introductione egimus. Schol. Cod. A. librum huncce duobus, in laudem Ganesi ac Vishnuis, inchoat distichis, misere laceratis, quibus describendis ac restituendis chartam perdere nolimus.

1. Slocus, in Editione impressa omissus, auspicationis formulam continet ad numen supremum अहं, per spatium et tempus indivisum. In codicibus omnino mutilatus est versus, qui tamen abesse nullo modo poterat, praesertim si Scholiastae regulam audiamus, tres Bhartriharis potissimum centurias spectantem: ग्रन्थादौ ग्रन्थमध्ये ग्रन्थान्ते मङ्गलं आचारनीयं इति शिष्टाचारो अस्ति ॥ In Cod. A. primum hemistichium hoc modo legitur:

दिक्कालानवच्छिन्नानन्तस्मिन्मते

omissis, per calami festinationem, post literas चिन्मा syllabis त्रम्, quas Cod. B. suppeditat, sed ne sic quidem metrum perfectum est neque caesura conspicua. In B. exstat:

दिक्कालाघनेवच्छिन्न°

in qua lectione hypotmesin desideramus tantummodo; ex coniectura igitur bina epitheta induximus Dativi casu efformata, quo facto et suavis rhythmorum numerus restituitur et idoneus praeterea sensus evadit, quem in versione expressimus. दिम् Schol. per दशदिशासु circumscibit, sunt tamen octo tantum coeli plagae, quibus h. l. procul dubio annumerat punctum coeli superius inferiusque, sive ut poeta Arabs in simili descriptione

de Deo praedicat eum esse a sex lateribus vacuum *عن جهات الست خال* (Amāh vs. 7.) hoc est eum nullum spatium complectitur. Neque minus tempus cadit in Deum supremum, sive praeteritum sit, sive praesens sive futurum, भूतभविष्यवर्तमानः त्रिकालः Schol., id quod per कालादि indicare videtur lectio Cod. B. Aeternum igitur est neque ullo tempore divisum etsi mens humana numen illud innumerabilibus sibi effingere possit formis, sive ut idem loquitur carmen arabicum: وفي الزمان حق كون جزء بلا وصف التجزى अनुभूतिः = अनुभवः conceptionem significat sive vim divinam, qua se in operibus suis manifestat et tanquam ὁμοῦσιον sese praebet. Pro साराय in Cod. B. male मानाय scriptum est.

2. Incipit caput de hominum stultitia अस्तप्रस्ता h. e. *stultorum descriptione*, cuius hic primus versus in Ed. Sr. falso ad librum de amoribus relatus est ut supra vidimus. Queritur poeta de inconstantia mulierum, quae sententia, nisi in omnibus apographis locum suum occuparet, melius sane referenda esset ad caput de mulierum vituperio. Dicit poeta: mulier, quam amo, alium sequitur virum, sed quo minus fruatur illius amore, communis vetat hominum inconstantia, qua aliam vel ille cupit mulierem. Atque hoc illud est distichon ex quo de Bhartriharis vita concludere posse autumant Indi, id quod equidem in observatione tam communi ac lata vix affirmaverim. Videtur potius summam stultitiam hoc versiculo, quo omnibus maledicit, depingere Bhartriharis. Lectionum varietas paucis notanda est: particulam अपि in secundo membro Cod. B. bis ponit; in fine saltem जनो अवन्यस्तः, ut et A. praebet, contra metrum. In tertia autem versus parte च cum Codd. A. B. legimus pro अपि. — In fine licentia poetica च इयं observanda est.
3. Sententia sane verissima: qui insciens tantum est (केवलं न जनति) erudiri potest et multo facilius ille qui rerum iam noscit distinctiones, non tamen facile corrigas eum, qui pauca gloriatur sapientia; cf. vs. 8. Eadem fere κλέμα in proverbiiis biblicis saepe observatur inter יָדָע, יָדָעָה et יָדָעָה. Mendosas huius versiculi lectiones विशेषतः et postea तं नरं iam correxit Lassenius ad *Hitopad.* (in Comment. p. 191.) ubi Bhartriharis sententia legitur p. 129. Postremo dicto convenit fere locus *Hitopad.* p. 75: omnibus rebus remedium esse ac coercendi modum; Brahmanem ipsum vix corrigeret posse mali hominis cogitationes: मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहृषो धातापि भग्नोपमः u quibus cf. versum arabicum in Scholiis ad *Harirum* p. 37: كَلَّ دَاءٌ دَوَاءٌ يَسْتَطِبُّ لَهُ إِلَّا لِلْمَاقَةِ أَعْيَتْ مِنْ يَدَاوِيهَا
4. Idem sensus aliis imaginibus illustratus. In singulis vocabulis nulla difficultas, imagines tamen, quae insunt, versione latina vix erant exprimenda: दंष्ट्राकुलं propr. *dentium germen* homericum illud ἔρκος ὀδόντων exprimit; मकरः de quovis monstro marino usurpatur कब-विशेषः Schol.; inutilem igitur institueret laborem qui margaritas extricare vellet ex talis monstri ore, ubi nullo modo inveniuntur; Schol. disertis verbis मयोरभाव addit. Fallitur ergo *Rogierius*, vel in hac imagine poetica, animum Missionarii infestum prodens, dum addit:

les payens disent que les crocodilles ont des perles entre leurs dents; mais c'est un grand mensonge; les Chrétiens ne l'ont point encore trouvé. उर्मिमाला plane germanicum *Wellenkranz* est et de fluctibus decumanis venit; similiter तर्गमाला *Kirdtarj*. 8, 28. — चपलत् legimus cum Codice B. et Schol., in A. प्रचुरत् exstat; adiectivum चपलं Edit. Sr. et *Loiseleur* exhibent, sed particip. praes. in talibus compositionibus frequentius est, forte quia *tremulans* Aoristi vim magis exprimit quam *tremulus*. Tertiam imaginem de re ardua et periculosa proponit poeta: ut si quis serpente vellet caput accingere, (cf. Suppl. 24.) cui non opponas: inter mulierum ornatum commemorari δράκοντα περι καρποῖς καὶ βραχίονσι, satis enim demonstratum est talia ornamenta, periscelides, annulos aliaque in formam saepius serpentum fabricata, δράκοντας fuisse appellata (*Jacobs* ad Antipatr. Epigr. 21.). De innoxiiis serpentibus, quos refrigerandi caussa in sinu gerunt orientales mulieres, talia intelligere dicta, h. l. कोपित vetat, alibi nomen aspidis ipsum.

5. Tres proponuntur eodem sensu de re inani imagines, quarum prima graecum illud adagium ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέκειν, et Plautinum: *aquam ex pumice postulare* exprimit; ad stultum corrigendum relata, convenit Proverb. 27, 22.: *si contuderis stultum in mortario*, coll. Siracid. 22, 7. συγκολλῶν ὄσραν ὁ διδάσκων μωρόν. Verbum पीड् extorquere in tali re magnam vim habet, cf. *Nalum* 5, 2. — Altera imago de sole in desertis arenosis resurgente desumpta est, quam speciem aquarum (चित्रं imaginem), Indi मरीचिकां radiationem (ut hodiernum *mirage*) et मृगतृषिकां *hinnuleorum sitim* appellant, quia vel ipsae ferae in errorem ducuntur aquam expectantes. Saepissime hancce imaginem usurpant Orientales ad spem inanem et rerum vanitatem designandam, sic *Sāhityad.* p. 118. et *Kāvyaprak.* p. 51. in mundo errare mente, aurea aquarum specie circumdata कनकमृगतृष्यान्वितधिया; *Hilopades.* p. 132.: मृगतृष्यासमे वीक्ष्य संसारं जपामंगुरं; *Sacuntal.* p. 130. et 155. Ed. Chery; *Vikramorv.* p. 23. p. 19. *Mālat.* p. 154. प्रमोदमृगतृषिका *Vita Timuri* II. p. 508.: السراب هو شعاع يرى فيها نصف النهار في شدة الحر — add. Schol. *Harir.* p. 294. *Lebid* Moall. vs. 15. *Coran.* Sur. 24, 40. ubi *Gelaledd.* السراب هو شعاع يرى فيها نصف النهار في شدة الحر inprimis vid. *Gesenium* ad Iesaiam 35, 7. ubi vir doctiss. veterum et recentiorum loca larga collegit manu. Apud Iesaiam שרב appellari notum est, quam vocem persicam haud miraberis si vocabula exotica in linguam hebraicam irrepsisse videas alia, v. c. שרב pers. فروار *domus aestiva*, 2 Reg. 23, 11.; שרב pers. فراك *magnificus*, Numeror. 34, 25. unde *Pharnaces* ille apud Herod. 7, 66.; שרב pers. فبرك *obtrektor* Proverb. 16, 28. et id genus alia in Genesi, librisque serioribus, sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Vocabulum سراب faciem aquae proprie designat, coll. nominalibus eiusdem rei persicis كسورآب *aqua coeca*, نمایش آب *species aquae* et alia (v. *Ousely travels* I. p. 270.). Nostrates praeterea *Fata Morgana* appellant, quod arabicum videtur فتحة مرغنة *manifestatio desiderii*; ver-

bum *غن* bibit et desideravit huic rei bene convenit. Ab his, de quibus modo egimus, differunt imagines quae in omnibus Indiae centralis regionibus tempore frigido conspiciuntur et *Seekote* h. e. शीतकोट *frigoris castellum* et *Desasūr*, देखसूर (?) *regionis omen* vocantur. — Proverbialis videtur locutio: *cornu leporis capere* de velocitate leporis simul et de re nihili desumpta, (cf. *Vatrag.* 99.) मृगजङ्घ *dorcadis cornu* in manu quidem gestant devoti (*Raghuw.* 9, 17.) sed hoc absonum esset in hoc nostro loco. — Verbum *घट्* speciatim de *venatu* usurpatur, *विषाणं cornu animalium* et *dentem* simul apri et Elephantis significat: *विषाणं पशुघृते व्याकरोडदिरदहन्तयोः* *Visvakosh.* Sisupāl. 1, 60. Ceterum pro लभेत Cod. A. et Schol. malunt लभेत्, sed Medium in hoc verbo usitatus est, et च in distichi initio vix locum habet.

6. Convenit sententia in *Hilop.* p. 74. obvia: *centum beneficia vana esse in malis*, असत्सु, *totidem bona verba in stultis*, असुधेषु; coniunguntur enim et invicem ponuntur *stulti* et *mali* ut apud Hebraeos. Adde proverbium illud Zabiorum: *sapientum praecepta stultis esse inutilia, veluti suisbus margaritae* (*Lorsbach.* Museum für bibl. und Or. Lit. Marb. 1807. p. 37. seq.) et similia Proverbiorum biblicorum loca. समुत्सुमले correximus e Codd. A. B.; de constructione Infinitivi sanscriti vid. *Boppium* ad Indralok. 1, 16. docte disputantem; बाल propr. *crinem*, *hilum* h. l. idem quod कोमलं significat. — भेजु Cod. B. eodem sensu quo हेजु exhibet; वज्रमणीन् pluralem e Cod. A. et Schol. induximus. *Mimosa Sirtsha* Roxb. admodum tenera, ut iam ex verborum contextu apparet, ad *Acaciae* species pertinet, flores suavissimi, quos auribus imponunt mulieres, spicarum formam referunt, aristam igitur huius floris intelligit poeta (cf. *Chaur.* vs. 22.). In secundo hemistichio चाराम्युधै: veram habent lectionem A. et Schol., Srir. चार°, Cod. B. चीर° quod casu fortuito in nostrum textum irrepsisse dolemus. Est enim: *lactis oceanus* qui inter maria mythica comparet, sententia vero: mellis guttulā huius dulcedinem adaugere, (γλαῦν Ἀθήναζε) hoc loco et reliquis versus sententiis inepta est. Quamobrem si quis चीर° vocabulo veluti चीरसिन्धु etiam magnum oceanum, quem Dii turbarunt olim ut nectar pararent (*Kirdārj.* 9, 28.), in universum vult significari, fortius et significantius *salis mare* commemorari idoque tutius चार° lectionem stare contendimus. Ceterum सुक्ते: falso praebent Codd. omnes, scripsi cum Srir. सूक्ते: (e सु + उक्ते:).

7. Sensum exprimit illud: *si tacuisses, philosophus mansisses, sed omnino convenit Epigramma Palladae* 76. (*Anthol. graec.* III. p. 130.):

Πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατός ἐστι σιωπῶν,

Τὸν λόγον ἐγκρύπτων, ὡς πάθος αἰσχρότατον.

et Iobus 13, 5. Multi omnino sunt Orientales in taciturnitate commendanda, praesertim *Hebraei* (*Proverb.* 10, 19. 13, 3. 17, 27. 28. 21, 23.), *Zabii* (*Lorsbach.* l. l. p. 12-19.), *Persae* (v. *Pendnam.* et *Gulist.* sexcenties) et *Arabes*, quibus adagium Alidis سكوت اللسان سلامة الانسان semper in ore est. Observandum tamen est omnes hosce populos in loquacitate

periculosum aliquid videre propter imperium, quo coercentur, despoticum, apud Indos autem taciturnitatem solum tanquam signum sapientiae commendari, cf. *Sāhit.* p. 309. साने मौनमित्यादि » ex *Raghuo.* 1, 22. errores in Edit. Sr. correximus; pro एकान्तहितं Cod. A. et Schol. legg. एकान्तगुणं quod eodem redit.

8. In Edit. typis vulgata sententia haec legitur *Vairāgy.* p. 110., ubi nexum sententiarum interrumpit; ab omnibus praeterea Codd. ad librum Niti relata est. Schol. in Edit. Sr. paullisper differunt ab illis in Cod. A. conspicuis, neque tamen attinet diversas vocabulorum interpretationes inter se comparare; id unum addo: अकिंचित्तः in Schol. impressis, sensui repugnare. Dicit enim poeta: se scientia paullulum tinctum olim, arrogantia fuisse inflatum, donec tandem, sapientia imbutus modestiam didicerit; iam vero hoc ipsum de se profitetur quod Graecorum sapientissimus dixisse fertur: se omnino nil scire (cf. vs. 3). — अनुलिप्यं Cod. A. praebet, conservavimus अवलिप्यं quod sensui metaphorico peculiare est; सुखं omnia apographa गुरु illi Ed. Sr. substituunt.
9. Sententia frigoris summi plena, eo redit ut stultitiam demonstret hominum, qui per familiae ac generis pravitate non monentur ut altiora adeant, sed vitam simili modo contemptam agunt, canis instar, vel Deum adstantem, id quod de Indri statua procul dubio intelligendum, non curantis cf. sloc. 58. *Hitop.* 92. huic sententiae conveniens. Sensus a duobus pendet vocabulis, primum a कलमुता, abstractum adiectivi कलमु quod de plantis medulla destitutis et aridis (*pithlefs*) usurpatur, unde कल in textum impressum irrepsit, metro contrarium; Schol. निःसर्ता bene explicuit. Quae quum ita sint haud male *familiae ariditatem* intelligere possumus de *egestate domestica* quam sublevare non studet infimae gentis homo, quem quidem sensum Cod. B. indicat fortasse, loco अनुः lectione मैत्री, quod cum vocabulo sequente coniunctum *amicos non curat* simpliciter significaret. Obstat tamen, quominus hanc unius codicis lectionem accipiamus diserta verbi न गपायति explicatio न लक्षति *non pudet* quo Schol. sensum, quem indicavimus tuetur. Pro विगन्धि quod unice rectum (Rogerius: *qui put*), Cod. A. et Schol. interpretamentum विगन्धितं in textum recepere. In निरूपमर्त्तं Schol. secuti sumus qui निरूपं मर्त्तं explicat, videtur ergo रूप vocalis in compositione correpta cf. etiam अनुत्त et मोहप.
10. Versus haud inficetus, per editores Sr. omissus, in Codd. A. B. circa lectionem difficultatis aliquid habebat quod primo obtutu ne scholiorum quidem adiumento solvere poteram. Etenim in mythis a Sivi cultoribus profectis, qui quidem hac in re maxime sunt vulgati, Gangā dicitur ex coelo in Sivi caput primum cecidisse, deinde autem in montem Himālayum (vid. *Ramāy.* 1, 32.), igitur in sententia nostra स्वर्गात् expectares, ex quo in caput Siviticum, शिरः शार्क्, cadere possit, ut etiam Rogerius vertit: *lequel est venu de Surgam sur la teste d'Esvara*. Ablativum metrum quidem permittit, tuentur tamen Accusativum स्वर्गं Codices, et recte quidem Schol. si audias, qui शिरः शार्क् पतति primum enuntiatum et Gan-

gam ex Vishnuis pedibus in Sivi caput profluxisse, ad mythum Vaishnavorum (vid. Roger. porte ouverte p. 273.) docet: विष्णुपादोदकं शरीरं महदेवस्य शिरः पतति शिरसि पतति ।। Iam vero his praemissis, facile corrigas lectionem Cod. A. शिरसस्त, ubi particulam तु primum suspicatus eram, in शिरसो ऽतः, praesertim quum B. शिरसस्तः praebet, ita ut tota structura sit: शरीरं शिरः शिरसि पतति शिरसः स्वर्गं ऋतः स्वर्गात् पतति कितिधत् ।। Aliam in altero hemistichio molestiam parat lectio Cod. A. अथो गङ्गाक्षये cuius postrema vox अक्षये h. l. *casus*, *propulsio* cum उपगत्य non concordat. Glossam sapere videtur nisi merum sphalma pro अथोयो गमेवे Cod. B., quod et Schol. habent. विवेकभट्टः propr. significat eum qui *distinctione excidit*, sive अविवेकिने. Ultimum vocabulum कलमुसैः ad Gangam proxime referendum est, quae in oceanum per centum capita defluere dicitur, alias सप्तमुखी *septem ostia* habens nominata (cf. *Ponipon. Mela* 3, 7.); epitheton tamen saepius postremo loco ponitur ad metaphoram absolvendam, ita ut ad reliqua quoque possit referri et hoc quidem loco ad interitum simul stultorum, sive quod idem est, improborum hominum, omnem disciplinam contemnentium.

11. Slocum hunc ad caput primum retulimus non modo ut decem versibus constaret sectio, auspicationis formulam non complectens, sed ob totius distichi tenorem potissimum, ac sensum, cui convenit *Proverb. 17, 12: ursa potius orbata occurat viro quam stultus*. Rogerius sententiam omisit neque Scholia adsunt. Lectionem परित, cui दुर्गे melius convenit quam गहमे illi in Edit. Sr., debemus Cod. A., retinuimus tamen संसर्गः pro संपर्कः quod idem Cod. praebet. Ex coniectura, ut videtur, *Loiseleur* भ्रान्तं proposuit: obstant Msta, neque Infinitivus vocabulo सर्त् solet adiungi (cf. *Hitop.* p. 33. Sl. 144. सर्त् etc. भ्रष्टा, न etc.).
12. *Secunda sectio* in laude sapientum विद्वत्पञ्चा versatur, ita ut per sapientes viros simul probos et virtuti addictos intelligat poeta. Tria eruditorum genera proponuntur: librorum sacrorum interpretes nimirum, horum discipuli et vates in universum, sed variant auctoritates. Videamus igitur de singulis. Per प्राज्ञं omnes in genere libri intelliguntur, qui ad religionem non modo sed ad liberalem simul doctrinam et humanitatem ducunt, ut *grammatica*, व्याकरणविद्यादिभिः प्राज्ञैः Schol., quippe quae revelata divinitus putetur et ad Vedorum fontes perducatur: primum itaque enunciatum: *qui per librorum sacrorum conditos sonos facunditatem oris adepti*, magistros, sive गुरुः indicat religiosos potissimum, quorum discipuli, sive श्रुतार्थिः sequuntur. Attamen Codd. A. et B. vocabula sequentia in novum magistrorum epitheton coniungunt, ille: शिष्यप्रदेयागमाः, alter: शिष्योपदेयागमाः *qui discipulorum eruditionem curant*; Rogerius *qui est capable d'instruire les autres*, quod facile sane praetulerim, nisi Schol. per तथा च seiunxisset singula enunciata. In secundo hemistichio uterque Cod. कवयः iterum proponit pro सुधियः, Schol. कवयः तु सुधियः nihil mutavimus, neque in ultimo colo, etsi lectio B. कुपरिक्षका न multo clarior: *mali exploratores, non lapides pretiosi sunt vituperandi*. Verba Schol. adscribam: तथा

महामणयो बहुमूल्याः ते कुपरीक्षकैः श्रुत्वा श्रद्धयतः मूल्यतः पातिताः शून्यमूल्याकृताः तर्हि अयं दोषः परीक्षकाणां । ननु मणीनां परीक्षकाः कुत्साः स्युः कुत्सिता एव न तु मणयः ॥ *Convenit Hitopad. p. 55.: gemma manet gemma etsi in pedibus pendent; p. 71.: si adamas stanno circumcluditur, lucet tamen et vitium illi est qui tam male eum inseruit.* In eodem libro p. 26. praecipitur regionem illam esse deserendam in qua nullus sapiens, विद्यागमः. De laude poetarum cf. *Niti* vs. 21.

13. Subiectum totius sententiae est विद्यास्य वृत्तार्थेन in quo आस्य *sic dictum* metaphoram indicat, idque sensu quodammodo ironico ut alias नाम (cf. 17. ubi in Scholl. विद्यास्य pro नाम). Talem suppellectilem dicit semper augeri, quia docendo discimus, neque unquam interituram etsi periodi mundi, कल्पाः volvantur. Gravis sane doctrinae commendatio, in qua multi omnino sunt Indi, quorum lingua pro *sapiente* plus viginti nomina consignavit. Ceterum Edit. Sr. sphalmata correximus, ut णाति in versus initio, ex solita literarum ण et य confusione eodem modo infra vs. 32. et saepius; sic णवन dicitur et यवन *equus celer* यामुना hodie *Djamuna Δαμῶνα* nomen fluvii etc. उक्तं e Codd. scripsimus pro ऋच्छति quod nullum sensum praebet.
14. Eruditi haud sane contemnendi sunt, summa enim gaudent potentia, neutiquam casus fortunae timentes, quae non magis eos vincere potest quam culmus levis, quemadmodum elephantes furiosi florum fibris non constringuntur (cf. *Nit.* 6.). Pessima typothetarum vitia in Edit. Sr. emendavimus. Hemistichia transponit Cod. B. una cum Schol. स्थलानां legens et विस्र सibilante dentali scribens; exstat enim विस्र, विप्रश्न et विप्रश्न pro कमलकेशर. Elephantorum furorem indicat epitheton *humore frontali striatam genam habentes*, sive ut Schol. verbis dicamur: अभिनवा सुन्दरी मदललेखा तया श्यामावमानगण्डस्थलानि येषां ते.
15. Versum, Edit. Sr. lectionem si sequeris, obscurissimum, e Codd. A. B. quibus ubique ad stipulantur Scholia, emendavimus; in hemistich. secundo tamen unius Cod. B. lectionem विधि cum vocab. sequent. coniunctum et अपहर्तुं etsi stare poterant, reiecit. Sensum Schol. bene indicat: यो यस्य स्वाभाविकः सदुपाः तदुपां न को ऽपि हर्तुं शक्नोति । *Rogierius* in notula addit: Deum ipsum sapienti adimere non posse doctrinam; recte quidem uterque quoniam de virtute et doctrina agitur, plus tamen inest versui, scilicet: Brahmanem ipsum nil valere adversus fatum (विधि) et unum ipsi negatum esse ut infecta reddat quae *φυσικῶς* menti quasi fuerint inusta (वेदश्च vid. *Sring.* 52.). Sic Ibin quidem turbare nidumque eius destruere potest numea neque tamen innatam ipsi facultatem auferre valet, qua bibendo lac ab aqua intermixta separat, ut proverbio de hac ave narrant Indi. Eandem rem, fabulam sive observationem naturalem, spectat *Kālidāsus* in *Sakunt.* p. 143.: इहो ऽपि क्षीरमादत्ते ते मित्रा वृत्तयत्नः ubi *Chezy* (II. p. 250.). Bhartriharis sententiam veritatem quidem, sed, ut ex mendosa editione aliter fieri non potuit, liberius.

16. Sententia eodem redit quo nostrum: *vestis non facit virum* (cf. vs. 63.); sermone tamen simul intelligitur sapientia, oratio erudita atque expolita, sive ut simili verbo dicamus λόγος. Vocabulum कृतिर्नं servavimus utpote exquisitius et bona hominis opera simul indicans; Cod. A. et Schol. पुण्यं denuo legunt. सलु certe mutavimus in सल्लि ex Cod. A. et Schol. qui सकल explicuit.
17. En summam doctrinae atque eruditionis laudem, illo Ciceronis loco nobilissimo haud sane cedentem: *Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur* (pro Arch. c. 7.). Sententiam nostram Edit. Hitopadesi Londinens. suam fecit sed ex nova demum Edit. Bonnensi expulsa est (vid. Lassenium in Comment. p. 14.). Ibi vero ordo membrorum ita variat ut 1. 2. 3. 4. sese invicem sequantur, quorum secundum et quartum hoc modo sonant:

विद्या कीर्तिकरी समावश्यकरी विद्या परं लोचनं

विद्या जीवनहेतुत्र भुवने विद्याविहीनः पशुः ॥

Doctrina laudis et publici assensus est conciliatrix; doctrina clarissimum lumen; doctrina vitae praesidium in hoc mundo; doctrina destitutus est pecus. Exstant quoque विद्यालिङ्गं pro प्रवृत्तगुणं et विद्याकर्म संबलं *doctrina inexhaustum viaticum* pro विद्या परं देखते neque tamen est quod mutemus quidquam quum omnia apographa et vel ipse Rogerius textum qualem dedimus, exhibeant, si unum vocabulum शुचि in Edit. Sr. excipias quod in न हि commutant membranae; Roger: *mais l'argent ne peut pas tant servir.* Cod. B. literam श्र iam pinxerat, शुचि scripturus, mox vero delevit. Vocabulum पशुः compositione ad sequentia pertinet, Schol. कीर्तिसुखं करोति ॥ Yatesius (Gramm. p. 330.) posterius hemistichium ex Edit. impressa haud dubie desumpsit, eadem atque illa legens vocabula. Ceterum ne durius dictum existimes विद्याविहीनः पशुः cf. Proverb. 12, 1 et pulcherrime *Mulavi Manool.*

فرستہ رست بعلم بهیمہ باجهل

میان هردو منازع بماند مردم زاد

Angelus creatus est cum sapientia, brutum cum stultitia; inter utrumque ambiguum haeret hominum genus.

18. Bona quaedam totidem malis opponuntur (cf. 45. Supplem. 10.), sed non ita quidem ut opposita ubique quaesiverit poeta, in secundo enim hemistichio, ubi cardo sententiae vertitur, tria inducuntur laude digna: *eruditio, modestia et poesis.* ज्ञानिः lenitas est atque *aequabilitas*, quae ubi adest, *verbis lenientibus*, सख्येन non opus habet. Sic Cod. A. legit et Schol., apud quos sententia, in aliis Membranis et in Edit. Sr. omissa, sed ad caput supplendum necessaria, exstat: lectionem tamen verissimam कख्येन quam tutius in textum recepimus, Rogerius prodit: *n'a point besoin de harnois.* Lenitati, iam nulla casside incedenti et omnium animos sibi concilianti, opposita est *iracundia*, quae ubique

hostis instar hominem conturbat. De *cognatis* saepe queruntur Indi et amicum sincerum in rebus adversis longe praeferendum esse fratribus et propinquis, ut veteres Hebraei, docent: cf. *Proverb.* 17, 17. 18, 24. 19, 7. 27, 10. *Hidimb.* 1, 39. *Hitopad.* p. 98.: परो अपि हितवान् बन्धुर्वन्धुरप्यहितः परः ॥ Hoc loco ignem discordiae inflare dicuntur notissima imagine (cf. *Gulist.* p. 212. et *Proverb.* 26, 20.) cognati, *amici* contra consilio et opera omnia conciliare, सुहृत्सर्वहितं करोति Schol. — Pravi dein et perniciosi homines serpentibus similes sunt, nam, ut addit Schol., सर्पाः देशत्रिषेपा मारयन्ति तथा दुर्जना अपि द्विद्वान्वेषणेन मारयन्ति ॥ Ubi vero *eruditionem*, omnibus laudibus maiorem, अनखपां i. q. सुन्दरां, tibi comparaveris, ubi *verecundia* ac modestia tanquam ornatu utaris et *poesi* animum applicaveris, tunc rebus externis omnibus poteris carere.

19. Enumerat virtutes, quibus vita humana, लोकस्थितिः ut ex Cod. A. lego, beata fiat. परित्तन *domestici*, οἱ περὶ τινα, ex Edit. Sr. retinui, परित्तन ut A. proponit, idem esset quod अनुत्तन in secundo hemistichio. Transpositio enunciatorum in secunda linea et tertia, Codicum A. B. nititur auctoritate, adstipulatur quoque Rogerius. नयो नृपत्तने melior lectio est quam स्वयः स्वत्तने quum iam de malignis egerit poeta neque स्वयः simpliciter positum contemptum satis exprimat. Particulam तु denique in membri posterioris initio, quae oppositi aliquid semper in se continet, cum च permutavi, quod ipsae membranae confirmant. Scholia desiderantur.
20. De bonorum hominum natura alia quidem sectio sequitur infra, at, quum probi cum sapientibus semper coniungantur et in versuum ordine magna omnino confusio deprehendatur, quam tollere nemo facile possit, sententiam hanc et proxime sequentem suis locis movere nolui, codicem A secutus, aliquin certe melius ad caput sextum pertineant. De bonorum consortio plura vid. *Hitopad.* p. 7.
21. Slocus hic laude poetarum, utpote eruditorum, de sapientia caput optime claudit; vates enim, dummodo recte agant, omnes superant homines, carminibus suis immortales fiunt et in ore virorum semper versantur; cf. supra vs. 12. 18. *Hitopad.* p. 33. sl. 145. et *Kāvyaprak.* p. 182.:
दिवमप्युपयातानामाकल्पमनल्पगुणगता येषां ।
रमयन्ति तमन्ति गिरः कथमिह कवयो न ते वन्धाः ॥

Ambiguitas exinde quodammodo exoritur, quod सुकृतिनः obiectum quoque esse potest, nos tanquam epitheton poetarum sumsimus, quemadmodum ex ore magistri recepit Rogerius: celui qui est sage et qui peut faire des livres, ne craint ny la vieillesse ny la mort. रससिद्धाः et Codd. A. B. substituimus रसवेयाः Edit. quod eodem redit; in fine autem cum apographis legendum erat मये ne tota sententia claudicaret, quid enim sibi significaret in Edit. Sr. illis gloriam non esse ex senectute, morte et natiuitate? यत्राः कायं compositum est: gloriae corpus, poetice dictum, etenim tali corpori interitus sane non imminet.

22. Gloriam, fortitudinem, ambitionem ac magnum animum hocce capite tertio, मानवीयप्रशंसा inscripto, celebrans, exempla plerumque sumit poeta de elephantis et leonibus et hoc quidem versu sensum inculcat eum: hominem ad extrema quaecunque perductum, animi generositatem exuere non debere quocum *Luciani* illud ἔλεφας μὲν ἔχ' ἀλίσκει conferras. Pro ग्रिचिलः प्रापाः ut *Vulg.* exhibet, *Codd.* omnes compositum inducunt; *Cod. A.* et *Schol.* praeterea ग्रिचिलप्रायो = विज्ञप्तप्रायः *vivae facultate evanescente* quod ob sequens प्रायेण fortasse melius. Lectionem dein *Codd.* मन्त्रेभेन्द्र qua rei gravitas augetur, praetulimus. केतरी sibilante dentali scribunt librarii, rectius tamen, etymon si spectas, केतरी iuba praeditus exaratur; vocabulum दीधिति radius ad gloriam ac splendorem transfertur; कवल cum ग्रस bolo convenit fere et coniunctim nostram *Hungerbiesen* exprimunt, acsi dicas: frustum ad famem satiandam.
23. In eadem imagine pergit versus, quem iam antiquitus fabularum *Hitopadesi* collector suum fecit. Legitur ibi p. 51. et *Lassenius* p. 91. discrepantium lectionum valorem docte, ut solet, perpendit: स्वरूपं *Codd.* exhibent, ad स्वस्विकं referentes, neque igitur ad epitheton sequens est restringendum; illud autem स्वस्विकं quod ex *Cod. Paris.* recepit *Lassenius*, tanquam exquisitius, vereor ne cadat, quum omnes, quos inspeximus *Codd.* स्वस्वेष id est स्वस्विकं praebent. In ultimis secundi membri vocabulis *Membranas* prope secuti sumus: in unica particula च variant auctoritates, A तु legit, B पुनः तस्य, attamen तत् vix abesse potest. Operae pretium videtur versionem *Mokassae* (*Calila* p. 83.) adscribere, ut videas quam scite *monentum* substituerit elephantii, Arabibus minus noto: كلاليب يصيب عظميا بابسا يفرج به — كلاسد الذي يفترس الارنب فاذا رأى البعير تركها وطلب البعير
24. Hoc etiam distichon sibi vindicavit *Hitopadesus* p. 4. coll. *Calila* p. 83. ubi sensus paulatim mutatus, quia apud Indos ad dogma metempsychoseos spectat sententia. Transpositionem hemistichiorum, ad sensum recte capiendum necessariam, bene instituerunt *Codd.* A. B. hanc igitur nativam consecutionem libenter adoptavimus. Scholia desiderantur.
25. Emendavimus versum, uti nunc sese habet, e *Codd. A.* et *B.* In *Edit. Sr.* legitur:

दे वृत्ती तु मनस्विनः ।

सर्वलोकस्य वा मूर्द्धि विप्ररीर्यते वने जयवा ॥

melius utique *Potentialis* venit, iam ob metrum quia contra sloci naturam in tertio pede diiambus est (*Videsis-Ewald über einige ältere Sanskritmetra* p. 9.). In *Cod. A.* sententia iterum prostat vs. 104. paucis tantum mutatis, videlicet:

मालतीकुसुमस्येव दे गतीह मनस्विनः ।

मूर्द्धिवा सर्वलोकस्य प्रीर्यते वने एव वा ॥

et in *Hitopades.* p. 31. ultimum distichon sonat:

सर्वेषां मूर्द्धिवा तिष्ठेद्विप्ररीर्यते वने अपि वा ॥

In eodem sensu fere *Bhavarbhūti* in *Uttararāmācharitro* p. 7. et *Mālati* p. 160. dicit: सुरभिपाः कुसुमस्य सिद्धा मूर्द्धि स्थितिर्न चरपौरवताडनानि ॥

26. Versus in Hitopadesum receptus, p. 51., atque ex illo, sive potius e communi fabularum fonte Panchatantrae versioni Arabicae insertus est, p. 83. ubi hoc modo sese habet sententia: *لا ترى أن الكلب يبصص بذنبه حتى ترمى له الكسرة وإن الفيل المعترف ويتنلق بفصله وقوته إذا قُدم إليه علفه لا يعتلفه حتى يمسح ويتنلق*. Per *अधश्चापावपतिं deorsum pedem dimittere* canis gestum puto designari illum, quem nos *pedem dare* vocamus. Schol. comparisonem inter ambitiosos atque viles homines amplius deducit, quam tamen exscribere haud necesse est, quia sensus per se satis patet.
27. Ex mythologia petita de fortitudine imago est, quam vix intelligas, nisi fabulam ipsam, ad quam spectat, ante oculos habeas. Narratur etenim in *Ramaide* 1, 45. et fusius in *Bharateo*, ex quo *Wilkinsius* episodium anglice vertit, nuperrime a *Poleyo* (*Chandic.* 5, 63.) denuo exhibitum: Quum Dii et Danavi, sive daemones (*असुराः*) coniunctis viribus oceanum agitent olim, ut nectar exinde elicerent, et venenum iam apparuisset a Sivo occultatum (v. *Chaur.* 50.), Rahu, Danavorum princeps, primus, ut immortalitatem sibi compararet, clam gustavit potum; Chandrus vero, sive Deus Lunus furtum ulciscens, caput illi abstulit, quod statim, aequae ac Rahus corpus, immortale factum, ad coelum tetendit. Iam vero ex inveterata erga lunam et solem simul omnia tuentem, qui factum prodiderat, hostilitate utrumque semper sidus persequitur Rahu atque ex parte devorat quando eclipsin illi patiuntur. Quinque alii in versu commemorati planetae sunt, scilicet *बृहस्पतिः Jupiter*, *शुक्रः Venus*, *बुधः Mercurius*, *मङ्गलः Mars* et *शनी Saturnus*, quos etsi praesto sint omnes, non tangit sed praecipuos tantum adit Rahu et id quidem mutilato corpore: eodem modo fortes homines et generosi rem arduam nunquam deserere debent. Vocabulum *पर्वत* hac in re proprium, iuncturam planetarum, phases lunae et aequinoctia etiam designat, hoc loco de tempore usurpatur, ubi deliquium patiuntur astra diei et noctis. Fabulam hanc poetae saepe respiciunt, cf. *Mālati* p. 84.: *राहोश्चन्द्रकलामिवाननचरो देवास्तमासाय* « ib. p. 155.: *आपूर्णाश्च कलाभिरिन्दुर्मलो यातश्च रहोर्मुखं* « *Chaur.* vs. 10. *Nal.* 16, 14. et plane similis poetae Arabici *Ali ben Abi Taleb* est sententia (p. 185. Ed. Kuypers):

وفي السماء نجوم غير ذي عدد
وليس يكسف إلا الشمس والقمر

Etsi in coelo sunt stellae innumeri, tamen sol tantum et luna deliquium patiuntur.

28. Vishnuem Deum in decem transformationibus s. *Avatāris* varia sub specie externa hominum salutem olim quaesivisse et in tertia revelatione sua *apriiformi* orbem terrarum ipsum, ne diluvio periret sustentasse, omnibus notum est iis certe qui ad Bhartriharis sententias accedunt lectoribus. Mythum hunc, aliis exornatum fabulis popularibus, sibi sumsit poeta ad exemplum perponendum: generosiores animos magna quaeque sine ulla molestia moliri ac perferre, sicuti *Chaur.* vs. 50. fabula utitur, ut, promissis standum esse et

Kālidāsus (*Sakuntal.* p. 92.) ut principum officia (coll. *Sāhity.* p. 239. infr.) demonstret. Docet vero *Bhart.*: mare illum hodieque portare *aprum*, hunc dentibus suis *testudinem* sublevare marinam, in illa ingentem incumbere *serpentem* et hunc tandem, cervicibus porrectis universum terrarum orbem sustentare; qui quidem rerum in hac sententia propositarum ordo, ex simplicissima de Nārāyano imagine enatus paullatim videtur. Spiritum etenim divinum sibi fingunt antiquiores mythologi, sive विष्णु *omnia pervadentem*, tunc, quod aquas permearet, नारायणं nominatum, aeternitatis serpenti, proprio nomine शेष *discriminatio* nuncupato incumbentem in aquarum facie natasse, donec ex huius Dei umbilico nymphaea exsurgeret quae demiurgum Brahmanem mox emisit in lucem. Ex hac opinione, qua terram serpenti impositam recte poterant concludere, fabula augebatur, quum alii exstarent mythi, qui *testudinem* et *aprum* hoc onere occupatos inducerent: unum igitur alteri impositum sibi fingebant seniores, ad oceanum semper recurrentes, qui tamen ipse in mythologumenis quibusdam aliis elephantis tandem superstruitur. Eandem fere fictionem veteres Arabes excogitarunt seu ex Rabbiorum fortasse fontibus hausserunt et sciscitantibus de universi structura proponunt, quando terram primum per angelum, Atlantem forsitan volunt, dein per lapidem Iacuthum, tunc per taurum, illum denique per piscem ingentem in aequore natantem portari fabulantur. Operae pretium est locum ex Cod. *Damiri*, quem Bibliotheca huius urbis Wallenrothiana conservat, describere; exstat fol. 37. hoc modo: قال وهب بن منبه كانت الأرض كالسفينة تذهب وتجيئ فخلق الله ملكا في نهاية العظم والقوة وأمره أن تدخل تحتها ويجعلها على منكبيه فأخرج يدا من المشرق ويدها من المغرب وقبض على أطراف الأرض فامسكها ثم لم يكن لقدميه قرار فخلق الله تعالى صخرة من ياقوتة حمراء في وسطها سبعة آلاف ثقبه تخرج من كل ثقبه بحر لا يعلم عظمه الله تعالى ثم أمر الصخرة حتى دخلت تحت قدمي الملك ثم لم يكن للصخرة قرار فخلق الله تعالى ثورا عظيما له أربعة آلاف عين ومثلها أذان ومثلها أنوف وأفواه والسنة وقوايم ما بين كل اثنين منها مسيرة مائة عام وأمر الله تعالى هذا الثور فدخل تحت الصخرة فحملها على ظهره وقرونها واسم هذا الثور لوثيا ثم لم يكن للثور قرار فخلق الله تعالى حوتا عظيما لا يقدر أحد أن ينظر إليه لعظمه وبريق عينيه وكبرها حتى قيل له وضعت الجبار كلها في إحدى مناخره فكانت كخردلة في فلاة فأمره الله تعالى للثور أن يكون قواما لقوايم الثور واسم هذا الثور بهموت ثم جعل قراره الماء وتحت الماء الهواء *Refert Waheb ben Menubba* terra est sicuti navis quae abis venitque. Creavit autem Deus angelum summa magnitudine et validitudine instructum quem terram subire iussit et humeris suis portare. Protendens igitur manum

unam ab Oriente, alteram ab Occidente complexus est terrae angulos illamque sustinuit, neque tamen erat pedibus ipsius quietis locus. Quare creavit Deus lapidem ex carbunculo, in cuius medio erant septies mille foramina, ex unoquoque foramine mare exibat cuius magnitudinem nemo novit praeter Deum. Tunc iussit Deus lapidem subesse angeli pedibus neque tamen lapidi erat fundamentum. Creavit tunc Deus taurum ingentem, cui erant quatuor mille oculi et totidem aures, nares, ora, dentes et pedes inter quos erat distantia itineris centum annorum. Hunc bovem iussit Deus lapidi subesse eumque ferre super dorsum et cornua sua. Vocatur autem bos ille *Lutsid* (?). Neque porro bovi fuit stabilis locus, quapropter Deus creavit piscem pergrandem, quem nemo poterat intueri propter ipsius magnitudinem et splendorem atque amplitudinem oculorum suorum, ita ut proverbio dicant de eo: si ponas maria omnia in una narium ipsius, sane essent ut granum sinapi in deserto. Huic pisci praecepit Deus pedes subire bovis; nomen autem piscis est *Behemot*. Sic fundamentum ipsius fuit aqua, sub aqua autem est aer, sub aere iterum aqua, huic denique substratae sunt tenebrae. — Sed iam ad sententiam nostram revertamur. In priori hemistichio मध्येपृष्ठं singulare quoddam compositum est, de quo cfr. Wilk. Gramm. p. 561. nr. 1074. Schol. recte, पृष्ठमध्ये explicat. In altero hemistichio पयोधिः, ut cum Cod. A. pro पयोनिधिः quod falso Scholia quoque exhibent, legimus, subiectum est: *Oceanus illam* (testudinem) *ab apro dependere sinit*, quod breviter dictum pro: illam testudinem, apri dentibus innitentem, aequor portat. Ceterum serpentis nomen proprium शेषः ex A. B. et Schol. recepinus pro कर्पा in Edit. Sr. In A. praeterea विभाविते deleta च scribitur et errore कपाक pro कलक *circulus, scutum*.

29. Aliam mythologicam imaginem proponit ut fortitudinem et mutuam simul auxilium ferendum recommendet poeta. Montes fingunt alis quondam fuisse instructos; quum vero homines frequentissime molestarent et in urbes transsiliendo eas obruerent, mortales ad Indrum sese converterunt, naturae visibilis dominum, qui fulmine iacto pennas montibus intercidit, unde Indri arcus महीप्रपन्नव्यपरोपपोचितं vocatur *Raghuans*. 3, 60.; ex alis vero abscissis nubes factae sunt, quae secundum *Brahmāndapurānum* vel ex igne constant, vel ex halitu Brahmanis, vel denique ex montium pennis. Erant tamen inter montes qui in Oceanum cadentes sortem illam evitarent, ut *Mainacus* mons, *Himavantis* filius alique (*Raghuo*. 13, 7.), ast illi quoque, Indri vigilantiam timentes, ex mari prodire non amplius audent (v. infra vs. 68. et Supplem. 17.). Memorabilis sane traditio, quae, quum ignis eruptiones sive vomitus (उद्गार) simul commemoret, ad vulcanorum, alias उल्काः et ज्वालामुखिनः *flammiwomi* dictorum, spectaculum haud dubie pertinet, cui accedit quod montes Indrum lapidum pluvia aggredi dicantur *Raghuo*. 4, 40. — मधवन् nomen Indri, तुषारादिः frigoris sive glaciei mons *Himavantis* est, cuius pennas abscissas per केशविविशं indicat poeta.

30. सक्नुतिकांतः *solis amantissimus*, in Scholiis et apud *Kalidāsum* proprio nomine सूर्यकान्तः vocatur Sakuntal. p. 33., ubi eadem imagine monet poeta ne pii, patientia quidem inaignes sed ignem intus celantes, irriterentur:

स्पर्शानुकूला अपि सूर्यकान्तः ।

ते ह्यन्यतोऽभिभवाद्दहन्ति ॥

Sed qualis intelligatur lapis disceptari potest: Chezius *crystallum* proponit; *vitrum ustorium* sive *bullam vitream* Rogerius (*une pierre comme un oeil de verre*); Jonesius *carbunculum*: equidem *Topasium* suspicor, qui proprio quidem nomine पौतः *flavus* (unde hebr. *תופ*) audit, sed a sole aliud nomen सूर्यः *sol* traxit, quia radios solares ita imbibere putatur ut tandem in tenebris luceat, *ἐν σκότει διαλάμπει* (*Diodor. Sic. 3, 38.*). Haec *solis amico* opponitur चन्द्रकान्तः, quem lunae radiis, tametsi per se frigidis (v. Sring. 35.) ita fingunt incalescere ut sudore conspergatur; loca indicavimus ad *Chaur. vs. 2.* — Lectionem vulgarem निकुलं servavimus contra Cod. A. et Schol. qui विकुलं ad animi commotionem magis, pertinens, inducunt.

31. Sensus est: homines generosos natura sua, स्वभावैः iam ad magna quaeque ferri, neque iuvenili solum ardore stimulatos gloriam accedere; सत्ववर्ता Schol. बलवर्ता explicat.
32. Novum incipit caput quartum, cuius inscriptio in Codd. deerat, apud Rogerium tamen legitur *de l'argent*, proposuimus igitur lemma धनप्रप्राप्ता. Imprecationem et quidem ironi-
cam continet sententia e mente eorum, qui divitiis unice intenti, virtutes postponunt omnes. Similia saepe ab omnium gentium poetis proferuntur: in *Proverbiis* exstat (10, 15.) *opes arcem esse dictum*; apud *Motenabbium*: *فلا مجد في الدنيا لمن قل ماله* graece dicitur: *δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρημᾶτα* et rell. Ad lectionum varietatem quod attinet, ज्ञानु corrigendam erat in ज्ञानु (vid. Nil. 13.). अर्थः in singulari legendum esse येन quod sequitur, iubet; in fine autem प्रायः ut recte habent Codd. — In reliquis Scholiastam secuti sumus, qui ज्ञानिं *nobilem originem* per महत्वं, श्रेष्ठं per सदृशं explicat; अभिज्ञः tamen hoc loco non videtur *familiam* स्वजनः ut ille reddidit, sed potius *signifi-*
casse natale domicilium, a native spot, Amhar.

33. Ordinem membrorum a nobis receptum servant Codd. A. B. et Rogerius. Ceterum cf. *Hitopad. p. 30.* ubi plures de auri sasra fame querelae exstant. Schol. desiderantur.
34. Coniunguntur plures res quae aliis corrumpuntur, pereunt atque dehonestantur, verbum enim विनश्यति per Zeugma ad omnes pertinet. In universum quidem sententiae sensus est *κακὸς ὁμῶν καὶ τὸς ἐκβῆτη κακός* ita ut cardo in ultimo membrum, quod in talibus collectivis observari licet enuncialis, versatur; pecuniam male administratam inutilem esse et evanescere. In Cod. B. दुर्मन्त्रात् *per malum consiliarium* legitur haud male; प्रो पतिः *dominus*, ut est in Edit. Sr., substitui वृत्तिः *devotus* ut et Rogerius habet, in Codd. प et व simili fere ductu scribuntur, neque adsunt Scholia, sed नृपतिः iam aderat et सङ्गः „studium

et affectus, quo animus vehementer temetur" (Schleg. ad Bhagav. 2, 48.) *νατ' ἐξοχῆν* de coenobitis usurpatur, cf. *Uttarārdm.* p. 25.: कतां सतिः सङ्गः कस्मपि हि पुण्ये न भवति coll. *Bhartr.* Vaiv. 89. *सलालनस्त* in Edit. Sr. aperte falsum est, delevimus apostrophen, apographis et sensu iuventibus; नद्ययन praebet A. scripsimus ergo अनद्ययन, नद्ययन enim vulgatae et metro et sensui repugnat.

35. In avaros dictum, ut apud *Saadiam* in *Gulist.* p. 208.: dignus est is ut opes amittat qui neque iis fruitur ipse neque aliis opulatur. Post नामः Cod. A. च inserit quod metrum respuit. Scholia desunt.
36. Sententia haud sane, singula si spectas, facilis, in eo vertitur ut demonstret: homines olim divites honore semper frui, etsi divitias eleemosyna pauperibus distributā amiserint, quemadmodum valor quarundam praestantium rerum atque auctoritas haud destruitur etsi earum vis et virtus debilitata sit. Scholiis caret versus, qui in lectionum varietate simul est vexatissimus, iudicent igitur critici nam mihi contigerit sensum ubique divinasse et sententiam sanavisse, certe medelam probabilem attulisse. Primum प्रापालीठः ut Edit. exhibet, *cote allisus* esset ac *detritus*, quod tamen de auro potius valeret; de lapidibus pretiosis ne id quidem dici potest quod Rogerius suggerit: *qu'oyqu'une pierre precieuse devienne plus petite en l'usant*. Verum tamen apographa शोपलेलीठः scribant, sed in hoc denuo haereo, neque enim *rubinus*, qui शोपलरत्नं et शोषामणिः dicitur (cf. *Sāhity. Darp.* p. 121.) quadrare videtur, quare de flumine *Sona*, donec certiora didicerim, intelligam, cuius fluctibus gemma parumper deteritur. Fluvium illum, in Gangem decurrentem et ob auri saltem copiam insignem, unde nomen traxit हिरण्यवाहः *Ἐγαννοβοῶς* (v. *Schleg.* bibl. Indic. I. p. 251.) lapides quoque preciosos secum ferre, quum tota fere India illorum sit ferax, vix est dubitandum. Dein pro हेतिनिहृतः ex Cod. B. हेतिदलितः recepi, quia निहृतः proprie *occisum* significat et in hoc nostro loco ambiguitas certe tollenda erat. Idem Cod., multa ut scriptoris errata taceamus, शर्दि et quae sequuntur transponit cum सुरते-त्वादि ex hemistichio secundo; शर्दा Cod. A. proponit et cum सरितः contra metrum coniungit. Pertinent haec ad fluminum Indicorum faciem, tempore pluviae prorsus saepe numero mutatam, sive ut est in *Uttarārdmach.* p. 35.: पुरा यत्र भेतः पुलिमधुना तत्र सरितां ॥ dicit ergo flumen ipsum manere etsi per alluviones detrimenti aliquid ceperit, sicut in antecedentibus elephantis valosam non imminui ait tametsi urigipe non amplius tacti. Initium hemistichii alterius ad lunae phases pertinet, quae lunam ipsam non debilitant; शेषः scripsimus, Anusvaro deletō. Enunciatum sequens singularem simul ac pluralem numerum admittit, praetulimus priorem, sensus autem fere est ut in *Proverbis* 30, 19. *בצלמה בלעלמה דרך ודרך* non enim prodit se cum viro rem habuisse. Pro निम्न in Cod. A. निम्नः exstat, quo forsitan नामः *inclinati* significare voluit scriptor, ferendum sane vocabulum, sed praeferendum videtur निम्न proprie *profundus* h. l. depressus, humilis. In Cod. B.

denique रतन्ते legitur et in fine वराः quod tamen नराः quoque legi potest. Ceterum Rogerius laudandus est propter ultimam versus partem bene perceptam.

37. Sensus est: eundem hominem, inopia laborantem modo desiderare videas res mundanas, modo vero illum ipsum, ubi desideria expleverit opes spernere omnino; haec poeta indicat per अनेकान्त्या गुह्यगुह्या *non uno modo comparatam rem, honorificam simul et levem habitam*. Vocabulum वरं per *frumentum*, in universum reddidi, proprie tamen *hordeum* et *pendum nullacum* designat, hoc loco vesse dandū dubio *oryzae* vel etiam *hordeacei desectum*, quod gratis distribuitur in diversoriis, intendit, iam propter vocabulum प्रसूति *happum*, ut *Medici loquantur*, quod *de liquidis tantum est in usu*; Rogerius praeterea de aqua oryzata intellexit. Verbum स्पृह h. l. fortius quasi *inhare* est, ubi Dativo et Locativo illi cognato (cf. 42.) adstruitur; huic praecedit genitivus, ut ita dicam partitivus: *aliquid decocti*. *Opletum*, संपूर्ण cave ne de fame ac siti extincta capias, sed de fortuna ampliore dicitur h. l. (सक्या ut Schol. addit). कलपति ex membranis recepinus pro गपयति Edit.

38. Versus aureus regibus suadet ut omni cura ac diligentia homines imperio subiectos colant, bonis omnibus recte frui si cupiant. *Terram* sub vaccae specie sibi repraesentare Indos, tum ex vocabulis गौः et भूः quae *vaccam* simul *terramque* significant, tum ex mytho illo de पृथिवी dea, notum est, quem in *India* (I. p. 252.) illustravimus; sic etiam celeberrima illa vacca कामधेनु et कामधुक् (*Nalus* 2, 18. ubi prima explicatio quam *Boppius* in Notis ad novam edit. proposuit, hac nostra sententia confirmatur) revera tellus est, omnia desideria explens, ut satis indicat poeta cui accedit *Raghu.* 1, 26. मां दुरोहं *vaccam* s. *terram* *multis*. — लोक *homines*, ut saepe complectitur omnes; de कल्पलता supra vidimus (*Sring.* 89.). *Loiseleur*, qui sententiam chrestomathiae suae inseruit, यदि दुधुक्कसि transposuit, quod metrum non admittit; एतं legimus cum A. et Schol., पुषपा Imperativum, (Schol. पोषय) omnia praebent apographa; in secundo hemistichio Cod. A. परितुष्यमाणो, B. परितोष्यमाणो exhibet, cuius alterum ferri potest. अन्निं denique huic verbo non adstruximus sed sequenti कलपति ex auctoritate Scholiastae.

39. Cohaeret sententia, quam suam fecit Vishnusarman in *Hitop.* (p. 77.) cum antecedente: *ditescere si cupiat princeps et felicitate gaudere, meretricum quasi indolem prae se ferat; neque enim in universum est sumendum praeceptum, sed, uti Rogerius fecit, hypothetice: un gouverneur du pays se doit comporter etc.* Epitheta omnia ad नीतिः sive *virtutis rationem* redeunt. In *Hitop.* alii प्रचुररत्नं in secundo hemistichio, alii प्रचुरामित्रं quod *Schlegelius* recepit, legunt, ut वेद्यगाना pro वार्तागाना (vid. *Lass.* in *Comment.* p. 132.): nos nihil omnino mutavimus, quia Codd. omnes, quotquot inspeximus, inter se conspirant et lectionem Edit. Sr. tuentur, quam etiam sequitur Rogerius. Scholiasta tantum प्रचुरादिनी inducit et per चय्यां explicat. Ceterum, ut comparisonem recte intelligat lector, Va-

santasenae in *Mrichhakat*. vitae rationem sibi ante oculos ponat, meretricis aequae famosae ac Phryne, Lais, Doridion, Nico Samia aliaeque fuerunt.

40. Scholia desunt et sententia sine dubio facillima est. अज्ञातं mendosum, in अज्ञातं correximus, iubentibus Membranis ac sensu.
41. Hominum sortem per Deum praescriptam esse sententia inculcat (cf. vs. 89.). Notanda memorabilis figura de libro divino in quo mortalium fata a Deo conscribuntur, quemadmodum hominum facta in tabulas referre Iovem existimabant veteres; cf. *Euripidis* fragm. Melanipp. p. 100. in poetis scenic. Graecor. Edit. Dindorf: coll. Exod. 32, 32. et saep. in Bibliis. निम्न Schol. स्वकीयं ad hominem, non ad Deum pertinere vel ipse contextus docet; vocabulum भाला a भाल् *describere, destinare, fatum* hoc loco significat, पर्यट् autem proprie *sericum textatum* est, dein *regis diploma*, Indos enim iam antiquitus ἐν σινδόσσι scribere consuevisse, Nearchi apud Strabonem (p. 493.) testimonium prostat. Vocabulum फलं in fine coli prioris cum धनं commutant Codd. de frumento, κατ' ἐξ. oryza, desumpta imagine, illud vero de arbore frugifera; nos *fructum* in versione retinimus ne pulchra periret ambiguitas. Pro नियते eadem varietate, quam *Chaur.* 42. invenimus, Codd. नित्यं h. e. निश्चये Schol., legunt; in vocabulis च न० dein variant, scilicet A. habet ततो नाधिकं B. nova imagine inducta: क्कान्ते अपि वा *vel etiam in sylva*, neque tamen placet haec lectio, quia iam sibi opponuntur *solum aridum* et mons *Meru* auro abundans, सुवर्णादौ Schol. — In hemistichio secundo त्वं धीरो recepimus ex A. et Schol., quia sententiae vim auget, तस्मिन् esset *quapropter* तस्मात् कारणात्; pluralem denique *cadi capiunt* sola Edit. Sr. praebet. Ceterum ad sensum proxime accedit illud *Mewlani*

گر بریز بکرا در گورده چند کنجد قسمت یک روز

42. Primus in sectione दुर्जनप्रसंसा versus vitiorum enumerationi illi vs. 52. fere opponitur, facillimus ceteroquin est neque scholiis instructus. Inter lectiones variantes secundi membri eligenda erat ea quae maxime est concinna in casibus similibus; in B. ubique genitivus est परधनस्य इति परयोषितं, in Edit. Dativus, sed sequente Locali परधनाय इति: परयोषिति, in A. Locativus utriusque nominis, quem adoptavimus, praesertim quia च abesse vix poterat. Quae restat lectio B. स्वतन haud spernenda est.
43. Legitur distichon in *Hitopades*. p. 22. cuius lectiones eo libentius recepimus, quod in secundi hemistichii vocabulo भूषितः pro अलंकृतः Codd. conspirant omnes; in priore A. legit विषया भूषितो अपि सन् B. autem: विषयालंकृते यदि ॥ *Rogierius* ex mente quorundam Indorum refert angues olim rubinos in capite gessisse (collat. *Raghuv.* 17, 63. सर्पस्य शिरोरत्नं ।) quae quidem opinio ex hac sententiae imagine forsan enata est, cui accedit quod कपा serpentis gemma frontalis vocatur. Narrant quidem veteres δράκοντος λίθον sive *Dracontium* in draconis capitibus inveniri (*Poseidippi* Epigr. 15. a., in *Anthol.* II. p. 50. *Plin.* 37, 37.) sed vix de hac re sermo est apud *Bhartriharam*. Scholia non adsunt.

44. Ad calumniatores et malevolos redit sententia qui omnes virtutes in vitia convertunt, sive ut adagium graecum loquitur: *φασιν κακίους οἱ πονηροὶ τῶς καλῶς*. Lectionum varietas nulla adest praeter unum in membro secundo vocabulum *κτῆ* recto, quod Cod. A. una cum Schol. in *मुनी* commutavit, et recte quidem, opposita si spectas: sequens enim *विमृतिता* est *प्रज्ञा* इति ॥ Cetera nulla egent explicatione.
45. Singula distichi enuntiata paullulum circumscripsimus ut linguae latinae ingenio consuleremus, etenim in talibus sententiis collectivis ut ita dicam breviloquentia, coniuncta simul vocum *πολυσημεία*, obscuritatis aliquid parat praesertim si forte pronomen in genere duobus substantivis correspondet, his insuper metri necessitate transpositis, ut in Suppl. vs. 10. *राज्यं किं श्राद्धफलं* quod, nisi contextus obstaret, reddere posses: *quid sapientiae fructus valet prae imperio?* Amant enim poetae interrogatione किं res enumerare diversas (cf. vs. 18.), ita ut *libido quid de virtute* revera sit: nil inhonestius est libidine; in aliis vero phrasin solvere debemus: *non opus est hac re quando adest illa*. Quae si recte suis locis capiuntur, versum, scholiis destitutum, facile intelligamus, cuius sensus in universam est: suis virtutibus contentum hominem, malorum calumniam curare non debere, ita ut vis omnis cadat in *malam famam* in fine nominatam, quae tamen morte peior est reputanda. *लोभश्च जेदू* contra metrum scribunt Codd. A. et B., variant vero omnes in secundi hemistichii vocabulo किं निजे: Edit. Sr., किं गुणैः B. (forte गुणैः voluit) et किं जने: A.; posterius in textum recepinus hoc sensu ut multis hominibus non sit necesse quando bonorum consortium contigerit. *सुमहिमा* et Cod. A. vocabulum sequens consignavit, male *सुमहिमा* scribens, reiiciendum duco, idem enim *स्वमहिमा* denotat ac *महात्मा*.
46. Citatur versus in *Kāvyaprakāśa* p. 166. et exinde in *Sāhityadarp.* p. 357. tanquam exemplum bonarum rerum cum pravis coniunctarum, *सदस्योगः*, sive vitiis laborantium. Annotat auctor esse aliquos qui in universum sumant sententiam et ad improbum referant omnia quae enumerantur mala; alios autem qui contrarium in quovis enuntiato septenario ponant. Recte quidem, tametsi ad hominem vilem, in fine commemoratum, omnia tendant. Nam *सुखं मनसरे स्वाकृते* recte intellexerim de homine pulchro sed muto prorsus et indocto, affirmare non ausim; Scholia enim desiderantur. Veram vocabuli *नृपांगनसः* descriptionem uterque supra laudatus liber rhetoricus praebet, proprie est: *qui principis atrium adit. Telum menti infixum* proverbialis est locutio pro eo quod ingratum habetur et cordolium, sic *हृदयशस्त्रं* legitur *Mālatī* p. 26. 110. *Vikramore.* p. 4. *वियनाशं हृदि प्रत्यमर्षितं* *Raghuv.* 8, 87. et saepius.
47. Posterius hemistichium adagium sapit a sacris petita, quod iisdem fere verbis *Saadi* expressit in *Gulist.* p. 21:

اکرمد سال خبر آتش فروزد و اثر یکدم در او افتد بسوزد

होतुः sacerdos est qui sacrificio in solem, *Homa* dicto, praest, होमकर्तृ होमस्तमये Schol. — Pro particip. सुवृन्ते in Cod. B. et Schol. सुवृन्ते legitur.

48. Ordinem, qualem exhibuimus, membrorum, contra Edit. Sr. et *Hitopades.*, ubi versus exstat p. 48., tuentur Membranae, Scholia, *Rogeri* et *Jonesii* versio (Opera Vol. XIII. p. 67.). In correctionibus levioribus a nobis factis conspirant apographa neque attinet singula Edit. Sr. sphalmata referre. मूलः vero pro मूकः nullus Cod. praebet, neque illud *Hitopadesi* वसति नियतं etsi in his vocibus mirum aberrant Mstt.: प्रभवति तदा Cod. A. proponit et falso quidem ob constantem sibi verbi मू cum प्र significationem: भवमि च तथा Cod. B. reiecit, quia tertia postea sequitur coniunctio अपि. Idem Codex transponit ब्रह्मको वातुलो वा, melius sane, quia secunda vox paullo fortior est, nostramque *Windbeutel* et origine et significato exprimit. Alia vocabula ad contextum magis quam ad vim propriam reddidimus, veluti न अभिज्ञातः propr. *abiectus*, e genere obscuro, *Jonesius*: *an errant rascal* et rell.
49. Ex malorum hominum consuetudine mala tantum oboriantur, sive ut *Saadi* loquitur: *qui cum malis consedit, bonum non videbit* نیکو نشیند نیکی بد بدان (*Gulist.* p. 223). उद्भासित^० est येन सलत्वं प्रकटीकृतं, secundum membrum ita solvendum: प्राक् पूर्वं ज्ञाता वा वि-
स्तृता-निज्ञा स्वकीया अधमकर्मणां वृत्तिर् ये: legit enim वृत्ते: in fine Schol. neque omnino mala est lectio. Idem गोचरगतैः reddit समीपवर्तिभिः पुरुषैः कैः सुखे नैव उपविशन्तु शक्यते । Sic bene singula vocabula explicat Commentarius, praeter unum विषुङ्गल quod propr. est *Zona solutus* (de cognato vocabulo *Hemachandrus* ad *Sisup.* 2, 62.: उच्छृङ्खल्लोद्गतामानिधितमनर्मलं), eadem metaphora qua Romani paratum ad negotium et expeditiorem praecinctum vocant et *alte cinctum* et in *Hamids.* p. 379. كیش ازار خارج نصف ساقه secundum Schol. مثل فی الجسد والتشیمی, imbellem autem et effoeminatum *discinctum*; plus tamen vitii vox sanscrita in se continere videtur, praesertim quum शृङ्गल de elephantis quoque com-
pede veniat.
50. Sententia pulcherrima, quam ex *Rogério* iam diu germanice reddidit *Herderus* noster (*Zerstreut. Blätt.* 1792.):

*Wie der Schatte früh am Morgen
Ist die Freundschaft mit den Bösen;
Stund' auf Stunde nimmt sie ab.
Aber Freundschaft mit den Guten
Wächst wie der Abendschatte,
Bis des Lebens Sonne sinkt.*

Similiter in *Kirātārj.* 9, 10.: *malus amicus bonum relinquit sicut crepusculum*, et eodem fere modo in *Proverb.* 4, 18. de iustorum via dicitur: eam ut solem fieri magis magisque

splendentem usque ad meridiem, malorum autem viam caliginis instar. Bhartriharis locum coniectura restituisse mihi videor, nam ut concinna fieret oratio, necessarie legendum erat सलसलनानां quamvis omnes Codd. सलु certe praebeant. Scholia desiderantur.

51. Ultimum vocabulum ङगत् metro, sensu et Codd. iubentibus in ङगति commutavimus, reliquas vero scribarum festinationes tacite omittamus. Scholiis destitutum est distichon ut etiam quae sequuntur, bina 52. et 53.
52. Sequitur caput sextum सलनप्रसा regulas continens et praecepta moralia diversa quae ad नीतिं proxime pertinent. परगुणे e Codd. A. B. loco गुणिगुण recepinus ut sensus postulat. Lectionem Cod. A. यथेत्यु नरेषु in orationis clausula pro एते यत्र वसन्ति notare tantum licet ne quid desideres. मूलिन् tridentem gerens epitheton Sivi notissimum est. Reliqua facilia sunt.
53. Recepit sententiam hanc fabularum Hitopadesi collector, ubi p. 13. prostat. Lectio non variat nisi quod Cod. A. अभिरतिः gaudium pro अभिरुचिः splendor, amabilitas proponit; Jonesius: in fame resolution to preserve it, coniectura, ut videtur, reddidit. Per सुतिं propr. audible, Vedos intelligi constat.
54. Huius versus in singulis vocabulis paullisper intricatioris mentem omnino me cepisse affirmare non ausim. Primum enim enunciatorum interstinctionem, prout ex auctoritate Schol. constituimus, in dubium vocare liceat, ut ab initio statim, ubi donum praebere hospiti simplicior forsitan et magis nativa sit verborum iunctura, ita ut सम्प्रविधिः pro se ipso stet et modestiam significet. Hanc enim significationem सम्प्र habere, docet Visvakoshus (cit. Kirāt. 9, 54.) सम्प्रः साधवो ऽपि स्यात् संवेगाद्दयोरपि ॥ Schol. vero nil nisi सार initium, observantia, lascivia addit, igitur observantiae norma hospitalitatem designare debet ac comitatem in omnes qui domum aggrediuntur. Dein membro secundo Edit. Sr. et B. legunt साप्युपकृतेः (sic enim in Genit. corrigendum) affirmative scilicet, ita ut उपकृतिः retributio passive sumatur de ope quam alii tibi tulerunt: nos tamen cum Cod. A. न legentes, sensum activum praetulimus ut fecit Schol., एकस्य उपकारः कृतः तस्य कथनं न करोति explicans et ante सदसि interstinguens, quamvis vocabulum hocce ad antecedentia quoque pertinet. In altero hemistichio obscuritas, quae ex lectionum varietate, sive potius corruptela oboritur, Scholiorum ope tollitur: लक्ष्ये in Ed. omnino falsum; Cod. A. लक्ष्या Anusvarum tantum neglexit; Locativum integrum Commentarius praebet. Idem अनुसेकः per सार्वः explanat, sed habet forsitan, quo se commendat lectio Cod. B. अनुसेका लक्ष्यी fortuna non superba. Vocabulorum sequentium sensus pendet ab अभिमुख [भू cum अभि superare] et सार्व quod hic, opinor, naturam, potestatem denotat, ita ut de aliis sermones facere liberos a superbiae (insolentiae) natura dicere nobis videatur poeta; his tamen paulisper alienum habemus, nisi fallimur, Scholiastam, lectionem aliam secutum verbis: सत्कथाः भवसाराः परमार्थरूपाः निर्वधिकर्तव्याः legit enim Cod. A. निर्वधिमवसाराः unica

syllaba metrum turbans. Clausula denique orationis, in qua epitheton वसिष्ठा (cui arborem conferas in inferno वसिष्ठं Raghuv. 14, 48.) proverbii naturam sapit pro re molesta, कठिनं, mox recurret vs. 61. et per interrogationem केनोद्दिष्टं negative sumenda est: a nullo demonstratum न केनापि, quod idem exprimit ac स्वाभाविकं, प्रकृतिसिद्धं aliaque huius generis vocabula, *animo* scilicet *insitum*.

55. Enumerat poeta virtutes quae cuique hominis membro convenient: ग्राह्यस्वयागः est *optima relictio* quod nomen ut reliqua in verba resolvimus, mallet tamen ग्राह्यत्यागः, ut ad *beneficia* simul et ad *vitam devotam*, omnia bona spernentem, pertineat. Vocabula स्वस्या वृत्तिः *sibi constans conditio* e Cod. A. recepimus, quum स्वेच्छा वृत्तिः non bene quadrare videretur; reiecit vero eiusdem Cod. lectionem अधिगतैकवृत्तफलं Scholia non adsunt, neque in distich. sequens.
56. In vocabulo कर्कशं quaesita latet et elegans amphibolia, non solum enim *perdurum* significat et *violentum* sed plantam etiam designat शान्दारोचनि nomine, quae liliae aquaticae h. l. opponitur. Ceterum cf. Zabiorum similem sententiam apud Lorsch. l. l. p. 13. *Proverb. 10, 25. Horat. Od. 3, 3, 7. et Anvari Soheily: Fir tenax propositi is est, qui non ex loco movetur etsi volvatur orbis terrarum sicut coelum; est ut Simurg, quem nec procella e loco aufert, non ut passer qui fistulae spiritu cadit:*

مرد ثابت قدم آن ست که از جا نرود
 و رجه سرکشنده بود گرد زمین و چو فلک
 مثل سیمرغ که طوفان نبرد از جایش
 نه چو کنخشک که افتد بدم از باد تفک

57. Sententia haec elegantissima ab *Herdero* germanice reddita et multis iam seculis ante a *Saadio* in Bastano persice exhibita est, cuius fabulam satis notam denuo vulgavit *Chezy* ad Sakunt. Vol. I. p. 231. — तन्मीळिकं loco मुक्ताफलं Edit. legimus ex Cod. A., quia B. quoque तज्जायते मीळिकं praebet. स्वाति et स्वाती propr. *Arcturus* est, tum de stella quavis fausta (महानक्षत्र Schol.) usurpatur; opinio, ex veterum populorum, a stellarum positione omnia auspicantium, Astrologia petita. In Cod. A. संवासतो quod magis vulgare, pro संसर्गतो exstat. Ceterum in comparatione *κλύμαξ* notanda; de malis ne nomen quidem manet; meliores pro tempore tantum nitent, optimi vero in perpetuum.
58. Pronomina addita rem augment, ac si dicas: *ille verus est filius* et sic porro. यः प्रीणायेत् Cod. A. exhibet minus bene quum verba sequantur positiva; idem in secundo hemistichio सुखं च समक्रियं यद् proponit coacte, quare equidem in vulgata tersiore lectione permanserim. In vocabulo कलत्रं pro uxore eadem latet imago quae Graecis ac Romanis vulgaris, sonat enim *seminis* (cf. *Chandic. 11, 5.*) *vasculum*, ut alias क्षेत्र *ager* (*Manus 3, 175.*). Notissima sunt *sulcus* (*Priap. p. 95.*), *muliebria conserere arva*, *ἀλλοτρίαν σπείρων, ἀρῆραν ἀγῶν* et rell. cf. *Sophocl. Oedip. Tyr. 1210. Eurip. Phoeniss. 18. Hebraei puteum* (בֵּיר) dicunt,

Arabes *vestem* (لباس). — Amicum in malis cognosci, saepe agnoverunt Indi, cf. *Hitop.* p. 21. Scholia desiderantur.

59. Commendatur hoc versu animus submissus ac lenis qui aliorum famae et fortunae unice intentus gloriam ipse exinde assequitur. Pro vulg. तुतिभिः in Codd. A. B. et Schol. legitur कथनैः quod in textum recepimus, Schol. praeterea स्वापवन्तः *stabilientes* ante oculos habuit. Idem in membro secundo विगत male scribit pro विनत, *inclinatus* autem est omni labore nitens. पृथुतरा porro, quod in पियतरा mutat Cod. A., servavimus, वत्तः tamen, in pluralem fortasse numerum mutandum, ex Cod. B. in Instrumentalem casum convertimus. सान्नेय्येय membranae omnes exhibent; pro दुर्मुखात् A. induxit समन्तात् quod tamen unius codicis fide noluimus recipere, praesertim quum in toto hemistichio secundo adnominatorem aperte captaverit poeta, qua de causa ultimum quoque verbum कथयन्नीयाः ut A. et Scholia habent, videtur praefendum. Initium certe lineae quartae intactum debet servari: Cod. A. et Commentarius सन्तो ऽप्यश्चर्यवर्थाः legunt, sed चर्यः idem valet quod चर्यः scilic. श्रेष्ठः.
60. Versus in Edit. Sr. omissus in Cod. A. numerum vigesimum sextum prae se fert quidem, sed ad caput nostrum cum Rogerio referendus est. Varia praecepta moralia continet, quae in Vedis aliisque libris sacris exstare poeta testatur, ita ut Octologum appellare possis versum; vetat nempe caedes, furtum, mendacium, commendat beneficia, continentiam, castitatem, modestiam et prae caeteris in omnes homines benevolentiam atque amorem. Verba singula faciliora sunt, neque variantes deprehenduntur lectiones in uno, quem consului, Cod. B.: non enim exstare videtur sententia in D. et Tayleriano codice ceteroquin corruptissimo.
61. Cod. A. primi hemistichii membra transponit et ante वसन्तः particulam तु inserit. Vocabula प्रिया स्वाध्यावृत्तिः quae Schol. per विधुक्तं वर्तनं explicat, de tali intelligenda sunt vitae ratione qualem doctrina de moribus praecipit, ita ut Adiectivum न्याय्य *conveniens* ad Ethicam, Nyāyam, alludat simul; Scholiorum विधिः ambiguitatem non tollit quum de fato et praecepto dicatur: quaecunque autem est conditio illa vel moralibus demonstrata praeceptis, vel fato circumscripta, ea cara, प्रिया, debet esse homini. De clausula sententiae vid. supra vs. 54.
62. Incipit caput pulcherrimum, प्रहस्यवर्जित inscriptum, hoc est de beneficiis praestandis, de gratitudine animi et in universum de ope aliis hominibus ferenda. Primus huius sectionis versus suavissimus in *Kālidāsi* exstat Sakuntala p. 97. et disceptari sane potest num sententiarum collector sententiam ex illo sibi sumpserit dramate, an vero poeta celeberrimus, Bhartriharis nostri aequalis, distichon hocce, popularibus iamiam notum, fabuloseque inserperit. Hoc ultimum mihi veri similis est, quia et Bhavabhūti aliique poetas sua talibus sententiis tanquam gemmis ornavere. Chetius ne verbum quidem de hoc re protulit,

cui melius sane ex variis codicibus ad literas Indicās illustrandas consuisset, quam quod exercitia iuvenilia nobis delibaret. Lectio दूरिविलंबिनः in Edit. Cheziana falsa est; in Edit. Sr. Bhartr. भूमि exstat, in codicibus A. B. unice rectum भूरि *multum* legitur, quae vox, cuius repham दूरि in Sakunt. servat, in compositis tantum adhibetur sed propria vi, ut autumo, quum obsoletus videatur Localis vocabuli भूः quasi χαμαίφορον, in terram versus, erit igitur: *multum innitentes, tangentes*. Imagines de liberalitate a nubibus et arboribus desumptae apud Orientales perquam frequentes sunt (vid. Interpret. ad Proverb. 11, 25.); pauca addam exempla ad ultimam comparisonem pertinentia. *Hitopad.* p. 19.: *arbor umbram non detinet obliquam ab illo qui abscidit*

हेतुः पार्श्वगता ह्यायां नोपसंहर्ते हुमः ॥

Distichon ab *Halhedo* in praefatione ad leges Indicās p. 24. adductum, sonat: *Fir benignus, aliorum saluti prospiciens, odium neque interitus tempore fovet: arbor Santalina, vel in delectu, dolabrae oram reddit fragrantem.*

सुतनो न याति वैरं परहितमुद्धिर्विनाशकाले ऽपि ।

हेदे ऽपि चन्दनतरुः सुरभयति मुलं कुठारस्य ॥

Mrichchhak. p. 146.: *Amicorum aves libenter adeunt virtutis arborem illam, virtutibus tanquam fructibus ornatam, quae praestantiam ceu truncum habet, modestiam pro ramis, honorem pro radicibus, magnitudinem pro floribus.*

गुणपञ्चालं विनयप्रशस्त्रं

विस्रम्भमूलं महनीयपुष्पं ।

तं साधुवृक्षं स्वगुणैः कलाह्यं

सुहृद्दिहेमाः सुखमाश्रयन्ति ॥

Saadi in *Gulist.* p. 269.: *arbor liberalitatis ubi radicem agit, ad coelum usque ramos et celsitudinem extendit: quodsi igitur ex illa fructum percipere cupis, cum exprobratione seram ne admoveas ad illius truncum.*

درخت کرم هرکجا بیخ کرد

گذشت از فلک شاک و بالای او

گرم آمید داری کزو به خوری

بمنت منه آره به پای او

quibus adde Adagium arabicum: *dives absque liberalitate est ut arbor sine fructu* غنی بلا سخاوة کشمیر بلا ثبرة. Scholia desiderantur, ut et versibus 63. 64.

63. Externa non condecorant virum ornamenta sed virtutes. Viros in India nobiliores in aures gestare iam ex *Curtio* 9, 1. discimus: *rex Indicus cum duobus filiis occurrit. — Lacerti et brachia margaritis ornata erant, pendebant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli.* Correctiones a nobis factae Codicum nituntur auctoritate; in B. praeterea exstat

कृपाकुलानां lectio satis bona, in A. denique परोपकारैर्न ubi particula saltem तु sive च erit delenda.

64. Amici constantis virtutes describuntur, inter quas praeceptum hoc praeceptum: $\mu\eta\ \phi\epsilon\lambda\gamma\ \epsilon\tau\alpha\iota\sigma\tau\omicron\nu\ \epsilon\nu\ \kappa\alpha\kappa\omicron\iota\tau\epsilon\ \kappa\epsilon\iota\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ apud Indos saepius inculcatur. In Cod. A. गुह्यं च exstat, in B. गुह्यं निगूहति, retinuimus tamen pluralem ob पापान् et गुणान्.
65. Conferri quodammodo potest gnoma Zabiorum (apud Lorsch. p. 14.) et illud Evangelicum (*Matth.* 5, 45.) de sole in bonos malosque lucente; quibus adde *Hitopad.* p. 19.: lunam vel Chandali domicilium radiis collustrare. Primi hemistichii nostri similitudines *Kalidāsus* expressit, *Sakunt.* p. 107.:

कुमुदान्येव शशाङ्कः सविता बोधयति पङ्कजान्येव ॥

distinguendum enim est inter *Nelumbium* speciosum, rubrum, (पद्म, पङ्कज et rell.) interdiu florens liliū aquaticum, et inter *Menianthem*, sive *Nymphaeam*, (कुमुद, कैव) lotum esculentam, candidam, quae noctu flores expandit et lunae nomen dedit unde *Raghuv.* 17, 75.: lunae radii haud penetrant in *Nelumbium* (पद्मे) neque solis radii in *Nymphaeam* (कुमुदे) vid. ad *Sring.* 38. De *Nelumbio* rubro pulcherrime Bharavis (*Kirātārj.* 9, 3.): *radiantibus manibus sol, valde sitiens, loti spiritu nimium gustato, ad ebrietatem redactus, ad occasum vergens purpureum corpus gesticbat:*

अंशुपाणिभिरुत्तीवपिपासुः पद्मजं मधु भृशं रसयित्वा ।

बोधयतामिव गतः क्षितिमेष्यलोहितं वपुर्गुहाह पतंगः ॥

In Edit. Sr. tertium Versus membrum sonat नाभ्यर्चितो ऽपि जलदः सलिलं ददाति, lectio a nobis recepta Codicum est A. et B., Scholiis confirmata. Ceterum चक्रवाल orbis proprie coelestis est, h. l. lotorum copia पद्मसमुदाय.

66. Homines in quatuor classes dividit poeta, ita ut a bonis distinguantur primum *intermediū*, मध्यमाः qui, ut Schol. optime illustrat चादौ स्वकार्यं कृत्वा पश्चात् परकार्यं कुर्वन्ति, dein *peiores*, कपिष्टाः ad suam utilitatem omnia referentes, quos राजसान् *daemones inter mortales* vocat vel diabolicos ut nos diceremus. Pro pessimis autem, अधमानाः sive malevolis, qui ex alienis malis vel laetitiam concipiunt, nomen ait non reperiri, quod sententiae nobilitatem quam maxime auget. In lectione apographa mira inter se conspirant, scribarum aliquot maculas si excipias nullius momenti.
67. Suavis admodum apologus ad amicorum fidelitatem atque intimam devotionem depingendam. Fingit sibi poeta lac cum aqua permixtum, qua quidem coniunctione amicorum quasi, aqua per se quidem insipida, dulcedinem demum acceperat, eam vero ob causam et gratum animum monstratura aqua prius ex olla redundat coquendo, hostilem ignem adgrediens. Scholiasta ut par est, lac sine arte inducit loquens: तदनन्तरं स्वमिश्रेण जलेन मर्दय्य चात्मा कृशानी हुतः तर्हि अहं अपि पातयिष्यामि इति बुद्ध्या क्षीरं पावकं गन्तुं उन्मथितं अभवत् । Lac igitur aquam sequitur, in ignem ruit, cum amico coniunctum quiescit et, quod sub-

intelligendum est, ignem tanquam hostem coniunctis viribus devincunt amici, etsi cum vitae detrimento. Aliter in *Hitopadeso* p. 24. de malis, beneficia non retribuentibus dicitur; aquam quantumvis calorem ab igne acceperit, illum tamen exstinguere सुतप्तमपि पनीयं शम्यत्येव पावकं ॥

68. Sensus huius distichi ad versum 28. proxime accedit: oceanum, multas atque tantopere inter se discrepantes res ferentem exemplo esse posse hominibus ut se invicem tolerant opemque sibi ferant. Etenim primum in mari Vishnus cubat serpenti Sesho incumbens, deinde ipsius hostes sive Asuri, असुराणां कुले in oceano commorantur; tum montes illi alis praediti, de quibus vid. quae dicta sunt ad versum huius Centuriae 29. Ignis denique ibi iacet वाउवानलः dictus (cuius vocabuli primam poeta metri necessitate corripit syllabam; quemadmodum in *Uttararām.* p. 94.: अयं शैलाघातक्षुभितवउवावक्रुतभुक् ।) sive etiam वाउवाम्निः ut est apud *Chaur.* 50., unde apud *Roger. Barrabageni* corruptum. Fingunt enim ignem quendam mythicum formā ingentis flammae, capite equino instructae, ex sapientis cuiusdam *Uroi* lumbis enatum et exinde apud *Calidasum* (*Sakunt.* p. 44. et *Raghu.* 9, 82. 11, 75.) शीर्वः nominatum, mundum olim incendisse donec Brahman eum in oceanum relegasset. Ibi iam aquis pascitur, sed aliquando in terram redibit mundum conflagraturus, cui rei innuit noster per सह समस्तसंवर्त्तकेः Fabulam ex Harivanso fusius enarrat *Chesius* ad *Sakunt.* II. p. 213. et ad montis ignivomi in maris aliqua insula conspicui eruptiones haud absimili ratione refert. Quae quum ita sint, delenda sunt quae in libro meo (*Altes Indien* II. p. 65.) de igne Bengalico in dramate *Sakuntala* proferuntur; antequam enim textum sanscritum inspicere licuit, Jonesii versio in errorem facile potuit ducere virumque celeberrimum Forsterum re vera duxit. Ad lectionum varietatem quod attinet, Cod. A. male legit इतसुराणार्चिनः Schol. आगताः in textu habuit; prius omnino falsum, neque enim de *Charanis* mythicis sermo est. Idem Codex शिखरिणां गणाः exhibet, mera correctio, uti videtur, librarii qui rem de qua agitur minus bene perspexerat. In secundo hemistichio इतो ऽपि scripsimus cum Codd. A. B.

69. Versum selegimus qui ad hocce caput, novem alioquin tantum sententiis constans, commodè posset referri et Rogerii versioni aliquomodo corresponderet, quanquam non negamus distichon nostrum aequo iure ad caput sequens de constantia relegari posse et sane in Visakhadatti dramate *Madrārākshaso* p. 48. una cum versu nobis 73. tanquam constantiae ac firmitatis exemplum afferri ubi Wilsoni tamen verus auctor non in mentem venit, dicit enim (III. p. 72.) *it may be doubled if perseverance is any where recommended in a more manly and spirited tone.* Ast enim, quum solus fere stet versus, in Cod. A. omissus, et in hoc toto libro summa ordinis sententiarum confusio deprehendatur, neque in singulo quidem versu de una tantum re agatur sed varia plerumque praecepta moralia sint prolata, putavimus locum suum inter adagia de officiis erga alios bene posse occupare, praesertim

quum sensus simul insit: neminem officia deserere debere, quemadmodum neque lassitudinem, terram portantem, neque solem defatigatos videamus unquam. Pulchre hac in re versiculus exstat in *Kāvyaprakāśo* p. 92.: *exit sol rubicundus, purpureus quoque occidit: in rebus secundis et adversis magnorum hominum eadem est indoles*; उदेति सखिता ताम्रकाम् एवास्तमेति च । संपत्तौ च विपत्तौ च महतामेकवृत्तता ॥ Veram lectionem दिनपतेरस्ते न debemus *Mudrārākshasi* editioni; in Vulg. exstat दिनपतेरस्तेन *ocoasu immobilis*, quod sensum turbat. Grex est ut ibi legitur pro कूर्मस्य reiciendum, nec tamen omnino spernendum est (cf. vs. 28.); minoris momenti sunt कृपावत् pro न मनसानिर्वृहं loco निर्वहः et एकं हि pro एतदि. Vocabulum संगीकृतं *oblutum* (vid. *Lassen* ad *Hitopad.* p. 185.), *propositum*, sive officium reddidimus.

70. Versus aureus, integro Vairagyo libro, nugis bullatis referto, facile anteponendus. Scholia non adsunt neque ambigua esse possunt singula. Lectiones variae admitti possunt omnes: Cod. B. सज्ञ मद् प्रaebet, A. मति मा कृपा et in hemist. secundo प्रस्थापय *fac ut celebrentur* pro प्रस्थापय. Ultimam vocabulum A. in सप्तपिं mutat, ut etiam B. corrigi iubet.
71. Tria sunt quae de hominibus exiguntur hoc versu, ut puri sint *mente, oratione et corpore* h. e. opere (cf. *Bhagavadg.* 17, 14. seq. ut त्रिविधं तपः debet esse: कायेन वाचा मनसा *Raghuw.* 5, 5.) quod plane cum lege Zoroastrica toties in *Zendavesta* inculcata convenit (cf. *Zendav.* I. p. 86. 109. 126, in primis II. p. 324. vers. Kleuk.); deinde ut beneficia praestent *Dūs, hominibus atque inferis*, quod per trimundum hoc loco indicat poeta; उपकार scilicet officium tale est quo aliis aliquid retribuimus. Tertio loco poscit ut bona aliorum opera magni faciamus et, si quid particulae instar fecerint, id in montis magnitudinem evehamus. परमाणु *atomum* in singulari numero scripsimus cum codicibus A et B; Edit. habet परमानो: quod ferri quidem potest sed in Errat. in Accus. pluralem mutatur. Alias de re minima *granum sinapi* usurpatur, cui opponitur fructus *Bilvi* et mons *Merus* in *Episod. Sakuntalae* 7, 79. 81. coll. *Matth.* 13, 32. Hoc modo qui agunt, hi in suo ipsorum corde efflorescunt, hoc est gaudio fruuntur uberrimo; correspondens pronomini *कियन्तः quam multi*, supplendum est इयन्तः, Scholia desiderantur.
72. Nova sectio octava de constantia agit ac firmitate, धैर्य, quam vocem auctor *Sāhū.* p. 57. ita definit: मुक्तामय्यावना धैर्यं मनोवृत्तिश्चक्षला ॥ Primum perseverantiam in laboribus quantumvis arduis adhibendam esse Deorum exemplo monet, qui in Anrito parando non lassati erant, qua de re vid. ad vs. 27. Pro महार्हे: in Cod. B. legitur महार्हे: eodem sensu; pro धीराः ibidem सन्तः quo quidem vocabulo sententiae vis omnis infringitur. In Cod. A. न निश्चित^o sensum bonum praebet: ne finita quidem re constantes quiescunt sed novam aliquam aggrediuntur. Scholia desunt.
73. In uno tantum Cod. A. legitur versus, quem tamen et Rogerius hoc loco ante oculos habuit. Tres hominum classes inducit poeta a pessimis incipiens qui propter difficultates

rem non aggrediuntur, procedens ad eos, qui aggrediuntur quidem sed rem adgressam mox relinquunt, et sedulos ac constantes summo loco ponens, qui arduum quidquid inceptum ad finem perducunt. Citatur sententia in *Mudrārākhṣaṣo* p. 48. ubi membrum ultimum ita sonat: प्रार्थ्यमुत्तमगुणास्त्वमिवोदहन्ति ex qua lectione प्रार्थ्यं recepimus, utpote unice rectum, pro प्रार्थ्य, ut Codex, hiatum non respiciens, praebet. Verbum autem परित्यजन्ति tuentur Scholia.

74. Praecedenti sententiae bene sese adiungit distichon, causam quasi addens cur homines quieti plerunque addicti sint, scilicet quia socordia tanquam hostis in corporibus commoratur; labor vero perseverans amicus est quem omnes sibi sociare debent. Sic versum intelligo nullis Scholiis instructum et a lectione in omnibus apographis sibi constantem. Apud Rogerium alia sententia exstat quae nusquam reperitur.
75. Sententiam hanc sibi vindicavit *Hitopadesus*, ubi p. 55. exstat, Editionis Sr. lectionem fere repetens, in qua membrum secundum et tertium sonant hoc modo:

बुद्धेर्विनाशो न हि प्राक्कनीयः ।
अथः कृतस्यापि तनूनपातो ॥

nos lectionem Codd. A. B. et Scholiorum adoptavimus simpliciore, quae repetitionem simul particulae हि iusto duriorem, ut Lassenius recte animadvertit, evitat. In quibusdam praeterea *Hitopadesi* editionibus ab initio scribitur vocali producta कदार्थितस्य quam recte Lassenius dolet se retinuisse, quum verbum कदर्थ्य in *Bhartr. Sring.* 97. quoque legatur. Sed audiamus potius editores doctissimos ipsos de hac sententiae nostrae varietate disputantes (p. 97.): „Quodsi कदा legitur, id licentia poetica seiunctum est ab अर्थि et construendum न कदापि id est न कदाचित्. Schlegelius lectionem कदर्थितस्य (कदं प्राप्स्य Schol.) tuetur, siquidem अर्थित pro अर्थिन् admitti nequeat. Verbum denominativum कदर्थयति significat vilipendere, parvi facere, compositum est cum particula कत्, themate obsoleto pronomini किं quod et ipsum cum significato contemptus vocabulis quibusdam proponitur.” Hactenus viri celeberrimi, quorum sententiae nil addo. Verbum वान्ति in plurali, ut *Hitopad.* P. exhibet, nullus legit *Bhartriharis* Codex. Metrum, ut in praefatione observavimus, est उपत्ताति, permixtum ex *Upendravajro* et *Indravajro* genus, et ita quidem, ut, lectione *Hitopad.* admissa, *Amphibrachys* et *Antibacchius* in pedibus initium facientibus alternent, ex nostra autem lectione *Antibacchius* in ultimo tantum colo locum habeat, cuius generis nomen speciale desidero. Ad imaginem quod attinet, cf. *Sisupālab.* 1, 2.: ut in altum adscendat ignis, natura ipsius est प्रसिद्धं उर्ध्वत्वनं हविर्भुतः Aliud in *Kāṇḍaprak.* p. 153. exstans distichon, imagine etsi paullulum diversa, non possum quin adscribam:

यदि दहत्यनलो ऽत्र किमद्भुतं
यदि च गौरवमदिषु किं ततः ।

लवणाम्बु सदैव महोदधेः

प्रकृतिरेव सतामविषादिता ॥

76. Adoptavimus Cod. A. lectionem कोपकु^० pro को ऽपि कृष्णानुतापः et in hemistichio secundo लोभपापैः pro Nominativo quamvis utraque vulgata lectio possit defendi, *posterior* autem, iam vereor, debet praeferrri. Ultimum vocabulum कीरः bene se habet, neque in धीरः eiusdem Cod. commutandum, iam enim in ipsa stirpe latet virilitas ac strenuitas. Tertium versus membrum imaginem repetit a laqueis quibus hostes capiuntur [in textum autem pro कर्षन्ति male irrepsit कर्षन्ति]. Tales vero laquei, qui collis ferarum et hostium iniiciuntur, apud omnes fere populos commemorantur, Arabes hoc modo asinum silvestrem cepisse testis est *Arrianus* (de venat. 24.), inter arma Persarum *Herodotus* (7, 85.) refert; *Pausanias* (1, 21.) de Sauromatis, *Suidas* de Parthis, qui *σειράφοροι* (vid. Suid. h. voc.) exinde dicebantur, eadem narrat, et apud *Homerum* (II. 5, 487.) *ἀψίδες λίνυς* haud dubie de laqueis istis intelligendum. Plura vid. in *India* mea II. p. 62. Scholia in distichon nostrum desunt.

77. In Cod. B. initium versus sic se habet:

वरं शृङ्गेत्सङ्गागुरुशिलरिपां क्वापि विषमे

quae quidem lectio sensum non mutat, neque tamen habet cur Editionis textui praeferatur. In A. sententia desideratur una cum scholiis quae in distichis de constantia omnibus fere desunt vel saltem ieiuniora sunt. Pro तीव्र in Cod. तीक्ष्ण exstat. Vocabulum शील *indoles* h. l. fortitudinem et virtutem *κατ' ἐξοχήν* significat, quod in ipsa vocis latet origine si cum शिला *saxum* conferas; dein ad illam vitae rationem transfertur, quae sensu veri, boni et pulchri nitet, sive ut uno verbo dicam, ad humanitatem et sensu denique latissimo ad eam hominis indolem qua sibi consentaneus est aliquis in omnibus quae peragit. Sic in versu proxime sequente adhibetur, ubi *Rogerus* bene circumscribit: *celui, qui sçait s'accommoder à l'humeur d'un chacun.*

78. Generosiores viri et sibi constantes omnem rerum naturam sibi subiiciunt. De verbis denominativis, quibus utitur poeta, vid. ad *Sringar.* 34.; inter haec गुप्तायते rectius est quam quod Cod. A. proponit गुपीयते. Maluimus porro cum A. et B. कुल्यायते — quod et *Rogerus* expressit: *un ruisseau* — pro कूपायते *puteum fieri*; in कर्षायते autem gravitas multa inest, ideoque suo loco eripere nolui et cum कर्षायत A. vel कर्षायते B. commutare, quae mera forsitan scriptorum vitia sunt. Notandus est Superlativus audacior in Composito अखिललोकवल्लभ ॥
79. Homo कार्यार्चिन् is est qui bona opera atque officia omnibus viribus persequitur, res externas non curans. Humi stragulum opponitur lecticae पर्यङ्क, quod quidem vocabulum in *India* nostra (II. p. 109.) falso cum persico *پالنگ* contulimus, scribitur etiam पर्यङ्क unde hodiernum nomen *Palankin* descendit. Morem in *India* antiquum esse quo reges et homines delicatuli „*sæta cervice ferri*” sese passi sint, ex *Curtio* discimus (8, 9.): *Quum*

rex sese in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat. Artaxerxem Timagorae φορτίον tale dono dedisse, Plutarchus refert; hoc modo ex Cappadocia et Bithynia luxuries illa ad Graecos et tempore Gracchorum (Gellius 10, 3.) ad Romanos quoque delata est, quibus arcata quoque et *clausa lectica fenestra*, plane ut Indis erat in usu (vid. Scheffer de re vehiculari II. p. 88.). — Nominativum retinuimus ग्रयनः, Cod. A. Locativum, B. Accusativum praebet. Vox ग्राकः olera non modo sed herbas etiam viliores complectitur, quae ग्रालि et ओदनं *oryzae generibus*, tanquam cibis lautioribus opponuntur; in B. मिष्टान्नरुचिः exstat, *cibus delicatior* in universum, speciatim *carnes* quibus non omnino abstinere Indos pluribus comprobavimus argumentis (India II. p. 160.). कन्या *parvus*, *पुन्युद्रा*, *मृग* oppositum est *vesti splendenti* दिव्याम्बरं sive ut Cod. A. mavult चित्रांबरं *variegatae*. Idem vero in fine versus contra metrum transponit न गपायति सुखं न च दुःखं. Scholia non adsunt.

80. Singulas enumerat poeta virtutes, quae unumquemque decent quibus superius tamen श्रीलं इदं सर्वकार्यं est; ultima duo vocabula recepimus e Cod. A. et B. pro vulgato सर्वकालनियमं sed timeo, inconsideratius, iam enim magis aridet ex hac lectione profecta sententia: „omnium vero summum decus est *quovis tempore sese continens indoles*.” Scholia desiderantur. Ceterum molestiam quandam faciunt abstractis vocabulis concreta quaedam permixta, veluti ज्ञान *sapiens* et प्रभवत् *nobilis* sed in his Indorum poetae concinnitatem verborum non multum curant.
81. Nobilis huius capitis conclusio: quidquid dicunt moram periti — sed निपुणाः sensu aliquo modo peiori sumendum, *quasi dicas morosi* — quidquid fortunae casu accidit, fortis et sibi constans homo, ne mortem quidem timens, virtutem sequitur. Neque huic disticho adsunt Scholia.
82. Necessitate divina omnia regi et quemlibet sorte sua contentum esse debere, caput sequens exemplis commonstrat; fieri enim posse versus statim octogesimus alter fabula docet Aesopica, ut serpens per praestigiatores canistro inelusus et fame iamiam attritus, murem rattum, qui corbeam perforaverat, adipiscatur et per ipsum insuper foramen evadat. भृगुशः cave ne *victu carens*, आशः explices; Scholiastes rem illustrat: कश्चित् सर्पः (quod in fabula notissima supplendum) कर्पडमध्ये निक्षेपितः अहं अस्यान् मोक्षविष्ये इति आशः भृगु यस्व ॥ Cod. A. loco ततोः videtur legere ततो quod ferri non potest quia Genitivus tunc पीडितस्य debebat praecedere; idem Cod. in fine लोकाः पश्यत *homines videte* legit; melius tamen est स्वस्थाः *sibi compotes*. Sphalmata in Edit. तत्तं, मुलैः rell. correximus.
83. Rogerius versum, in Edit. Sr. proxime sequentem reddidit, at quum eadem imagine utatur sententia et in Cod. A. omissa sit, videtur disticho nostro olim fuisse adscripta, donec postea in textum sit recepta (dedimus in Supplem. 14.). In secundo hemistichio हि

सुवृत्तानां legit Cod. B. — Vocabulum लिपिः *adoersitas* per fortunae casus expressimus ut cum pila cadente conveniret; ad mala tantum pertinet ex quibus acrior animi impetus hominem debet erigere. Similis figura in *Hitopad.* p. 68.: *manu dimissae pilae casus nisus-que hominum sunt*, कर्निहितकलुक्कसमाः पातोत्याता मनुष्याणां et *Proverb.* 24, 16.: *כִּי שָׁבַע יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיָה בְּרָעָה*

94. Eadem quae antecedit sententia novis illustratur figuris, prima similitudo de arboris trunco denuo progerminante desumpta (cf. Jobum 14, 7. et in Vedis apud Jones. Vol. XIII. p. 378.), secunda est de luna per Rabum laesa, क्षीप्, qua de re vid. ad Nit. 27. collat. *Kāvyaprak.* p. 155. atque ex hoc *Sāhityadarp.* p. 325.: *etsi saepius laesa semper tamen indies crescit luna*, क्षीप्: क्षीणो ऽपि शशी भूयो भूयो ऽभिवर्धते नित्यं । Bene huic figurae convenit verbum उपक्षी propr. *recolligere vires*. In Cod. A. distichon, ut omnia fere quae *Arya* metro concinnata sunt, valde corruptum est; primum ibi hemistichium claudit उपसृते लोके quod non intelligo, secundum autem ते न विमुता लोके. Scholia vero in utrumque distichon desiderantur.

85. Mythologico utitur exemplo poeta, ut fatum sive omne moderans numen ipsis Diis potentius esse, multo minus igitur hominum viribus confidendum demonstret. Ille, qui aliis Diis hostilibus victus inducitur, Indrus est, cuius exercitus dux primus planetarum Vrihaspatis sive Jupiter, cuius milites Dii minores dicuntur, qui tamen cladem saepius expertus est, vel contra homines, ut carmina docent epica, devotione insignes pugnaturus. *Airāvatus* Indri elephantis nomen esse vel pueri norunt; वाहन vero, quod cum teutonicae stirpis vocabulis *waggon*, *Wagen* proxime convenit, a *vehendo* sive वह् deductum, non pro curru solum, sed de iumento, nave et re qualibet qua quis vehi potest usurpatur, ut de *vehiculi* voce pluribus quoque docuit *Schefferus* l. l. I. p. 3. Sed de lectionum varietate iam videamus quae Scholiorum absentia sola crisi est discutienda. Pro सलु in Cod. A. किल exstat idem significans; idem Mst. वाहन: mutat in वारपा: *elephas*, quam lectionem qui defendere vult, adsentientem habet Rogerium. Secundi hemistichii initium in Cod. A. sonat इत्याश्चर्यं quod Rogerius quoque expressit: *merveilleusement ruiné*, pro समन्वित: tamen in utroque Codd. A. B. legitur बलान्वित: quam quidem vocem recepimus. Maior discrepantia in vocabulo sequente deprehenditur: Edit. Sr. बलभिद्गः praebet ita ut *vim findens* epitheton Indri, qui alias पुरंदर: audit, habendum sit; in B. alio usitatioe nomine Indrus inducitur: मधवा भग्न: neque tamen necesse erat in re notissima Deum illum nominare: praetulimus igitur lectionem Cod. A. बलिभिः, quod cum परै: coniungendum est. Idem Cod. in ultimo colo legit तयुक्तं वरमेव देवशरपां satis languidum ut mihi quidem videtur sed eligit lector. Rogerius denique addit: *et pour cette raison le feu devorera celui qui veut acquérir quelque chose par son travail*, quae verba, a Brahmāne Padmanabho addita, fabulae explicationem intendunt sed, ut saepius factum, a re aberrant.

86. Parabola trita ac vulgaris docet: neminem effugere posse ea quae per Fatum semel destinata sint quippe quod nos veluti pecora ducat, ut est *Milat.* p. 146. Vocabulum सल्लघाट paucis investigemus et ad suam stirpem referre conemur: सल्लु quod per सल्लु significatur, de senum potissimum inceasu vacillante et incurvato videtur adhiberi, unde persicula كال curvus remansit, ita tamen ut de capillorum canitie et raritate simul repetatur notio, ut कालيو apud Persas is est cui capilli horrescunt, verbum كاليلو calcere et canos fieri capillos, quemadmodum hebr. קלל senex de barba et mento vacillantibus descendit. A verbo सल्लु suffixo Unádico ट (ut तनु a तन्) nomen derivatur सल्लु (*senex, calvus*, german. *kahl*), quod ipsum obsoletum, in Vocativo tantum adverbiascente pro *certe, sane* remansit, ita enim talibus Vocativis saepius contingit ut ex crebra allocutione Adverbii tandem naturam induant. Novum dein accedit suffixum Taddhita षाट, quod maculam quandam ac turpitudinem indicat, v. c. कल्लघाट *loquax*, sic सल्लघाट *calvus* est. Notabilis igitur similis vocabuli formatio in lingua latina observatur, siquidem littera v in *calvus* ad radicem non pertinet sed postea themati adhaesit, v. c. in *calv-arium* pro *cranio*, proprie locus ubi capilli sunt, ut *virid-arium, gran-arium* et alia. Ab eadem stirpe descendit nomen सल्ल *miser* et सल्लपू: *servus* proprie *verrens*, deductis forsitan a miseria senectutis notionibus. Sed haec meris omnia nituntur coniecturis donec acutissimo et sagacissimo Boppii iudicio confirmantur. — Nominativum संलपितः non Localem casum membranae praebent. Cod. A. aliam proponit arborem, ताडस्य lectione; ताडि et तालि, cuius igitur forma masculina quoque sive neutra prostat, est *Corypha Taliera, umbraculifera* Roxh. sed malim tueri vulgarem lect. बिल्वस्य, magnis etenim fructibus praedita est Vilva, s. *Aegle marmelos*, ut iam ex sententia patet in *Episod. Sakunt.* 7, 29. *Kides o rex alijs peccatis ut granum sinapi, tuo vero, ut Vilva ingentia, videns etsi non animadvertis.*

रातन् सर्षपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यसि ।

आत्मानो बिल्वमात्राणि पश्यन्पि न पश्यसि ॥

- Hemistichium secundum in Cod. A. incipit तत्राप्याशु falso, quia सशब्दं sequitur, in fine idem habet तत्रापदां भातनं quod admitti potest.
87. Sententiam pervulgarem ac tritam, in Edit. Sr. et Codd. omnibus, praeter A. omissam, retinui primum quia locum suum bene occupat, tum quia in *Hitopades.* (p. 16.) est recepta et a Rogerio hoc loco lecta. Neque variantes adnotandae lectiones, nisi quod Hitopad. membrum primum et secundum transponit, neque adsunt Scholia. De dracone *Rahu* dictum est ad vs. huius libri 27.
88. Versus hic, qui ut octogesimus nonus in solo tantum Cod. A. legitur, simili mensura sese adiungit praecedenti. Scholia adscribam integra, de acumine, in fine distichi, quod omnino videtur frigidius, paullulum dubitans: ब्रह्मा सत्यम् प्रथमं ब्रह्मण्युपाकारं सर्वगुणानां उपनिषत्सं भुवः सर्वकार्यां सर्वकारं एतद्वर्षं पुरुषात्तं वृत्तति यदपि पुरुषात्तं जगतां भोगकरोति चेन्म ब्रह्म

इति केदे कटे यथा स्यात् तथा इयं विधेः अक्षरा अपविडता सत्तानं । In his vellem अक्षरापविडता ut *fatum* accusaretur tanquam caecum et nulla summi numinis cognitione praeditum, quod poeta sane intendit; prout nunc stat vocabulum अक्षरा, Visargo omissa, sive accuratius अक्षरापो अपविड^०, vocabulum antecedens explicans Genitivus videtur, ex mente videlicet senioris Commentatoris, *σιμαρμένην* et Deum unum eundemque putantis.

89. Sensus est: Perferas, neve culpes id quod mutari nequeat कर्तेर non modo arundinis Bambu surculus est, sed etiam frutex spinosa in arena habitans quam intendit poeta. Offendit masculinum दोषः cum किं quod tamen simpliciter *cur* reddi potest, igitur nihil muto. Secundo exemplo ad verbum fere reddito, utitur *Saadi* in *Gulist.* p. 11.:

گرند بیند بروز شپره چشمه آفتاب را چه گناه

Avis चातकः *cuculus melanoleucus* durante tantum pluvia bibere et guttas roris nubiumque captare volando dicitur, quemadmodum Cicadam rore vesci perhibent Veteres (τῇ δρόσῳ τρέφεται μόνον *Aristot.* H. An. 4, 7.). Unde पल्लवियः appellatur Châtacus et poetis frequenter inservit in nubilosis depingendis temporibus, hoc loco vero molestum aliquid esse poeta significat quod guttae in huius avis rostrum sponte non cadant, ac si nos diceremus: assa non in os volat columba. In sententiae clausula subiectum est summum numen, quod regit fata hominum et ludo quasi ad libitum distribuit dona sua; qua in re लह् optime usurpatur: *pueriliter agere, infantilem esse*, quomodo mundum ludendo creasse Deus saepius dicitur (v. *India* I. p. 160.). *Ludere* de hominum sorte tempus dicitur infra (*Vairâg.* vs. 43.) et *fatum* ipsum veluti in puteo rota aquaria *Mrichh.* p. 343.: एष कीडति कूपयंत्रघटिकान्यायप्रसक्तो विधिः cui loco adiungas illud *Arabschahi* (vit. *Timur.* II. p. 494.): *mundus rota est aquaria, qua convertuntur tam laeta quam adversa* الدهر دولاب يدور فيه السرور مع الشور. Huic cognata imago est illa qua tempus ac fata rotae adsimilantur, ut *Hitopad.* p. 36., *Brahmavaiv.* p. 95. et 96. r.

यथा भ्रमति कालश्च यथा विषयिणो भुवं ।

अकनेमिकमेवैव नित्यं एवेष्टुरेच्छया ॥

Meghadūt. vs. 109. quibus cf. illud *Anacreontis* (4, 7.):

τροχὸς ἄρματος γὰρ οἷα
βίος τρέχει κυλισθεῖς.

Ceterum de fatorum libro divino vid. ad vs. 41. Schol. desunt.

90. Sententiam exprimit versus illam: πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τὰλλ' εἰς ἄσθενῆ et cum disticho huius Centuriae 82. proxime convenit: quemlibet sorte sua contentum esse debere. परिपूर्ति cum *Cod. B.* legimus loco पूरके *Edit. Sr.* — In *Cod. A.* versus omissus est et Scholia quoque desiderantur.
91. „Fatum nulla umquam potest effugi intentione, contra eius vim opera omnino nihil valent,” hac optime clauditur caput sententia, ita, ut transitus simul fiat ad sequentem de

operibus sectionem idemque vel ipso कर्म vocabulo quod tamen in versione temere pro fato sumpsimus, vera autem ultimae versus particulae interpretatio haec est: Non existendum non existit ex operis auctoritate, existendi interitus unde? Latinae linguae genio certe parum apta, vernaculo sermone ita fere sonat sententia: Was nicht sein soll ist nicht da Kraft der That, was sein soll findet Kraft der That keinen Untergang. Ceterum de fati vi similes sententiae in *Hitopadeso* exstant et ad nauseam usque repetuntur; cf. p. 47. ubi eadem figura: निपतनु शिबराददेर्मस्तु जलधी fatum non effugiet. De *Meru monte* cadere dicitur etiam *Mrichhak.* p. 61. de re periculosa. In coelum adscendere eadem fere occasione dixit *Zoheir* in *Moallac.* vs. 54. *qui causas timet interitus cum assequuntur, quomodo ad coeli regiones scala adscendat.*

ومن هاب أسباب المنايا يتلته
ولو يرق أسباب السماء يستلر

92. *Opera*, quae in hoc capite celebrantur, *religiosa* potissimum intelligunt Indi; sunt enim praecipua quae vitam futuram beatam reddunt haec: sacrificia praestare Diis Manibusque; Vedorum studio se dedere, liberalitatem exercere, Vedos docere eorumque quae inculcant vitae rationem aliis tradere et aedificia denique publica quae ad utilitatem tendunt, qualia sunt deversoria, putei et id genus alia extruere. Versus nonagesimus secundus antecedenti sese ita adiungit: Est vero *bonis* operibus laus et virtus iisque deditum esse magis conducit quam Deos colere minores (देवान् Schol. इन्द्रादीन्) (cf. *Vair.* 41.) nam et hi ipsi necessitati sunt obnoxii, quae tamen a bonis operibus regitur. — हितविधेः recepimus ex *Cod.* A. et Schol., quum हत sive fortasse अनुहतविधेः, negatione omissa, aptum sensum non praebere videretur; Schol. bene explicat: Deos hosce a fato dependere, nec sponte sua salutem dare posse ऋष्टाधीनाः स्वातंत्र्येण फलं दातुं अशक्याः Pro यदि किमप्यैः in *Cod.* A. exstat: किमप्यैः quod eodem redit.
93. Sensus est: vel ipsos Deos maiores salutifera quondam opera perpetrasse, ad ea videlicet per summum numen adactos; huius etenim nutu ac iussu demiurgum Brahmanem difficile creationis opus in se suscepisse constat. Non minus notum est Vishnuem decem transformationes pro salute hominum subiisse. Sivas vero filios sacerdotis cuiusdam, ut fabula narrat, occiderat, quam ob causam poenas, a Manue constitutas (vid. *Sring.* 64.) luere et per duodecim annos, cranium occisi manu tenens, eleemosynam rogare coactus est *Ooum brahmanicum* saepe pro mundo invenias secundum problema illud de ovo mundano cosmogonicum (v. *Man.* 1, 9. et *Windischmanum* docte de hac re disputant. *Sankar.* p. 20.) cui h. l. भण्ड vas figulinum adiungit poeta ut imaginem conservet. Eadem fere, figura in *Brahmaiva.* *Pur.* p. 96. legitur: *Vasculum humi fingit rotā ex tuto figulus; eodem modo creator premium distribuit actionis instrumento.*

कुम्भं निर्मातुं चक्रेषा कुम्भकारो मृदा भुवि ।

तथैव कर्मसूत्रेण फलं धत्ता ददाति च ॥

h. e. quemque a creatore secundum actiones suas iustum pretium accipere, ut *Hikopades*.

p. 6. eadem utens metaphora docet: figulus effingit quidquid vult, sic homo opus adaptat.

यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते वपदिच्छति ।

एवमात्मकृतं कर्म मानवः पत्तिपते ॥

Unica in disticho nostro lectio varians, quae notari meretur, est सिपुः सदा संकटे in Cod. B. hemist. prioris in fine. Scholia non adsunt versiculis 93. 94. et 95.

94. Pertinet sententia ad dogma illud Indorum tristissimum, ad quod iam in antecedentibus respeximus: पूर्वं तन्मकृतं कर्म तद्देव्यं sive omnia in hac vita evenire et sortem hominis omnino regi secundum opera in alia vita, antequam denuo natus esset, peracta. Vocabulum सेवा ut vs. 91. de militia et regum ministerio est sumendum; खलु in apographis legitur pro किल. Plenius ceterum h. l. expressa est de fructibus metaphora, quam et Veteres amant; cf. *Ἀνδρὸς δικαίη καρπὸς ἐν ἀπόλλυται* et: *Ἔσω δὲ καρπὸς ἀγαθὸς εὐτακτοῦ βίος*.

95. In eadem re pergit, पुण्यानि enim sunt *opera pura* quibus bonam sibi parat sortem mortalis et cum तपस् in versu antecedente convenit. Vocabulum मखलं *frons*, *vertex* monti fere adiungitur; in Codd. A. B. संकटे prostat, ex versu fortasse 93 desumptum et rei minus conveniens. Rogerius vertit: *s'il avoit du poison*, habuit forsitan विषमाखितं lectionem, quam si adesset, equidem haud sane contemnerem.

96. Versum in Edit. Sr. vehementer typothetarum incuria laborantem bene mihi videor sanasse, vereor tamen ne tertium vocabulum सि, quod sententiam antecedenti bene adiungeret disticho, paullo festinantius et Scholiorum auctoritate commotus, in च mutaverim, cuius etiam vestigium manet in खलान् Codicis A. Vox देविषा: corrupta, quam in दोषिषा: quidem possis corrigere, in omnibus quotquot inspexi Mss. देविषा: scripta est. प्रत्यक्षमित्यादि in bina dispescere enuntiata visum est contra Scholiastem, qui structuram: *venenum occultum statim in nectar visibile convertit*, fieri iubet हस्ताहलं परोक्षममृतं प्रत्यक्षं करोति quod अमृतम् per Deos paratum alludit. Sequitur Commentarium Rogerius sive potius Padmanāthas quem saepe Scholiis insistere et in versibus, hac ope destitutis haud raro aberrasse animadvertimus. Ceterum quae sint in hemistichio primo subiecta et quae obiecta ac praedicata, verborum contextus satis superque docet, tametsi praecedere debebant खलान् et sic porro. Addam insuper Schol. या खलान् सार्धं करोति मूलान् विदुषः करोति देविषो हितान् करोति ex quibus apparet minime vertendum esse: *quae bonos et malos facit*. In vocabulo hemistichii secundi tertio maxumopere variant auctoritates: Cod. B. अकृतां falso scribit, A. vero et Schol. सत्कियां quod unice verum puto; Edit. Sr. अकृतां habet, hoc est *uxorem Sankari* sive Sivi quo etiam alia in Scholiis allata tendit lectio अकृतां, et enim Commentator posteaquam versum explicavit, de novo incipit: अथवा विपरीतां अस्मिन्

मोहाद्वी गुणेषु ब्रह्मस्य मा कृषः मा कुरु कर्मिणां भावतोऽप्यारभ्य ॥ Hoc tamen scilicet cuiusdam, qui *actionem*, in Deam poetice effectam, ad Sivum Deum referre vellet, interpretamentum esse mihi quidem persuasum est. Pro Infinitivo भोक्तुं, sic enim corrigendum, verbum *si cupis* suppleri debet ex Adiectivo वाञ्छितं ut recte Schol. यदि वाञ्छितं फले भोक्तुं इच्छति ॥ Pro त्वमतो linea ultima omnes legunt व्यसने: Schol. प्रीतिभिः explicat, sensum magis reddens quam veram significationem: *studium* scilicet cum calamitate coniunctum. Vocabulum denique विकलेषु cum B. विकलेषु scribendum est; in A. विपुलेषु exstat, quod rem auget quidem neque tamen videtur praeferendum. Unum restat observandum: विपरीतां in Scholiis modo allatis prostant, nullo autem Codice confirmatum, ad hanc versus sedem pertinere, et alterum मोहाद्वी loco हे साधो ex mente Glossatoris poni debere. Quibus omnibus absolutis sensus versiculi obscurus non esse potest: *opus bonum* videlicet sive sortem exinde enatam qua mala convertuntur in bona celebrat poeta ita ut virtutes omnes nisi actione coniunctae sint, vanas esse doceat.

97. Finem respicere et praemium non debere agentem sed cum animi tranquillitate et nulla spe commotum ad opera, religione praescripta accedere, constans librorum sacrorum atque ethicorum est praeceptum. Hoc versus noster suadere conatur, metaphora de frugibus desumpta; est enim परिपालिः idem quod विपाकः *maturitas, fructus bene percocatus*, ultimum a पच् deductum, ut پختن Persae, בָּשָׁל Hebraei (*Genes. 40, 10.*) et coquere Romani (*Virgil. Georg. 2, 522.*) pro *maturescere* usurpant; primum परिपालिः de pendentibus et inclinatis pomis proprie in usu. Scholia praeant: explicent. Nulla observatur lectionum varietas, nisi आदौ in fine membri prioris pro ज्ञानं Edit. Sr. quod in textum recepimus. Scholia addam integra: गुणावदुपैर्युक्तं अथवा अगुणावत् कार्यं कुर्वन् कर्तुं इच्छता पपिउतेन विवेकिना आदौ पूर्वमेव यत्नतः प्रयत्नात् तस्य कार्यस्य परिपालिः प्रान्तः अवधार्या विचारणीया कर्तुं शक्यं प्रान्तः शुभ इति आदौ विचार्य कर्तव्यं ॥ अन्यथा अतिभ्रमकृतानां अतिवेगे स्वादेन कृतानां कर्मणां विपाकः प्रान्तः फलं आविपन्नेः मरणपर्यन्तं हृदयदाही शल्यतुल्यो भवति ॥

98. In solo Cod. A. et apud Rogerium prostat distichon in quo multum laboravi, et etiam nunc paulisper laboro, sed iam interpretationis ratio reddenda est. *Devotio* ut तपस् vs. 94. est ratio bene agendi, स्वधर्मनिष्ठां सत्क्रियां न चरति यः Schol.; quam normam quae non sequitur, omnibus ad virtutem exercendam facultatibus egregiis instructus, is salutis suae non prospicit, स्वहितं न ज्ञानति Schol. atque oleum et operam perdit. Hoc tribus illustratur imaginibus, in quarum prima quidem vehementer peccavi cum, temere in verbis haesitans, verae lectionis चन्दनैरिन्ध्रं loco novum prorsus vocabulum तज्जलान् coniectura intruserim. Illa autem lectione (चन्दनैरिन्ध्रं) restituta, hanc versus partem ita vertas: In olla gemmis ornata coquit olearius sandalis lignis multis, suppositis rell. Quod ad singula spectat: वेदूर्य lapis Lasuli hoc loco de lapidibus pretiosis, quibus vasa aurea ornantur, in genere sumendum: रत्नकचितायां सुवर्पास्यास्यां Schol. Vocabulum सली, in nullo, quo uti mihi licuit,

sanscrito Lexico obvium habui; exstat tamen in lexico Bengalico *सल mortarium ad medicinam parandum* et *सलिक coquus*, qua propter *तिलसलिन् olearius* videtur esse, proprie is qui sesamum extorquet, excoquit; इन्धनीये: appositionem facit ad चन्दनैः i. e. Santalum, lignum quod uti constat, maximo habetur pretio. Reliqua facilia sunt: *solum exarat*, *विलिख्* h. l. proprie (cf. *Nalod.* 4, 15.), *ut herbam inutilem plantet*; *सर्क* nomen quidem arboris est (*Episod. Sakunt.* 1, 25.) et sic Schol. *सर्कवृक्ष*, sed h. l. zizanium potius s. triticum repens (*swallowworth* Amar.) denotabit. Utilissimas denique Camphoram praebentes excindit arbores ille ut olera minoris pretii ibi serat et harum arborum lignis circumstipet; *कोदुव cicerum* s. *lentium species est* (*a sort of grain* Am.) Roger. aliud nomen substituit: *Naetsemi, une certaine semence donc les pauvres se servent pour faire de la bouillie.*

99. Ex Cod. A. et Schol. correximus *सुतन्तर्*, B. male *स्वतन्तर्* exhibet. Ceterum sententia est facillima neque ulla eget explicatione.
100. Bene mihi claudere videtur versus sectionem et totum de moribus officiisque librum; ultimus praeterea est in Cod. A. etsi numero centesimo decimo insignitus; in Cod. B. centesimum locum occupat quamquam aliae sequuntur sententiae quas in supplementum coniecimus omnes. In eo autem nobis constare studuimus, ut novem tantum capitulo tribueremus sententias et centum versibus Centuriam clauderemus. Quodsi vero omnes, quae huc trahi poterant, sententias velles adiungere, Satakum hocce longe ultra centum disticha excurreret. Ceterum in utroque Cod. et Scholiis legitur अनुवर्तमाना sed Edit. lectionem genuinam puto, nominativum scilicet ad तत्तस्मिन् pertinentem.

LIBER TERTIUS.

DE DEVOTIONE.

Vocatur Satakum hoc tertium वेदायं vocabulo, quod romanum *devotio* s. *temperantia* (ut Schlegelius Bhag. 6, 35. reddit) non bene exprimit: est enim proprie conditio ac status hominis ille ubi ab affectibus liber omnes cupiditates exuerit, animi commotiones coercuerit et sensuum incitamenta domuerit idque vitā solitaria atque ascetica. Igitur *Vairagyam* devotio quidem est, sed cum poenitentia coniuncta. Decem huius libri capita inscribantur: *de cupiditate fraenanda, de rebus quae in sensus cadunt vitandis, de paupertate, de voluptatum inconstantia, de temporis velocitate, de vitae asceticae praestantia, ad animum admonitio, de rebus transeuntibus et constantibus, de adoratione Sivi et de mendico religioso.* Uti vero in Apōrum libro incipiendo Kāmum, ita in centariae, devotionem pingentis, initio *Sivum* invocat auctor, religiosorum hominum atque austeram vitam degentium patronum.

1. Lectio Cod. A. in fine हरिः omnino falsa est etenim Vishnus amoribus potius gaudet, Sivus vero delectatur devotione, ut versus exprimit quem excitat *Popadevus* in *Mugdhahodha* p. 73. प्रह्लादस्य हरिस्तुपः पूर्णः शान्तेन प्रह्लादः ॥ Sivum lunam crescentem in vertice gerere atque ita depingi, res est notissima; secundum quod sequitur enuntiatur ad mythum illum alludit pulcherrimum (*Rām.* 1, 24.) quo *Kāmus*, vel ipsum Mahādevum devincendi et in amores incitandi cupidus, illius Dei (मदनानक inde dicti *Malat.* p. 145, *Vair.* 83. मदनरिपु *Vairag.* 61. स्मरारिः *Vair.* 88. et rell.), oculo combustus traditur, ita ut postea corpore destitutus, वनङ्गः hominum mentes occupare fingatur; at vero hunc Deum, oculo crematum, ad spectu denuo excitare, mulieres lepide dicuntur, in versu illo *Kāvya prak.* p. 184.:

दृष्ट्वा दग्धं मनसितं तीव्रयन्ति दृष्ट्वैव याः ।

विह्वलास्तस्य स्त्रियमीलिताः सुखे वामलोचनाः ॥

Accedit pulchra et Orientalibus perquam frequens imago de pyrausta, non sine gravi alarum damno, lucernas circum volitante, quae *προσπέταται τοῖς λύχνοις* (*Aelian.* H. An. 12, 8.) atque ideo Veteribus de momentanea non modo voluptate in adagiis est, veluti *χαρὰν πυραύς χαίρειν* et *πυραύς μόρος*, verum etiam ad animum transfertur et vel ipsa *ψυχή* vocatur (vid. *Creuserum Symbol.* III. p. 568.). Fréquentius in re amatoria imagines praebet प्रलभः sive पतङ्गः (cf. *Sakunt.* p. 24. *Saadi Gulist.* p. 146. *Pendnam.* II. p. 171. 263. 309.), ut in illo quoque *Meleagr.* Epigr. 59.:

Τὴν πυρὶ νηχομένην ψυχὴν ἂν πολλὰν καίης

Φεύξεται Ἐρως· καὶ τὴ σχετλί' ἔχει πτέρυγας

Persae praeterea ad animum saepissime transferunt mystico amore cum Deo coniunctum et in summo numine tandem veluti absumptum, ut in secundo hemist. वनतः सुप्तं scribunt omnes *paucos*. B. qui *सुप्तं* scribit, quod vereor ne praefendum sit, apud plerosque enim vocis huius verbi producit (vid. *Colubr. Gramm.* p. 234.). Quibus omnibus absolutis, sensus versicali emergit hic: homines versus Sivum, ut felicitate fruantur convertere se debere, amoribus aliisque posthabitis voluptatibus; tenebras etenim, quae ex cupiditatibus oboriuntur, Sivus divinae sapientiae face dispergit, उवाचयन्, cuius verbi loco Cod. B. minus bene उन्मूलयन् legit.

2. Prima huius libri sectio lemmate inscripta est तृष्णादृष्टं cui capiti distichon hocce introductionis instar est habendum. Queritur enim de neglecto librorum sacrorum (ब्रह्म in universum sumendum est) studio: sapientes, बोद्धारः Schol. ओत्तारः qui audire possint, invidia ac philantia (बहुकारेण) efflati dicta sapienter prolata spernunt, dum alii contra ex ignorantia non capiunt: igitur tritum ac lacerum veluti iacet dictum quodcunque; Schol. bene: वनतः कवित्वं शीर्षं ज्ञातं न को ऽपि पृच्छति प्रुपोति च. *Rogerus* hunc versum in libro *Niti* (vs. 2. p. 328.) protulit, Cod. B. in *Sringār.* vs. 3.
3. Cod. B. et Schol. चिरं परिगृहीताः legunt, attamen particula अपि necessaria videtur ad caus-

ssm indicandum, propter quam poeta et ipse (वस्तुतः supplet Schol.) cupiditatibus inservire se fatetur. Dicit enim: quantumvis magnus aliquis videtur et virtutibus insignis, tamen ille terrestribus rebus adhaeret, ita ut alii tandem ipsius exemplum sequantur, quantumvis bene gnari fructus operum (कर्म in Schol. legendum pro काम) aliquando non admodum insignes fore. Haec sententiae nativa videtur structura, quam in versione, alioquin liberiori paullulum, exprimere studuimus ut cum proxime sequente cohaereat versus. Rogerius, num p. 295. vs. 7., an vero p. 296. vs. 1. sententiam nostram circumscribat, haud facile dixeris; sensum reddit uterque, nec tamen singula expressa sunt vocabula.

4. Insatiabilem alloquitur suam ipsius in bona caduca huius vitae sitim, qua impulsus ad ardua quaevis paratus virtutes neglexerit. Vocabulum सेव in talibus ad Vairāgyum spectantibus sentiis militiam frequentissime et munus in genere quod principi debetur, significat (cf. *Niti* 94.) quo inquinare se putant homines religiosi, ut etiam *Ali Hasin* in vita sua (p. 33.) de filiis talis viri sancti loquitur اولادش بمناسب دیوانی آلوده شدند. Codex B. श्रीलकुल minus bene proponit, ज्ञाति enim h.l. ordinem sive castam intendit, quae tali servitio dehonatur. In lectione autem निरते pro पित्रुने quod heic commodum sensum non praebet, conspirant A. B. et Scholia.

5. In eadem re pergit et quinque commemorat negotia, quibus se immisisse dicit ut divitiarum cupiditatem expleret: thesaurifossorem egit; aurifodinas perscrutatus est; navigationem instituit; reges coluit et vocibus sacris crematos excitare mortuos tentavit. Indos veteres navigationi se dedisse, plurimis alibi comprobare studuimus argumentis; metallicos ipsos egisse et puteos, igne admoto, instruxisse, ex hoc loco discimus. अश्वशान est locus ubi mortui concremantur et ubi *Pisāchi*, *Krawyādi* et id genus alii daemones, ut apud nostrates in triviis, degere putantur, quos ut opes praebeant, carminibus sacris impellunt. Erant apud Veteres quoque *τρυβωρύχοι*, qui defossam cum mortuis pecuniam rapiebant, qua in re *Plautus* (*Pseudol.* 1, 4.): *ex hoc sepulchro vetere viginti minas effodiam ego hodie*; erant *bustirapi*, qui in sepulchris ipsam de rogo coenam capere (*Catull.* 59, 2.) et lucri causa omnia nefanda subire non verebantur; erant denique veneficae ac Magi, qui, ut *Apulejus* ait, *et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadaverum praesegmina ad exitiabiles viventium fortunas petebant*, quibus nefariis artibus eae quodammodo conveniunt quae h.l. commemorantur. Omnibus hisce negotiis poeta sese dicit ne minimum quidem acquisivisse वराटकं, quod proprie *loti semen* est et dein pro numo levissimo usurpatur, ut कपर्दक s. *conchula* (cowrie) quam Schol. substituit. Protulit hunc versum *Halhedus* in praefat. ad leges Indicas (p. 22. vers. german.), ultimum membrum legens: प्राप्ता कापि वराटिका न च प्रया तृष्णे सकामा भव ॥ Ultima verba सकामा भव Cod. A. quoque praebet; reliqua *aprihnam* vitia et scholiorum sphalmata leviora omittamus.

6. Scholia in Cod. desunt, in Edit. Sr. prostant. Pro प्रतिवृत्ता propr. *laesum*; दुष्टा मुक्तिरु यस्य सः

Cod. A. प्रणिहितं legit, quod in laudem potius esset. Cogitationem dicit columnae vice fungi debere hoc est immobilem et fixam in dominorum voluntatem esse directam, more servorum qui iunctis manibus adstant. Spem appellat मोघा = निष्फलं quia omnibus istis aerumnis ad finem minime pervenisse se profitetur.

7. Sententia, per se satis perspicua eo redit ut poeta studium ad dignitatem perveniendi vituperet, qua in re opus sit ut, nosmet ipsos ante divites prosternentes, virtutes nostras collaudemus. *Cur non faciamus*, किं न ironice dictum pro *faciamus quidem*, vilium vitae facultatum caussa; प्राप्ताः enim sunt *spiritus virtuales* et a जीविते differunt. कृते corrigendum erat in Edit. ubi etiam भ्रान्ति ad *peccatum* referri nequit, sed e Cod. A. cum vocabulo sequente coniungendum: *staccidum pudorem habens* magis poeticum est quam वीतक्रीड in Cod. B., quod tamen Schol. ante oculos fuisse videtur, dum per विगत explicat. Imago admodum pulchra et in carminibus Indicis satis trita est: vitam similem esse guttae in loti folio pendenti; cf. *Mohamudgaram* vs. 4. (Jones Oper. III. p. 296.):

नलिनीदलगततलवन्नलं
तद्वज्जीविनमतिशयचपलं ॥

Mrichchh. p. 108. et 183.: भगवन् कृतान्त पुष्करपत्रपतिततलविन्दुसदृशैः क्रीडसि त्वं पुरुषभागधेयैः ॥

8. Nec scholia adsunt nec variantes lectiones, quam quidem rem in sententia tam facili et concinna ne mireris. Ut vero videat lector, quomodo Rogerius versus quoque facillimos circumscripserit, versionem ipsius adiciam; *Je ne me souvie pas de la joye de mon corps, mais la joye me prend prisonnier; je ne trouve point de difficulté dans les promesses, mais je deviens foible dans la tristesse: le temps ne se passe point, mais moy: la concupiscence ne se corrompt point, mais moy avec le temps.*

9. Similiter plane carmen *Mohamudgaram* (Jones Works III. p. 296.) vs. 7.:

अङ्गं गलितं पलितं मुण्डं rell.
तदपि न मुञ्क्त्याग्राभण्डं ॥

10. Depingit poeta corporis debilitatem senilem, qua quidem homo non impediatur quo minus vitam amet, sive ut loquitur *Abbas Ibn Ahnaf* (apud Reisk. ad *Abulfed.* II. p. 653.): *intramus in mundum inviti et vix adsuati illi eximus inviti*

اقبنا مكرهين بها فلما
القناها خرجنا مكرهين ۞

Sententia nostra in Edit. Sr. denuo legitur p. 106.; scholia quidem paullisper inter se differunt et Codd. igitur auctoritate repetitio illa quodammodo nititur, non tamen debuerant Scholiorum in gratiam disticha repetere editores sed potius ex semet ipsis invicem supplere. Lectionem विगलितः pro अवि ॥, quam tuentur Codd. A. B. et versus repetitus, meliorem agnosco, quum vocabulo praecedenti nihil insit ad rem admodum augendam; magis etiam arridet (in sententia p. 106.) epitheton corporis भट्ट *fractum*, quam दुष्ट,

quod tamen in omnibus apographis prostat. *Baculum* cave ne h.l. de vita intelligas adscetica, ut in solita phrasi *baculum sumere*; est enim ut verborum contextus docet: vix ac ne vix quidem baculo se erigere posse, तथा प्रवेष्टुं मन्दं यथा स्वात्मनो वष्टुया उत्थानं Schol.

11. Scholia desunt et sane sententia nulla laborat ambiguitate. Spem ac cupiditatem qua in res terrestres continue vehimur, fluminis specie inducit poeta, eique adiungit epitheta perquam apta ut demonstret quam difficile sit cupides illas compescere. *Gaudia tanquam aquam habens* ad Gangem respicere videtur, cuius aqua honorifica habetur, *desiderium* vero fluxum est atque inconstans quemadmodum undarum strepitus; गङ्गा de multis usurpatur monstris marinis, h.l. *aligatorem gangeticum* aperte significat, cui similes affectus hominem devorant, nisi discriminatio, hoc est clara rerum distinctio supervolat veluti aves visu perspicaciores. Firmitas denique desiderii fluctibus facile infringitur uti arbores in fluminis ripa crescentes repetitis abripiuntur decumanis; stultitiae praeterea vortices adsunt et superbia, quae, cogitationum altitudine praeruptae ripae similis, impedit quominus quisquam tale flumen possit permeare nisi is qui omnes sensus devicerit Yogi. Similem figuram, sed in contrarium sensum, habes *Hitop.* p. 126.: ब्रह्मा नदी भारतं पुण्यतीर्थं सत्योदकां शीलतटां द्योत्ययः ॥
12. Novum incipit caput de opibus omnibusque in universum rebus quae sensus afficiunt, relinquendis et parum aestumandis agens. Tria tamen desiderantur disticha ut decem versibus constet sectio, quod infra in quibusdam aliis quoque capitibus observandum. Circumspiciendum igitur erat qualis sententia eandem rem trahens in libro Niti, perturbatione insigni et longe ultra centum disticha progrediente, seriem vel interrompere videretur, vel in Cod. A. deesset, atque has quidem ob causas versum, quem hic inseruimus, ex illo libro, ubi decimus octavus est, depromere non dabitavimus. Ibi enim nexum turbat, in Cod. A. omissus est nec scholia adsunt, Rogerius tamen, quod rei caput est, in hoc nostro loco versum legit; itaque Cod. B., cum Edit. Sr. conspirantem, qua de re in praefatione sententiam nostram protulimus, non amplius moramur. Pro मुदा Cod. B. exhibet मुदो quod ad idem recurrit, ex eodem vero Cod. पतिः recepinus pro पदं, illud enim sensum faciliorem praebere videtur in constructione aliquantulum impedita, cuius vim fortasse non cepimus, in interrogatione illum latere sensum putantes quem versus proxime sequens adiungit: res secundas eam scilicet ob causam datas esse ut homo eas sponte abiiciat.
13. Nulla interpretatione eget versus, dummodo teneas, posterius hemistichium responsum dare: discrimen illud imprimis esse rell., Schol. अत्र विशेषो ऽस्तीत्यादि ॥ In membro quarto Cod. A. त्यक्तास्ते proponit, B. त्यक्ता स्ते, attamen particula तु optime adhibetur. Pro मुसं scripsimus मयसुसं, in scholiis typis impressis legendum est न संत्यक्ता अपि लोको सत्या अपि,

leviora corrigere nolumus, sperantes fore ut pauciores virorum doctorum quibus illa editio in usum veniat, sphalmata facile perspiciant.

14. Sensus huius versus hic est: multo difficilior esse, omnes quibus fruimur opes ex consilio abdicere, ut viri pii, qui devotione summum numen cognoverunt, ब्रह्मज्ञानेन विवेकिनः (sic enim in scholiis legendum), faciunt; quam desiderium in eas res, quas ne possidemus quidem et quas spem nullam habemus ut possideamus, vincere. Circa lectionem quod attinet, Cod. B., quocum conspirant Schol. Cod. A. secuti sumus.
15. Depingit sententia felicitatem devotorum, qui, omnibus rebus humanis posthabitis, in speculuncis mente in lumen supremum sive Brahman fixa, tam quiete habitant, ut aves accedant atque in ipsorum gremio nidum sibi parent, ut est in *Sakuntalâ* p. 149.: अंशव्यापि प्राकुंतनीडक्षितिं बिभ्रस्तारामपडलं « quod ne quis hyperbolice dictum putet, hodiernos in India Tapasvinos in mentem revocet quietismo tam immobiles ut in ipsorum corpore formiceta accumularentur formicae. Aves haud dubie h. l. sunt Châtaki, quae nunquam fere in hominum consortio vivunt et pluviae tantum guttis vesci dicuntur. Talibus devotis, quorum vita salutifera, एव तेषां शत्रुः सार्धकं स्वीयते Schol., homines mundanos opponit voluptatibus inhiantes, inter quas commemorantur *locus* et *ripae* in deliciis habitae, et क्रीडकाननं *viridarium* sive *paradises* quem nos *Park* appellamus; केलिक्रीतुक ad praecedentia in universum pertinet. Has vero vitae suavitates ne possidemus quidem omnes sed nobis effingimus tantum, neque enim legendum उपरिचितं *antea collectum* sed cum Cod. A. et eiusdem scholiis उपरिचितं, unde Scholia explicant मानसिकाः कृताः प्रीडाः et in fine मनस्येव मनोरथैः सानन्दा भवामः Rogerius: *nous faisons avec nos pensées*. Verbum एव *karṣṇa* de fictionibus poeticis usurpatur cf. vs. 18. et *Sakunt.* p. 52. — In Cod. A. समुक्कपात् *e guttis lacrymarum* legitur.
16. Miserorum deplorat sortem qui, centone induti mendicantes vivere quam desideria compescere malunt; distinguuntur etenim tales a mendicis religiosis, de quibus infra. मलिनं pro usitatore मलिन *sordidus*, ex Cod. B. in मयो च mutavimus. Scholia desiderantur.
17. Sententia admodum putida et sordido devoto digna, quam pudet multis explicare. Cod. B. कविन्नं proponit, quod praefendum utique esset utpote magis ironicum, nisi crederem in कविर् et कविवर् adnominationem quaesitam esse. In Schol. Ed. Sr. ut in Codd. legendum est कः गण्डस्यलं pro किरः गुण्डस्यलं, h. l. enim कः non proboscidem sed frontem elephantis significat, vid. *Sring.* 5.
18. Denuo quaerendus erat versus qui vituperium rerum sensualium quodammodo exprimeret, quum aliud in hac re iudicium criticum prorsus nullum se praeberet; neque enim, quam Rogerius exhibuit, sententia septima (p. 297.) inter Bhartriharis disticha reperitur. Elegimus igitur ex libro secundo versiculum, in Edit. Sr. centesimum (p. 59.), cuius vero sensum num bene perspexerimus alii videant nobis perspicaciores. Imagines aperte ex genere

poëtico sunt desumptae: कर्षः नखः est materies de qua agitur, कण्ठः linguae barbaricae, सभा consensus auditorum, पद pes versus, रच्य versus componere et sic porro; at quum scholia adsint nulla, obscurior est sententiae ratio quae mihi quidem haec videtur esse: quemadmodum poeta, quo magis ipse amoris cruciatur curia, novis coloribus amorem depingit et elegantiores captat sermonem, ita homo, mundanis rebus irretitus sollicitatorem agere solet et bonis sese obtrudere ut eorum quoque animos corrumpat. Multa fa-teor, huic explicationi inesse quae frigida videantur, tamen cum versu proxime antecedente coniuncta sententia haud prorsus absona videri potest, in vituperium scilicet poetarum res vulgares supra modum exornantium. निरृतः dedimus ex Cod. B.; lectione Edit. Sr. नियते (Chaur. vs. 42.) retenta, corrigendum fortasse erit कस्य भारं तन्नेषु probis hominibus oneri potius coadit.

19. Lectionum varietas non magni est momenti; युते in Cod. B. pro युते lectio satis tolerabilis; अलिप्तः apud eundem, ex solita literarum ल र et उ permutatione (*Sāhitya*. p. 277. Schol. *Nalod.* 3, 53.) enatum. De phalaena vid. ad Vair. vs. 1.
20. Versum difficillimum, cui praeterea scholia desunt, recepimus ex Niti libro, in Edit. Sr. p. 45.; in Codd. omnibus desideratur, Rogerius aliam sententiam praebet, sed similis nostrae apud illum ea quodammodo est quae Niti vs. 87. legitur. Membrum versiculi primum citatur *Sāhityadarpa*. p. 235., ita tamen ut पतिरपां legatur loco निधिरपां et alia lectio proponatur: मितः भूः पयापां स च पतिरपां etc. concinnius tamen est उन्वविष्ठा *oceanus fissa*, coll. *πύλαγος*, vocabulum a semitico *גלגל* deductum. Prius hemistichium difficultatem non habet, dicit enim poeta: solem immensum quotidie coeli spatium permeare quamvis terra, mari distincta iam satis ampla sit. Hoc exemplum, similiter ut Niti 28, hominibus proponit, sed locum esse impeditum lectores sentiunt. Nos, ut obscuriora quae in libro *Vairāg.* sat multa leguntur disticha scholiis haud instructa, ad verbum reddidimus, भातः pro vocativo, ut in poesi dramatica sexcenties legitur, habentes; cui appositum epitheton, quod de vitae periodo intelligimus qua rationis adminiculo iamiam ad altiora niti possunt homines et omnibus terrestribus posthabitis, coelestia, ut viri pii faciunt, adspirare. Vocabulum उन्वेय iuxta *Carey's* lexicon bengalicum *perceptionem* significat ac *sensum*; huic proborum sapienter conceptis cogitationibus, quantumvis infinitis, antevertere debemus atque omnia vincere obstacula sive sensus coercere.
21. Sannyasin, sive illum यः संन्यस्यति सर्वं, solum beatum praedicat, non vero divitem rebus fluxis adhaerentem. Lectionum varietas nulla est et verborum singulorum versio scholiorum fere nititur auctoritate.
22. Tertium sequitur caput de egentia et summa penuria, cuius incommoda nemo ferre possit, quare potius divitum misericordiam commoveat aliquis et stipem colligat, quantumvis durum etiam hoc quibusdam videatur (cf. *Hitopad.* p. 32.). — Hanc vero pauperiem ex opum

inconstantia enasci satis prodiit auctor, non enim mendicitatem eam cui sponte sese obstringit devotus aliquis, in malis ponit. Versu altero et vigesimo sententiam inculcat hanc: neminem fore, qui familiam angustiis oppressam videre possit quin eleemosynam potius flagitet, etsi ipse fame cruciatus id facere metuerit. Pro स्वकीय in Cod. B. male legitur मदेख mox vero सुधिताननेन विभुर्, cuius lectionis vocabulum posterius, Schol. suffragante adoptavimus, quia ऋत् ut est in Edit. Sr. in fine recurrit. Vocabulum देहि *li-
quidum* vocat (विलीनाकर्) quia facile pronunciat, tametsi egenus titubante tantum lingua proferat vocem.

23. Exprimit versus adagium illud: $\pi\tau\omega\chi\tilde{\iota}\ \pi\tilde{\eta}\rho\alpha\ \&\ \pi\acute{\iota}\mu\pi\lambda\alpha\tau\alpha\iota$, simul autem ventriculum esurientem omnem honorem, virtutem et modestiam paulatim auferre et fictam dissimulationem parere poeta docet sesquipedalibus verbis, quae per totam lineam transcurrunt et tanquam epitheta composita nullo modo possunt separari. Deest autem orationis concinnitas, quum imagines de lunae radiis et securi ad *ellam* absurde satis relatae sint. De Nymphaea, noctu clausa et marcida vid. ad Nu. 65. Schol. explicat: यथा चन्द्रिकया सूर्यविक्रान्तिं संभोजं मानतां गच्छति ॥
24. Suadet auctor ut cibum potius emendicet aliquis quam ut misere vivat una cum familia sua; vitam igitur mendici religiosi commendat quae devotis honori, imo officio est sis qui Vanaprasthi dicuntur (*Manu* 6, 87.). पुण्यग्राम non de vicis in universum sed de coenobiis eremitarum intelligendum, quorum casam, ex longinquo sacrificiorum fumo perspicuam (cf. *Rāmāy.* II. 42. *Raghuvans.* 1, 53.), officii gremium appellat. Vocabulum पाली varia significat: *aciem gladii, infusionem, angulum* et de manubrio vasculi forsitan intelligendum (Schol. पटः तेन कपूरं वाक्सीं कलशान्तरं कल्पालीं कदाचि); quod veste sua obtegit mendicus modestiae causa ne manus appareat. Paronomasiam captat poeta in quovis distichi membro पालीकपाली - हुतहुतभुधूमधूम - दारं दारं - उद्दरो - मानो प्राप्ति etc., constructio autem ad genus poeticum et irregulare (अव्ययं) pertinet, quod Scholl. ad structuram grammaticam fere referunt. Lectionem नापो intactam conservavimus; in Cod. B. et Schol. धन्यो legitur.
25. Quaerit cur vita ascetica neglecta sit fere, crassa statim addita: homines alienorum potius potestati sese tradere velle quam devotionis libertate frui. Scholia desunt, sed प्रलये गत quid sit ad versum sequentem docent, scilicet नापं प्राप्ति hoc est secundum huius sententiae contextum: *incultum ac derelictum*. अव्ययं correximus e Codd. A. B. pro अपमान usui loquendi minus adaptato.
26. Versum praecedentem illustrat sententia ista eadem re proposita, dicit enim: quum in silvis omnia parata sint ad vitam tranquillam agendam, radices nimirum et arborum fructus quibus frui possimus, aquae salubres et rami denique subtiles ex quorum cortice vestimentanectere liceat eremitis convenientia (v. *India* II. p. 169.), cur tandem divites

- adeamus, qui superbia inflati donum pauperibus denegant (cf. *Hitopad.* p. 20. sl. 62.). Codd. A et B legunt प्रध्वस्ता वा तद्भ्यः ita ut omnia ad membrum pertineant secundum: *vel delapsi ex arboribus rami, succulentos fructus et corticem praebentes*, melius tamen प्रध्वस्ता: ad antecedens refertur निर्करा: quum किं novum introducat enuntiatum et महीना magis poeticum videatur. In scholl. manuscriptis प्रासाः omissum est secundum diversam lectionem भग्नाः quam et Edit. Sr. prodit. Cod. A. वीर्यन्तेवं scribit falso. *Ventus superbiae* स्प-यपवन eleganter dictum est: huius Dei veluti iussu (वप्रात् = ईषात् Schol. A.) supercilia fastuosi hominis saltant, h. e. duri oris est ipse et frontem corrugatur perfrictam: बलीकमु-कुरियुक्ता ut Schol. *Amarásat.* vs. 2. explicat घनार्जितभूलता ।
27. Corrigenda erant फलेः, प्रपायिनी, मनसां et मित्रे in Edit. Sr. depravata omnia. E Scholl. वृत्तिं scripsimus pro प्रीतिं quod minus convenit. In Cod. A. अकहपो: exstat loco अकूपपो: eodem sensu: *non miser eximium significat* (पुष्कल Schol.); idem pro विकारसिद्धल legendum iubet विवेकव्याकुल omnino male.
28. Pro स्पर्शी e Cod. A. et Schol. स्पर्शा scripsimus neque ulla praeterea adest lectionum varietas in versu ceteroquin facillimo qui commentarii loco antecedentibus est.
29. E mente Schol. concepimus sententiam, ये non ad homines sed ad *dies* referentes, quo varians lectio quoque in Cod. B. pertinet, दीर्घा loco भातो proponens; sensus enim est: opes quidem augebant illi dies miseria coniunctas, non autem animi tranquillitatem, quae ex rerum sensualium contemptu demum enascitur. धनपतिः Deus Kuverus est quem sordidi tantum homines colunt. Pro हस्तिं Cod. B. legit हस्तिर् quod ferri potest. Ad- dam, ne quid desideret lector, Schol. interpretationem, omissis tantum textus quibusdam vocabulis: अहं पर्वतः तस्य विलं तस्मिन् शिलाश्रया तस्या उपविष्टः सन् ध्यानावसने तेषां दिवसानां अन्तःस्फुरितं हस्तिं स्पर्शां भवति । केषां ये धनपतेर् अग्रे प्रार्थना दुःसाय भवन्ति वृत्तिं प्राप्ताः । पुनर्ये च विषयापारं आक्षेपः तैः विस्मृता बुद्धिः तस्याः अस्पष्टं दधति ॥
30. Optime locum suum occupare videtur versus quem huic traximus e libro secundo (vs. 52. Edit. Srir. p. 51.); deest in A. desunt Scholia et *Rogierius* aliam sententiam exhibet in Sa- tacis haud exstantem. Nostra vero per se satis perspicua sententia docet, quatuor esse, quibus omnino hominem non posse carere, nimirum Deum, amicum, domicilium et uxorem, quorum nisi sui generis optimum quodque habeat vel pessimo utatur necesse est. Vi- des simul ex auctoris mente Sivum deum Visnue inferiorem. Quid दूरी sit satis ex op-posito सुन्दरी apparet, scilicet contemptibilis feminae e muliebri parte nominatio, uti alias etiam शङ्ख (concha apud Plautum) quocum cfr. दूरं neutrius formae. — Ceterum Co- dex B. minus bene transponit मित्रं चैकं et postea रसा चैका.
31. Encomium cibi emendicati, quo Yogines vescuntur, annectit atque huic cibo multa ad- haerere comoda contendit, etenim victus tali modo comparatus *timorem abscondit* (चिदं), propter fures puta aliosque fortunae casus, quibus obnoxiae sunt opes: multa dein vitia,

quae ex divitiis pboriuntur, *occidit* (मरणं) et omnes fere *curas prosternit* (विध्वंसनं), quae verba h.l. desumpta videntur e re militari. *Piorum lustramen* साधूनां पावनं = पवित्रकरणं Schol., hunc cibum ideo appellat, quia ab omnibus illis purgat vitiis atque eam ob causam paupertatem sponte eligunt devoti, qui *φιλοσοφία καὶ πενία σύντροφοι* student esse. Quod restat attributum: *Sivi* सत्रं, Schol. पूजनं *hospitium* explicat; apud *Amarum* vocabulum deest legitur tamen सत्रिन् *pater familias generosus* (*constantly giving alms*), unde Rogerio credendum in notula addenti: *les sattram sont lieux ou les mendiants etrangeres viennent manger*. Publico igitur hospitio, Sivae dicato, comparandus est talis cibus, qui ubique paratus neminem abigit.

32. Quarta quae sequitur huius libri decas de vanitate et inconstantia voluptatum agit, sive de usura (भोग) omnium rerum quae sensibus percipiuntur (विषय). Lemma capituli भोगे स्तैर्यपदति: conservavimus ex Cod. A., in fine sectionis भोगदूषणं solum scribes. — E rebus voluptariis, quibus semper metuendum sit, novem statim enumerat praecipuas, de quibus iam paullo accuratius videamus. Agmen ducit voluptas in universum quae morbis impeditur et continua corporis imbecillitate, donec ipsum corpus morte rapiatur, कृतान्तः enim, sive *finem faciens*, Deus inferni Yamus et ipsa mora est. *Casus familiae* ad ordinem s. castarum institutionem pertinet, ex legibus enim Indorum anxie cavendum est ne ob minima saepenumero peccata ordines deprimantur. *Principem*, ne opes arripiat, timendum esse, despoticum satis indicaret tunc temporis imperium ad verbum sumere si velles talia dicta, quae pro lubitu saepius effunduntur, ut ea quoque quae sequuntur reliqua. Pro *Sāstris facundum esse timendum* haud dubie (desunt enim Scholia) intelligendum de philosophis eristicis contra Vedorum dogmata disputantibus; *Rogerus* sensum expressit hunc: hominem, in libris sacris quantumvis versatum, doctiorem semper invenire per quem vincatur. Idem in antecedentibus *senectutem* introducit pulchritudinis hostem; melius sane (cf. vs. 33.), neque tamen exstat lectio aliqua varians quae vocabulo तृपया commode possit substitui. Ut tamen videat lector quanta facilitate vocabula interdum substituantur vocabulis in talibus memoria recitatis sententiis, versum apponam ex Cod.

B. ubi magnas utique mutationes subiit:

भोगे रोगभयं सुखे जयभयं विज्ञे ऽग्निभूभुङ्गं
दास्ये स्वाभिभयं ज्ञये रिपुभयं वंशेषु योषिङ्गं ।
माने ग्मानिभयं गुणे सत्त्वभयं देहे कृतान्ताङ्गं
सर्वाणामभयं सखे भयमतो वैराग्यमेवाभयं ॥

h. e. In voluptate aegritudo metuenda, in rebus secundis interitus, in divitiis ignis et rex timendi, in servitute dominus, in victoria hostis, in stirpibus mulieres, in honore dehonestatio, in virtute vilis homo, in corpore mors: omnium, o amice, securitas metum habet, devotorum sola conditio metu libera est. In his fateor quaedam mihi magis placere, neque

tamen in textum quidquam recipere sum ausus, quia Cod. A. Ed. Sr. et Rogerius inter se conspirabant omnes.

33. In eadem re pergit, re quaque, ei cui opposita est, coniuncta, ita ut verbum याति per Zeugma omnibus addatur: nativitati mors imminet, et sic reliqua. अयं animi moderatio hominum devotorum est, quae, ut e carminibus epicis satis constat per mulieres saepe tentatur; विभूति autem, quod Rogerius male *les richesses* reddit, in Diis *manifestationem* operibus effectam (Bhagav. 13, 19.), in hominibus *Magiam* significat quietismo tandem perfectam, sive potestatem miracula et id genus alia perpetrandi fere divinam, quam inconstantia docet irritam fieri, quemadmodum thesauri effossores rem dicuntur frustrari vocola tantum prolata. Scholia desiderantur ut in versibus quoque, qui sequuntur 34. et 35.
34. Lakshmi fortuna Dea est, qua relictus unus quisque casus adversos experiatur necesse est. Verbum द्वात्मसात् कृ sibi subiicere, arrogare significat (cfr. Nalod. 3, 22.) rend prisonier ut Rogerius bene expressit (vid. Lassen ad Hitop. p. 182.). Fatum invictum esse et sponte sua invadere, निरंकुश epitheto exprimit poeta: अंकुश autem stimulus est quo elephanti reguntur ac refraenantur (vid. Lassen Gymnosoph. p. 48.), non κέντρον, ex arundine Bambu confectum (तोत्रं et वैपुलं) sed καλαῦτρον, κατὰ τὸ ἕτερον μέρος ῥοπήν ἔχον.
35. Voluptates et gaudia fluctibus comparat decumanis qui in nobis aestuantur et vitam mox auferunt quemadmodum undae arbores secum rapiant, de quibus cadentibus verbum κερῶ κατ' ἔξοχον usurpatur. भोगचपला: scripsimus e Cod. A.; in Edit. exstat तुल्यतर्ला:, in B. लोलचपला: verum lectio तर्लभंग कुमातोपलंξ propter sonum videbatur praeferenda et fortius praeterea est epitheton चपल quam तर्ल quod de guttis magis in usu venit. Vocabulum स्फुर्ति ad sensum tantum expressimus, propria vis in frangendo est sita, unde de floribus aperire gemmam, de undis tremere; स्फुरितं extensum quid significat (Nalod. 1, 33.) de multitudine igitur cum fragilitate coniuncta apprime dicitur. In Cod. B. प्रीतिर्न तेषु स्थिता: legitur, tunc यौवनसुखं pro dvandvo habendum et Visargus delendus est: in iuven-tute et fortuna gaudium non est stabile; ex hac lectione स्थिता: in Edit. videtur enatum, quod in स्थितं erat commutandum, nisi mavis यौवनसुखस्फुर्ति: - स्थिता ॥ Quod in Cod. A. denique exstat एवमलिलं levioris est momenti.
36. Aliae proponuntur imagines ad fragilitatem rerum terrestrium pingendam: omnia quibus fruimur ac gaudemus bona micanti fulguri similia sunt et vita ipsa gutta quasi est, quae subito nubibus, vento vehementer agitata, erepta dispergitur. Longe melior est lectio चिन्म in Edit. Sr. quam लील in Codd. A. B. Similis fere fortunae cum nube transeunte comparatio Kiratârj. 2, 39.: प्ररदभचलाग्रलेन्द्रियैरसुरा हि बहुचला भ्रियः । et 11, 12. प्ररदं बु-धश्चायामावर्षो यौवनभ्रियः । In Mâlatimâdhavao p. 143. gaudium amicos videndi vocatur नैदामिनीसुरपाचंचलमेव लीलं ॥ cf. notissima illa: σκιάς ὄναρ ἀνδρωπῶν et ἀνδρωπῶς

ἔστι πνεῦμα καὶ σκιά μόνον appositis *Job.* 7, 9, 8, 9, 14, 2. *Psalms.* 102, 12, 103, 15, 109, 23, 144, 4. Vocabulum लालसा: propriam verbi vim respicit लल लुदरे parvuli instar ac si nos diceremus *die Jugendspiele* (प्रीतिमतः Schol.), desideria intelliguntur, quibus optat iuvenis sustentari posse corpus et columnae instar inniti: vacillant tamen (लोल idem quod चंचल) quare in Yoga unica salus est. Huius epitheton Scholiasta explicat धैर्येण समाधिचित्तैकाग्रता तया सुलभे, sic enim in Edit. corrigendum; pro सिद्धि igitur चित्तं videtur legisse.

37. Similem vitae cum flumine comparisonem exprimit Persa: در لب جوی نشین و گذر. Pronomen कतिपय *quam multi* ad sensum venit quo *vs. 35. pauci sunt dies.* In hemistichii prioris fine Cod. B. satis bene legit तडिङ्गुरे भोगपूरा: । Vocabulum उपगूहं cum श्राद्धे: h. e. श्राद्धिगन्ने fere convenit; inest tamen furtivi et secreti aliquid, ad concubitum cum uxore referendum. In Imperativo भवत variant Codd., A. भवतु iubet contra matrum; B. singularem numerum भवतु proponit, cui pluralis obstat antecedens. Eodem modo तरेतु in fine proponit B. scripsi quidem cum reliquis तरे तु sed vereor ut तरे extra compositionem possit ferri, quapropter iam तरेतु imperat. 3 plur. praeferam, aut, quod tamen magis a textu discedit, तरेतः partic. E Scholl. explicatione समुद्रस्य पारं तु तत्पार्था: de textus lectione non potest diiudicari.
38. Quatuor delineat poeta hominis aetates, easque omnes declarat miseras: *foetus* enim in matris utero jacet depressus, *iuvenis* amoris doloribus vexatur, *vir* coniugis morte contristatur, *senis* autem aetas omnino laborat molestiis. Inter variantes lectiones notari meretur निपतति Cód. A., quod tamen in निपतित corrigendum, pro नियमित, ac si corpora ob peccata in uterum cadere cogantur ex metempsychosis dogmate, quod eo magis probandum, quia श्रेष्ठं usurpatum videmus, ~~परेषु~~ *quidam impurum sed deum infernum* (नर्क) significans. Loco चोपभोग: Cod. B. legit विप्रयोग: una cum scholl. manuscriptis, attamen *separatio* iam praecesserat in epitheto, quod ad उपभोगं traximus, cum Cod. B. विप्रयो legentes ut magis concinna fieret sententia. Secundum hemistichium B. incipit नारीपामयव-साविलसितवपुषो correctio somnolenti cuiusdam librarii.
39. Scholia desunt, neque sane ulla eget explicatione sententia facillima.
40. Vitam humanam gaudiis inconstantibus constare dicit et maxime variantibus, भव: hoc loco idem est quod alias संसार: Schol. तैर्मौर्त्यं संसारे भवति । Varians lectio Cod. A. et Schol. कलै च pro कल्येह haud spernenda est, neque रे Cod. B. particula, vituperii aliquid in se continens. *Proprium domicilium* in hemistichio posteriore ad mentem trahendum: in hoc voluntas quasi desideria oborta deprimit ne foras vagari possint et spei laqueis irreti, corpus enim haud raro domicilio adsimilatur, cui *sensus* totidem portae sunt.
41. Verum sapientem (ज्ञानस्य परिपाकः) sive gnosi addictum, Diis omnibus popularibus, vel Brahmanē creatore non excepto, venerationem non amplius praestare hoc disticho docet poeta, inferiores etenim Dei, quos vulgaris consignavit religio, merae summi numinis

Brahmi sunt evolutiones ac *δυνάμεις*, quibus spretis devotus in omnipotentem ac verum Deum mentem dirigere debet. *Marutis* per se quidem *ventorum* Dei ac dein illi sunt, qui लोकपालाः vocantur, inter quos Indrus principatum tenet, hoc loco autem ad omnes in universum Deos transfertur nomen, ut certe Schol. intendit, structuram hoc modo solvens: अस्मा च इन्द्रश्च आदिर् येषां तान् महद्गणान् देवान् ॥ Per प्रापं sive *exsecrationem* potentiam illam suprahumanam ac fere divinam (विभूतिं) intelligit, qua praediti sapientes, quemadmodum Visvámītrus alique, miracula perpetrant (cf. 33.), divitias ideoque et imperium mundi prorsus non curantes. Vocabulum बोधः coniungendum est cum यत्र स्थितः Schol.: पुरुषः यत्र यस्मिन् बोधः (sic leg.) स्थितः सन्. Possis tamen in priori hemistichio देशे vel aliud quid, unde Localis casus in Scholl. forte enatus, cogitatione addere: *ubicunque stat* et lectionem Cod. A. बोधे defendere, equidem vero nativam verborum consecutionem praefero.

42. Sectionis sequentis lemma est कालमहिमा *magnitudo* temporis, quae in velocitate et revolutione omnium rerum cernitur. Primam quae sequitur sententiam ita vertere in animo erat ac si omnia iam praeterita poetae obversarentur: *hic pulchra quondam fuit urbs* cet., at quum nullum अभूत् in Scholl. insertum sit, capienda omnia sunt tanquam consideratio rei praesentis olim interiturae. In singulis vocabulis non haerebis, चक्रं *rota, telum* etc. hoc loco *exercitum* et regis *satellites* significat; Schol. समन्ताः समीपवर्तिनः परितो राजानः तेषां चक्रं ॥ Ab his igitur diversum est परिषत् *coetus deliberantium*, cui epitheton विदग्ध eo melius convenit quia interdum *versutum* simul et *πολύτροπον* intendit (vid. *String.* vs. 52.). Princeps ex regio sanguine natus, राजपुत्रः, *der Kronprinz*, inducitur multitudine cultus quia proximus est ad imperium capessendum, Schol. ad regulos et principes summi regis metropolin frequentantes referre videtur: स च उन्मत्ताश्च ते राजपुत्राश्च तेषां निवहः Adiectivi numerum pluralem Cod. A. quoque praebet, ad mulieres fortasse relatum, quod minus placet et caesurae regulis contrarium est. *Collundatores*, विन्दिनः poetae sunt sive potius buccinatores illi qui in aulis Indicis dicta et facta regum praedicant, Schol. स्तुतिपाटकाः (vid. *India II.* p. 54.); horum praeconum laudes et orationes egregiae in universum (उन्मत्ताः कथाः) interire dicit poeta ita ut omnia ista in hominum memoriam (स्मरणमात्रं) tantum abeant.

43. Sententia haud inepta, imo imaginum vi recte perspecta, satis elegans. *Tempus* (कालः) et *fatum* (काली sive कालिका Bhavāni Dea) duobus talis ludant, quos continuo iactitant, calculum scilicet nigrum, noctem, et candidum, diem; pro alveo lusorio (फलक) orbem terrarum adhibent et homines frustula quasi lignea sunt (भारिकाः). Imaginem ipsam veteres saepe usurpaverunt; cf. *Palladae* epigr. 120. *παίγνιον ἐστὶ τύχης μερόπων βίος*, coll. *Paul. Silentiarii* epigr. 69. et gnoma illud: αἰὲ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ Διὸς αὐτίοι, *Terent. Adelph.* 4, 7, 20. *ita vita est hominum, quasi si ludas tesseris, Horat. Carm.*

3,29,50.: *fortuna* — *ludum insolentem ludere pertinax*; *Plaut. Captiv. prol. 22.*: *Di nos quasi pīlas homines habent* et similem fere atque in versu nostro descriptionem apud *Plutarchum* de *Isid.* c. 12. ubi *Hermes* cum *Luna* latrunculis ludit ut dies epagomenos exinde lucro accipiat. Ad rem quod attinet, non apud *Bhartriharam* *schachiae*, sed vetus ille latrunculorum, sive tesserarum ludus, *κνβσία*, intelligitur, quem *Ferdusi* una cum *Arabibus* (vid. *Hyde* de ludis p. 49. 60.) *Buzurjemihro* adscribit ut *Indos*, a quibus *Shabiludium* acceperat, tentaret atque exploraret ludendo. Verum tamen nomen ipsum *نرد* *Nerdiludium*, quo apud ipsos gaudet, ex sanscrito नर्दिन provenit et illis temporibus longe vetustiore esse ludum, iam e *Nalo*, *Mrichchhakati* et *Amaro* apparet, apud quem termini technici leguntur सत्ता: *tall*, देखनः, पाखाका: ceteri; de modo ludendi vid. *Hydium* modo laudatum (p. 68.) et *Pauwii de aliena ceterum librum*, *Ultraj.* 1726. Ad fatum ludus iste eo melius transfertur, quod *Arabes*, eosque secutus *Cedrenus*, mundum repraesentare eum statuunt; *Assephadi* ex *Ibn Chalikano* ad *Tograi* carmen apud *Hydium* (p. 52.) جعله مثلا يقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج inquit et ex alius sententia concludit: يعقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج لان لاعبه يعترف بالقضاء والقدر والشطرنج لاعبه يفنى ذلك *Shatrenj*, quod illo ludens agnoscat praedestinationem et decretum divinum, at ludens *Shabiludii* ea neget; quia scilicet *Shabiludium* certis regulis adstrictum est, *Nerd* autem casu regitur fortuito, quam ob rem multi sunt *Orientalis* in imaginibus de rebus coelestibus ab illo ludo petitis (vid. *Hyde* l. l. p. 7. 13. 15.), quod iam in nomine tali देखन expressum puto. Apud *Indos* ipsum creatorem ludendo creasse universum, tritum satis ac notissimum dogma tetigimus *Niti* vs. 89., de fato ac tempore saepius dicunt कालः क्रीडति गच्छत्यायुः ut est in *Mohamudgaro*. Ceterum ex nostra sententia intelligitur quomodo कलिः propr. niger sub forma tauri talis ludere potuit apud *Nalum* (*Nal.* 7, 6.), calculus niger, ex ebano factus, perdere, candidus vincere debet et taurus notissima mali daemonis imago est in mytho *Bhavānis*. — Correctiones in hoc disticho a nobis factae levioris sunt momenti, in membro priori च delendum erat, lectio autem *Cod. B.* सहबहुकलः pro भुवनफलके nihili est, neque admittendus pluralis वननिका: quo sententiam incipit idem codex.

44. De brevitate vitae queritur et de temporis velocitate quibus tamen non moneamur rebus terrestribus dediti. बहुकार्यं legunt *Msti*; in *Cod. A.* praeterea मोक्षितं prostat. Scholia non adsunt.

45. Lamentantes de eadem re inducit homines poeta et prudentiores illos haud fieri summo pere miratur. निमित्तं, adverbium idem quod नियतं, cum scholiis in निभूता: mutavimus, quum in *Cod. A.* निभूतः quoque exstaret. Pro भूत Edit. Sr. quod hoc loco omnino non quadrat, *Cod. B.* भुक्त legit, scholiasta vero भुक्त unice rectum, significatur enim res de qua modo loquuntur et quam modo relinquunt. Vocabulo इत्यं *B.* et *Scholl.* एवं substituant;

idem Cod. कथं loco खयं induxit, utrumque in commentario legitur. Verbum ultimum pro अनीमहे recepinus e Cod. B. et Schol. quippe quod fortius et rei accommodatius.

46. Tria quae sequuntur disticha. scholiis destituta, ad sensum obscuriora sunt, praesertim si tertium, quod vocamus, comparationis respicis. Quoniam vero de temporis velocitate agitur, dicere mihi videtur poeta: captandam esse occasionem nec tempus frustra transigendum vanis in res terrestres cogitationibus; sed coelestia potius omni studio ac labore expetenda esse. Omnia a secundo pendent hemistichio, quod priora enantiata exemplo debet illustrare ita ut, quemadmodum in versibus 47 et 48, cardo rei ultima vertatur in linea. Hanc Rogorius vertit: *il est né pour couper le bois de sa mère*, de dolore ac tristitia explicans quam quis matri parat. Equidem a matre acceptam intelligo *iuventutem*, cuius *syloam* caedere idem erit quod in versu seq. *frustra transigere iuventutem*, ut si quis cum muliere decumbere neque amplecti vellet. Hunc sensum disticho adstruximus particulis quibusdam hypotheticis insertis. Variantes lectiones nullae sunt nisi quod Cod. A. वीच-नवने legit.

47. Quod de *meditatione* et *iustitia* siue virtute (धर्म) modo protulit, hoc ad *sapientiam* et *gloriam* iam extendit auctor, utramque inutilem significans nisi viribus suis comprobata. Scientia enim *non spreta*, id est honorata, magna inter homines auctoritate pollet quidem, sed ipsa debet esse modesta et obedientiae adsecta, gloria et fortitudo ad salutem supremam nitatur oportet, sin minus iuventus vana est. Vocabulum पीठ *sedes* cum antecedentibus coniunctum hoc loco *cervicem* significat; Cod. A. male scribit पीठ. In B. pro दमने: exstat दलने: bona lectio, cf. Sring. 58.

48. Hanc quoque sententiam ad verbum quidem, sed ita tamen expressimus ut sensum supra indicatum praeberet, particulis scholiorum more eum supplentes ac si esset यदि न अधिगच्छन्ति कश्चिद् विषयं et rell. Scientia *signis destituta* ea est, quae non cernitur neque aliis prodest, igitur कलंक hoc loco cum लक्षणे sensu *virtutis* convenit; talis eruditio, perinde ac reliqua quae adduntur, non conducit et, ut Rogorius bene vertit: *la vie d'une telle personne est comme une corneille, qui attrappe ici et là sa vie*. अयोधित: Cod. A. debemus, in Edit. प्रेषित: in B. प्रेरित: exstat.

49. Tristis poetae contemplatio haec est: liberi nostri eodem modo nos deplorabant aliquando, quemadmodum nosmet ipsi parentes iam emortuos memoria tenemus, similes igitur sumus arboribus a continuis Gangae fluctibus evulsis (cf. Nit. 36.). Structura sententiae paullo est intricatior: त्वं ad इदानीमेते pertinet, prius ते ad natos, alterum ad वृद्धा: referendum, समा: denique sunt liberi nobis similes, Schol. ब्रह्मत्समा: explicat, ideoque mutare nolui vocabulum, in Cod. A. exstat समं ये ते, in B. समं ये: संवृद्धा: । Idem codex स्वर्पापद्वीं praebebat, reliqui lectionem nostram tuerentur exquisitorem, Schol. per स्वर्पामात्र reddit ut illud स्मृतिपद्यं vs. 42. In hemistichio secundo particulam स्य e Cod. A. introduxi-

mus; B. एतेः स्यः praebet, अस्यत् ut est in Edit. sensum omnino turbat. Eadem समन्तरी° e Cod. A., ut videtur, transtulit, glossa illa delenda est, at non सिकतिनि uti falso in textu posuimus sed cum Cod. B. सिकतिल scribingendum et cum sequenti coniungendum erat.

50. Sententia plana ac facilis quam ceteroquin Scholiasta optime dilucidat, dicit: huius annorum centuriae quinquaginta annos somno impendi, ex reliquorum quinquaginta annorum duodecim et dimidium infantia et totidem senectute consumi (अवशिष्टं पंचाशद्वर्षं तस्मिन् बालत्वे सार्धं द्वादशवर्षं वृद्धत्वे सार्धं द्वादशवर्षं अनुपयुक्तं -) virilem denique aetatem, viginti quinque annis constantem et miseriis quantumvis obnoxiam, inanibus laboribus conteri ad ventriculum implendum (उदरपोषणार्थं °) cf. *Psalm.* 90, 10. Pro चंचलतरे Cod. B. iubet सुदृबुदसं *bullis aquarum similis*, *πομφόλυξ ὁ ἀνθρῶπος*.
51. E re scenica Indorum petita imago: quemadmodum mimus (नटः) varias induens personas (नानावेशान् दधाति), fabula peracta cortinam intrat sic homo e vitae theatro discedit ad orcum. Paries illa versatilis quae जवनिका quoque et यमनिका nominatur, pictam fuisse apparet ex nomine चित्रजवनिका *Mélat* p. 103.
52. Continet caput sequens commoda devotorum cum principum vita aerumnosa collata, neque tamen *colloquium*, संवादः dici potest ut inscriptio fert, sed de titulis non est quod multum curemus quum inter philologos constet quam sit incerta inscriptionum titulorumque aetas et quam inane eorum pretium. De numero huius sectionis distichorum pauca praemonenda sunt: in Edit. Sr. et Cod. A. undecim numerantur versus quorum quidem unum exstirpamus; leguntur tamen duo alii, ad hoc caput nullo modo pertinentes et a Rogerio quoque omissi; is vero alios inseruit in Cod. A. non exstantes quos etiam nos libenter huc traximus. Versu *quinquagesimo* altero एती sive संन्यासी regem alloquitur regiae maiestati ac pompae opponens venerationem qua devoti fruuntur et gloriam qua carminibus cumulantur. Visargus in vocabulo गुरु delendus erat et उन्नतः scribingendum cum B. et Schol.; Cod. A. singularem numerum errore habet उन्नतः. In fine primi hemistichii porro नः recte legitur ex nexu et auctoritate Mstorum. Alia denique lectio Cod. A. चतिद्वारगतयोः bonum sensum praebet. Ceterum Rogerius in paraphrasi versum sequentem cum hoc coniunxit, quo fit ut decimum capitis distichon abesse dicat.
53. Tribus versibus praetermissis, qui sermonem aperte interrumpunt, pergite religiosus (पुनर्यत्नी राजानं प्रति वदन्ति Schol.): nos quoque uti tu reges ac domini sumus potentia nihilum nostra — sermones sunt; bellica virtus — cupiditatum exstirpandarum facultas; honor demum — discipulorum veneratio. Verbum ईश्वरे in Cod. A. et Scholl. Mst. scriptum est ईश्वरे; in Cod. B. porro दर्पन्युपश्रमन reperitur (leg. दर्पान्यु°), cuius ultimum vocabulum usitatus quidem est, nec tamen de genere neutro दर्पः constat. Pronomen ते in fine hemistichii omnino falsum, in नः cum B. et Schol. correximus. Idem Cod. postea legit धनान्ता *opibus occoecati* pulcherrime, et versum claudit सुतरामेव राजन् गतो ऽस्मि quam lectionem

scholia sequuntur: अधुना मयि ते द्वास्या नैव चेत् तर्हि मयापि त्वयि सुतरामास्या नास्तीति हे राजन् एवमहमागतो ऽस्मि वर्तमानः ॥

54. Animum contentum nullo modo egere, imo vero *πενίαν μητέρα σωφροσύνης* esse intendit. In Cod. B. pro दुकूलैः *vestimentis sericis* च लक्ष्या exstat: tu contentus es felicitate, quod etsi minus placet, tamen iam pridem ab auctore libri *Dasarūpaki* legebatur, qui hunc versum tanquam aequabilitatis (धृति) exemplum sibi sumpsit (vid. *Wilsonem* in theatr. Indic. I. p. 49. vers. german.). Fortasse est cui se commendet correctio भवति pro भवतु, nulla tamen auctoritate nititur, neque hac emendatione opus est, quum *pauper sit*, per nos licet, bonum sensum praebeat.
55. De apibus huc illuc volitantibus in secundo hemistichio desumpta est imago, sed ita ut, si quid video, amphilogiam simul quaerat poeta: मधुपुः enim apis est, cui verbum भ्रम् convenit, मधुपान vero potum designat inebriantem e florum succo paratum: homines igitur apum instar oberrant et iamiam tremulenti divitias tanquam flores prosequuntur. Scholia Mst. inter धनलव et मधुपान inserunt त्था, comparisonem in Dvandvo latere indicantia. In Cod. A. मधुपान legitur, epitheton ad अविनयं pertinens. Pro भ्रामि ex Cod. B. et Schol. भ्रान्त accepimus; lectio eiusdem अवमन्तुं *spernere* omnino falsa est et अनुमन्तुं *consentire* unice sententiae convenit. Scholia impressa per दूरिकर्तुं falsam lectionem respiciunt, Cod. hanc explicationem scripsit quidem sed postea delevit.
56. Sententiam hanc iam vertit *Rosenius* (in Radic. p. 306.) cuius haec est observatio: „Atmanepadam verbi अण् posuit, non तातपरे ob metrum, quam propter similem aliarum vocum exitum.” Et sane alliterationem in hoc disticho studio quaesitam esse, neminem potest fugere neque tamen in omnibus his exemplis, qualia iam supra habuimus, modum transgreditur Bhartriharis, sed in quibusdam tantum vocabulis similia cumulat elementa ad gratam soni modulationem captandam, ut in *Gītāgōvinda* fit, et in *Brahmavaivartapūrāṇo* (p. 32. 39. 44. 45. 50. 95. etc.) prostant exempla; v. c.

वरं वरेषं वरं वरिष्ठं वरकारणं ।

वरेश्वरं वराहं सर्वेषां प्रवरं प्रभुं ॥

शुभलक्षणे शुभदिने शुभयोगेन संयुते ।

शुभलाग्रे शुभसे च शुभस्वामिगृहान्विते ॥

Hoc genus est illud quod veteres *παροϊμῶν* vocarunt, scilicet *multitudo verborum ex una littera inchoantium* (*Isidorus Etym.* 1, 25.), Indicis vero senioris aevi poetis adeo placuit ut in carminibus consulto artificiosis integra conderent disticha binis tantum literis, (द्वयक्षरः) imo singulis (एकाक्षरपादः) semper recurrentibus. Conferas modo *Sisypdi.* 19, 84.:

नीलेनानालनलिननिनीनोलुनललिना ।

ललनलाललनेनललीलालीलेन लालिना ॥

et eodem libro vs. 114.:

दाददो दुदददुदददो दाददो दददोददोः ।

दुदददं दददे दुददे ददददददो ददः ॥

quae illud Ennii: *O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti longe superant.*

57. De vocabulo विट् vid. ad *Sring.* 91.; Schol. h. l. वन्दिन् explicat, quoad sensum scilicet, quia Vitus, interlocutoris et scurrae in dramatibus personam induens, herois simul praecone agitur. Quod सभ्येतरादिचंचवः vocabulum attinet, सभ्यः *homo aulicus* est, dein in genere *insignis*, इतरा vero negationem adfert, unde Schol. असभ्याः exponit (vid. *Sring.* 83.); वादिचंचवः idem explicat: वादेषु चंचवः दत्ताः भाषाः. Ceterum pro नृप vocativo, uterque Cod. A. B. legit: नृपमोक्षितुमत्र के *quam ob rem nos regem intueamur?* lectio bona et facilis, cuius tamen in Scholl. nulla fit mentio.
58. Rogerius primum versiculi membrum de creatore intelligit: *een van groot verstand en vernuft heeft deze wereld gemaekt*, ut propria ipsius verba sonant apud *Dapperum* in Asia p. 29., sed hunc sensum non inesse, varians iam lectio दन्त्यैः *felicibus* in Cod. B. pro ईप्पैः prodit et Schol. कैश्चित् quoque ad विदितं traxit; ज्ञितं igitur mundi attributum est et distinctionem in reges prolatum, qui quantavis potentes pauca totius mundi et per exiguum tantum tempus possident. Ex his fuere antiquitus qui totam terram occuparent, ut नहुषः eiusque filius गयातिः, cuius fit mentio *Nal.* 5, 45. *Asiat. Res.* III. p. 39. et fuere quoque qui summum imperium ex devotione mox deponerent; sunt denique hodie qui regionibus imperant multis (चतुर्दशमुक्त्तानि Schol. quod terram universam fortasse designat), fastus igitur regum, aliquot tantum urbes tenentium, prorsus inutilis videtur ac ridendus. कतिपयपुरः legimus cum Codd. tanquam Adiectivum ad मदनखर्ः pertinens; Schol. pronomen illud paucitatis explicat द्वितीयां पुराणां समस्तिकेः. *De permuta- tione literarum* y et त्र vid. *Nit.* 13.; retinimus hoc loco यत् quod et Cod. B. tuetur, verbis sic iunctis germanice: *von den Fürstenhundert ist selbst kein Augenblick gegangen worden auf der ungenossenen Erde* h. e. multi fuerunt quibus exiguo tantum tempore imperio frui licuit. Reliqua facilliora sunt. विषादे scripsimus ut Mstt.
59. Eandem rem proponit sententia. Maioris momenti varians lectio ज्ञातं est in Cod. A. cuius scholia impressis inseram uncinis inclusa: यस्यां क्षणमपि अभुक्तायां नृपशतैर्यातं [नृपशतैर्न ज्ञातं भूतं] तैः नृपैः पृथ्वी क्षणमपि न भुक्ता । तावत् नृपाणां (शतैर्यातं गतं Cod. om.) नृपाणां शतानि (यातानि गतानि Cod. om.). De permutatione literarum y et त्र vid. *Nit.* 13.; retinimus hoc loco यत् quod et Cod. B. tuetur, verbis sic iunctis germanice: *von den Fürstenhundert ist selbst kein Augenblick gegangen worden auf der ungenossenen Erde* h. e. multi fuerunt quibus exiguo tantum tempore imperio frui licuit. Reliqua facilliora sunt. विषादे scripsimus ut Mstt.
60. Legitur versus in Edit. p. 108. inter illos qui in Cod. A. desiderantur et aperte ad caput nostrum quo reges vituperantur pertinet, cui accedit quod Cod. B., in ordine versuum iusto negligentior, omnes tamen hasce sententias, ut tabula in fine exhibet, quodammodo collegerit. Sensus satis est perapiciuus: terram universam, grandi sane figura, placentam luteam appellat poeta, oceano veluti veste striata involutam, atque huius glebae exiguum demum partem, eandemque bellis innumeris, acquirere dicit reges et pauperum

insuper copiolas flagitare quum *datores* (दत्तः) debeant esse. In Cod. B. secundum tertiumque membrum hoc modo se habent:

स्वं स्वीकृत्य स एव संयुगग्रन्थे राक्षसं गणैर्भुज्यते ।

ते दण्डदत्तो ऽथवा किमपि तं शुद्धा दण्डिना भुञ्जते ॥

eodem sensu, nisi quod egeni terrae quasi possessores inducuntur, quibus frustum suum eripiunt principes. कापुरुष° ex Cod. A. et Schol. scripsimus pro कान् प° — forma contemptus est ut कुपुरुष cet. cum pronominiibus composita vocabula.

61. Fabulam respicit poeta illam, qua Sivus in rixa quondam Deorum propter magnum Dei Brahmānis fastum, caput illi abstulisse traditur, idque statim suo capiti signum honoris imposuisse, quum sese humilem redderet Brahmā. Sivus exinde पञ्चान्नः dictus fuit, Brahmā vero, qui antea चतुर्मुखः nominabatur, tribus tantum capitibus incessit postea. Sententia igitur aenigmatice proposita, suadet ne mortales, praesertim reges, devotos contemnere velint, quum vel ipse Brahmā ob superbiam adversus devotorum Deum, Sivum, poenas luerit, et quamvis *immortalis*, id quod in interrogatione, negative sumenda, latet, अवधूतः fieret. — यातः in Cod. B. nisi e licentia pro वृत्तिः sumptum velis: *ille sane devotus fuit*, reliendum est. Ceterum minis hoc modo fortissimis ex religione petitis optime claudit sectio in reges potissimum directa et has quidem ob causas cum Rogerio huc traximus distichon, in Edit. p. 109. exstans.
62. Caput septimum, मनःसंज्ञोद्घनं inscriptum, meditationes continet quas prudens quisque, ex mente poetae, secum loqui atque ad animum dirigere debeat. De vanitate rerum mundanarum plerumque agunt sententiae ad similes, capite tertio exstantes, accedentes. — Constructio lineae secundae haec est: किं विप्रसि (male B. विप्रति) नेतुं siv. प्राप्नुं प्रसादं क्लेश-विफलं hoc est क्लेशैर्निष्फलं ॥ Adiectivum विफलं scholia quoque legunt, igitur mutare nolimus cum A. in विकलं *turpem*, neque in कलितं aerumnis subiectum cum Cod. B. Scripsimus tamen विविक्तः संकल्पः; quorum prius A. et Scholl. praebent (B. विमुक्तः), posterius B. et comment. (A. संकल्पः), verbum enim पुष्प hoc loco Activum est ad primam pertinens classem, igitur subiectum requirit, cuius obiectum est अभिलषितं h. e. मनोमत ॥ Locativas praecedens उदितेत्यादि ad त्वयि referendum: उदितः चिन्तामयोर्गुणो यस्मिन् तस्मिन् h. e. propriis cogitationibus o cor, mente tua conceptis, contentum esse potes neque opus est ut aliis lucri causa adsentiaris. En Rogerii versionem ne sensum quidem exprimentem: *Pourquoy les hommes vont ils tout les jours seroir pour peu d'utilité? Si tu n'aspîres pas apres les choses du monde, tu hériteras, ou tu recveras beaucoup de contentement.*
63. Voculas कृ च न coniunximus in कुचन ob imperativum sequentem et Schol. कुचकित्. Pro न तर्कित° Scholl. अतर्कित° scribunt; utrumque admittit orthographia, literam न inter vocales geminatam poscens. Voluptates intelligit poeta quas nobis effingimus, वाक्स्विकान् Sch., quae tamen cogitationibus nostris non adducuntur sed sponte sua adveniunt abeuntque.

Verbum ५ cum अनु, de quo Rosenius meus in Addendis ad radices monuit, *animadvertite voluptates* idem significare ac *fruere iis*, solita significatione cepimus ne unicum hocce distichon reliquis repugnaret quae fugiendas esse voluptates suadent omnes. Participium denique आगतान् in scholiis solum typis expressis exstat, Matra आगमान् scribunt.

64. Monet sententia ne in res terrestres, ferro duriores sive aeneas, quas vix ac ne vix quidem nobis subiugamus, mens inclinet sed coelestia potius expetat. Imperativum आग्रय in Scholl. manusc. per अङ्गीकुरुषु explicatum, contextus flagitat; Codd. आग्रयं ad मार्गं referunt, festinantius ut equidem puto, Anusvarum ponentes. Pro आत्मीभावं Cod. A. iubet स्वात्मीभावं *statum domini*, B. शान्तीभावं *quietis conditionem*: intactam servavimus lectionem vulgatam rebus sensualibus oppositam. मतिं vero uterque Cod. मतिं scribit, pulchrius si quid sentio: *via percellens in qua pedem figere hand potest*.
65. Lectiones bonae sunt in A. B. नरभवा, epitheton ad रतिं trahendum, et स्त्रीषु, loco स्त्रीषु, quod in textum recepinus, quia mulieres, a Rogerio quoque inductae, haud abesse poterant. Minus exquisitum est in B. सरिदेणु *celeritas fluminum*; तर्ग enim complexum indicat rerum similium ut vulgo इत्यादि, सरितः vero fluyii videntur auctumnales, quorum aqua aestate non conspicitur, uti *fluviis mendax Jes. 58, 11. Job. 6, 15. 20.* ponitur. Scholiasta sententiam magis dilucidat hoc modo: सर्व एते पदार्थाः चंचलाः अस्ययिनः दुःखदाः न च प्रत्ययः अनुभवो ऽस्ति । पुनरुक्तं किं बलवत् लक्ष्यादिविषयाः चंचला इत्यर्थः ॥ Per flumen coeleste Ganga indicatur, Sch. भागीरथी; de *Sivi* cognomine vid. ad Vair. 1.
66. Mentem hortatur Yogi ut paupertatem eligit voluntariam cum frugalitate et abstinencia coniunctam, qua saepe gloriantur boni illi, quum revera saepissime *monachorum nostrorum* instar, sint *νυκτιλαδραμοφάγοι*. De verborum structura verbisque singulis quae dici queant, optime suppeditat Scholiasta: हे चेतः त्वं इमां अस्यायिनीं इमां लक्ष्मीं आस्यया आस्ययाबुध्या (यत्नेन Vulg.) सकृत् एकवारं मा चिन्तय मा चिन्तनं कुरु ॥ Membrum secundum pro Dvandvo haberem: *principis adspectui obliquo et mobili voluptati meretricum similem*, nisi commentarius aliter disponderet tanquam Tatpuruscham, addens: यत्र यत्र रातां भुक्नुयुद्देशः तत्र वेष्ट्या नृत्यं करोति ॥ Vocabulum विहर e licentia metrica pro विहार scriptum est; glossa in Cod. A. marginalis *voluptas, lenocinium* विलास explicat. कंचुक्तिः proprie *lorica indutus*, Sch. आच्छादितः in plurali numero mallet, ob verbum sequens, nisi omnes auctoritates consentirent, idque eam fortasse ob causam quia ad mentem dirigitur oratio, pluralis igitur in adiectivo aptus hand fuisset. *Benares*, urbs sanctissima semper habita est et hodieque omnium religiosorum refugium, in *Prabodhachandrodayo* vocatur: *solum ex quo scientiae natales exoriuntur, urbs salutis*, विद्याप्रबोधोदयतन्मभूमिर्वारापासी मुक्तिपुरी ॥ (Colebr. Asiat. Res. X. p. 427.). Sunt tamen harum urbium aliae per Indiam dispersae, imprimis *Ujjayini*, quae olim ex paradiso in terram descendisse putatur. Vid. *Wilson*. ad Meghadāt. p. 38. ubi septem urbes enumerantur sanctae:

अयोध्या मथुरा माया काशी कांची अवन्तिका ।

पुरो हारावती चैव सप्रेता मोक्षदायिकाः ॥

67. Pompam regiam describit versus et quidem ad oculos, ut ita dicam, depictam: rex procedens ante se habet puellas suaviter canentes et praecones laudem ipsius celebrantes vividisque coloribus rhythmice exornantes; Schol. मधुरं कोमलं अभिनवं उपमाभिर्युक्तं कवित्वं कुर्वन्त्याः सरसकवयः ॥ Habet in lateribus virgines h.l. दाक्षिणात्याः nominatas, utpote ex Deccano oriundae; in tergo denique (पृष्ठे in Cod. B. et Schol. magis vulgare quam पश्चात्) sequuntur mulieres *ῥιπιδά* tenentes, e quarum armillis iucundus sonus auditur. चम्परः est flabellum abigendis muscis, *μυιοστόβη*, muscarium, vel ex pennae caudae pavoninae confectum (cf. *Martial.* 14, 67.) vel ex cauda bovis Indicorum; *Aelian.* H. An. 15, 14. *ἐκ τῆς τῶν γε τῶν βοῶν καὶ τὰς μυιοστόβας ποιεῖνται*. Persas his uti muscariis primus fortasse Menander retulit apud *Athenaeum* (XI. p. 484. de quorum ancillis flabelliferis egit *Pignorius* de servis p. 422. conf. *Martial.* 3, 40.); postea Romani imitati sunt. De Umbellis vid. ad *Sring.* 39. Quodsi igitur omnibus hisce rebus uti liceat, hoc est, si rex aliquis sit, tunc operae pretium esse dicit poeta, vitae dulcedines aliquamdiu percipere. Vocabulum *सम्पटत्वं* recentioris videtur originis, quum ad radicem non facile referri possit neque apud Amarum legatur; *सम्पटः* lascivus est, proprie *lingens*, *fello* (लोलपो लोलुभो लोलो *सम्पटो लालसो* ऽपि *Yadava*s ad *Sisup.* 4, 6. coll. *Sāhit.* *Darp.* p. 320.) et devotis saepe opponitur sensus coercentibus (*Brahmanio. pur.* fol. 20.); *सम्पटता* fornicatio est in *Careyi Lex.* Bengal. (cf. *Supplem.* 1. et *Chaur.* 34.). Rogerius sententiam nostram cum proxime antecedente in unam conflavit unde in fine sectionis distichon desideratur.

68. Si omnia perceperis, quae ab hominibus desiderari solent commoda, quid tandem efficiant et quanam utilitas exinde capienda? किं scilicet प्रयोजनं ॥ *Capiti pedem imponere* gestus est victoris, *Raghuv.* 7, 67. ubi proprie Dr. शिरसि वामं पादमाधायः ॥ Rogerius recte in notula addit: *si aetatem Dei Brahmānis attingere liceat*, कल्प enim cyclum sive periodum creationis significat. Laudatur distichon in *Kāyaprakāśo* p. 99. ubi variantes lectiones cum Cod. B. conveniunt fere: दत्तं पदं uterque scribit, pro संमानिताः विभवेः Cod. B., संतर्पिताः विभवेः *Kāyapr.* praebet lectionem satis tolerabilem. In fine Cod. B. iubet कल्पस्थितं तनुभुम् तनुभिः rectius *Kāy.* तनुभूतां *mortalium*, et देहभूत् *Raghuv.* 8, 50.

69. Quid sit चैराग्यं, in quo commendando tota versatur centuria, declarat tristis poeta. Quanto pulchrius *Bhagavadg.* 6, 1.:

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।

स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्य चाक्षयः ॥

Cod. B. negationem geminat et singularem praeterea numerum iubet न मन्मथस्यो विकारः quo nihil mutatur. भवः cognomen *Sivi* est.

70. Sivi vultum sive, quod idem valet, vitam asceticam, summi numinis adorationem non ex-

cludere, constat, imo Brahmum mente complectendum et cognoscendum esse quam maxime inculcatur. Tali summum numen meditant omnes asserit voluptates quas sensibus nostris percipimus, contemnendas statim videri tametsi vulgo honoratae sint atque adamatæ quam maxime. Adiectivum कृपालं Schol. explicat: कृपा: जुद्धा: सकामा ये लोकाः तेषां मताः मान्याः प्रियाः ॥

71. Scholiasta केन non ad Brahmum trahit, sed प्रकारेण supplet: *quomodo salutem adepturus es.*
72. Decas octava inscriptionem gerit: *inter aeterna et non aeterna haesitatio* नित्यानित्यविचारः et de rebus praesertim caducis agit, quibus animi salus opponitur. Atque hoc primo versu vituperat eos qui libris sacris in servitutem quasi sese addicant sui ipsius scientia neglecta. Quid enim omnes isti libri prodesse possint, quaerit, qui paradisi voluptates promittant puidem sed circa opera et officia sibi non constant (विभ्रमे: i. q. विलासे:) de vera salute tacentes: itaque omnes illorum distinctiones mercibus sunt comparandae quas facili negotio sibi parare quisque potest (cf. *Bhagav.* 2, 42. seq.). Propriae autem salutis scientia devotionem potissimum intelligit auctor quam quidem dicit omnia mala posse auferre quemadmodum ignis, in fine Kalpi (प्रलये) ex Kāli seu temporis Dei vertice cadens, mundum destruit ipsum: hoc modo se ipsum noscens a malis statim purgatur (cf. *Bhagav.* 4, 37. ubi similis de scientiae igne figura coll. vs. 39.). Nullum sensum praebet मुक्तैः किं in Cod. B. et spernenda quoque eiusdem Codicis lectio est प्रवेशकयनं.
73. Principes atque omnino divites, elephantis equisque gaudentes et laute viventes, Deo mortis Yamo, nisi virtutem coluerint, non posse probari distichon significat, quod ex libro *Niti* (pag. Edit. 52.) hoc transtulimus, quia in nullo Cod. legebatur et quoad sensum ad caput hocce pertinere videbatur; scholiis praeterea destitutum est. Rogerius huius loco aliam sententiam praebet, hoc sensu: *montem Merum, oceanum et montes interituros esse aliquando, citius vero hominum vitam evanescere, quam inter Satava frustra quaeras.* Elephantorum epitheton: मदभिन्नापडकर्ता: vigorem et furorem indicat, sunt vero iam segnes, ex fatigatione puta, ac somnolenti, tamen ante portas stant ad novam parati pompam; cf. *Mudraraksh.* p. 41.: दातेषु दिदैः परदिपष्टाभेदकमैः स्त्रियतां ॥ De equis verbum खलु *valgum, curvate incedere, φέλγειν*, usurpatur, quod proprie videtur gratiosum et gloriosum equi incesum significare (*courbetter*). Ceterum वीणा *cithara* est septicordis, वेणु *tibia* ex arundine Bambu confecta, मृदङ्ग *tympaniolum manuale*, quod dicimus turcicum, पटङ्ग *tympanum magnum bellicum* (*Chandica* 2, 54.) et शंख denique *concha marina* qua classicum canitur: instrumentis hisce musicis regem e somno excitare consueverunt Indi.
74. Sensus est: χαλεπὸν τὸ γῆρας εἶναι ἀνθρώποις βάρος. Magna varietas est in Cod. B.; in primo hemistichio दान्ताश्च (sic) नाशं गता et pro वर्द्धते etc.: नृपमेव हसते contra metrum, nisi Rephum putas neglectum. In secundo hemistichio leguntur नैव करोति pro नाद्वियते च,

verbum tamen poeticum est वा + दृ de sermonibus quibus aliquis non obtemperatur, cf. *Rāmāy.* 1, 1, 60.: नादित्य वचनं spernendo sermonem. Dein sequitur हा कहे ज्ञायामिभूषणं et in fine वचसायते. Faciliora igitur vocabula, metro plerumque adaptata, insolentioribus substituit Cod. ut fit in sententiis gravioribus quae in ore hominum versari solent. Nihilominus glossemata puto, quae tamen, ut plurima reliqua utilitatem suam in interpretando habent.

75. Deerat trium syllabarum vocabulum post सितं tum in Edit. et Schol. tum in Cod. A. Particulae ad lacunam supplendam in promptu sunt, sed lubrica in eiusmodi locis coniectura est; substitui शिरशि, exspecto tamen meliora. Infimorum ordinum, Chândālorum sive Pariarum puteos ossiculo insignitos esse ne alii ex iis bibant, ex hoc versu discimus.
76. Codices A. B. स्वस्यां legunt sensui et metro contrarium. Distichon ceterum facillimum est.
77. Homines inducit ambigue haerentes utrum in divini fluminis Gangis ripa devotioni sese tradere an potius mulieres colere et literis incumbere magis conveniat; hoc ultimum plerisque placere, queritur auctor, brevitate vitae denuo in memoriam revocata. Vocabulum तपस्यन् hoc loco cum वैरागी, यतिः योगी convenit, sensu, ut in Bhagavadgita elatiore: de sensibus voluntate subiiciendis, tametsi per se तपस् poenitentiam significat voluntariam et cruciatus ex voto susceptos, unde अनुव्रतः poenitentis nomen est frequentissimum; apud *Manum* expiationem peccatorum intendit, ita tamen ut *Tapas* naturale, ea vivendi sit ratio secundum quam debita ordinis officia aliquis praestet (*Manu* 11, 236. et saepius). सखिनयान् dedimus e Cod. B. et scholiis, neque enim सखिषयान् sensum videtur praebere commodum; Commentarius ad subiectum traxit vocabulam: विनयेन सह परिचरायः tunc saltem legendum सखिनयाः Idem Scholiasta प्रास्त्रीयान् a sequentibus disiunxit: *libris sacris studeamus et curminibus profanis*, quia *Sāstram* de libris tantum sacris usurpari sollet, quod tamen non ubique observatum. Γλυκὺ μέλισμα νέκταρος *Meleager* quoque dixit in Anthol. I. p. 35. ibiq. Jacobs.
78. Aliquantulum haesitavi in secunda huius versus voce स्वामी ob explicationem Schol. व्रमी विमिश्रितः रक्तानः दुःखेन वारयितुं व्रतवधः qua unum tantum agnoscere videtur enuntiatum, दुराराध्याः lectione, cui dein व्रमी illi sequatur cum particula aliqua conglutinatum quod pulchrius utique foret. Ast स्वामी contra metrum est, दुराराध्या व्रमी autem violentior iusto et nulla auctoritate confirmata correctio, quare tutius videbatur dominum servare et ad reges referre in universum. Hos enim, quantumvis morosos et perversos, colere malunt homines, ad maiorem dignitatem aspirantes, quam humanae fragilitatis memores religionis officiis vacare. Pro ज्ञादेहे ut est ferenda Edit. lectio, ज्ञादेहे Accusat., senile corpus vel melius senile corpus ferentem adiecit. bahuvr. ad जीवितं pertinens, recepinus ex Cod. A. et Scholl.: अथ च ज्ञाया सह देहे तत्र जीवितं अयि सकलं मृत्युर् हरति « illud सकलं autem, quod et A. praebet, expunximus; Rogerius दयितं quoque legit: qui est *phere*.

79. Desideratur sententia in Cod. A.; in Edit. Srir. ultimum libri locum occupat, sed cum Rogerio ad caput hocce necessario erat referenda. In singulis verbis vix haereat lector tametsi gravius aliquid plerumque in se contineant quam in versione expressimus: *गुप्त*, cuius aphaeresis notam omiserunt Editores Sr. *laudibus* *efferre* denotat; *सु* *thesaurus* speciatim pecuniam significat, quam terrae tradere in publicis solent calamitatibus, unde *सपिडन* *suffossus* propriam suam vim retinet, dein vero *perditum* exprimit, ut nos alia quidem metaphora *untergraben* dicimus. *सर्व* proponit Cod. B., a verbo rectum Accusativum, praetulimus Ablativum cum Scholiis. *Jahnus filia* cognomen Gangae est (v. Wilson. ad Meghad. p. 59.) et *montium princeps* Himālayus. Ceterum *तु*: arcte cohaeret cum sequentibus.
80. Invenitur versus in Edit. p. 103; cuius lectionem adoptavimus, Codd. renitentibus, qui membrum secundum hoc modo concinnant:

A. इयं तच्च समानमागमसुखं कालेषु etc.

B. रम्यः (sic) साधुसमागमे समस्तुसं काव्येषु

Pro विन्दु porro A. वृत्ति scribit et उपगते denique loco अङ्कितं. Hancce ultimam lectionem adoptavimus, in उपगतं cum Schol. correctam.

81. Contrarium depingit sententia et prorsus non iucunda esse asserit ea, quae distinctione proximè antecedens enumeraverat — si prioris hemistichii interpretationem nostram sequeris, sed iam video me particulis esse falsum quibus recte perceptis vera haec est interpretatio: *Quid non iucundum est habitare palatium, quid non audire cantus et alia, quidve non etiam permagna cum caris vitae instar amicis conventus felicitate gaudere? Quid vero rell. itaque cum priori versu conveniunt. Sane etiam in Palatio, cantus et amicorum consessus sibi vitae sunt oblectamenta, nihilominus tamen sapientes haec omnia pro vanidis habentes, fugiunt.* Pulchra hac in re poeta utitur imagine, quam cave ne in plures separet imagines: *ut ala avis, ut candela vento tremulans, ut germinis umbra.* Schol. explicat भ्रान्तः चासी पतंगः च तस्य पक्षयोः पयसः तेन व्यालोला चंचला दीपोर्लुहायावत् चंचलः » ceterum structura nullam habet difficultatem वसतसे Dativus, sive तादर्थ्ये क्तुर्पि ut Grammatici loquuntur, pendet a रम्ये [proprie: iucundum habitationis] item प्रीत्ये gaudio (zu wohnen, zu freuen), quapropter eadem vi in altera sententiae parte Dativi nominis loco partic. fut. pass. आच्यं adhibetur. Loco सतते Cod. B. सकलं omne legit; nos utrumque expressimus sententia iubente, maior tamen vocabulo सततं vis inest, scilicet sapientes in solitudinem se subtrahere omnibus temporibus solitos fuisse.
82. Novum incipit caput de veneratione Sivo, devotionis Deo, praestanda; in iisdem igitur rebus sordidis versari pergit auctor. — Metaphora insolentior neque tamen prorsus absona: perceptionis facultas (घनः कर्णो = मनस्) elephas quasi masculus est urigine tactus (जीवः = मन्त्रः); per continentiam tamen (संयमेन) coercetur ne ad rerum sensualium

elephantam (विषयकर्षिणी), quae libidinem ipsius excitat (लीलां दधाति), accedere possit; hoc modo cupido illa sensus nostros externos non amplius tangit, quia mundum cognovimus vanum esse; simili figura de equis utuntur Vedāntici (v. Windischm. Sancar. p. 159.). Vocabulum संसारं quod per *mundum* semper reddidimus (cf. *Vair.* 35.) h. l. cum praepos. सा Adiectivum est et propriam suam vim obtinet: *gyrans, volubilis, versatilis*, est enim Causale thematis सृ *ire, volvere* ad hominum repetitam per nativitates revolutionem translatus; तन्मसरणादि alicubi explicat Schol. Locus classicus hac in re exstat *Manu* 12, 124.: एष सर्वाणि भूतानि संसारयति चक्रवत् *quia omnia entia circumvolvit rotae instar*; cum mari frequenter comparatur संसारः eodem sensu ac in celeberrimo illo *πάντα ῥεῖ*, cf. modo infra vs. 86. et *Brahmasalo.* fol. 92.

दुष्पारसारदुर्वारसंसारार्णवतारणं ।

कर्मवृत्ताकुच्छेदकारणं दुःस्वार्णं ॥

In Cod. B. ओन्नवर्त्य exstat quo metrum turbatur; idem Cod. ऋ loco गृह legit. — आलाने ut hoc addam, postis est quo elephantum alligantur; cf. *Mrichhak.* p. 39. आलाने गृह्यते हस्ती ॥ Sphalmata in Edit. Sr. correximus.

83. Eadem ac toties iam repetita de vitae fragilitate querela, cui adde *Palladae* epigr. 129.:

Ὡ τῆς βραχείας ἡδονῆς τῆς τῆ βίης.

Τὴν ὀξύτητα τῆ χρόνυ πενθήσατε.

Ἡμεῖς καθεζόμεσθα καὶ κοιμώμεθα,

Μοχθῶντες ἢ τρυφῶντες ὁ δὲ χρόνος τρέχει.

Per गुणः in *membris* opera et officia intelligit, Schol. Mst. कर्मसु ia sequentibus autem *qualitates* illas sive त्रेगुण्य intendit, has qui dignoscit *sapiens* est, निस्त्रैगुण्यः in Bhagav. 2, 45., ex nostri igitur auctoris sententia, *devotus*. Lectionem Edit. Sr. intactam servavimus; Cod. B. मनोरथाः स्वहृदये ज्ञातं scribit, posterius vocabulum ex solita incuria; हीनगोषु ferri potest, imo forsitan pulchrius videatur, sed प्राप्ता merum sapit glossema vocabuli गता e scholiis in textum relatum. Uterque Cod. A. B. मुक्तास्ति *non alia via relicta est*. In Scholl. impressis magna confusioprehenditur; hoc modo sunt ordinanda: कृतः कृतः येन स कृतान्तः अक्षयी कालः अलवान् अलार्यः सहसा अकस्मात् अभ्युतेति आपतति (Cod. अगच्छति) । एवं सति किं युक्तं । मदनान्तकस्य शिवस्य चंद्रिगुणं ध्येयं तत् न ध्यातं तेन ध्यातेन विना मुक्तेः तु न अन्या गतिः मार्गः । Pro अज्ञातं Schol. igitur legit अज्ञातं *meditatione non cultum*. *Pedes venerari* frequentissime legitur.

84. Fatetur devotus se libentius poenitentiae Deo adhaerere quam Vishnui, etsi inter utrumque discrimen non sit (cf. utique vs. 30.). *Fishnum animam mundi esse*, indeque nomen *omnia pervadentis* accepisse libri Indorum sacri saepius exprimunt; cf. *Padmapur.* vs. 70. (Ed. Wollheim p. 23.): व्यापित्वात् सर्वभूतानां विष्णुरित्यभिधीयते et sl. 76.: वासेन सर्वभूतेषु अस्तुदेवः स उच्यते ॥ तन्मर्दनं vel तनादृदनं minus aptum Vishnuis epitheton est, si posteriorem partem a

*coelo pro vestimento uti eodem sensu dicunt, nimirum sub dio morari et αἰσχροκταίνω, unde hodieque ex Jainis Gymnosophistae दिगंबरः audiunt, idque tanto convenientius quum संखरं iam per se coelum sit: संखरं व्योमवाससो (Visous ad Sisupal. 5, 3.). De vocabulo संखरं vid. ad Nū. 34.; Schol. compositum dissolvit: खिरति: खिरति: सैव कनिता स्त्री तस्या: सख्यु-
हितः Munde, unde मीनं silentium descendit, Yogi est, infra (93) भिक्षुः dictus. Vocabulum सतनुभूतिः bene me cepisse, affirmare non ausim; Schol. in Cod. अनुभवः addunt; fort. leg. अनुभावः qui nullum corpori auctoritatem permittit.*

90. Repetendi erant versus, nonagesimus et qui eum sequitur, ex Edit. p. 83., ubi coniunctim leguntur, in Cod. A. eundem locum occupantes; interrumpunt enim ordinem et ad Sivi cultum pertinent, quare etiam apud Rogerium hoc loco prostant. *Opera eradicare est prorsus non curare neque de officiorum praemiis sollicitum esse. Scholia non adsunt.*
91. Schol. पात्रयत्नं pro patera adhibeatur et verba reliqua in Imperativos Activi commutat: पात्रं कुतः ॥ *Felicitatem summam praebens, परमानन्दः epitheton Brahmi est, quocum per intimam ipsius scientiam unitur Yogi etsi vitam conservet, sive in vivis maneat: hanc vero felicitatem Sivi favore assequitur devotionis viam ingrediens. सुखभां iubet Cod. A. una cum scholiis suis, sed religio fuit sollicitare vulgarem lectionem.*
92. Ultimum devotorum gradum depingit auctor capite hoc decimo, सख्युचर्या inscripto. Brahmani vitam quadripartitam non uno loco leges praescribunt sacerdotales ita ut per inventutem ब्रह्मचारी Vedorum studio incumbat, dein paterfamilias, sive गृहस्थः sui ordinis officia persolvat, postea वनप्रस्थः ὠλύβιος s. eremita, meditationi vacet, hominum consortium non propterea devitans, postremo loco autem वृत्तिः fiat, sive वृत्तयुतः (cf. Manu 6, 67.). Talis asceta, in antecedentibus satis superque descriptus, cynicorum more incedit, baculum manu gestans et peram seminudus ab humero suspensam gerens, sive ut Aristophanis dicam verbis ἀνδρ' ἰματίῳ μὲν εἶχεν ῥάκος: in his omnibus enim Yogines Indici Cynicos aemulantur, imo longe superant: vaga delectantur, inhumana ac ferina fere vita, tribonium in deliciis habent attritum ac squalidum et quemadmodum Philemo Comicus Cratem describit, quod aestate crasso pallio indutus conspiceretur ob tolerantiam, hieme de-

Καὶ τὸ δέρας μὲν εἶχεν ἰματίῳ δασὺ
'Ιν ἐγκρατὲς ἦ, τὸ δὲ χειμῶνος ῥάκος.

id multo magis in ascetas quadrat Indicos. Sed iam videamus singula. *Pudendorum fascia (कीचीनं) in plus quam centum frusta debet esse distracta — तर्जित् Comparativus est adiectivi intensivi per totam radicem ṛ repetitam efformati, quales sunt गच्छ् valutiens, कल-कल aolum bantus et quae ad sonum simul exprimendum inserviant formae: किकिणी peris-
प्यप्स तिस्रंस, किलिनाबुल, coll. murmur, turtur cet. Sic forte purpura colorem inten-
sum et quasi impletum (पूरु) significat et तर्जित् cardius ad stirpem ṛ lacerare referendum*

- ut in reliquis aliis verbis semiticis geminantibus १ ut dicuntur. Vid. *Schol. Marini* p. 15. infr. Cod. B. et Scholia निश्चितं male legunt; निरपेक्षं porro, quo metrum vitiatum, Cod. A.; in B. सुखस्य exstat, भैरवमयं A. et ग्रन्थ B. haud speruendae sunt lectiones. Secundum hemistichium in B. plane a vulgari textu recedit, neque verò eam habet auctoritatem ut chartam perdamus. Pro स्वान्तं = मनः denique Cod. A. et Schol. eiusdem falso inducunt: स्वान्तं. Quid per *magnum Regi factum* h. l. intelligatur Commentariis non apparet, totam igitur vitae rationem hac metaphora designari puto. Ceterum ex Cod. A. distichon excidit, nostra enim haec sententia numero 86 notatur, quem octogesima quinta revera sit; in Scholiis eiusdem Cod. ad versum seq. nobis 93. additur: 87: स्वः; dein vero sequitur conclusio इति भगवन्निष्ठाः पूर्वोक्तैः श्रमैः कृतं सन्तः ॥
93. Vide supra vs. 89. Secundi hemistichii initium ad mulieres flabelliferas alludit; harum loco auris refrigeratur Gymnosophista, igitur दिशाः ipsi virgines sunt; eadem metaphora qua Martialis abollam Cynici *uasorem grabbati* nuncupat, eo quod grabbato prostragulis iniecto, veluti cum eo dormiret. Schol. explicat दिशाः एव कान्ताः नर्तयः साभिः समन्तात् सर्वदिक्षु पलमङ्गलमरैः कीर्यमानाः सन् ॥
94. *Brahmāntis oom*, sive mundum, supra *Niti* vs. 93. मृत्पण्डं appellatum, eodem sensu h. l. मयदलीकजं nuncupat, hoc est *discus villis* सुदं मयदलं placenta forsan ac libum, quo non satiatur sapiens. Posterius hemistichium eodem modo interrogat, subaudito न, quo statim sententia fit affirmativa: *nunquam accidit*. Hanc insolentiorē forte putans ellipsin, ultima verba in किं प्रत्यये mutat Cod. B. सफरी pisciculus candidus est, aquam veliter transmutans; alii: *carpo*.
95. Vix operae pretium est emendare lectiones Codicis B., cuius librarius in hac sententia describenda negligenter admodum versatus est, transpositis तन्मस्यम् et sic porro. In secunda linea दानविरक्तमामनिरतः scripsit, cuius vocabuli compositionem non bene expedit; lectio recepta ad Yoginum conditionem illam pertinet, qua nullo ordinum respectu ac discrimine ab omnibus Castarum officiis immunes sunt devoti, ut hodieque multorum testimonio confirmatur. Vocabulum सक्तीर्षी Cod. B. in सक्तीषा commutat, contra rhythmum literis similibus quaesitum et sensum, quem tamen restituit संप्राप्त् lectione प्रोक्तम् = न ग्रथित. Ultimum denique समसुखाभोग^० ieiunum est.
96. Quinque elementa adorans sperat Yogi se tandem cum Parabrahmo coniunctum fore, ab omni animi commotionibus ac stultitiae vinculis liberatum. तैत्तिरीयसुक्ते legi Cod. B. et सान pro ज्ञाता quae omnes admitti possunt lectiones, posterior tamen glossa videtur; vid. vs. 72. de *scientiae igne*. Secundum hemistichium unica fere vox est; en Scholia: गुप्ताकं सङ्ख्ययाद् उपतातो यः सुकृतोदेकः तस्य वा स्फुरन्ती अथ च निर्मला ज्ञाता सिद्धा तदा प्रयासः अपिदतः समस्तः सकलो मोहस्य सत्तानस्य महिमा महत्त्वं यस्य स एवं भूतः सन् ब्रह्म ॥ Memorabilis est Schol. *Parabrahmi* explicatio per उपाधिग्रन्थ quae ad Bauidhōrum dogma accedit.

97. *Per animum amritum stillantem* eum intelligit qui omnia terrena exuit et summi numinis cognitione gaudet, sive hominis, ut Schol. verbis dicamus: मत्स्वभावस्य ज्ञेयतातृप्त्यानेन रस-
स्वप्नप्रसन्नविशिष्टस्य ॥ Illud autem vocabulum quo tanquam cibo utitur *Brahma* est, नित्यस्व-
रूपब्रह्म ॥ (vid. *Windischmannum* p. 128. in Sancar.). In sola Edit. Sr. exstat sententia
p. 105.
98. Videmus ad quam duxerit dementiam pulchrum per se ac sapientissimum praeceptum de
rebus externis contemnendis et cogitatione salutis ergo in Deum dirigenda: vult sordidus
auctor — non idem Bhartriharis ille qui Nītim composuit — ut bestiarum more (वनस्य-
ल्लेख्यनाः पृगादयः) in sylvis degamus ad sensuum oblectamenta evitanda et summam perfe-
ctionem obtinendam. Serpens *vento* pasci putatur ut apud Hebraeos *pulvere*, sed simul
latet in हिंसा vocabulo, speciatim de caede animalium usurpato, nullum cum pabulo illo
crimen esse coniunctum, quod bene vidit qui Rogerium francogallico sermone reddidit:
Bramm a ordonné une viande pour les serpens, sans qu'on tuë rien, qui est le vent. Verba
belgica (apud *Dapperium Asia* p. 30.) rem minus tangunt: *Bramma heeft de wint voor de*
slangen tot een spyze, het gras voor de beesten geschikt. Deze syn een en de zelve spyze
en niemand lyd daer nadeel by. Incongruae. Cod. B. lectiones sunt: भ्रात्रा मत्स्वकल्पितं ad
versum 96 forsitan respicientes ubi *aether* frater vocabatur; dein सृष्टः pro पुष्टः praebet et
सततं *semper* loco सहसा = हठात्कारेण.
99. Sensus est: mundus vult decipi, decipiatur ergo; nos autem devoti et animo sinceri li-
benter divinam illam quam in promptu habemus, numinis scientiam impertimus. Voca-
bulum गालि apud Careyum in lexico Bengal. *scurrilitatem* indicat; vox videtur composita
ex गा *vox* et गालि *series, copia* ut puncto subscripto Editores Sriram. indicare voluerunt:
verba igitur obscura et confusa denotat (Schol. गालिमतं nostrum *galimathias*) sed cum
notione *fraudis* coniuncta, quare sapientiae opponuntur. *Leporis cornu* pro re nihili ac
vana habuimus *Niti* 5. Cod. B. ultimum distichi membrum legit:
- ददतु ग्राह्यविप्रायां ये महम्यामिनो ऽपि ॥
- qui magni devoti vel leporis cornu darent?* Fateor versiculum hunc et proxime sequentem
mihi in hac decade paullulum esse suspectos, sed quales sint substituendi ambiguus hae-
reo, igitur seriem turbare nolui.
100. Querelas fandi sententia de neglecta scientia divina, per quam semper vitam asceticam
intelligit noster. Non sine vi ponuntur *reguli*, inest enim: vel in exigua quacunque re-
gione h. e. ubique. Nominativum suppeditat Schol. पृथिव्येकदेशमोक्षिनो राक्षः sequens vero
vocabulum cum eodem in Accusativum erat corrigendum. Minus bene Cod. B. क्षिप्रितल^o
inducit. Alias scriptoris hallucinationes omittimus.

SUPPLEMENTUM.

1. Versus qui sequuntur supplementarii ex libro secundo potissimum collecti sunt; tres priores ad caput de stultitia pertinent et in Cod. A. tantum leguntur, numeris undecimo et sequentibus notati. Harum sententiarum prima, in qua nulla ambiguitas relinquitur, illud Horatianum commentatur: *naturam expellas furco, tamen usque recurret*; cf. Niti 3. et versiculum prakriticum *Mrichhak.* p. 90.

शशपलककबलदूरे पा शक्कि वालिदुं

अपपाकलनपशने पा शक्कि वालिदुं ।

इहपलक नकुले पा शक्कि वालिदुं

मेवि सहावि आदोशे पा शक्कि वालिदुं ॥

*Non potest bos, in herbam lascivians, retineri, nec moechus alterius uxori inhians, nec homo addictus aleae, neque (hoc est: multo minus) ille cui vitium innatum est. Ubi पलक (पलक), ut hoc obiter observem (cfr. *παλαγίς*) sanscritice लम्पट vocabulo explicatur (vid. *Fair.* 67.).*

2. Singularis sane sententia, quam spuriam esse ipsius tenor satis superque docet. Quodsi Bhartrihari esset, scriptores de compositione rhetorica agentes certissime hoc distichon excitassent.
3. Pro एषा expectaris येषां cui ते melius respondet; pro मृत्यु cum Scholl. legimus मर्त्य *mortalis*.
4. Sententia Cod. A. vigesima quinta, in capite secundo de sapientia, prestat et bona enumerat quae homini per Vishnuem ~~distibutionem~~, ~~multo tamen epistoto modestum est~~ tanto tantum et sapienti ~~colla praestita fore~~, अवचकः ex Scholl. scripsimus, in textu erat अवचकः, Commentarius tamen Neutrum genus iubet ad vitium referens, quod fieri nequit ob vocabulum sequens.
5. Similem adscripsisse librarius videtur versiculum ad distichon Niti 33, cui praecedit haecce sententia, omnibus suis numeris hand absoluta, quam supplenda sit: *diviti* सामर्थ्ये सति Schol. Fortasse tamen in pronomimibus, articuli vice fungentibus, ironica quaedam vis inest, ac si nos dicamus: *das sind Sinne!* अन्यसंपन्नं coniunctim scribunt textus et Schol.; frequentior saltem est Instrumentalis, sed tum अन्यः scribendum: *alius* plane fit subito, neque amplius vulgo laudatur, qui dives modo erat.
6. Versiculus Cod. A. quinquagesimus, post versum nobis Niti 41. legitur eiusdem sensus: ut sorte sua contentus sit homo neque aliorum bonis invidet. Haec quidem extra dubium sunt posita, distichon vero ipsum, prout in Cod. exstat, corruptissimum est et sine aliorum Codd. ope in integrum restitui vix potest; sonat enim hoc modo, ad metrum quodammodo adaptatum:

त्वं एव चातकाधारोसितिकेषान्गोचरः ।

किं श्रमोद्वारास्माकं कार्यन्योक्तिः प्रतीक्ष्यते ॥

in quibus verbis negligentissime scriptis sensum equidem non invenio, etsi vix placent conjecturae quibus usus sum, paullo liberiores. Primum: श्रमोद्वारास्माकं sanscritum non est, sed anteponi debebat pronomen, cuius अस्माकं et केषां glossae videntur; *guttas* धाराः abesse vix possunt; terminatio ओ ad चातको tunc pertineret et spiritum finalem in स mutaret scriptor, nisi सन्ति vocabulo sequenti inesse (ut vera. seq.) suspicaris. लोचनगोचरः solita compositio est et apud Bhartr. iam legitur *Sring*, 74. — Sed iudicent critici acutiores. — Scholia ceterum adsunt nulla.

7. Ad sensum, versiculum antecedentem, cui proxime adhaeret, optime haecce illustrat sententia, scilicet querelas inanes fundere non debere hominem sua conditione, quantumvis exigua, contentum, nam ut inter nubes quoque sint vacuae ac tonantes, quibus sitim non extinguat Châtakus, sive ut est in *Raghu*. 5, 17. निर्गलितोद्युग्मं शरद्घने नार्दति चातको ऽपि ॥ sic inter opulentes inveniri avaros, divitiis suis superbientes, quos igitur adire haud iuvat. Scholia desiderantur. Corrigenda erant मित्र in मित्र, हिंसति in हिंसति et ब्राह्मन्ति in ब्राह्मन्ति ॥

8. Caput septimum, de ope ferenda, claudit sententia in Cod. A., et similem exprimit sensum: montem *Merum* et *Himâlayi* iuga non tantopere valere quam *Malayi* montes in peninsula australi, ubi non arbores modo steriles verum multa dona adsint salutifera, sic homines liberales sordidis divitibus esse praefereandos. *Auri mons* et *argenti mons*, हेमगिरि et रजताद्रि meta epitheta h.l. sunt et nullo aurifodinarum respectu ad extornam tantum speciem horum montium referenda, Schol. in homines bene adhibet: ननु श्राम्यसदृशाः सुवर्णरीष्यत्रयाः कृताः घृतः तैः किं प्रयोजनं ॥ Molestiam parat in fine कंकोलनिम्बकुटतानि in quo vocabulo कुटत cum scholl. scripsimus; in textu erat कटुत scriptoris errore ortum, etsi कटु *pungens* de herbis officinalibus dicitur. निम्ब arboris species est, *Melia*, sive *Nimba Azadaracta* hoc est *آزان درخت* appellata, sed कंकोल nusquam reperitur. कोलं per se *fructus* est, quod bene conveniret si निम्बकोल scriptum exstaret; fortasse igitur aliud arboris genus designat, quum Schol. scribat: कः कोलनिम्बकुटताः कृताः Huius vero Commentarii कः nullum sensum praebet, neque enim Brahman, qui कः nominatur, locum habet; कं vero *caput*, *aquam*, *ignem*, *pavonem* et *gaudium* significat, ut de Monosyllabis lexicon *Ekâksharanighantus* docet. Schol. ad *Ghatakarp*. vs. 13. कं (sic leg.) शिरो जलमाख्यातं et postea: पावके च मयूरे च सुखे प्रीत्ये जले च कं coll. *Nalod*. 2, 4. 41. et saepius. Sed, fateor, me in hisce ipsum non acquiescere, quum कं vocabulum simpliciori dictionis generi parum sit aptum, proponam कटुकि^० dummodo *Asocus* arbor in Himaliis montibus crescit.

9. Operibus omnia regi et hominis fatum constitui (*Niti* 91. 94.) distichon docet quod imprudenter forsitan loco suo eripimus quum apud omnes legatur: in Cod. A. vs. 89, B. 61, T. 58,

- in Edit. pg. 53. Infra tamen alia sequuntur exempla, ubi sententia ab omnibus exhibita auctoritatibus, locum suum occupare nullo modo potuit. Neque Scholl. adsumt, neque variantes lectiones.
10. In Cod. A. tantum, post versum *Nitis* nobis nonagesimum nonum, legitur sententia, numero 103 notata, cuius cardo in ultimis verbis vertitur. Vide quae de tali interrogationibus facta constructione observata sunt ad *Niz.* 45.; de *इतर* in compositione vid. *Sring.* 83. Verba ceterum faciliora sunt; per *relictionem*, *हमनि* bona intelligit huius mundi, quae a sapientibus sponte negliguntur.
11. Legitur versiculus in Cod. A. 105, in B. quem sequitur Edit. Sr. 82. in Cod. T. 79. nec quicquam habet molestiae tametsi frigoris nescio quid insit. *सुपिठता* non apodictice capiendum: *ornata est*, quod aliis auctoris dictis contrarium esset, qui in rebus similibus vituperare mavult quam laudare, sed hypothetice: *certe ornaretur*, ut in sententia seq. Hoc Cod. B. indicat interrogatione *केसित्* metro prorsus contraria. Adiectiva *समिध* non sunt *pauperes qui in egestate non blandiuntur et divites in opibus humanitatem conservantes* sed oratione dura destituti omnino *समिधवचनेषु दरिद्राः ते*: Schol.
12. Tuentur sententiam omnes auctoritates: A. 108. Edit. et Cod. B. 84. T. 89. et in eo quidem loco ubi recte sese habet, in capite de fortitudine post versum nostrum septuagesimum sextum. Laudibus enim praedicat virum fortem, cuius pedis contactu terra, velati per solem flos, sese expandit, ut sub mulieris pede florem Asokam efflorescere dicunt Indi. Pro *समा* *patientia* in Edit. legendum erat *समा* *terra*, cui metrum obstat, B. *रसा*, A. *मही* quod adoptavimus, praebet. *स्फार* adverbii *vire* *fungitur* *de* *gondane*, *exaltat*, propr. enim *स्फार* *rumpi* *et* *स्फार* *de* *floribus* dicitur, dein *exaltare*, collato *स्फार* *पा*.
13. In Edit. vs. 21. et Cod. B. vs. 22. tantum reperitur adagium hocce satis luculentum. *सुपु* metro iubente in *सपु* *वापा* convertimus.
14. De hoc disticho vid. ad *Niz.* 83. cui adiungitur in Edit. Sr. 26. B. et T. 25., a Rogerio quoque translatus. Cod. B. in primo hemistichio *उत्पति* iubet, caesura tamen prohibet quo minus accipiamus hanc lectionem, ceteroquin haud necessariam quia facile cogitatione additur: *iterum exurgit*. In alterius hemistichii pede secundo Paeon primus apparet, in hac sede rarissimus. Vid. *Emale über einige ältere Sanskr. Metra* p. 40.
15. Ad *Sringdrum* potius pertinet sententia, in Edit. Sr. quadragesima nona libri secundi; in Cod. B. bis exstat, numeris 49 et 77 notata, neque in aliis Mstis reperitur. *तुमका* *difficile* *capitum* Cod. iubet, menti ut videtur poetae contrarium, vult enim: cor mulierum cum omnibus suis ut ita dicam plicis et fraudibus, omnino non capi posse, ut comparatio docet. *यदूर्ध्वान्तः* *सितं* in Cod. B. ferri potest; *तुम* ex eodem adoptavimus pro *सूक्ष्म* *subtilis* in Edit. De *gutta* in *flora* *loti* vid. ad *Vaiv.* vs. 7. In aliam sensum *Uttarādmachar.* p. 29.

dicatur: optimorum hominum mentes cognita difficiles esse, quum duriores modo sint quam adamas, molliores modo quam flores:

वज्रादपि कटोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

लोकोत्तराणां चेतांसि को नु विज्ञातुमर्हति ॥

Cum lianis mulieres sexcenties comparantur, praesertim in Gitagovindo, cf. *Mrichh.* p. 25. meretrix est मार्गजाता स्तेव । et *Catullum* 61, 34.: *ut tenax hedera huc et huc arborem implicat errans.* *Ovid.* *Epist.* 5, 47. et quae excitat Jacobs ad *Anthol.* IX. p. 128. Scholiis omnes vergus destituti sunt, a vs. 13. usque ad 23.

16. Versum scholiis carentem et in sola Edit. Sr. vs. 66. exstantem omnino non capio. Sermo est de Vishnue sub apri forma terram sustentante et in serpente Sesbo, ut hominum saluti prospiciat, decumbente, sed quomodo cum dracone Rahu coniungatur, nescio; puto tamen ad distichon nobis vigesimum septimum a pio quodam lectore adscriptam esse sententiam in quibusdam vocabulis corruptam. Vitium saltem contra metrum erat tollendum in secundo membro, cuius च in ननु mutavimus et vocabula insuper राहुः et शेषः invicem transposuimus ne plane ineptiret obscurissimum dictum.
17. Corruptissimus in Edit. Sr. (74) versus, inprimis quod membrum hemistichii primi alterum attinet, ubi haud facile quisquam विर्य vocabulum semel omissum ex coniectura repetiisset nisi alio adiutus Codice. In B. (75) et T. (72) hoc membrum recte se habet sed transpositum cum priori hunc in modum librarii oscitantia vitiato:

विपद्भिर्धैर्यध्वंसं यदोस्वितुमाहमे ।

quae praeriticae corruptioni fere similia sunt. Pro स्रविधे: in Edit. cum B. legendum स्रन्निधे: ex literarum उ et ल spolia permutatione, et न cum व similitudine enatus error; non vero opus est ut verbum व्यपेति cum B. addamus. Dicit auctor ut equidem capio: Viros fortes anxie respicere noli, num forte constantia ipsorum, calamitatibus tentata gravioribus vacillet tandem, quodam tamen impatientes invenias ipsos, nihilominus gloria digni putentur ut montes alati illi (vid. *Nir.* 29.) oceano vexati, viribus in periodi magnae sine fracti erunt sine omni aequo ipsius damno. Comparationem tamen claudicare qui libet ipse videt.

18. Sensus est: Fortuna tanquam mulier vult expugnari, audaces fortuna juvat. Mirum est quanta corruptela in Edit. Sr. laboret versiculus, cuius sphalmata भूज्योर, दीर्घा, चित्रय absque puncto nasali, स्रन्निधे & Cod. B. ubi eundem numerum occupat nonagesimum sextum, correximus, metro iubente.
19. Virum bellicosum praedicat sententia in Edit. et Cod. B. (102) enstans, nulla lectionis varietate. Constructionem grammaticam secundi hemistichii duriores hand expedio.
20. Adagium in sola Edit. vs. 103. legitur, eodem sensu quo fabula exstat de valpe et tym-

धन्याः ते वितरागगुरुचरणार्ता तत्त्वसार्थसङ्ग्रहाज्ञाने
विलिनगिरिवर्गहने यौवनं ये नयन्ते ॥

In altero Hemist. ad *amores* pertinente, corrigendum erat कस्य *pectus* pro स्वन et totum epitheton ad amicam referendum, igitur in fine कार्यं loco कायाः scribendum. गढे in गढे mutavimus, melius tamen गढे fuisset. Plures utique afferri poterant versus, praesertim ex Cod. B. sententiis interpolatis referto, at, quam gravissimis omnes fere corruptelis scateant et nihil praeterea habeant quod lectorem possit allicere, manum detinui et chartam perdere vanis nolui coniecturis.

॥ सुखमस्तु ॥

*Tabula synoptica, novum sententiarum in libro II. et III.
ordinem exhibens.*

II. Nitisatakam.

	Cod. A.	Edi. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.		Cod. A.	Edi. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.
I.	1	1		2		VI.	52	62	48	51	47
	2	2	99(I)	1(I)	1		53	63	8	52	8
	3	3	1	1			54	64	78	57	78
	4	4	3	2	3		55	65	94	53	94
	5	5	2	3	4		56	66	28	55	27
	6	6	89	89	88		57	67	36	58	35
	7	7	90	90	90		58	68	27	59	26
	8	8	99(III)	34			59	69	40	60	40
	9	9	32	31	31		60	26		54	68
	10	10		49			61	28	13	56	13
	11	14	61		60	VII.	62	70	80	61	80
II.	12	13	7	7	8		63	71	67	62	66
	13	16	10	10	11		64	72	34	65	33
	14	17	11	11	12		65	73	83	63	83
	15	18	42	36	42		66	74	46	64	45
	16	19	104	103	98		67	75	30	66	29
	17	20	92	92	85		68	76	15	67	15
	18	21					69		99	68	101
	19	22	93	93	86		70	77	50	69	50
	20	23	47	46	48		71	78	14	70	14
	21	24	68	68	66	VIII.	72	80	64	71	64
III.	22	29	12	12	13		73	27		72	
	23	30	33	32	32		74	86	60		62
	24	31	96	97	92		75	106	81	77	81
	25	32	38	38	37		76	107	76	76	76
	26	33	70	70			77		85	78	85
	27	34	65	65	64		78	109	86	80	86
	28	35	95	95	91		79	84	12	82	82
	29	36	57	57	83		80	83	42	83	83
	30	37	87	87	83		81	83	9	74	9
	31	38	88	88	97	IX.	82	84	24	82	23
IV.	32	39	23	22	22		83	85	25	83	24
	33	41	63	67	62		84	87	79		79
	34	42	20	33	20		85	88	58	81	60
	35	43	62	63	61		86	90	43	84	42
	36	44	5	35	6		87	91		85	
	37	45	6	36	7		88	92			
	38	46	71	37	71		89	93			
	39	47	72	38	72		90		101	88	105
	40	48	88	39	88		91	101	56	98	58
	41	49	69	40	69	X.	92	94	19	91	17
V.	42	52	75	41	74		93	95	37	92	37
	43	53	29	42	28		94	96	44	97	43
	44	54	22	43	21		95	97	52	98	46
	45	55	41	44	40		96	98	31	93	30
	46	56	4	45	5		97	99	51	95	53
	47	57	73	46	73		98	100		96	
	48	58	39	47	39		99	102	54	100	57
	49	59	91	48	91		100	110	97		100
	50	60	77	49	48						
	51	61	35	50	34						

III. *Vairāgyasatakam.*

		Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.			Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.
I.	1	1	1	1	1(I)	VI.	52	48	48	51	25
	2	2	2	2(II)	3(I)		53	52	52	51	33
	3	3	3	7(?)	4(I)		54	53	53	52	55
	4	4	4	2	5(I)		55	54	54	53	23
	5	5	5	3	6(I)		56	55	55	54	32
	6	6	6	4	7(I)		57	56	56	55	28
	7	7	7	5	40		58	57	57	56	24
	8	8	8	8	13		59	58	58	57	
	9	9	9	6	25		60		95	51	27
	10	10	10	9	10(I)		61		98	59	34
	11	11	11	10	50	VII.	62	59	59	60	37
II.	12		18(II)	11	18(II)		63	60	60	61	
	13	12	12	12	17		64	61	61	62	63
	14	13	13	13	117		65	62	62	63	65
	15	14	14	14			66	63	63	64	
	16	15	16	15	20		67	64	64	64	66
	17	16	15	16	21		68	65	65	65	79
	18		100(II)		104(II)		69	66	66	66	80
	19	17	17	18	22		70	67	67	67	81
	20		16(II)	87(II)			71	68	68	68	82
	21	18	18	20		VIII.	72	69	69	69	87
III.	22	19	19	21	9(I)		73		55(II)		
	23	20	20	22	116		74	70	70	71	51(II)
	24	21	21	23	60		75	71	71	72	
	25	22	22	24	76		76	72	72	73	94
	26	23	23	25	74		77	73	73	74	44
	27	24	24	26			78	74	74	75	
	28	25	25	27			79		99	76	36
	29	26	26	28	52		80	75	88	77	91
	30		52(II)		54(II)		81	76	75	78	73
	31	27	27	30		IX.	82	77	76	79	51(I)
IV.	32	28	28	31	123		83	78	77	81	97
	33	29	29	32			84	79	78	82	
	34	30	30	33			85	80	79	83	47
	35	31	31	34	119		86	81	80	84	54
	36	32	32	35	59		87	82	81	85	
	37	33	33	36	88		88	83	82	86	100
	38	34	34	37	114		89	84	83		85
	39	35	35	38	118		90	50	50	87	78
	40	36	36	39	110		91	51	51	88	
	41	37	37	40		X.	92	85	84	89	109
V.	42	38	38	41			93		85	92	
	43	39	39	42	43(I)		94		86	90	89
	44	40	40	43	8(I)		95		89	93	98
	45	41	41	44	87		96		90	98	93
	46	42	42	45	12(I)		97		91		
	47	43	43	46	95		98		93	95	11(I)
	48	44	44	47	53		99		96		29
	49	45	45	48	42		100		97		30
	50	46	46	49	115						
	51	47	47	50	122						

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 4. lin. 25. pro नील lege लील.

- 7. - 12. Praestat emendare न्यस्तं स्वामि नवर्त्तलक्ष्यः et in Scholiis ad h. v. lin. 17. पृष्ठभागः et lin. 19. घनोत्थे scribere.
- 8. - 3. a fine. Fort. leg. इति कपटः सुपुव्यं.
- 12. - 8. leg. एतादृशी et lin. 11. insere स्वलन्ती ante घतिभ्रं.
- 15. - 2. a fine. Euphonia neglecta est in exitu membri, item pag. 22. lin. 11.
- 17. - 18. Anusvarus vocabuli पूर्णं evanuit in nonnullis exemplis, item pg. 30. lin. 5. in घां.
- 20. - 14. Pone १८५५.
- 22. - 5. Suprapositum vocalis signum non accurate expressum est in वक्षे item pg. 25. l. 20. in fine, et pg. 31. lin. 14. in ते.
- 23. - 21. Separa विचार्य कार्य, item pg. 26. lin. 1. melius scribis इति मानः.
- 30. - 21. Scribe ब्रह्मापि.
- 56. - 2. pro भाञ्चापि, quod ex Edit. Srir. in nostram irrepsit, scribe भञ्चापि.
- 70. - 9. leg. युष्मत्सु°.
- 74. - ultima pro विचित्रि° leg. विचित्र°.
- 88. - 12. leg. *Mangiferum*.
- 102. - 4. pro *fatorum libro* scribe *frontis tabula*, video enim भाल् anterior caput esse in quo scripta hominis putantur fata; quapropter iam dele quae parum apta in Commentario ad h. v. pg. 131. contulimus.
- 105. - 23. post *quiescit* pone colon.
- 122. - 4. a fine leg. *cupidum*.
- 124. - 17. leg. *voluntate*.
- 131. - 14. dele apostroph. ante कपो.
- 142. - 11. lege ईशपत्नी.
- 142. - 18. post *similis* adde: — *cognita*, nam respondet simul दृष्ट (cfr. *Brahm. Vaiv. Pur. Spec.* pg. 25. lin. 5), Arab. رأى, hebr. רָאָה signific. cognoscere carnaliter.
- 152. - 23. leg. *denudavit*.
- 155. - ult. leg. शतु.

Pag. 157. et 158. ad Sring. vs. 36. Post vulgatam Wilsoniani lexici editionem alteram vidi
प्राग्भाट् *montis cacumen*, पाट्बाट् *furam* significare; igitur verte qui ex montium
cacuminibus fragrantiam furantur, et dele omnia, quae in Commentario
de hisce vocabulis protulimus futilia. Sic quoque eadem (प्राग्भाट्) vox intel-
ligenda est Vairag. v. 1. non vero *onus*, et varians lectio उन्मूलयन् iam recte
sese habet.

- 162. lin. 3. a. f. leg. *stamina*.
- 169. - 22. post *versione* pone punctum.
- 172. - 1. leg. *Strabonis*.
- 194. - ult. pro ॐ leg. ॐ.
- 199. - 19. गुणाप्रबालं.
- 200. - 24. परकार्यं.
- 213. - 5. a fine *philautia*.
- 232. - 12. verba: *de quorum ancillis* rell. ad *Romanos* refer.
- 232. - 24. leg. *Dicitur* pro *Dr*.
- 235. - 19. leg. *interpretatio* pro *interpretio*.

Reliqua, quae in versione et commentario minus accurate vel etiam festinanter et
योद्धमोहितः expressimus, benevolus lector ipse corriget, errores quosdam in textu graviores
passim in Commentario iam tetigimus.

